

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ »

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική απέναντι στην Ρωσική Ομοσπονδία, από την άνοδο του Vladimir Putin στην εξουσία υπό το πρίσμα της θεωρίας ηγεμονίας

Μιχάλης Νεάρχου – ΜΘ21033

Επιβλέπων Καθηγητής : Ανδρέας Λιαρόπουλος

Πειραιάς, 2024

Ο Μιχάλης Νεάρχου του Πέτρου δηλώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος. / The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Αφιερωμένη στην οικογένεια μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα από τα σημαντικότερα ορόσημα στην ιστορία των διεθνών σχέσεων αποτέλεσε η κατάρρευση των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών το 1990 που σήμανε το τέλος του ψυχροπολεμικού διπολισμού μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ καθώς και την μετάβαση σε ένα νέο διεθνές σύστημα. Η επικράτηση των ΗΠΑ, σε γεωπολιτικό, πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό επίπεδο τις κατέστησε, μοναδικό ηγεμόνα του διεθνούς συστήματος αφού σε κανένα επίπεδο δεν υπήρχε δύναμη ή συνασπισμός δυνάμεων να τις ανταγωνιστεί. Παράλληλα, η Ρωσική Ομοσπονδία ως διάδοχος της ΕΣΣΔ αναζητώντας την νέα θέση της στον κόσμο αρχικά κατευθύνθηκε προς ένα δυτικό προσανατολισμό υιοθετώντας αρκετές φιλελεύθερες αξίες. Τα δεδομένα αυτά οδήγησαν σε αισιοδοξία σύμφωνα με την οποία, η νίκη των αμερικανικών αξιών σήμαιναν το τέλος των ανταγωνισμών και την επικράτηση της παγκόσμιας ειρήνης ενώ η Ρωσία σταδιακά θα αφομοιωνόταν από την δυτική διεθνή τάξη. Ωστόσο, και παρά την συνεχιζόμενη αμερικανική πρωτοκαθεδρία, οι εξελίξεις από τα τέλη της πρώτης μεταψυχροπολεμικής δεκαετίας έφεραν στο προσκήνιο μια νέα φάση στις σχέσεις των δυο δυνάμεων. Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων, η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει την στρατηγική αλληλεπίδραση μεταξύ εθνικών επιδιώξεων και εξωτερικών πολιτικών των ΗΠΑ και της Ρωσίας από την αυγή του 21ού αιώνα μέχρι το πρόσφατο 2021. Η ανάλυση, επιχειρείται να γίνει κυρίως γύρω από τα βασικά ζητήματα αντιπαράθεσης, τα συγκρουόμενα συμφέροντα σε πλειάδα θεμάτων και τις ηγεμονικές ή αντι-ηγεμονικές αξιώσεις των δύο δυνάμεων. Τα στοιχεία αυτά, αποτελούν σημεία-κλειδιά τόσο για τις μεταξύ τους σχέσεις όσο και για τις εξελίξεις που μπορεί να επιφέρουν στην ισορροπία δυνάμεων του διεθνούς συστήματος.

Λέξεις Κλειδιά: Αμερικανο-ρωσικές Σχέσεις, Διεθνές Σύστημα, Εξωτερική Πολιτική, Ηγεμονία, Αντι-ηγεμονισμός

ABSTRACT

One of the most important milestones in the history of international relations was the collapse of the Soviet Socialist Republics in 1990, which marked the end of the Cold War bipolarity between the US and the USSR and the transition to a new international system. The predominance of the US, at the geopolitical, political, economic and ideological levels, made it the sole hegemon of the international system since there was no power or coalition of powers to compete with it at any level. At the same time, the Russian Federation as the successor of the USSR, seeking its new position in the world, initially headed towards a Western orientation by adopting several liberal values. These facts led to optimism according to which the victory of American values meant the end of rivalries and the prevalence of world peace, while Russia would gradually be assimilated by the Western international order. However, and despite continued American primacy, developments since the end of the first post-Cold War decade have brought to the fore a new phase in relations between the two powers. In the context of these developments, this paper attempts to examine the strategic interplay between US and Russian national aspirations and foreign policies from the dawn of the 21st century to as recently as 2021. The analysis, it is attempted to be conducted mainly around the main issues of confrontation, the conflicting interests on a multitude of issues and the hegemonic or antihegemonic claims of the two powers. These elements are key points both for their relations with each other and for the developments they may bring about in the balance of power in the international system.

Keywords: US-Russia Relations ,International System, Foreign Policy, Hegemony, Anti-hegemony

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ανδρέα Λιαρόπουλο για την καθοδήγηση και για την επιστημονική υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου Πέτρο και Κέρστιν διότι, χωρίς την πολύτιμη βοήθεια τους δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα την σύντροφο μου Ξένια για την αδιάκοπη βοήθεια, την στήριξη και τις πολύτιμες συμβουλές.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1 : Το μεταψυχροπολεμικό Διεθνές Σύστημα	13
1.1 Η έννοια του Διεθνούς Συστήματος.....	13
1.2 Η δομή και οι δρώντες του Διεθνούς Συστήματος.....	15
1.3 Κατανομή ισχύος.....	17
Κεφάλαιο 2 : Θεωρίες ηγεμονίας στις Διεθνείς Σχέσεις	23
2.1 Η έννοια της Ηγεμονίας	23
2.2 Περιφερειακή Ηγεμονία.....	27
2.3 Διάκριση ηγεμονίας και ηγεμονισμού	28
2.4 Αντιηγεμονικός Συνασπισμός.....	29
2.5 Θεωρία Ηγεμονικής Σταθερότητας.....	30
2.5.1 Φιλελεύθερη εκδοχή της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας.....	32
2.5.2 Ρεαλιστική εκδοχή της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας.....	35
Κεφάλαιο 3 : Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα του 21ού αιώνα	42
3.1 Τα χαρακτηριστικά της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.....	43
3.2 Προεδρίες G.W.Bush 2001-2009.....	46
3.2.1 Ιράκ 2003.....	49
3.2.2 Αντιπυραυλική Άμυνα και Έλεγχος Εξοπλισμών.....	51
3.2.3. Ενεργειακά ζητήματα.....	53
3.2.4 Δράση των ΗΠΑ στην ρωσική γειτονία.....	55
3.2.4.1 «Έγχρωμες Επανάστασεις».....	56
3.2.4.2 Διεύρυνση NATO.....	59
3.2.4.3 Η σύγκρουση Ρωσίας-Γεωργίας το 2008.....	62
3.3 Προεδρίες Barack Obama 2009-2017.....	64
3.3.1 Αντιπυραυλική Άμυνα.....	67
3.3.2 Αραβική Άνοιξη.....	68
3.3.3 Ουκρανική κρίση 2013-2014.....	69
3.4 Προεδρία Donald Trump 2017-2021.....	75
3.4.1 Αμερικανικές κυρώσεις προς Ρωσία.....	80
3.4.2 Ουκρανική Κρίση στο Donbas.....	82
3.4.3 Ενίσχυση του NATO-Αύξηση αμυντικών δαπανών και εξοπλισμών.....	86

3.4.4 Ενεργειακά Ζητήματα.....	90
Κεφάλαιο 4 :Η Ρωσία στο Διεθνές Σύστημα του 21^{ου} αιώνα.....	95
4.1 Τα χαρακτηριστικά Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής.....	95
4.2 Η αντι-ηγεμονική στάση Ρωσίας.....	100
4.2.1 Η Ρωσία ως Περιφερειακός Ηγεμόνας.....	101
4.2.2 Το φαινόμενο BRICS ως Αντιηγεμονικός Συνασπισμός.....	113
Συμπεράσματα.....	124
Βιβλιογραφία.....	128

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

APEC: Asia-Pacific Economic Cooperation

BRICS : Brazil, Russia, India, China, South Africa Group

CAATSA : Countering America's Adversaries Through Sanctions Act

CIA : Central Intelligence Agency

EDI : European Deterrence Initiative

EPAA : European Phased Adaptive Approach

ERI : European Reassurance Initiative

BRI : Belt and Road Initiative

FBI : Federal Bureau of Investigation

G20: Group of Twenty

G5 : Group of Five

G8 : Group of Eight

IBSA : India, Brazil, South Africa Group

MAP : NATO's Membership Action Plan

NAFTA: North American Free Trade Agreement

NATO : North Atlantic Treaty Organization

NDB : New Development Bank

NDM : United States National Missile Defense program

NSA: National Security Agency

NSS : National Security Strategy

RIC: Russia, India, China Group

USAID : United States Agency for International Development

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΔΝΤ : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ε.Ε : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΑΟΕ :Ευρασιατική Οικονομική Ένωση

ΕΑΟΚ : Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα

ΕΑΤΑ : Ευρασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης

ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΕΤΕ : Ευρασιατική Τελωνειακή Ένωση

ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΑΚ : Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών

ΚΟΧ : Κοινός Οικονομικός Χώρος

ΜΚΟ : Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ΟΑΣΕ : Οργανισμός για Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη

ΟΗΕ : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΣΣ : Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης

ΟΣΣΑ : Οργανισμού της Συνθήκης Συλλογικής Ασφαλείας

ΠΟΕ : Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΣΣΑ : Συνθήκη Συλλογικής Ασφαλείας

ΣΤΕΚΟΧ : Συνθήκη για την Τελωνειακή Ένωση και τον Κοινό Οικονομικό Χώρο

Συνθήκη INF : Συνθήκη για τις Πυρηνικές Δυνάμεις Μεσαίας Εμβέλειας

Συνθήκη NEW START : Συνθήκη για Περιορισμό Πυρηνικών Όπλων

Συνθήκη ABM : Συνθήκη για τον Περιορισμό των Αντιβαλλιστικών Συστημάτων

ΤΕ : Τελωνειακή Ένωση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διπλωματική εργασία αποτελεί μια μελέτη για τις σχέσεις των ΗΠΑ και της Ρωσίας από το 2000 μέχρι το 2021. Πιο συγκεκριμένα, ακολουθεί μια ανάλυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των εθνικών στρατηγικών και της εξωτερικής πολιτικής των δύο δυνάμεων. Έχοντας υπόψη την κατανομή ισχύος μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι, πως συμπεριφέρεται η αδιαμφισβήτητη υπερδύναμη και πώς ένα κράτος που προσπαθεί να επαναπροσδιορίσει τον ρόλο και την αίγλη του στα διεθνή δρώμενα. Επι της ουσίας, διερευνάται η συμπεριφορά των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας, η επίδραση που η δράση αυτή επιφέρει στις μεταξύ τους σχέσεις, και η αντίδραση της αποδυναμωμένης Ρωσίας.

Η εξέταση των σχέσεων και συμπεριφορών μεταξύ δύο διαχρονικά ισχυρών δυνάμεων, και δη πυρηνικών, που μοιράστηκαν την κυριαρχία του διεθνούς συστήματος για σχεδόν μισό αιώνα, είναι από μόνη της ενδιαφέρουσα και σημαντική για τις διεθνείς σχέσεις. Επιπρόσθετα, η απόλυτη υπεροπλία σε όλους τους συντελεστές ισχύος των ΗΠΑ και η σταδιακή ανάκαμψη της Ρωσίας σε οικονομικό επίπεδο στις αρχές της δεκαετίας του 2000, τα συγκρουόμενα εθνικά συμφέροντα καθώς και οι αντίθετες προσεγγίσεις σε αξιακό και ιδεολογικό επίπεδο, δημιουργούν μια δυναμική μεταξύ των δυο δυνάμεων, ικανή να πυροδοτήσει εξελίξεις με επίδραση παγκόσμιας εμβέλειας. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η αλαζονική συμπεριφορά εκ μέρους του ηγεμόνα, οι ηγεμονικές αξιώσεις περιφερειακών δυνάμεων ή οι αντί- ηγεμονικές συσπειρώσεις δύναται να οδηγήσουν σε ανισορροπία ισχύος και ως εκ τούτου σε περαιτέρω ανακατατάξεις στο διεθνές σύστημα.

Για να απαντηθούν τόσο τα κύρια όσο και τα επιμέρους ερωτήματα που τέθηκαν, χρησιμοποιείται η θεωρία ηγεμονισμού στις διεθνείς σχέσεις. Η χρήση της συγκεκριμένης θεωρίας διεθνών σχέσεων κρίθηκε αναγκαία λόγω της συνεισφοράς της στην επεξήγηση τόσο της συμπεριφοράς μιας ηγεμονικής δύναμης όσο και των ηγεμονομένων αλλά και φαινομένων όπως, η άνοδος και η παρακμή μεγάλων δυνάμεων καθώς, και η σταθερότητα που πιθανόν να προσδίδει η ηγεμονική δομή στο διεθνές σκηνικό. Η διάρθρωση της παρούσας εργασίας αναλύεται ως ακολούθως:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη παρουσίαση του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος, παρατίθεται η δομή και οι βασικοί δρώντες καθώς και η κατανομή ισχύος μεταξύ τους.

Εν συνεχεία, το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στο θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο στηρίζεται η ανάλυση της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται ανασκόπηση των θεωριών ηγεμονίας, η αποσαφήνιση των όρων ηγεμονία και ηγεμονισμός ενώ παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά του ηγεμονικού διεθνούς συστήματος και μιας ηγεμονικής δύναμης. Επιπλέον,

επεξηγείται ο αντιηγεμονικός συνασπισμός και εξετάζεται η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας υπό το πρίσμα διαφορετικών προσεγγίσεων των διεθνών σχέσεων.

Το τρίτο κεφάλαιο που αποτελεί το κύριο τμήμα της εργασίας εστιάζει στην δράση των ΗΠΑ ως ηγεμονική δύναμη του διεθνούς συστήματος τόσο σε ευρύτερο πλαίσιο όσο και πιο συγκεκριμένα έναντι της Ρωσίας. Παρουσιάζονται συνοπτικά οι παράγοντες που έχουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και αναλύονται οι στρατηγικοί στόχοι και οι προτεραιότητες των ΗΠΑ. Ακολούθως, αναλύεται σε βάθος η εξωτερική πολιτική των προεδριών Bush, Obama και Trump και πως αυτή σε κάθε περίπτωση εντάσσεται στην άσκηση του ρόλου του ηγεμόνα από τις ΗΠΑ.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, γενικότερα στην διεθνή σκηνή του 21ού αιώνα και ειδικότερα στην στάση που επέδειξε έναντι της αμερικανικής ηγεμονίας. Καταρχάς, γίνεται συνοπτική σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 90' και πως αυτή αποκρυσταλλώθηκε με την άνοδο του Vladimir Putin στην εξουσία ενώ αναφέρονται και οι βασικές της προτεραιότητες. Έπειτα, εξετάζεται η αντιηγεμονική διάσταση στην δράση της Ρωσίας, τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο με εκτενή αναφορά στον συνασπισμό BRICS ως ένα αντιηγεμονικό εγχείρημα.

Τέλος, έχοντας λάβει υπόψιν όλες τις παραμέτρους για μια ολοκληρωμένη άποψη για τις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας τον 21^ο αιώνα, η μελέτη καταλήγει με την παράθεση συμπερασμάτων σχετικά με τον προβληματισμό κατά πόσο η αλληλεπίδραση των δύο κρατών μπορεί να εξηγηθεί μέσω των θεωριών ηγεμονίας στις διεθνείς σχέσεις και πως οι ηγεμονικές συμπεριφορές και αξιώσεις επηρεάζουν τις μεταξύ τους σχέσεις.

Κεφάλαιο 1

Το μεταψυχροπολεμικό Διεθνές Σύστημα

Το παρόν κεφάλαιο στοχεύει στην αποτύπωση και παρουσίαση της βάσης, ήτοι του διεθνούς συστήματος της χρονικής περιόδου στην οποία εξετάζουμε τις σχέσεις ΗΠΑ και Ρωσίας. Αρχικά παρατίθεται μια σύντομη εννοιολόγηση του όρου του Διεθνούς Συστήματος σύμφωνα με τον δομικό ρεαλιστή Kenneth Waltz. Εν συνεχεία γίνεται αναφορά στην δομική αλλαγή που επήλθε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στην διεθνή σκακιέρα ενώ παρουσιάζονται τόσο οι δομή όσο και οι βασικοί δρώντες του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος. Αναφορικά με την δομή του εξετάζεται κατά πόσο αυτό είναι μονοπολικό, διπολικό η πολυπολικό μέσα από την ανάλυση των διαφόρων απόψεων και προσεγγίσεων. Τέλος για μια πιο πληρέστερη εικόνα της δομής του διεθνούς συστήματος και της κατανομής ισχύος μεταξύ των κυρίαρχων δρώντων περιγράφονται μερικοί ενδεικτικοί δείκτες ισχύος που μας επιτρέπουν την καλύτερη ανάγνωση των επικρατέστερων τάσεων.

1.1.Η έννοια του Διεθνούς Συστήματος

Για την αποτύπωση των συμβάντων της διεθνούς πολιτικής, οι διάφορες θεωρίες χρησιμοποιούν ερμηνευτικά σχήματα και σκοπό έχουν την πιο ξεκάθαρη και σαφή καταγραφή της διεθνούς πραγματικότητας. Ανάλογα με το πώς θα καθοριστεί το αίτιο και το αιτιατό διαφοροποιούνται και οι θεωρίες σε συστημικές και αναγωγικές. Οι θεωρίες διεθνούς πολιτικής που εστιάζουν σε αίτια που αφορούν το ατομικό ή το κρατικό επίπεδο είναι αναγωγικές ενώ εκείνες που προσεγγίζουν τα αίτια που επενεργούν στο διεθνές επίπεδο και υπό τον κυρίαρχο ρόλο του συστήματος είναι οι συστημικές.¹ Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εργασίας το διεθνές σύστημα και κατ'επέκταση το συστημικό επίπεδο έχουν εξέχουσα θέση κατά την προσπάθεια ανάλυσης και εξήγησης ηγεμονικών συμπεριφορών. Το διεθνές σύστημα δημιουργείται για τους ίδιους λόγους που δημιουργείται οποιοδήποτε άλλο πολιτικό ή κοινωνικό σύστημα.² Η ανάπτυξη του ήταν απότοκο της ανάπτυξης του σύγχρονου συστήματος των εθνικών κρατών, μέσω της διπλωματίας, του πολέμου, των διεθνών θεσμών και του διεθνούς δικαίου³, το οποίο αποτελεί σήμερα θεμελιώδη θεσμό πολιτικής οργάνωσης στον κόσμο.⁴ Διεθνές σύστημα αποτελεί το άθροισμα ανεξάρτητων πολιτικών οντοτήτων που αλληλοεπιδρούν πολύ συχνά μεταξύ τους βασιζόμενοι σε μια συγκεκριμένη προκαθορισμένη

---

¹ Kenneth Waltz , *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* ,Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ. 66

² Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013 σελ. 109

³ Martin Wight, *Διεθνής θεωρία, τα τρία ρεύματα σκέψης*, Αθήνα ,Ποιότητα 1998, σελ. 2

⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ 15

διαδικασία.⁵ Η έννοια του διεθνούς συστήματος αποτελείται από δύο όρους. Πρώτον αφορά το σύστημα των κρατών και κατά δεύτερον αφορά τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δρώντων - τα κράτη, τα έθνη, τα άτομα, τις πολυεθνικές εταιρίες, οι διεθνείς ή περιφερειακοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί- και μια πληθώρα άλλων οντοτήτων σε όλο τον πλανήτη.⁶ Οικοδομείται όταν μεταξύ μιας ομάδας κρατικών και μη κρατικών δρώντων οι υπολογισμοί και κατ' επέκταση η δράση του καθενός επηρεάζεται από την συμπεριφορά των υπολοίπων.⁷

Ο δομικός ρεαλιστής Kenneth Waltz ορίζει το Διεθνές Σύστημα ως μια αυτοτελή και με δικά της χαρακτηριστικά οντότητα που προέρχεται από τον συνδυασμό επιμέρους μονάδων. Η συμπεριφορά των επιμέρους δρώντων και η συσχέτιση τους γίνεται στην βάση κανόνων οι οποίοι είναι η δομή του συστήματος. Ουσιαστικά, το σύστημα το αποτελούν οι μονάδες που αλληλοεπιδρούν και η δομή.⁸ Η δομή του Διεθνούς Συστήματος είναι κεντρική αρχή στην οποία θεμελιώνονται και από την οποία πηγάζουν οι συνδέσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών, οι εκ των έξωθεν επιρροές αλλά και οι διαφοροποίηση που το κάθε ένα παρουσιάζει αναφορικά με την λειτουργία του.⁹ Συγκεκριμένα ο Waltz αναφέρει «η έννοια της δομής εδράζεται στο γεγονός ότι οι μονάδες του συστήματος, διαφορετικά αντιπαραβαλλόμενες και συνδυαζόμενες συμπεριφέρονται ανόμοια-διαφορετικά και κατά την αλληλεπίδρασή τους παράγουν διαφοροποιημένα αποτελέσματα ».¹⁰ Ορίζει την δομή του διεθνούς συστήματος εστιάζοντας σε τρία βασικά στοιχεία:

1. Στην διάρθρωση-διάταξη του διεθνούς συστήματος (Ιεραρχικό ή Άναρχο)
2. Στον προσδιορισμό των λειτουργιών των διαφορετικών μονάδων
3. Στην κατανομή δυνατοτήτων-ισχύος μεταξύ των μονάδων.

Η αλλαγή της κατανομής ισχύος ανάμεσα στα κράτη αλλάζει και η δομή του διεθνούς συστήματος¹¹ και έτσι υπάρχουν μονοπολικά, διπολικά και πολυπολικά συστήματα.¹²

---

⁵ Kalevi Holsti, *International politics : a framework for analysis*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1983, σελ. 27-55.

⁶ Barry Buzan & Richard Little, *International Systems in World History*, Oxford University Press, New York, 2000 σελ.79 και Paul Viotti – Mark Kauppi, *International Relations Theory*, New York, Macmillan Publishing Company, 1987, σελ. 29-30.

⁷ Barry Buzan & Richard Little, *International Systems in World History*, Ibid, σελ.79 και Paul Viotti – Mark Kauppi, *International Relations Theory*, Ibid, σελ. 62

⁸ Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ibid, σελ. 103-143, 180

⁹ Barry Buzan & Richard Little, *International Systems in World History*, Ibid, σελ.84

¹⁰ Kenneth Waltz, *Πολιτικές Δομές* στο Robert Keohane, *Neorealism and its Critics*, Ibid, σελ. 72-73.

¹¹ Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ibid, σελ. 214-220

¹² Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.64 και 156-157

1.2 Η δομή και οι δρώντες του Διεθνούς Συστήματος

Το αιφνιδιαστικό τέλος του Ψυχρού Πολέμου (1989-1991) αποτέλεσε την μεγαλύτερη γεωπολιτική αλλαγή και ανακατανομή ισχύος της σύγχρονης ιστορίας. Ο ισορροπημένος διπολισμός που υπήρχε μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ από τις αρχές του 1940 έπαψε να ισχύει.¹³ Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και των Σοβιετικών Δημοκρατιών σε Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη αλλά και την Ασία δημιούργησε ένα τεράστιο κενό ισχύος.¹⁴ Ως επι το πλείστον το κενό αυτό καλύφθηκε από τις ΗΠΑ, οι οποίες αναδείχθηκαν ως η δύναμη με υπεροχή σε υλικούς συντελεστές ισχύος συγκριτικά με οποιαδήποτε άλλη μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα.¹⁵ Κατά την δεκαετία του '90 η θέση αυτή ενισχύθηκε περισσότερο και συνοδεύτηκε από την θέληση καθολικής επιβολής των αγγλοσαξονικών οικονομικών και πολιτικών προτύπων.¹⁶ Με την πολιτική αυτή οι ΗΠΑ τα τελευταία 30 χρόνια επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα πιο ομοιογενές διεθνές σύστημα¹⁷ που να βασίζεται στις φιλελεύθερες αξίες και αρχές. Ουσιαστικά, όπως σημειώνει ο ιστορικός ο John Lewis Gaddis, «η ηγεμονία με τη συναίνεση του δυτικού συνασπισμού που κατάφεραν να επιτύχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, πολύ απλά έγινε το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα.»¹⁸

Βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος της μεταψυχροπολεμικής εποχής είναι οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα, η Ινδία και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ΗΠΑ σύμφωνα με όλα τα κριτήρια είναι η υπερδύναμη, η Ρωσία λόγω των πυρηνικών όπλων είναι μια στρατιωτικά μεγάλη δύναμη, η Κίνα και η Ινδία αποτελούν αναδύμενες δυνάμεις ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια οικονομική υπερδύναμη. Έχοντας αυτά υπόψιν το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται μονοπολικό με δεδομένη την συμμαχική σχέση ΗΠΑ-ΕΕ και την αδυναμία αντισυσπείρωσης και ηγεμονικό- πολυπολικό με δεδομένη την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία της Ρωσίας, της Κίνας και της Ινδίας.¹⁹ Την συνύπαρξη μονοπολικής και πολυπολικής δομής αναγνώρισε και ο αναλυτής Samuel Huntington. Συγκεκριμένα χαρακτήρισε το νέο διεθνές σύστημα ως ένα «περίεργο μονοπολυπολικό υβρίδιο». Σημειώνει πως, λόγω παρουσίας άλλων μεγάλων δυνάμεων το διεθνές σύστημα δεν ήταν αμιγώς μονοπολικό. Ωστόσο αφού η πρωτοβουλία και

¹³ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Ποιότητα, Αθήνα, 2007*, σελ 660-661

¹⁴ Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Ibid, σελ 287

¹⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ. 93

¹⁶ Χρήστος Ζιώγας Χ, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Ibid, σελ 287-288

¹⁷ Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006, σελ. 269-78

¹⁸ John Lewis Gaddis, *Surprise Security and the American Experience*, Harvard University press, Harvard, 2005, σελ. 77

¹⁹ Χρήστος Καλαμάκης, *Το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή Θεωρητικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2015 και Ηλίας Κουσκουβέλης, *Μετά Το 1989: Διεθνές Σύστημα Και Ηγεμονία*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 2009

η ανάληψη δράσης προερχόταν από τις ΗΠΑ η οποίες είχαν υπεροχή σε όλους τους τομείς και είχαν την ικανότητα προβολής ισχύος σε όλο τον πλανήτη αλλά ταυτόχρονα ήταν και σε συνεργασία με άλλες μεγάλες δυνάμεις.²⁰

Ο επιθετικός ρεαλιστής Mearsheimer συμφωνεί πως το διεθνές σύστημα δεν είναι μονοπολικό. Συγκεκριμένα υποστήριξε πως η Ευρώπη παραμένει διπολική με τις ΗΠΑ και την Ρωσία να είναι κύριοι αντίπαλοι. Όσο αφορά την Βορειοανατολική Ασία ισχυρίστηκε πως αποτελεί ένα ισορροπημένο πολυπολικό σύστημα με την Κίνα, την Ρωσία και τις Ηνωμένες Πολιτείες να είναι οι μεγάλες δυνάμεις της περιφέρειας αυτής. Τεκμηριώνοντας την θέση του περί ύπαρξης ηγεμονίας των ΗΠΑ μόνο στο Δυτικό Ημισφαίριο τονίζει πως αν οι ΗΠΑ ήταν πλανητικός ηγεμόνας δεν θα υπήρχε καθόλου ανταγωνισμός ασφαλείας στην Ευρώπη και στην Βορειοανατολική Ασία και δεν θα υπήρχαν μεγάλες δυνάμεις που να αμφισβητούν την κυρίαρχη θέση των ΗΠΑ. Επιπλέον, υπογραμμίζει πως η ΗΠΑ είναι η επικρατέστερη στρατιωτική και οικονομική δύναμη στον κόσμο αλλά στο διεθνές σύστημα υπάρχουν και η Ρωσία και η Κίνα. Σίγουρα καμιά τους δεν έχει την δυνατότητα να φτάσει την ισχύ των ΗΠΑ αλλά έχουν πυρηνικά οπλοστάσια και ικανότητα να αποκρούσουν μια πιθανή εισβολή των ΗΠΑ στα εδάφη τους.²¹ Ο Kenneth Waltz παρόλο που διαπιστώνει πως η διπολική δομή του διεθνούς συστήματος έχει αλλάξει άρδην, υποστήριξε πως παραμένει διπολικό με την αντιπαρατιθέμενες τις ΗΠΑ και την Ρωσία. Υποστήριξε πως η αμυντική επάρκεια λόγω πυρηνικών όπλων, η γεωγραφική εγγύτητα στην Ευρώπη και η ανεξάντλητοι πόροι της την καθιστούν μεγάλη δύναμη στρατιωτικά. Επίσης θεώρησε τα στοιχεία αυτά ως αντιστάθμισμα στο έλλειμμα δημοκρατίας και στην αδύναμη οικονομία.²² Επίσης, εξέφρασε την ανησυχία για την ύπαρξη ενός μονοπολικού συστήματος με τις ΗΠΑ κυρίαρχες υποστηρίζοντας πως οι άλλες δυνάμεις πιθανόν να προχωρούσαν σε εξισορροπητικές κινήσεις.²³

Παράλληλα, ο πρώην Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ Zbigniew Brzezinski στο βιβλίο του " Η Μεγάλη Σκακιέρα" τονίζει πως η παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ είναι μεγάλη αλλά περιορίζεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς εξαναγκασμούς. Σε αντίθεση με τις αυτοκρατορίες του 19^{ου} αιώνα η αμερικανική ηγεμονία αφορά αποφασιστική επιρροή και όχι άμεσο έλεγχο. Υπογραμμίζει πως η ίδια η παγκόσμια κατάσταση έχει αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν. Τα πυρηνικά όπλα έθεσαν τον πόλεμο εκτός εργαλείων για άσκηση πολιτικής, η αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση οδήγησε σε ένα λιγότερο πολιτικά αποτελεσματικό

---

²⁰ Samuel Huntington , *"The Lonely Superpower"*, Foreign Affairs 78, No 2, New York , 1999, σελ. 35-49

²¹ Mearsheimer John, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ibid, σελ. 734-737

²² Kenneth Waltz, *"The Emerging Structure of International Politics"*, International Security, Vol 18, No 2, 1993, σελ. 44-79

²³ Kenneth Waltz, *'Realist Thought and Neorealist Theory'*, Journal of International Affairs, 1990, σελ. 21-37 και *"The Emerging Structure of International Politics"*, Ibid, σελ. 44-79

οικονομικό εκβιασμό και η χρήση βίας υπόκειται σε περισσότερους περιορισμούς, ιδίως αναφορικά σε μια δημοκρατική χώρα όπως οι ΗΠΑ. Συγκεκριμένα υποστηρίζει πως η διπλωματία, οι συμμαχίες, οι ελιγμοί και η εισδοχή ανταγωνιστικών δυνάμεων στο διεθνές σύστημα είναι τα συστατικά με τα οποία καλούνται οι ΗΠΑ να ασκήσουν την γεωστρατηγική ισχύ τους. Έτσι η διεθνής τάξη που παρήγαγε και εν μέρει συνεχίζει να παράγει η αμερικανική ηγεμονία περιλαμβάνει ένα συλλογικό σύστημα ασφαλείας(NATO), περιφερειακές οικονομικές συνεργασίες (APEC,NAFTA), παγκόσμιους οργανισμούς συνεργασίας(ΠΟΕ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα), διαδικασίες που απαιτούν συναινετική λήψη αποφάσεων με κυρίαρχες τις ΗΠΑ, την προτίμηση τα κράτη που συμμετέχουν σε συμμαχίες να είναι δημοκρατίες και παγκόσμια συνταγματική και δικαστική δομή(Διεθνές Δικαστήριο).²⁴Εν συνεχεία ο πολιτικός επιστήμονας και πρώην Υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Joseph Nye τονίζει ότι «το διεθνές σύστημα δεν δομείται πάνω σε μια ισορροπία δυνάμεων αλλά γύρω από την αμερικανική ηγεμονία. Πολλοί πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ένα προσωπείο αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Ακόμη και ο τρόπος ζωής, τα προϊόντα μαζικής κουλτούρας που κατακλύζουν τον κόσμο διαμορφώνουν απόψεις και γοητεύουν ακόμη και εχθρούς». Επιπλέον υπογραμμίζει πως, οι ΗΠΑ θεωρούνται κυρίαρχη δύναμη στο διεθνές σύστημα αφού υπερέχουν τόσο στην ήπια όσο και στην σκληρή ισχύ. Είναι η μεγαλύτερη στρατιωτική και οικονομική δύναμη ενώ ελέγχουν τόσο το παγκόσμιο εμπόριο όσο και τις επικοινωνίες.²⁵

1.3 Κατανομή ισχύος

Κοινό χαρακτηριστικό των διαφόρων προσεγγίσεων αποτελεί η διαπίστωση ότι υπάρχει ανισοκατανομή ισχύος υπέρ των ΗΠΑ σχεδόν σε όλους τους συντελεστές ισχύος. Μια ενδεικτική αναφορά σε κάποιους από αυτούς είναι χρήσιμη, για να γίνει κατανοητή η κατανομή ισχύος τις δύο πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα. Όσον αφορά την οικονομική ισχύ οι ΗΠΑ το 2002 παρήγαγαν το 32,3% του παγκόσμιου ακαθάριστου προϊόντος²⁶ καθώς το 2021 η αμερικανική οικονομία παρήγαγε το ¼ του πλούτου παγκοσμίως.²⁷Επίσης, το κατά κεφαλήν εισόδημα ήταν διπλάσιο από την Ε.Ε και υπερδιπλάσιο από τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις. Παράλληλα κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, το κατά κεφαλήν εισόδημα των ΗΠΑ αυξήθηκε από τα 37.000 δολάρια στα 70.000 την ίδια στιγμή που αυτό των ανταγωνιστικών μεγάλων δυνάμεων ξεπέρασε μόλις τις 10.000²⁸ Ένα ακόμη

²⁴Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα, Α. Λιβάνη, 1998, σελ. 70-72 και σελ. 661

²⁵Joseph Nye, *The Paradox of American Power :Why the world's only superpower can't go it alone*, Oxford University Press, Oxford, 2002, σελ. 1

²⁶Niall Ferguson , *Colossus : The Rise and Fall of the American Empire*, Penguin Publishing Group,2005, σελ. 18

²⁷ BBC, *The role of the US as a world power*, <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/z6frqp3/revision/1>

²⁸ World Development Indicators Database, World Bank,2023, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2002&locations=US-CN-RU-IN-EU&start=2002&view=bar> και

χαρακτηριστικό στοιχείο της περιόδου που απασχολεί τα τελευταία χρόνια την επιστήμη των διεθνών σχέσεων είναι η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας που μέχρι το 2030 το ΑΕΠ της πολύ πιθανό να ξεπεράσει αυτό τον ΗΠΑ.²⁹ Η τάση αυτή οδήγησε αρκετούς διεθνολόγους να σημειώσουν πως η ανερχόμενη Κίνα θα υπερκεράσει τις κυρίαρχες ΗΠΑ ευρύτερα. Ωστόσο το κατά κεφαλή εισόδημα, της Κίνας ήτοι ο δείκτης παραγωγικότητας της οικονομίας μιας χώρας παρέμεινε πολύ χαμηλό σε σχέση με τις ΗΠΑ. Ουσιαστικά σε μεγάλες πληθυσμιακά χώρες όπως η Κίνα και Ινδία το υψηλό ΑΕΠ δεν μεταφράζεται πάντα σε ισχύ. Αν το κατά κεφαλή εισόδημα παραμένει χαμηλό καταδεικνύεται ότι η χώρα δεν δημιουργεί αποθέματα και πως ότι παραχθεί στην οικονομία καταναλώνεται από τον τεράστιο της πληθυσμό. Από την άλλη χώρες με υψηλό ΑΕΠ και μεγάλο κατά κεφαλήν εισόδημα, όπως οι ΗΠΑ, δημιουργούν αποθέματα λόγω υψηλής παραγωγικότητας τα οποία θα αξιοποιήσουν στρατηγικά στο μέλλον. Αλλά, ακόμη και αν η κινεζική οικονομία συνεχίσει την ραγδαία άνοδο και μεγέθυνση αυτό δεν θα σήμαινε πως θα άλλαζε η δομή του διεθνούς συστήματος αφού σε σειρά άλλων συντελεστών ισχύος οι ΗΠΑ υπερέχουν.³⁰

Στρατιωτικά, οι ΗΠΑ παραμένουν οι μόνη υπερδύναμη στον κόσμο. Το 2020, δαπάνησαν 778 δισεκατομμύρια δολάρια το οποίο αντιστοιχεί με πάνω από το ένα τρίτο (39%) των συνολικών αμυντικών δαπανών στον κόσμο.³¹ Αν και κατά την εικοσαετία που εξετάζουμε οι ΗΠΑ δεν ξοδεύουν τα περισσότερα στον κόσμο για την άμυνα ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε απόλυτες τιμές ξοδεύουν διπλάσια από την σύμμαχο τους Ε.Ε, και τριπλάσια και υπερτριπλάσια από την Κίνα, την Ρωσία και την Ινδία.³² Ωστόσο επειδή η απλή σύγκριση αμυντικών δαπανών υποεκτιμά την αμερικανική στρατιωτική υπεροχή πρέπει να σημειωθεί οι ΗΠΑ δεσμεύουν μεγάλο μέρος των δαπανών στην ανάπτυξη νέων στρατιωτικών τεχνολογιών και πως οι δαπάνες προστίθενται σε ένα υπάρχον ογκώδες οπλοστάσιο στοιχεία αυτά προσδίδουν ποιοτική υπεροχή στις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ.³³ Συγκριτικά με την Κίνα που είναι η μοναδική δύναμη που τουλάχιστον με οικονομικούς όρους θα μπορούσε εν δυνάμει να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ, η στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ σε αέρα, θάλασσα, ξηρά, διάστημα, κυβερνοχώρο και πυρηνικά υπερτερεί με τις διαφορές να είναι κολοσσιαίες.³⁴ Ουσιαστικά παρατηρείται η δυνατότητα προβολής ισχύος εκ

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2021&locations=US-CN-RU-IN-EU&start=2021&view=bar>

²⁹Scott Malcolm και Sam Cedric, *Here's How Fast China's Economy Is Catching Up to the U.S.*, Bloomberg, 2020 <https://www.bloomberg.com/graphics/2016-us-vs-china-economy/>

³⁰Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου Χερσαίων Δυνάμεων, Αθήνα, ΙΔΙΣ-ΓΕΣ, 2019, σελ. 37-38

³¹ BBC, The role of the US as a world power, <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/z6frqp3/revision/>

³² World Development Indicators Database, World Bank, 2023, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2021&locations=EU-US-IN-RU-CN&start=2001&view=chart>

³³ Niall Ferguson, *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*, Ibid, σελ 16-19

³⁴ Michael Beckley, *Unrivaled: Why America will remain the World's sole superpower*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2018, σελ 69.

μέρους των ΗΠΑ σε πλανητικό επίπεδο κάτι που δεν απολαμβάνουν οι υπόλοιπες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος οι οποίες έχουν περιφερειακές ηγεμονίες τις οποίες θέλουν να διατηρήσουν ενώ η Κίνα επιδιώκει να καταστεί πλανητικός ηγεμόνας.³⁵

Εκτός από την οικονομική και στρατιωτική ισχύ σημαντικοί συντελεστές ισχύος είναι και η ενεργειακή αυτάρκεια, η τεχνολογική ανάπτυξη, η ήπια ισχύς όπως και οι συμμαχίες. Αρχικά, τα ενεργειακά αποθέματα των ΗΠΑ σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο τους επιτρέπουν να γίνουν ο μεγαλύτερος παραγωγός ενέργειας στο διεθνές σύστημα και να επιδιώξουν την ενεργειακή κυριαρχία.³⁶ Από το 2010 μέχρι το 2020 κατάφεραν να ξεπεράσουν την Ρωσία στην παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου³⁷ και επεκτάθηκαν στην εξαγωγή του υγροποιημένου φυσικού αερίου και στην Ευρώπη η οποία για χρόνια ήταν εξαρτημένη από την Ρωσία.³⁸ Δεύτερον, στην παραγωγή τεχνολογίας και καινοτομίας οι ΗΠΑ έχουν πρωτοκαθεδρία σε σχέση με τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις³⁹. Συγκεκριμένα ελέγχουν το 35% της παγκόσμιας καινοτομίας, διαθέτουν τα κορυφαία ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια του πλανήτη ενώ έχουν μεγάλο προβάδισμα σε σχέση με την τεχνητή νοημοσύνη.⁴⁰ Επιπρόσθετα, ένα ενδεικτικό στοιχείο για την υπεροχή των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα είναι ο διπλωματικός τομέας όπου οι ΗΠΑ έχουν ένα τεράστιο δίκτυο συνεργασιών και συμμαχιών. Στα πλαίσια του NATO οι ΗΠΑ έχουν συμμαχία με τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη ενώ ταυτοχρόνως έχουν αμυντικές συνεργασίες με άλλες ισχυρές δυνάμεις όπως η Αυστραλία, η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα και η Ινδία. Στο πλαίσιο των στενών αυτών δεσμών επιτρέπει στις ΗΠΑ να διατηρούν βάσεις ανά την υφήλιο και κατ' επέκταση να έχουν την δυνατότητα προβολής στρατιωτικής ισχύος. Οι βάσεις αυτές σε συνδυασμό με το ισχυρό ναυτικό των ΗΠΑ δίνει επίσης την δυνατότητα για πλήρη έλεγχο των θαλάσσιων διαδρόμων

---

³⁵Ευαγόρας Ευαγόρου, *Αμερικανικός ηγεμονισμός και ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων: Ανακατατάξεις στο σύγχρονο διεθνές σύστημα*, Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης, Αθήνα, 2018 σελ. 41

³⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Ibid, σελ 39-41

³⁷ US Energy Information administration, *Oil and petroleum products explained Where our oil comes from*, 2022 <https://www.eia.gov/energyexplained/oil-and-petroleum-products/where-our-oil-comes-from.php> και Statista, *Oil production worldwide in 2010 and 2021*, 2023, <https://www.statista.com/statistics/273504/oil-production-in-selected-countries-since-2000/> και US Energy Information administration, *Total energy production from natural gas 2021, 2022* <https://www.eia.gov/international/rankings/country/USA?pid=4413&aid=1&f=A&y=01%2F01%2F2021&u=0&v=none&pa=287>

³⁸Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?*, College of Europe Department of EU International Relations and Diplomacy Studies, Brugge, 2021

³⁹Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent, *Global Innovation Index 2022 What is the future of innovation driven-growth?*, World Intellectual Property Organization, Geneva, 2022, σελ 50-51 <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>

⁴⁰ Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Ibid, σελ 39-41

που επι τοις ουσίας μεταφράζεται σε έλεγχο της ροής του παγκόσμιου εμπορίου.⁴¹ Ένα ακόμη ενδεικτικό στοιχείο της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ και της μονοπολικότητας του διεθνούς συστήματος αποτελεί η ήπια ισχύς των ΗΠΑ που φαίνεται στην επιρροή που έχει παγκοσμίως σε διάφορα ζητήματα ακόμη και της καθημερινότητας των πολιτών. Για παράδειγμα, η προσέλκυση των περισσότερων φοιτητών, η εξαγωγή κινηματογραφικών ταινιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων, η αμερικανοκεντρική παγκοσμιοποίηση αλλά και τα αμερικάνικα πρότυπα για τον τρόπο ζωής είναι στοιχεία που καταδεικνύουν την υπεροχή της και στις συνειδήσεις εκατομμύρια πολιτών.⁴²

Η υπεροπλία και η υπεροχή σε ισχύ των ΗΠΑ στις αρχές του 21ού αιώνα δεν οδήγησε σε ουσιαστική συσπείρωση των υπολοίπων μεγάλων δυνάμεων για εξισορρόπηση της αμερικανικής ισχύος όπως συνέβη σε διάφορα παραδείγματα της νεότερης ιστορίας.⁴³ Στο σημείο αυτό διαχωρίζω τις μεγάλες δυνάμεις σε δύο κατηγορίες, στις δυτικές χώρες Γαλλία, Γερμανία και Ην. Βασίλειο που είναι σύμμαχοι των ΗΠΑ και στις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις Ρωσία, Κίνα, και Ινδία που οι σχέσεις της κάθε μιας με τις ΗΠΑ είναι υπό διαφορετικό καθεστώς. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία, ο έντονος αντιαμερικανισμός της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στα μέσα της δεκαετίας του 2000, που οφειλόταν στην εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 παρά την μη έγκριση από το Συμβούλιο Ασφαλείας, δεν οδήγησε σε συσπείρωση των ευρωπαίων ενάντια στις ΗΠΑ. Οι δυτικές μεγάλες δυνάμεις αρκέστηκαν στην προσπάθεια περιορισμού των ΗΠΑ μέσα από τους διεθνούς θεσμούς και την πολυμερή συνεργασία για να μην δρουν ανεξέλεγκτα μεγιστοποιώντας την υπεροχή τους.⁴⁴ Ωστόσο η προσπάθεια αυτή αφορούσε εξισορρόπηση σε «ψυχοπολιτιστικά» και «πολιτικοδιπλωματικά» πλαίσια και δεν έγινε ποτέ εκτός των πλαισίων της ευρωατλαντικής συμμαχίας.⁴⁵ Ο Stephen Walt έχει τονίσει ότι «τα κράτη εξισορροπούν όχι την ισχύ αλλά τις απειλές και οι δύο αυτοί παράγοντες δεν συμβαδίζουν απόλυτα»⁴⁶, και η τάση αυτή των κρατών εξηγεί την μη εξισορροπητική στάση των δυτικών δυνάμεων. Ουσιαστικά, οι περισσότερες δυτικές μεγάλες δυνάμεις δεν εκλαμβάνουν την αμερικανική υπεροχή σε συντελεστές ισχύος ως απειλή για την ασφάλεια τους.⁴⁷

---

⁴¹ Barry Posen, *Restraint A New Foundation of US Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014, σελ. 16-20

⁴² Joseph Nye, *The Paradox of American Power :Why the world's only superpower can't go it alone*, Ibid, σελ. 1-2

⁴³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα, Ibid, σελ 95.

⁴⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα, Ibid, σελ 96-106

⁴⁵ Joseph Josse , *Defying History and Theory*, στο John Ikenberry, *America Unrivaled : The future of Balance of Power*, Cornell U.P., Ithaca, 2002 σελ 172-177

⁴⁶ Stephen Walt, *The origins of Alliances*, Ithaca, Cornell U.P., 1987

⁴⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα, Ibid, σελ 100

Η στάση αυτή μπορεί να εξηγηθεί από την γεωγραφική ιδιαιτερότητα που έχουν οι ΗΠΑ αλλά και από άλλους παράγοντες. Η ύπαρξη δύο τεράστιων υδάτινων όγκων μεταξύ των ΗΠΑ και της ευρασιατικής ηπειρωτικής μάζας καθιστά την προβολή ισχύος πολύ δύσκολη και κατ' επέκταση αποκλείεται ένας αμερικάνικος επεκτατισμός στα εδάφη του ανατολικού ημισφαιρίου.⁴⁸ Επίσης, η γεωγραφική θέση των ΗΠΑ δυσκολεύει και την συσπείρωση των άλλων δυνάμεων. Εκτός από τους παράγοντες που αφορούν την έλλειψη παραστάσεων απειλής η απουσία εναντίωσης προς της ΗΠΑ εξηγείτε και από την σχέση που είχαν οι δυτικές χώρες με τις ΗΠΑ τα τελευταία πενήντα χρόνια. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι ευρωπαϊκές μεγάλες δυνάμεις ήταν καλυμμένες από την αμερικάνικη πυρηνική ομπρέλα η οποία τους προσέφερε την απαιτούμενη σταθερότητα και ειρήνη για να μπορέσουν να αναπτυχθούν οικονομικά. Ουσιαστικά, για μισό αιώνα ωφελήθηκαν από την αμερικανική ηγεμονία και την περίοδο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο συνέχισαν να έχουν την στρατηγική κάλυψη από τις ΗΠΑ και να συμμαρτυρούν τις φιλελεύθερες αρχές της διεθνούς τάξης που οι ίδιες προωθούν.⁴⁹

Αναφορικά με τις μεγάλες δυνάμεις της δεύτερης κατηγορίας Ινδία, Ρωσία και Κίνα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ένα υποσύστημα ισορροπίας ισχύος όπως αυτό στην Ευρώπη του 19ού αιώνα. Λόγω εγγύτητας μεταξύ τους αλλά και ιστορικής μνήμης από διενέξεις του παρελθόντος στις σχέσεις μεταξύ τους κυριαρχούν τα διλήμματα ασφαλείας και η καχυποψία. Έτσι, η συστράτευση αυτών των δυνάμεων ενάντια στις ΗΠΑ καθιστάτε εξαιρετικά δύσκολη.⁵⁰ Αντιθέτως, σε αρκετές περιπτώσεις αναζητούν την στήριξη των ΗΠΑ ενάντια στις άλλες δυνάμεις. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της βελτίωσης των σχέσεων των ΗΠΑ με την Ινδία και την Ιαπωνία ως απάντηση στην άνοδο της Κίνας.⁵¹ Σε αντίθεση με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, στις σχέσεις της Κίνας και της Ρωσίας φαίνεται να παρατηρείται μια αντί-ηγεμονική συσπείρωση κυρίως από 2010 και μετά, ενώ και οι δύο επιδιώκουν την ηγεμονία στην περιφέρεια τους. Τα δύο κράτη για αρκετά χρόνια μετά την μεταξύ τους σύγκρουση το 1969 είχαν μακροχρόνιες εδαφικές διαμάχες τις οποίες έλυσαν το 2004. Έτσι, τα τελευταία χρόνια αυξάνουν τόσο τους στρατιωτικούς δεσμούς κάνοντας από κοινού ασκήσεις όσο και τις εμπορικές τους σχέσεις. Παράλληλα Ρωσία και Κίνα έχουν ως ένα βαθμό κοινούς πολιτικούς στόχους και θέλουν να διατηρήσουν παγκόσμιο ρόλο στο διεθνές σύστημα.⁵² Είναι και οι δύο χώρες μόνιμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και αντιτίθενται στην φιλελεύθερη διεθνή

---

⁴⁸ John Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ibid, σελ. 734-737

⁴⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 104

⁵⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 103

⁵¹ Stephen Walt, *Taming American Power*, Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, 2005, σελ. 187 -91 και 212

⁵² Alexander Gabuev, *Why Russia and China Are Strengthening Security Ties Is the U.S. Driving Them Closer Together?*, Foreign Affairs, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-24/why-russia-and-china-are-strengthening-security-ties>

τάξη που προωθούν οι ΗΠΑ. ⁵³Υποστηρίζουν αμφότερες μια διεθνή τάξη με επίκεντρο την εθνική κυριαρχία, λιγότερη παρέμβαση σε εσωτερικές υποθέσεις και αλληλοϋποστηρίζονται σε συζητήσεις που αφορούν τον κυβερνοχώρο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον έλεγχο στο διαδίκτυο. ⁵⁴

Εν κατακλείδι, στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα οι ΗΠΑ αποτελούν την μοναδική παγκόσμια δύναμη. Αρχικά, οι ΗΠΑ μέσω της παγκοσμιοποίησης και με γνώμονα την επικράτηση της παγκόσμιας δημοκρατίας επιβάλλει ανά τον κόσμο το δικό της πολιτικό και πολιτισμικό μοντέλο, καθώς υπερισχύει οικονομικά και στρατιωτικά. Η παγκοσμιοποίηση έχει κυρίαρχο ρόλο αφού διαμορφώνει ένα σύνολο κανόνων και θεσμών που ελέγχονται σε μεγάλο βαθμό από τις ΗΠΑ⁵⁵. Έχουν υπεροχή σε όλους τους συντελεστές ισχύος και μαζί με τους συμμάχους τους ελέγχουν περίπου το 75 % του παγκόσμιου πλούτου και των στρατιωτικών δαπανών.⁵⁶ Εξαιρετικά σημαντικές για την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ είναι τόσο οι σχέσεις που έχει στα πλαίσια του ΝΑΤΟ με την Γερμανία, Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο όσο και οι διακρατικές σχέσεις με Ινδία και Ιαπωνία. Έτσι αυτές οι μεγάλες δυνάμεις είναι εξαιρετικά δύσκολο να προβούν σε εξισοροπητικές κινήσεις ενάντια στις ΗΠΑ. ⁵⁷Ένα ακόμα βασικό στοιχείο του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος είναι η μετατόπιση του κέντρου βάρους του από τον Ατλαντικό στον Ειρηνικό γεγονός που εξηγείται και από την δραματική αλλαγή που υπάρχει στον συσχετισμό οικονομικής ισχύος μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ.⁵⁸ Στην μετατόπιση αυτή σημαντικό ρόλο είχε η ραγδαία και συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας αλλά και της Ινδίας που είναι ο δεύτερος αναδύμενος κολοσσός της Ασίας.⁵⁹ Στην νέα παγκόσμια τάξη που οικοδομήθηκε από τις ΗΠΑ ύψιστη προτεραιότητα τους ήταν ο εκδημοκρατισμός και η σταθεροποίηση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ. Επίσης ήταν σημαντικό η Ρωσία να χάσει τα όποια στηρίγματα θα της επέτρεπαν να ξαναπαίξει σημαντικό διεθνή ρόλο. ⁶⁰Τέλος, η ηγεμονία των ΗΠΑ και η διεθνής τάξη που προωθούν αμφισβητείται από την Ρωσία και την Κίνα. Τα δύο κράτη ακολουθούν αναθεωρητική πολιτική ως προς το εξωτερικό και αυταρχική διακυβέρνηση όσο αφορά το εσωτερικό. Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών στο Ουκρανικό Ζήτημα οδήγησαν σε τεράστια ρήξη στις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας και πλέον οι χώρες της

---

⁵³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 104

⁵⁴ Alexander Gabuev, *Why Russia and China Are Strengthening Security Ties Is the U.S. Driving Them Closer Together?*, Foreign Affairs, 2018

⁵⁵ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, «*Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.*», Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σελ 95

⁵⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Ibid σελ. 37-38

⁵⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 96- 106

⁵⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Ibid σελ. 37-38

⁵⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 243

⁶⁰ Χρήστος Καλαμάκης, *Το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή Θεωρητικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις*, Ibid, σελ 28-29, και Ηλίας Κουσκουβέλης, *Μετά Το 1989: Διεθνές Σύστημα Και Ηγεμονία*, Ibid, 2009

ευρωατλαντικής συμμαχίας θεωρούν την Ρωσία μαζί με την Κίνα ως χώρες που θέτουν συστημικές προκλήσεις και απειλούν τα συμφέροντα και τις αξίες της Δύσης.⁶¹

Κεφάλαιο 2

Θεωρίες ηγεμονίας στις Διεθνείς Σχέσεις

Στο πιο κάτω κεφάλαιο που αφορά στο θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο στηρίζεται η κυρίως ανάλυση της εργασίας, θα αναλυθούν οι θεωρίες ηγεμονίας στις διεθνείς σχέσεις. Αρχικά παρουσιάζονται οι διαφορετικές ερμηνείες της έννοιας της ηγεμονίας όπως αυτές όπως αυτές σχηματοποιήθηκαν από θεωρητικούς που προέρχονται από διαφορετικά ρεύματα των διεθνών σχέσεων. Υπό αυτό το πρίσμα το εν λόγω κεφάλαιο επιδιώκει να απαντήσει στο ερώτημα ποιες προϋποθέσεις και συνθήκες καθιστούν το διεθνές σύστημα ηγεμονικά δομημένο, ποια αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας ηγεμονικής δύναμης και τι χαρακτηρίζει την δράση της. Εν συνεχεία αποτυπώνεται η διαχωριστική γραμμή αφενός μεταξύ ηγεμονίας και ηγεμονισμού και αφετέρου μεταξύ πλανητικής και περιφερειακής ηγεμονίας. Επιπλέον επεξηγείται και ο αντιηγεμονικός συνασπισμός ο οποίος κατά την διάρκεια της νεότερης ιστορίας αποτέλεσε μια φυσική αντίδραση στην ηγεμονία ή τον ηγεμονισμό μιας δύναμης. Τέλος αναλύοντας την θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, και ελέγχοντας πώς αυτή γίνεται αντιληπτή από τα βασικά θεωρητικά ρεύματα διεθνών σχέσεων δηλαδή τον πολιτικό ρεαλισμό και τον φιλελευθερισμό, γίνεται η προσπάθεια να διαπιστωθεί κατά πόσο ένα διεθνές σύστημα ηγεμονικής δομής προσφέρει σταθερότητα και η σημασία που έχουν τα εθνικά συμφέροντα για την εκάστοτε ηγεμονική δύναμη.

2.1 Η έννοια της Ηγεμονίας

Η ηγεμονία ως έννοια απαντάτε στο σύνολο των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών επιστημών ενώ, στην θεωρία των διεθνών σχέσεων ξεκίνησε να χρησιμοποιείται περιοδικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ένεκα της ύπαρξης μιας μοναδικής ηγεμονικής δύναμης, των ΗΠΑ.⁶² Αρχής γενομένης από το έργο «Ηγεμόνας» του Niccolo Machiavelli γίνεται μια ανάλυση της έννοιας της ηγεμονίας και παρουσιάζονται τα στοιχεία που απαιτούνται από τον

---

⁶¹Richard Fontaine, *Taking On China and Russia To Compete, the United States Will Have to Pick Its Battles*, Foreign Affairs, November 2022, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/taking-china-and-russia>

⁶² Εμμανουήλ Καλογερόπουλος, *Η γκραμσιανή ηγεμονία και η θεωρία του κονστρουκτιβισμού*, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, 2008

εκάστοτε ηγεμόνα για να πάρει, να διατηρήσει και να χάσει την ηγεμονία του και καταδεικνύεται η κυρίαρχη θέση που έχει σε κάθε πολιτεία ο ηγεμόνας.⁶³

Σύμφωνα με τον Ηλία Κουσκουβέλη «ηγεμονία είναι η άσκηση της ηγεσίας επί μιας μικρής ή μεγάλης ομάδας κρατών, επί ενός πόλου μικρού ή μεγάλου του διεθνούς συστήματος. Προκύπτει κυρίως από την υπεροχή ισχύος που παρουσιάζει το ηγεμονικό κράτος και ως αποτέλεσμα είτε της άσκησης της είτε συγκυριών του διεθνούς συστήματος. Συνηθέστερη συγκυρία που οδηγεί στην ανάδειξη ενός ηγεμόνα είναι ένας μεγάλος ή συστημικός πόλεμος». Παράλληλα υπογραμμίζει πως πρωταρχικό εργαλείο για την διατήρηση της είναι η ισχύς. Οι λόγοι που οδηγούν στην επιδίωξη διατήρησης της ηγεμονίας είναι η ανασφάλεια, η ανάγκη για μεγιστοποίηση της ασφάλειας και το συμφέρον. Αξιοσημείωτα παραδείγματα ηγεμονικών δυνάμεων αποτελούν η Μεγάλη Βρετανία, οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ στην σύγχρονη εποχή και η Ρώμη και η Σπάρτη και η Αθήνα της αρχαιότητας. Τα παραδείγματα αυτά, μας καταδεικνύουν πως για να απεγκλωβιστεί μια ηγεμονική δύναμη είτε θα επέλθει η εξουθένωση της είτε θα ανατραπεί από κάποια νέα ηγεμονική δύναμη.⁶⁴

Ο Adam Watson σημειώνει πως όταν κάποια ή κάποιες δυνάμεις μπορούν να ασκήσουν ηγεμονία η ελευθερία δράσης των ανεξάρτητων κρατών μειώνεται. Η ηγεμονική δύναμη καθορίζει τους πολιτικούς, διπλωματικούς και οικονομικούς όρους των διεθνών σχέσεων. Οι σχέσεις αυτές ορίζονται με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε οι ηγεμονευόμενοι να αντιλαμβάνονται πως υπάρχει ισορροπία όσο αφορά το πλεονέκτημα αν γίνει αποδεκτή η ηγεμονία. Οι ηγεμονικές δυνάμεις αναγνωρίζουν πως πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και να υπολογίζουν τα συμφέροντα των υπολοίπων κρατών που βρίσκονται κάτω από την ηγεμονία τους. Πιο αναλυτικά αναφέρει: «Με τον όρο ηγεμονία εννοώ ότι κάποια δύναμη ή εξουσία σε ένα σύστημα μπορεί να «θέτει το νόμο» σχετικά με τη λειτουργία του συστήματος, δηλαδή να προσδιορίζει σε κάποιο βαθμό τις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών, ενώ ως προς τις εσωτερικές τους υποθέσεις τα κράτη-μέλη παραμένουν ανεξάρτητα». Η ηγεμονία δηλαδή δεν αφορά μια μόνιμη κατασταλτική δράση διαφύλαξης των συμφερόντων του ηγεμόνα αλλά απεναντίας, ένα σύστημα που διέπετε από τάξη και σπανιότερα από αταξία. Σε ηγεμονικές καταστάσεις υπάρχει μια συνεχής συνεννόηση μεταξύ της ηγεμονικής εξουσίας και των υπόλοιπων κρατών για τα συμφέροντα της κάθε μονάδας. Παράλληλα, καίριο ζήτημα είναι η νομιμοποίηση του ηγεμόνα ως τέτοιου και η ρητή αποδοχή από τα ανεξάρτητα κράτη όσο αφορά την ικανότητα του

---

⁶³ Nicolo Machiavelli , *Ο Ηγεμών*, Εκδόσεις Περίπλους, Αθήνα, 2002, σελ. 10-17

⁶⁴ Ηλίας Κουσκουβέλης , *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα, 2004 σελ. 192-197

ηγεμόνα να ρυθμίζει τις διεθνείς σχέσεις. Η αποδοχή και η νομιμοποίηση επιβεβαιώνονται με την συγκατάθεση από τα υπεξούσια κράτη σε ένα ηγεμονικό σύστημα.⁶⁵

Ο πατέρας του επιθετικού ρεαλισμού, John Mearsheimer ορίζει την ηγεμονία λίγο διαφορετικά δίνοντας βαρύτητα στις στρατιωτικές ικανότητες που έχουν τα υπόλοιπα κράτη στο σύστημα και στην μοναδική εξουσία του ηγεμόνα. Συγκεκριμένα παρατηρεί: «*ηγεμόνας είναι ένα κράτος τόσο ισχυρό, ώστε να κυριαρχεί πάνω σε όλα τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος. Κανένα άλλο κράτος δεν έχει τις στρατιωτικές προϋποθέσεις για να συγκρουστεί σοβαρά μαζί του. Ουσιαστικά, ηγεμόνας είναι η μοναδική μεγάλη δύναμη στο σύστημα. Ένα κράτος που είναι σαφώς ισχυρότερο απ' ό,τι οι άλλες δυνάμεις στο σύστημα δεν είναι ηγεμόνας, καθώς εξ' ορισμού αντιμετωπίζει άλλες μεγάλες δυνάμεις*». Επίσης σημειώνει πως η ηγεμονία θεωρείται ως κυριαρχία σε όλο το κόσμο και διακρίνει τις πλανητικές ηγεμονίες από τις περιφερειακές ηγεμονίες οι οποίες αφορούν συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Υπογραμμίζει πως τα κράτη επιδιώκουν να ηγεμονεύσουν στην περιφέρεια τους, στο ημισφαίριό τους και όταν το επιτύχουν επιδιώκουν την αποτροπή άλλων ισχυρών τοπικών ηγεμόνων σε άλλα περιφερειακά υποσυστήματα. Υπάρχει το δίλλημα ασφαλείας πως μια ανταγωνιστική δύναμη μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ηγεμονία τους με την ανατροπή της ισορροπίας ισχύος ή να δημιουργήσει προβλήματα στην «πίσω αυλή» τους. Στην άποψη του αυτή στηρίζει και την πεποίθηση πως οι ΗΠΑ ως περιφερειακός ηγεμόνας στο Δυτικό Ημισφαίριο προσπαθούν να αποτρέψουν την εμφάνιση της Κίνας ή της Ρωσίας ως περιφερειακών ηγεμόνων.⁶⁶

Σε ένα διαφορετικό πλαίσιο, αυτό της μαρξιστικής φιλολογίας ο όρος της ηγεμονίας απαντάτε πολλές φορές στα κείμενα του Λένιν και της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Σύμφωνα με τον Γκράμσι, η πρώτη μορφή και το θέμα της ηγεμονίας συναντάτε στον Μαρξ που είδε στο κράτος όχι μόνο τον οικονομικό παράγοντα και την δύναμη αλλά και την συναίνεση και την ηθικοπολιτική πλευρά. Ο Ιταλός μαρξιστής υποστηρίζει πως ο βασικός ρόλος του κράτους είναι να αποτελεί όργανο ταξικής κυριαρχίας επιβάλλοντας την ηγεμονία της αστικής τάξης. Η κυριαρχία αυτή, θεμελιώνεται στην συναίνεση της κοινωνίας στην κρατική εξουσία και όχι μόνο στην βία.⁶⁷ Αναφερόμενος στην θέση του Μακιαβέλλι πως «είναι απαραίτητο στον Ηγέτη να ξέρει να παίζει καλά και το ρόλο του ανθρώπου και το ρόλο του κτήνους»⁶⁸ ο Γκράμσι μιλά για το Κράτος χρησιμοποιώντας την μεταφορική έκφραση «*διπλή φύση του Μακιαβελικού Κένταυρου*». Τις δύο όψεις ,του κυρίαρχου κράτους που εκφράζει την ηγεμονία της αστικής τάξης ,«*η θηριώδη και την ανθρώπινη όψη, της βίας και της συγκατάθεσης, της εξουσίας και της*

⁶⁵ Adam Watson. *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση*, Ποιότητα, Αθήνα 2006. Σελ 40-48

⁶⁶ John Mearsheimer, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ibid, σελ. 100-103

⁶⁷ Μάκης Τρικούκης, *Πολιτική και φιλοσοφία στον Γκράμσι*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1985 σ. 60

⁶⁸ Nicolo Machiavelli , *Ο Ηγεμών*, Εκδόσεις Περίπλους, Αθήνα, 2002, σελ.34

ηγεμονίας, της βιαιότητας και της πολιτισμένης συμπεριφοράς» ο Γκράμσι τις προσεγγίζει αλληλένδετες και ποτέ διαχωρισμένες που πρέπει να αντιμετωπίζονται σε μια αλληλουχία μεταξύ τους.⁶⁹ Οι θεωρητικοί της Γκραμισιανής παράδοσης σε αντίθεση με τους περισσότερους θεωρητικούς- που ορίζουν την ηγεμονία κρατοκεντρικά - εστιάζουν στην πολιτισμική διάσταση της ηγεμονίας για να εξηγήσουν πώς κοινωνικές ομάδες επιβάλλονται μέσω των ιδεών και της κουλτούρας.⁷⁰

Η εξέταση της έννοια της ηγεμονίας στις διεθνείς σχέσεις τείνει να έχει δύο σημασίες. Η πρώτη αφορά την κατανομή της στρατιωτικής, οικονομικής και τεχνικής ισχύος σε ένα σύστημα που επηρεάζει και την δομή του. Η δεύτερη σχετίζεται με την ιδεολογική, πολιτισμική διάσταση της ηγεμονίας. Οι Keohane και Nye στο έργο τους «Power and Interdependence: World Politics in Transition» ξεπερνώντας την διάκριση αυτή αναφέρουν ότι ένα ηγεμονικό σύστημα υπάρχει όταν μια δύναμη έχει την θέληση και μπορεί να καθορίσει τους κύριους κανόνες των διακρατικών σχέσεων. Επίσης, είναι σε θέση να δημιουργήσει νέους κανόνες ή να καταργήσει αυτούς που ισχύουν την εκάστοτε χρονική στιγμή.⁷¹ Οι δύο τρόποι με τους οποίους μια ηγεμονική δύναμη δύναται να ασκήσει την εξουσία της έχοντας παράλληλα την σιωπηρή συγκατάθεση των άλλων δυνάμεων είναι αφενός, η χειραγώγηση με υλικά κίνητρα και αφετέρου, με την επιρροή στις θεμελιώδεις πεποιθήσεις και αντιλήψεις των υπολοίπων. Η πρώτη περίπτωση επιτυγχάνεται μέσα από απειλές ή υποσχέσεις που μεταβάλλουν το ισοζύγιο κόστους- οφέλους για τα υπόλοιπα κράτη αναφορικά με πολιτικές αποφάσεις. Το αποτέλεσμα της χειραγωγικής συμπεριφοράς είναι η χάραξη πολιτικών που δεν αντιτίθεται στην ηγεμονική τάξη. Ο δεύτερος τρόπος αφορά μια διαδικασία, όπου η ηγεμονική δύναμη επηρεάζει τις βασικές πεποιθήσεις στα υπόλοιπα κράτη, τα οποία εν συνεχεία εσωτερικεύουν κανόνες και νόρμες που εκφράζουν εξ ολοκλήρου την οπτική της ηγεμονικής δύναμης για την διεθνή τάξη. Η ηγεμονική εξουσία ασκείται μέσα από την διαδικασία της προβολής ενός συνόλου κανόνων και αξιών η οποία οδηγεί στην συναίνεση από τα υπόλοιπα κράτη. Η επίδραση που αποκτά ο ηγεμόνας στις αρχές και πεποιθήσεις των ηγεμονευόμενων, είναι καίριας σημασίας, αφού μέσω αυτής, μπορεί να διατηρηθεί η κυρίαρχη ηγεμονική του θέση σε ένα σύστημα ακόμα και αν η υλική ισχύς αρχίσει να φθίνει. Η διαδικασία αυτή δεν έχει στοιχεία καταναγκασμού και επιβολής και οι Ikenberry και Kupchan την ονομάζουν «κοινωνικοποίησή».⁷²

---

⁶⁹ Μάκης Τρικούκης, *Πολιτική και φιλοσοφία στον Γκράμσι*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1985 σ. 63

⁷⁰ Theodore Cohn, *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και πράξη*, Gutenberg, Αθήνα 2009, σελ.114

⁷¹ Robert Keohane - Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston, 1977 σελ. 42-44

⁷² Charles Kupchan - John Ikenberry, «*Socialization and Hegemonic Power*», International Organization, Vol. 44, No. 3, Summer 1990 p.283-315

2.2 Περιφερειακή Ηγεμονία

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω στις συζητήσεις περί ηγεμονίας υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ πλανητικών ή παγκόσμιων ηγεμονιών και τοπικών ή περιφερειακών ηγεμονιών. Μια πρώτη προσπάθεια αποτύπωσης της διάκρισης αυτής έγινε από τον Νορβηγό ακαδημαϊκό Øyvind Østerud, ο οποίος όρισε ως περιφερειακό ηγεμόνα ως το κράτος που ανήκει σε μια γεωγραφικά οριοθετημένη περιοχή και έχει τόσο την ικανότητα να αντισταθεί στον συνασπισμό άλλων κρατών της περιοχής όσο και μεγάλη επιρροή στις περιφερειακές υποθέσεις⁷³. Μια άλλη προσέγγιση από τον Douglas Lemke εννοιολογεί τους περιφερειακούς ηγεμόνες ως «τοπικά κυρίαρχα κράτη που εποπτεύουν τις τοπικές σχέσεις εγκαθιδρύοντας και προσπαθώντας να διατηρήσουν ένα τοπικό status quo» και αναγνωρίζονται από τον ηγετικό και σταθεροποιητικό ρόλο που επιτελούν και από το γεγονός ότι ο ρόλος αυτός γίνεται αποδεκτός από τα γειτονικά κράτη.⁷⁴ Εν συνεχεία για την καλύτερη εννοιολόγηση της περιφερειακής ηγεμονίας και των περιφερειακών συστημάτων η Myriam Prys προσδιόρισε τρία απαραίτητα κριτήρια για ένα περιφερειακό ηγεμονικό σύστημα. Πρώτον η παροχή των δημόσιων αγαθών, δεύτερον η προβολή των συμφερόντων και αξιών της περιφερειακής δύναμης και τρίτον η περιφερειακή δύναμη να γίνεται τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά αντιληπτό ως κράτος με ευθύνη και ικανότητα να επηρεάζει την συμπεριφορά στην σφαίρα επιρροής της.⁷⁵ Βασική της πεποίθηση είναι πως τα τρία αυτά στοιχεία πως πρέπει να συνδυάζονται με την υπεροχή στους υλικούς συντελεστές ισχύος οι οποίοι προσδίδουν κυριαρχία σε πλειάδα τομέων σε μια περιφερειακή δύναμη που ως εκ τούτου μπορεί να περιγράψει ως περιφερειακή ηγεμονία.⁷⁶ Παρά τις διαφωνίες για συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των περιφερειακών ηγεμονιών οι αναλυτές συμφωνούν σε ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά. Στο πλαίσιο αυτό και για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας ορίζουμε τον περιφερειακό ηγεμόνα ως το κράτος που έχει στρατιωτικό, οικονομικό και δημογραφικό πλεονέκτημα σε σχέση με την υπόλοιπη σφαίρα επιρροής, η οικονομική του ανάπτυξη έχει ουσιαστικό αντίκτυπο στην οικονομική τύχη των κρατών της περιοχής, έχει πολιτιστική, οικονομική και πολιτική διασύνδεση με τα γειτονικά κράτη, η ισχυρή του εξωτερική πολιτική επηρεάζει τις περιφερειακές εξελίξεις, εκφράζει την φιλοδοξία να διαδραματίσει τον ηγεμονικό αυτό ρόλο και τέλος χαίρει της αναγνώρισης και της νομιμοποίησης από τα άλλα κράτη εντός και εκτός της περιφέρειας του ως ηγετικό κράτος.⁷⁷

---

⁷³ Øyvind Østerud, *Regional great powers*, στο Iver Neumann, *Regional great powers in international politics*, Palgrave Macmillan, London, 1992, σελ.12

⁷⁴ Douglas Lemke, *Regions of war and peace*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, σελ. 49

⁷⁵ Myriam Prys, *The variability of regional powers*, Society For German Idealism and Romanticism (SGIR) 7th Pan-European Conference on International Relations, Stockholm, 2010, σελ. 1- 4.

⁷⁶ Myriam Prys, *Regions, hegemony and power: India and South Africa compared*, University of Oxford, Oxford, 2008, Σελ.8

⁷⁷ Olusola Ogunnubi & Ufo Okeke-Uzodike, Can Nigeria be Africa's hegemon?, *African Security Review*, 2016, σελ. 110-128

2.3 Διάκριση ηγεμονίας και ηγεμονισμού

Ο Θουκυδίδης στον διάλογο των Αθηναίων και των Μήλιων αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμής του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του».⁷⁸ Την θεμελιώδη αυτή θεωρητική πρόταση ενστερνίζεται ο Παναγιώτης Ήφαιστος και υποστηρίζει πως κάθε τέτοια αξίωση των ισχυρών αποτελεί ηγεμονισμό. Συγκεκριμένα αναφέρει : «Αν εκλάβουμε ως δεδομένη την πάγια αξίωση των λιγότερο ισχυρών για ανεξάρτητη-ελεύθερη συλλογική ύπαρξη, ο ηγεμονισμός συνιστά περίπου τη διαρκή εκείνη επαναστατική αξίωση που αποσκοπεί στην αναίρεση-ματαίωση της ανεξαρτησίας-ελευθερίας των λιγότερο ισχυρών και στη με τον Α ή Β τρόπο εξομοίωση του υπόλοιπου κόσμου κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του ηγεμόνα».⁷⁹

Η διεθνής πολιτική σκηνή έτσι όπως έχει εξελιχθεί τα τελευταία πέντε χιλιάδες χρόνια αφορά ένα συνεχή ανταγωνισμό μεταξύ των διαφόρων ηγεμονικών αξιώσεων που έχουν οι δυνάμεις στην προσπάθεια τους για πολιτική κυριαρχία.⁸⁰ Οι αλλαγές στο διεθνές σύστημα σύμφωνα με τον Robert Gilpin αφορούν άνοδο και παρακμή ηγεμονικών δυνάμεων η οποίες κατά την διάρκεια της ηγεμονίας τους προσέφεραν τάξη και σταθερότητα στο σύστημα. ⁸¹ Ο ηγεμονισμός αποτελεί ένα από τα κύρια αίτια του πολέμου⁸² και ο ηγεμονικός πόλεμος που προκαλείτε είναι ο βασικός μηχανισμός μέσα από τον οποίο έρχεται αλλαγή στο διεθνές σύστημα. ⁸³ Η ανισορροπία που χαρακτηρίζει την ανάπτυξη μεταξύ των κρατών αλλά και τις δυνατότητες διατήρησης της ηγεμονεύουσας θέσης σε σχέση με διαθέσιμους πόρους είναι που οδηγεί σε ηγεμονικό πόλεμο και εν συνεχεία σε συστημική αλλαγή. Ο Robert Gilpin εξηγεί ότι όταν ένας ηγεμονικός πόλεμος τελειώνει αρχίζει ξανά ένας κύκλος μεγέθυνσης, επέκτασης και παρακμής. Το status quo που η νέα ηγεμονική δύναμη εδραιώνει υπονομεύετε από την άνηση ανάπτυξη και έτσι από την τάξη οδηγούμαστε πάλι στην αταξία μέσω μιας νέας ηγεμονικής σύγκρουσης⁸⁴.

Η προσπάθεια θεωρητικής και εννοιολογικής προσέγγισης των εννοιών της ηγεμονίας και του ηγεμονισμού μας οδηγεί αναπόφευκτα να υπογραμμίσουμε σε τι έγκειται η διάκριση μεταξύ τους. Εν αντίθεση με την ηγεμονία που μας δίνει μια εξήγηση για την κατανομή ισχύος και για το ισοζύγιο των δυνάμεων που υπάρχουν στο διεθνές σύστημα, ο ηγεμονισμός ουσιαστικά,

⁷⁸ Θουκυδίδη Ιστορία, Μετάφραση Ελευθερίου Βενιζέλου, Τόμος Β', Βιβλίου Ε, παρ. 89

⁷⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας*, Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σ.σ. 357-358

⁸⁰ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ibid*, σελ 348

⁸¹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ 85

⁸² Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας*, Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ. 347

Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας, Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ. 347

⁸³ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ 351

⁸⁴ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, *Ibid*, σελ. 351

χαρακτηρίζει την συμπεριφορά μιας δύναμης που θέλει και διαθέτει την σχετική ισχύ να μεταβάλει και τον ρόλο και την θέση της στο διεθνές σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, η ηγεμονία είναι μια κατάσταση τάξης και είναι αποτέλεσμα ενός ηγεμονικού πολέμου ο οποίος προέρχεται από ηγεμονικές αξιώσεις. Ο ηγεμονισμός δηλαδή είναι μια δυναμική ηγεμονία. Είναι η αξίωση ενός δρώντα να αποκτήσει κυρίαρχη θέση στο διεθνές σύστημα ούτως ώστε να επηρεάζει και να ρυθμίζει βασικά στοιχεία πολιτικής των υπολοίπων κρατών. Το παράδειγμα του Ψυχρού Πολέμου φωτογραφίζει την διαφορά μεταξύ των δύο εννοιών πολύ χαρακτηριστικά. Οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ ανταγωνίζονταν για να ηγεμονεύσουν ολόκληρο το διεθνές σύστημα ενώ ταυτοχρόνως είχαν ήδη επιβάλει ηγεμονία η τους στους συνασπισμούς τους.⁸⁵

2.4 Αντιηγεμονικός Συνασπισμός

Στην ρεαλιστική και στην βρετανική σχολή διεθνών σχέσεων υπογραμμίζεται έντονα η κεντρική σημασία που έχει η ισορροπία ισχύος στο διεθνές σύστημα για την διατήρηση της ειρήνης.⁸⁶ Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι τα κράτη λειτουργούν μέσα στα πλαίσια της λογικής της "ισορροπίας δυνάμεων" και μεριμνούν για την ασφάλεια τους η διατήρηση του μονοπολικού διεθνούς συστήματος και της ηγεμονίας μιας χώρας για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι ανέφικτη. Αυτό συμβαίνει διότι οι υπόλοιπες δυνάμεις θα προσπαθήσουν να εξισορροπήσουν τον ηγεμόνα είτε με εσωτερική είτε με εξωτερική εξισορρόπηση. Η εσωτερική εξισορρόπηση αφορά στην ενίσχυση των δικών τους μέσων ενώ η εξωτερική εξισορρόπηση έγκειται στην σύναψη αντί-ηγεμονικών συμμαχιών ή συνασπισμών μαζί με άλλα κράτη.⁸⁷ Βασικός στόχος των αντι-ηγεμονικών συνασπισμών αποτελεί η αμφισβήτηση της υφιστάμενης δομής ισχύος και η αντιμετώπιση της κυριαρχίας και επιρροής μιας συγκεκριμένης ηγεμονικής δύναμης.⁸⁸ Στα πλαίσια των συνασπισμών αυτών τα κράτη συντονίζονται διπλωματικά, συμμετέχουν σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, διαπραγματεύονται συλλογικά, συνάπτουν οικονομικές και εμπορικές συνεργασίες και δημιουργούν θεσμούς και οργανισμούς ξεχωριστούς από αυτούς που είναι κυρίαρχη η ηγεμονική δύναμη.⁸⁹ Στην νεότερη ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία η υπόθεση της αντιηγεμονικής συσπείρωσης αποτέλεσε τον κανόνα όταν μια μεγάλη δύναμη αποκτούσε η επιδίωκε να αποκτήσει δεσπόζουσα θέση στην διεθνή κατανομή ισχύος. Συγκεκριμένα

⁸⁵ Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Ibid, σελ. 23-24

⁸⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 95

⁸⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο διεθνές Σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Ibid, σελ. 169-170

⁸⁸ Terrence Paupp, *The Future of Global Relations: Crumbling Walls, Rising Regions*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, σελ. 50

⁸⁹ Randolph Persaud, *Counter-Hegemony and Foreign Policy: The Dialectics of Marginalized and global forces in Jamaica*, State University New York Press, New York, 2001, σελ. 48-50

παραδείγματα αποτελούν η συσπείρωση των μεγάλων δυνάμεων ενάντια στους Αψβούργους τον 16ό και 17ό αιώνα, στην Γαλλία του Λουδοβίκου ΙΔ' και του Ναπολέοντα καθώς και ενάντια στην Ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ.⁹⁰ Στο πλαίσιο αυτό ήταν και η άποψη του John Mearsheimer ότι η μεταψυχροπολεμική αμερικανική ηγεμονία θα αμφισβητείτο από νέους πόλους ισχύος και συγκεκριμένα την Ρωσία και την Κίνα.⁹¹ Παρά την σχετική καθυστέρηση εκδήλωσης της αντιηγεμονικής συσπείρωσης⁹² από το 2010 και έπειτα φαίνεται ένα πιο συνεκτικό μέτωπο αμφισβήτησης της αμερικανικής ηγεμονικής τάξης.⁹³ Η αμφισβήτηση αυτή αφορά τόσο τους κανόνες του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος όσο και τον ηγεμονικό ρόλο των κρατών που απαρτίζουν την φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη και τις πρακτικές που ακολουθούν στις διεθνείς υποθέσεις. Ενδεικτικό στοιχείο του αντιηγεμονικού συνασπισμού είναι η σταδιακή ανάδυση μιας νέας αρχιτεκτονικής διεθνών καθεστώτων και χειρισμού των παγκόσμιων υποθέσεων στα οποία δεν έχουν ρόλο οι ΗΠΑ.⁹⁴

2.5 Θεωρία Ηγεμονικής Σταθερότητας

Ο όρος «ηγεμονική σταθερότητα» αναφέρθηκε πρώτη φορά από τον R.O.Keohane το 1980 στην προσπάθεια του να εξετάζει τις μεταβολές που έλαβαν χώρα, στα διεθνή καθεστώτα του εμπορίου μεταποιημένων προϊόντων και αγαθών, στις διεθνείς νομισματικές σχέσεις και στο εμπόριο πετρελαίου, μεταξύ 1967-1977.⁹⁵ Ωστόσο, η θεωρία διατυπώθηκε λίγα χρόνια πριν από τον Charles P Kindleberger στο έργο του «The world in depression, 1929-1939» όπου ο συγγραφέας δίνει την δική του εξήγηση για την μεγάλη ύφεση της δεκαετίας από το 1929 μέχρι το 1939. Ουσιαστικά, ο Kindleberger θεωρεί ως βασική αιτία της ύφεσης, την αστάθεια που υπήρχε στο διεθνές οικονομικό σύστημα, η οποία προήλθε από την βρετανική αδυναμία και την απροθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών να αναλάβουν την ευθύνη για τη σταθεροποίηση του. Έτσι, υποστηρίζει πως, η σταθερότητα του φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος μπορεί να επιτευχθεί μέσω της παρουσίας ενός κράτους που θα διαδραματίσει τον ρόλο του ηγέτη.

⁹⁶Σε παρόμοιο πνεύμα ο Robert Gilpin υπογραμμίζει πως:« Η δημιουργία αποτελεσματικών

---

⁹⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 95

⁹¹ John Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ibid, 2011

⁹² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 95

⁹³ Alexander Gabuev, *Why Russia and China Are Strengthening Security Ties Is the U.S. Driving Them Closer Together?* Foreign Affairs, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-24/why-russia-and-china-are-strengthening-security-ties>

⁹⁴ Richard Sakwa, *Stasis and Change: Russia and the Emergence of an Anti-hegemonic World Order* στο Emel Parlar Dal και Emre Erşen, *Russia in the Changing International System*, Palgrave Macmillan, Switzerland, 2020, σελ. 17-23

⁹⁵ Robert Keohane, *International institutions and state power: Essays in international relations theory*, Westview Press, 1989, σελ.74

⁹⁶ Charles P Kindleberger, *The world in depression, 1929-1939*, University of California Press, Berkeley, 1973/1986 revised and enlarged edition, σελ.292.

διεθνών καθεστώτων και οι λύσεις στο πρόβλημα της συμμόρφωσης απαιτούν ισχυρή διεθνή ηγεσία και αποτελεσματική δομή διεθνούς διακυβέρνησης. Τα καθεστώτα από μόνα τους δεν μπορούν να παρέχουν δομή διακυβέρνησης επειδή δεν διαθέτουν το πιο κρίσιμο συστατικό, την εξουσία επιβολής της συμμόρφωσης. Τα καθεστώτα πρέπει να στηρίζονται σε μια πολιτική βάση η οποία έχει δημιουργηθεί μέσα από την ηγετική ικανότητα και τη συνεργασία»⁹⁷ Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, εκτός από την υλική διάσταση όπου οι δυνατότητες των κρατών επηρεάζουν την συμπεριφορά τους και κατά συνέπεια και την ύπαρξη αστάθειας ή σταθερότητας, αναφέρεται και στις αξίες και αντιλήψεις που υπάρχουν σε ένα σύστημα κρατικών και μη κρατικών δρώντων. Οι αξίες και αντιλήψεις αυτές σε μια ηγεμονική τάξη είναι σταθερές και δεν χρίζουν αμφισβήτησης. Το θεμέλιο της ηγεμονικής αυτής τάξης είναι η συναίνεση και η νομιμοποίηση, όσο αφορά την πρακτική και την ιδεολογία της κυρίαρχης δύναμης, από τις υπόλοιπες δυνάμεις του συστήματος. Η κυριαρχία από μόνη της δεν εξασφαλίζει την ηγεμονία. ⁹⁸

Βασικές υποθέσεις της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας υπογραμμίζουν την ταύτιση της ηγεμονικής δύναμης με φιλελευθερισμό. Η μια υπόθεση υποστηρίζει πως οι ηγεμονικές δυνάμεις έχουν την τάση να είναι φιλελεύθερες όταν είναι πολύ ισχυρές πολιτικά και οικονομικά. Η δεύτερη θεωρεί πως το διεθνές σύστημα επηρεάζεται θετικά λόγω του φιλελευθερισμού της ηγεμονικής δύναμης. Η συλλογιστική και στις δύο αυτές περιπτώσεις καταλήγει στο ότι η διεθνής οικονομία είναι πιο σταθερή και ευημερεί λόγω της φιλελεύθερης ηγεσίας και επιρροής της ηγεμονεύουσας δύναμης. Ωστόσο, διαφορετική άποψη έχουν αρκετές ιστορικές αναλύσεις αναφορικά με την συμπεριφορά των ΗΠΑ ή της Μ. Βρετανίας στο ελεύθερο εμπόριο και στους φιλελεύθερους στόχους που έθεσαν κατά το παρελθόν, οι οποίες αμφιβάλλουν για την εγκυρότητα της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας. ⁹⁹

Αναλύοντας τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας ο Duncan Snidal τονίζει το θεμελιώδες επιχείρημα για την θεωρία, αυτό των διεθνών δημοσίων αγαθών που παρέχονται από μια ηγεμονική δύναμη. Η προάσπιση και η ύπαρξη των αγαθών αυτών προϋποθέτει να υπάρχει ενδιαφέρον από μια δύναμη η οποία να είναι πρόθυμη να το παρέχει με δικό της κόστος. Η υπόθεση αυτή είναι πιο εφικτή σε ηγεμονικό σύστημα όταν κάποιο μεμονωμένο κράτος είναι αρκετά μεγάλο σε σχέση με όλα τα άλλα, ώστε να καταλαμβάνει ένα μερίδιο του οφέλους του δημόσιου αγαθού μεγαλύτερο από το συνολικό κόστος παροχής του. Συμπεράσματα του επιχειρήματος αυτού είναι πρώτον, ότι η παροχή ενός δημόσιου αγαθού οφείλεται στην

---

⁹⁷ Robert Gilpin, *Global Political Economy Understanding the international economic order*, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 2001, σελ. 97

⁹⁸ Robert Cox, Timothy J. Sinclair, *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, σελ. 151.

⁹⁹ Susan Strange, *The persistent myth of lost hegemony*, International Organization, vol. 41, no 4, 1987, p. 559-563

παρουσία του κυρίαρχου δρώντα και δεύτερον ότι παρόλο που ο ηγέτης επωφελείται από την παροχή του αγαθού τα υπόλοιπα κράτη κερδίζουν περισσότερο αφού συμμετέχουν πλήρως στα οφέλη ενώ απέχουν από το κόστος.¹⁰⁰

Οι συζητήσεις στο επιστημονικό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων για το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας είναι πολύ έντονες τις τελευταίες δεκαετίες και οι διάφοροι επιστήμονες δίνουν διαφορετικές ερμηνείες σε πολλές πτυχές του ζητήματος. Κύριο ερώτημα που καλούνται να απαντήσουν είναι το κατά πόσον η ηγεμονία ταυτίζεται με την σταθερότητα η όχι. Οι διαφορές που εντοπίζονται στην ανάλυση και οπτική σχετικά με την θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας μπορεί να υποστηριχτεί ότι αντικατοπτρίζουν τις βασικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των βασικών σχολών σκέψης στις διεθνείς σχέσεις, του φιλελευθερισμού και τον ρεαλισμού.¹⁰¹

2.5.1 Φιλελεύθερη εκδοχή της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας

Σύμφωνα με τον Immanuel Kant, για να διατηρηθεί η παγκόσμια τάξη είναι αναγκαία η ύπαρξη μιας χώρας που θα αναλάβει πρωτεύοντα ρόλο και θα συνενώσει όλες τις δημοκρατικές χώρες μεταξύ τους για να υπάρξει "Αιώνια Ειρήνη".¹⁰² Παράλληλα, μια βασική φιλελεύθερη προσέγγιση για την διεθνή πολιτική εν γένει, αφορά τον κυρίαρχο ρόλο της οικονομίας έναντι της πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η φιλελεύθερη θεωρία ηγεμονικής σταθερότητας οικοδομήθηκε στην διατύπωση του Kant και άντλησε περιεχόμενο από την διεθνή πολιτική οικονομία. Θεμελιωτής της ήταν ο Charles P Kindleberger ο οποίος κατέδειξε πως αιτία της κρίσης του 1929¹⁰³ ήταν η μη ύπαρξη ενός δανειστή ύστατης ανάγκης που θα διαφύλαττε την σταθερότητα της παγκόσμιας οικονομίας.¹⁰⁴ Συγκεκριμένα υποστηρίζει πως, η ένταση και η διάρκεια της κρίσης οφείλονται στην ανικανότητα της Βρετανίας και την απροθυμία των ΗΠΑ να αναλάβουν ρόλο και ευθύνη σταθεροποίησης της οικονομίας. Εν συνεχεία υπογραμμίζει ότι συγκεκριμένες λειτουργίες πρέπει να επιτελούνται από μια χώρα-ηγέτη που θα ενεργεί ως σταθεροποιητής σε πιθανούς κλονισμούς του συστήματος. Ο ηγεμόνας, πρέπει να: «α) διατηρεί μία σχετικώς ανοικτή αγορά β) παρέχει δάνεια για την αντιμετώπιση των κυκλικών υφέσεων (*countercyclical long-term lending*), γ) αναπτύσσει ένα σταθερό σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών, δ) συντονίζει τις μακροοικονομικές πολιτικές, και ε) ενεργήσει ως δανειστής εκτάκτου

---

¹⁰⁰ Duncan Snidal, *The limits of hegemonic stability theory*, International Organization, vol. 39, No 4, 1985, σελ. 579-581

¹⁰¹ Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Ibid, 2013 σελ. 25-26

¹⁰² Immanuel Kant, *Για την Αιώνια Ειρήνη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1992, σελ. 46-47

¹⁰³ Serge Berstein-Pierre Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης*, Τόμος Γ', Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997, σελ. 67

¹⁰⁴ Kindleberger Charles, *The world in depression, 1929-1939*, Berkeley, University of California Press, , 1973/1986 revised and enlarged edition , σελ. 289

ανάγκης (*lender of last resort*), για να παρέχει αυξημένη ρευστότητα σε περιόδους οικονομικών κρίσεων». ¹⁰⁵

Ο David Lake συμφωνώντας με τον Kindleberger για την ανάγκη ύπαρξης ενός ηγέτη σε ρόλο σταθεροποιητή ανακατασκευάζει την έννοια της σταθερότητας σε διεθνή οικονομική υποδομή και αναδιατυπώνει τις λειτουργίες του κράτους- ηγέτη. Μία σταθερή διεθνής οικονομία πρέπει να έχει α) ένα μέσο εμπορικών συναλλαγών β) ένα αποθεματικό νόμισμα που να είναι αποδεκτό μεταξύ των συμμετεχόντων στην αγορά και γ) τον προσδιορισμό και την προστασία των βασικών περιουσιακών δικαιωμάτων, τόσο για τα αγαθά, όσο και για τα κεφάλαια εξωτερικού, δηλαδή επενδύσεις χαρτοφυλακίου και άμεσες επενδύσεις. Η ανοικτή διεθνής οικονομία στην θεωρία του Lake θεωρείται δεδομένη και η διεθνής οικονομική υποδομή λαμβάνεται ως ένα δημόσιο αγαθό το οποίο για να είναι διαθέσιμο είναι αναγκαία η δημιουργία των πιο πάνω λειτουργιών και η ενεργή υποστήριξη τους από ένα κράτος ηγέτη. ¹⁰⁶ Ως δημόσιο, ο Mancur Olson, ορίζει το αγαθό το οποίο αν καταναλωθεί από κάποια μονάδα μιας ομάδας, δεν αποκλείονται από την κατανάλωση του ίδιου αγαθού οι υπόλοιπες μονάδες της ομάδας. ¹⁰⁷ Στο πλαίσιο της λογικής της συλλογικής δράσης ο ίδιος υποστηρίζει πώς ακόμα και όταν οι χώρες που απολαμβάνουν ένα συλλογικό αγαθό είναι πολλές, μια από αυτές πιθανόν να είναι ισχυρότερη ή πλουσιότερη και να πληρώνει το κόστος παραγωγής του αγαθού από μόνη της. Ωστόσο, αποκτά το μεγαλύτερο μέρος των συνολικών κερδών από το συλλογικό αγαθό και η αξία του διεθνούς δημοσίου αγαθού είναι αρκετό κίνητρο για αυτήν. ¹⁰⁸ Κάνοντας αναφορά στην συλλογιστική και στα παραδείγματα του Kindleberger¹⁰⁹, ο Olson καταλήγει ότι, «ο κόσμος λειτουργεί καλύτερα όταν υπάρχει μια "ηγεμονική" δύναμη - μια δύναμη που να θεωρεί πως είναι προς το δικό της συμφέρον να φροντίζει να παρέχονται τα διάφορα διεθνή συλλογικά αγαθά». ¹¹⁰

Ο θεωρητικός των διεθνών καθεστώτων Robert Keohane στην προσπάθεια του να εξηγήσει την διεθνή πολιτική οικονομία, χρησιμοποιώντας τις αρχές της συνεργασίας, της ισχύος, του συμφέροντος και των διεθνών καθεστώτων συνθέτει στοιχεία της ρεαλιστικής θεωρίας και του

---

¹⁰⁵ Kindleberger Charles, *The world in depression, 1929-1939*, Ibid σελ.289-292

¹⁰⁶ David Lake, *Leadership, hegemony and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential?*, International Studies Quarterly, vol. 37, 1993, σελ. 462-463

¹⁰⁷ Mancur Olson, *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Massachusetts, 2002, 20th printing, σελ. 14

¹⁰⁸ Mancur Olson, στο De Melo and Panagariya, *New Dimensions in Regional Integration*, 1992, σελ. 122-127

¹⁰⁹ Charles Kindleberger, *Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides*, International Studies Quarterly, Volume 25, Issue 2, 1981

¹¹⁰ Mancur Olson, στο De Melo and Panagariya, *New Dimensions in Regional Integration*, 1992, σελ. 125

θεσμικού φιλελευθερισμού(Institutionalism)¹¹¹. Ουσιαστικά εξετάζει κατά πόσο η παρουσία ενός ηγεμόνα στο διεθνές σύστημα συνδέεται με την ύπαρξη ισχυρών διεθνών καθεστώτων. Εν συνεχεία, υποστηρίζει πως «η ηγεμονία πιθανόν να διευκολύνει ένα ορισμένο τύπο συνεργασίας αλλά δεν είναι αναγκαία για να υπάρχει μια σχέση συνεργασίας».¹¹² Παρόλαυτά, αντιτίθεται στην αυτόματη σύνδεση ηγεσίας και ισχύος και σημειώνει πως «η ηγεμονία ορίζεται ως μια κατάσταση στην οποία ένα κράτος είναι αρκετά ισχυρό ώστε να διατηρεί τους βασικούς κανόνες που διέπουν τη διακρατική σχέσεις, και είναι πρόθυμο να το πράξει»¹¹³. Μελετώντας την περίπτωση της αμερικάνικης ηγεμονίας μετά τον Β'ΠΠ ο Keohane περιγράφει την κατάσταση ως εξής: η ισχύς των ΗΠΑ ήταν η κινητήριος δύναμη που μέσα από την δημιουργία διεθνών καθεστώτων προώθησε την διακρατική συνεργασία. Συνοψίζοντας, τονίζει την συμπληρωματικότητα που υπήρξε μεταξύ ηγεμονίας και διεθνούς συνεργασίας.¹¹⁴

Κύρια παραδείγματα ηγεμονίας που αναφέρονται είναι το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τον 19ο αιώνα και οι ΗΠΑ από τον Β'ΠΠ και μετά. Οι δύο αυτές δυνάμεις χρησιμοποιώντας την οικονομική και στρατιωτική τους ισχύ διεθνοποίησαν βασικές αρχές που οι ίδιες είχαν υιοθετήσει και οδήγησαν την εκάστοτε χρονική περίοδο το διεθνές σύστημα σε ισορροπία και τάξη¹¹⁵. Εν συνεχεία υπήρξαν και φιλελεύθεροι στοχαστές, όπως ο Keohane, που υποστήριξαν πως οι ηγεμονικές δυνάμεις συμβάλλουν στην σταθερότητα αλλά όχι αποκλειστικά μέσω της επιβολής και της ισχύος.¹¹⁶ Δηλαδή, η άποψη ηγεμονικών κρατών γινόταν αποδεκτή πολλές φορές περισσότερο λόγω σύμπλευσης συμφερόντων και λιγότερο λόγω καταναγκασμού.¹¹⁷ Ο καθορισμός της ισχύος των ηγεμονικών κρατών μόνο με υλιστικούς όρους τείνει να παραβλέπει τον ρόλο που έχουν στις διακρατικές σχέσεις οι κανόνες, οι νόρμες και η ιδεολογία.¹¹⁸ Με αυτή την συλλογιστική αναπτύχθηκε και η θεωρία της «ήπιας ή μαλακής

---

¹¹¹ Robert Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 1984, σελ. 31

¹¹² Robert Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, ibid, σελ. 31

¹¹³ Robert Keohane - Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston, 1977 σελ. 42-44

¹¹⁴ Robert Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, ibid, σελ. 135-181

¹¹⁵ Robert Keohane, "*The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967 - 1977*", Palgrave, 2003, σελ. 101 - 102.

¹¹⁶ Robert Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 1984

¹¹⁷ David Lake, "*Leadership, Hegemony and the International Economy: Naked Emperor Or Tattered Monarch with Potential*", *International Studies Quarterly*, Τομ. 37, No. 4, 1993, σελ.469

¹¹⁸ Andrew Cortell and James Davis, "*How Do International Institutions Matter ? The Domestic Impact of International Norms*", *International Studies Quarterly*, Vol 40, Nu 4, σελ. 451 – 478 και John Ikenberry και Charles Kupchan "*Socialization and hegemonic power*", *International Organization*, Vol. 44, No. 3, Summer 1990

ισχύος» από τον Joseph Nye, σύμφωνα με την οποία η επιβολή της θέλησης ενός κράτους σε άλλα κράτη δεν γίνεται αναγκαστικά μέσω απειλών και εξαναγκασμού.¹¹⁹

Συμπερασματικά, παρόλο που η φιλελεύθερη άποψη αναφορικά με την θεωρία ηγεμονικής σταθερότητας έχει ως αφετηρία της την πάγια φιλελεύθερη θέση ότι οι οικονομική αλληλεξάρτηση μέσω εμπορίου θα αντικαταστήσει τον πόλεμο-η οποία πρέπει να διέπεται υπό την ηγεμονία ενός κράτους-είναι εμποτισμένη με παραδοχές από τον κλασικό ρεαλισμό. Έτσι, κάνοντας χρήση εννοιών όπως τα συμφέροντα και η κατανομή ισχύος εντός του διεθνούς συστήματος υποστηρίζει πως για την επίτευξη της τάξης το σύστημα πρέπει να καθοδηγείται από έναν ή και περισσότερους δρώντες.

2.5.2 Ρεαλιστική εκδοχή της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας

Η προσέγγιση του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, έχει ως αφετηρία της την έλλειψη υπερκρατικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα στο οποίο ως εκ τούτου κυριαρχεί πολιτικός, στρατιωτικός και οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών. Λόγω της διεθνούς αναρχίας που υπάρχει, τα κράτη έχουν ως στόχο να αυξάνουν την ασφάλειά τους και να διατηρούν την ανεξαρτησία τους.¹²⁰ Συγκεκριμένα ο Robert Gilpin υπογραμμίζει πώς: «η ασφάλεια ενός κράτους είναι αναγκαία προϋπόθεση της οικονομικής και πολιτικής ευημερίας μέσα σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό κρατικό σύστημα»¹²¹. Στο πλαίσιο αυτό, η ρεαλιστική προσέγγιση αναφορικά με την θεωρία ηγεμονικής σταθερότητας, όπως αναπτύχθηκε από τον Gilpin και τον Krasner, είναι πιο κρατοκεντρική σε σχέση με τους φιλελεύθερους θεωρητικούς. Με λίγα λόγια υποστηρίζουν, πως το κράτος-ηγεμόνας δεσμεύεται έναντι άλλων δρώντων σε παγκόσμιο επίπεδο και υποστηρίζει μία φιλελεύθερη διεθνή οικονομία για να προωθήσει πρωτίτως τα δικά του συμφέροντα και κυρίως αυτά που αποτελούν στρατηγικές προτεραιότητες.¹²²

Η διαφύλαξη της εδαφικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας αποτελεί συστατικό στοιχείο για να επιβιώσει ένα κράτος και για να κατοχυρώνει την ασφάλειά του. Ωστόσο, η διαδικασία καθορισμού του εθνικού συμφέροντος ποικίλλει από κράτος σε κράτος ανάλογα με τις εκάστοτε εσωτερικές δομές. Στο συγκρουσιακό περιβάλλον που καλούνται να δράσουν, τα κράτη πολλές φορές επιζητούν διατήρηση ή βελτίωση της σχετικής τους θέσης ή προσπαθούν απλά να αποφύγουν την περιθωριοποίηση. Τα κράτη, όποια και αν είναι τα εθνικά συμφέροντα, για να τα εξυπηρετήσουν αναζητούν ισχύ και πλούτο. Στον πολιτικό ρεαλισμό, η σχέση ισχύος

---

¹¹⁹ Joseph Nye, *Soft Power, The means to success in world politics*, Public Affairs, New York, 2004, σελ 5-11.

¹²⁰ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο διεθνές Σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ 28-32

¹²¹ Robert Gilpin, *Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Gutenberg, 1995, σελ.50-54

¹²² Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Ibid, σελ. 48-50

και πλούτου είναι συμπληρωματική, δεν είναι διαζευκτική.¹²³ Όπως επισημαίνει ο Gilpin: «τα κράτη επιδιώκουν ταυτόχρονα πλούτο και εθνική ισχύ, και εφόσον οι οικονομικοί πόροι είναι αναγκαίοι για την εθνική ισχύ, κάθε σύγκρουση είναι ταυτόχρονα οικονομική και πολιτική».¹²⁴ Παράλληλα, στο έργο του: "US Power and the Multinational Corporation" το 1975, ο Gilpin, υποστήριξε πως, μια ηγεμονική δύναμη που θα εγγυάται την ομαλή λειτουργία ενός διεθνούς ανοιχτού οικονομικού συστήματος και θα εξασφαλίζει σε όλα τα μέλη του τα «δημόσια αγαθά» είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την σταθερότητα.¹²⁵ Συνεπώς, η ύπαρξη ενός ηγεμόνα είναι απαραίτητο, αλλά όχι επαρκές συστατικό για την εγκαθίδρυση μιας φιλελεύθερης διεθνούς οικονομίας¹²⁶ αλλά πιο καθοριστικό ρόλο σε αυτό έχουν τα εκάστοτε εθνικά συμφέροντα των κρατών.

Εν αντιθέσει με τις προηγούμενες φιλελεύθερες αναλύσεις ο Gilpin δεν θεωρεί δεδομένη την ύπαρξη ενός φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος και δεν ασχολείται άμεσα με την σταθεροποίηση του. Ξεκινά την συλλογιστική του από ένα βήμα πιο πίσω, προσπαθώντας να εξηγήσει γιατί οι κανόνες, οι νόρμες και τα διεθνή καθεστάτα δημιουργούνται και αλλάζουν.¹²⁷ Παρόλο που συνυπολογίζει στοιχεία από την επιχειρηματολογία του Kindelberger αναφορικά με τα συλλογικά αγαθά¹²⁸, προχωράει πέρα από την αλτρουιστική ερμηνεία της ηγεμονίας και αναπτύσσει μια εξήγηση για την ηγεμονία βασισμένη στα συμφέροντα των κρατών.¹²⁹ Συγκεκριμένα σημειώνει πως οι ισχυρότερες και πιο ανεπτυγμένες χώρες διατήρησαν φιλελεύθερα διεθνή καθεστάτα επειδή τα οφέλη υπερέβαιναν του κόστους και πως όταν αυτή η ευνοϊκή ανταμοιβή άλλαξε σταμάτησαν να ασκούν ηγεμονικό ρόλο.¹³⁰ Εν συνεχεία, ο Gilpin ορίζει την διεθνή δομή και την θέση μιας χώρας στην διεθνή οικονομία με δύο διαστάσεις, την πολιτικοστρατιωτική ισχύ και την αποτελεσματικότητα. Η πολιτική και στρατιωτική ισχύς, υποδηλώνεται με την ποσότητα επιρροής που έχει ένα κράτος στο διεθνές οικονομικό καθεστώς. Από την άλλη, η αποτελεσματικότητα καταδεικνύει τον βαθμό σύνδεσης ή σύμπλευσης των συμφερόντων ενός κράτους με ένα φιλελεύθερο οικονομικό καθεστώς. Με βάση αυτό τον ορισμό της διεθνούς οικονομικής δομής ο Gilpin χωρίζει τα κράτη σε τρεις κατηγορίες δρώντων: τα μικρά σε μέγεθος περιφερειακά κράτη που έχουν λίγη σημασία για το

---

¹²³ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο διεθνές Σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Ibid, σελ. 28-32

¹²⁴ Robert Gilpin, *Η πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, 1995, σελ. 51

¹²⁵ Robert Gilpin, *U. S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, Basic Books, New York, 1975

¹²⁶ Robert Gilpin, *Global political economy: Understanding the international economic order*, Princeton, Princeton University Press, 2001, σελ. 94-99

¹²⁷ David Lake, *International economic structures and American foreign policy*, ibid, σελ. 520

¹²⁸ Robert Gilpin, *U. S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, ibid, σελ. 39-40

¹²⁹ David Lake, *International economic structures and American foreign policy*, ibid, σελ. 520

¹³⁰ Robert Gilpin, *U. S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, ibid, σελ. 84-85

καθεστώς(Free riders), τα κράτη που αποτελούν κόμβους ανάπτυξης που έχουν χαμηλή αποτελεσματικότητα και προκαλούν την περισσότερη αμφισβήτηση προς το καθεστώς(spoilers) και τα ηγεμονικά κράτη που είναι πολύ μεγάλες και αποτελεσματικές χώρες(Hegemonic Leaders).¹³¹

Τον 19^ο αιώνα, η διακυβέρνηση του διεθνούς συστήματος, από ομάδες κρατών που εξισορροπεί η μια την άλλη ή από ηγεμονικές δυνάμεις αντικατέστησε την αυτοκρατορική διακυβέρνηση.¹³² Η ανάδειξη του έθνους-κράτους ως κυριότερου δρώντα στην διεθνή πολιτική, η σταθερή οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση ένεκα στην επιστήμη και στην τεχνολογία, και η εμφάνιση μιας παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς ήταν οι τρεις αλληλεξαρτώμενοι λόγοι που η μορφή διακυβέρνησης του διεθνούς συστήματος άλλαξε.¹³³ Στο πλαίσιο αυτό οι ηγεμονικές δυνάμεις έχουν ως επιδίωξη το σύστημα να οργανωθεί πολιτικά, εδαφικά και οικονομικά με σκοπό την προώθηση των δικών τους οικονομικών συμφερόντων και συμφερόντων ασφαλείας. Κατ' ουσίαν, εγγυούνται συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας μέσα από θέσπιση κανόνων και επιβάλλουν την βούληση τους στα πιο αδύναμα κράτη είτε μέσω επιβολή είτε μέσω κινήτρων.¹³⁴

Οι οικονομικές αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ού} αιώνα, οδήγησαν τόσο στην ανάδειξη της διεθνούς οικονομίας της αγοράς όσο και σε πολιτικές αλλαγές. Σε αντίθεση με παλαιότερα η ενίσχυση της ισχύος των κρατών και η εξάπλωση τους δεν λαμβάνει χώρα με όρους εδαφικής επέκτασης αλλά μέσω της συμμετοχής στην διεθνή οικονομία και στο εμπόριο.¹³⁵ Από τις διεθνείς συναλλαγές όλα τα κράτη μπορούν να επωφεληθούν και έχουν κίνητρο να μοιράζονται τα οφέλη του διευρυμένου εμπορικού συστήματος στο πλαίσιο της της διεθνούς οικονομίας. Ωστόσο τα κέρδη για τα κράτη με πιο ανεπτυγμένες και προηγμένες οικονομίες είναι περισσότερα. «Για αυτόν τον λόγο οι κυρίαρχες οικονομικά και στρατιωτικά χώρες, όπως η Βρετανία στον 19^ο αιώνα και οι ΗΠΑ στον 20^ο αιώνα, ανέλαβαν να οργανώσουν και να προωθήσουν μία παγκόσμια οικονομία της ελεύθερης αγοράς...παρείχαν τα απαραίτητα δημόσια αγαθά για τη λειτουργία της αγοράς, επειδή ήταν επικερδές για αυτές να τα παράσχουν». Σημαντική διαχωριστική γραμμή που υπάρχει στο σημείο αυτό είναι το γεγονός πως οι ρεαλιστές τονίζουν ότι οι νόρμες και οι κανόνες που καθόριζαν οι ηγεμονικές δυνάμεις αντανάκλουν αυτά τα οποία οι ίδιοι πίστευαν ότι θα εξυπηρετούσαν με τον βέλτιστο τρόπο

---

¹³¹ Robert Gilpin, *Economic interdependence and National Security in Historical Perspective*, Regent Press of Kansas, Kansas, 1977, σελ.22

¹³² Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ.248

¹³³ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ. 201

¹³⁴ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ. 248

¹³⁵ Susan Strange, *The persistent myth of lost hegemony*, International Organization, 1987,σελ. 564.

τα εθνικά τους συμφέροντα.¹³⁶ Δηλαδή η προώθηση της φιλελεύθερης οικονομίας της αγοράς και του ανοικτού εμπορίου δεν είναι επιτακτικά συνυφασμένη με την ηγεμονία.

Ο Gilpin στο έργο "*Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*" προσπαθεί να αναπτύξει μια θεωρία της διεθνούς πολιτικής αλλαγής. Η θεωρία αυτή στηρίζεται στην υπόθεση ότι η ιστορία του διεθνούς συστήματος είναι η ιστορία ανόδου και πτώσεως ηγεμονικών κρατών που κατά την περίοδο αυτή προσδίδουν σταθερότητα και τάξη στις διεθνείς υποθέσεις. Υπό την οπτική αυτή ο ηγεμονισμός των κρατών είναι παράγοντας συστημικής αλλαγής.¹³⁷ Το διεθνές σύστημα είναι σε κατάσταση ισορροπίας και σταθερότητας όταν μια πιθανή ανατροπή του συστήματος δεν είναι επωφελές για κανέναν από τα υπόλοιπα κράτη.¹³⁸ Η τάξη που έχει επιβληθεί από μια ηγεμονική δύναμη ή από μια ομάδα ηγεμονικών δυνάμεων μπορεί να οφείλεται σε εξαναγκασμό άλλων κρατών, συνεργασία η ακόμη και σε χειραγώγηση κινήτρων. Συστατικό στοιχείο όμως για να υπάρχει ο έλεγχος επί των άλλων κρατών είναι η οικονομική ισχύς να συνοδεύεται από στρατιωτική ισχύ ούτως ώστε, αφενός το πολιτικό-στρατιωτικό περιβάλλον και αφετέρου η διεθνής οικονομική τάξη να είναι σταθερά.¹³⁹ Για να απειληθεί η σταθερότητα που προσφέρει η δεσπόζουσα θέση του ηγεμόνα πρέπει μία ή περισσότερες Μεγάλες Δυνάμεις να θέλουν να αλλάξουν την παγκόσμια κατανομή ισχύος. Με τον ηγεμονικό πόλεμο η ισχύς αναδιανέμεται και κάθε φορά ο καταμερισμός της ισχύος έρχεται σε αντίθεση με την ιεραρχία και τους κανόνες που δίεπαν πριν την λειτουργία του συστήματος. Δημιουργείται μια νέα ηγεμονική διακυβέρνηση με νέα ιεραρχία η οποία σύμφωνα με τον ρεαλιστή αναλυτή αενάως θα κάνει τον κύκλο ανάπτυξης, επέκτασης και παρακμής.¹⁴⁰ Το κράτος που θα επιδιώξει την αλλαγή του διεθνούς συστήματος θα το πράξει «μέχρι το οριακό κόστος της περεταίρω αλλαγής να είναι ίσο ή μεγαλύτερο από το οριακό όφελος.» Με την αύξηση της ισχύος του ένα κράτος αποσκοπεί στην εδαφική επέκταση, αύξηση της πολιτικής επιρροής του και στην κυριαρχία του επί της διεθνούς οικονομίας. Οι διαδοχικές αυτές αλλαγές πολλαπλασιάζουν την ισχύ του κράτους και ως εκ τούτου το κράτος έχει περισσότερο οικονομικό πλεόνασμα το οποίο δίνει την δυνατότητα για κυριαρχία στο σύστημα.¹⁴¹ Είναι σημαντικό ότι ο Gilpin δεν υποστηρίζει πως η σχέση αύξησης της ισχύος και ελέγχου του διεθνούς συστήματος δεν είναι γραμμική αφού αν ήταν θα εμφανιζόταν μια παγκόσμια αυτοκρατορία από ένα και μόνο κράτος. Αντιθέτως, τονίζει πως οι προσπάθειες περεταίρω επέκτασης και ελέγχου του διεθνούς συστήματος από ένα σημείο και μετά έχουν περισσότερο κόστος παρά όφελος.¹⁴²

---

¹³⁶ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ. 238-240

¹³⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ. 84-85

¹³⁸ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ. 97

¹³⁹ Edward Spiezio, *British hegemony and major power war, 1815-1939: An empirical test of Gilpin's model of hegemonic governance*, *International Studies Quarterly*, 1990, σελ. 168

¹⁴⁰ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.351

¹⁴¹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.185

¹⁴² Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.186

Ο Θουκυδίδης προσπαθώντας να κατανοήσει τα αίτια του πολέμου μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης κατέληξε πως «η πραγματική, αλλά ανομολόγητη αιτία ήταν, καθώς εγώ νομίζω, ότι η μεγάλη ανάπτυξη της Αθήνας φόβισε τους Λακεδαιμόνιους και τους ανάγκασε να πολεμήσουν»¹⁴³ ανακαλύπτοντας έτσι τον νόμο της δυναμικής στις διεθνείς σχέσεις. Δηλαδή την θεωρία της άνισης ανάπτυξης.¹⁴⁴ Κατά την ερμηνεία της ηγεμονικής συμπεριφοράς των κρατών ο Gilpin αναφέρεται στην θεωρία αυτή και υποστηρίζει πως εδράζεται σε τρεις διακριτές διαδικασίες. Κατά πρώτον, με την επέκταση της ηγεμονίας τα κέρδη σταδιακά είναι μηδαμινά. Τα οικονομικά οφέλη κατά την διάρκεια της επέκτασης πρέπει να υπερβαίνουν το κόστος που δημιουργούν οι πολεμικές επιχειρήσεις, ωστόσο, από ένα όριο επέκτασης και μετά οι οικονομικές εισροές μειώνονται σημαντικά.¹⁴⁵ Ένας δεύτερος λόγος της άνισης ανάπτυξης αφορά την κλίση των ηγεμονικών κρατών να καταναλώνουν παρά να επενδύουν. Ουσιαστικά οι ρυθμοί ανάπτυξης δεν δύναται να συνεχίσουν με τους ίδιους ρυθμούς όταν υπάρχει κατανάλωση.¹⁴⁶ Η τελευταία αιτία της παρακμής μιας ηγεμονίας είναι η διάχυση των τεχνολογιών στις οποίες βασίστηκε η ανάπτυξη σε άλλα κράτη. Έτσι, η εκάστοτε ηγεμονική δύναμη κινδυνεύει να χάσει τις βάσεις στις οποίες στηρίζεται η στρατιωτική, οικονομική και πολιτική της πρωτοκαθεδρία.¹⁴⁷

Δηλαδή, η διακυβέρνηση του διεθνούς συστήματος εκτός από τα οικονομικά οφέλη που προσδίδει στην κυρίαρχη δύναμη, συνεπάγεται και κόστος σε στρατιωτικές δυνάμεις, εξωτερική βοήθεια, χρηματοδότηση συμμάχων και κόστος για διατήρηση της διεθνούς οικονομίας. Επειδή λοιπόν, η κυριαρχία οδηγεί σε οικονομική αφαίμαξη είναι απαραίτητο να υπάρχει οικονομικό πλεόνασμα.¹⁴⁸ Έτσι, τα ηγεμονικά κράτη παρέχουν στα άλλα κράτη δημόσια αγαθά από τα οποία ωφελούνται όπως η σταθερότητα και η ειρήνη και παίρνει ως αντάλλαγμα μία πρόσοδο από τα ωφελούμενα κράτη.¹⁴⁹ Ωστόσο, η πρακτική να αποσπά εισφορές σαν αντάλλαγμα από την παροχή του δημόσιου αγαθού μπορεί να έχει θεωρητικές συνέπειες αναφορικά με την θεωρία του Gilpin.¹⁵⁰ Τα ηγεμονεύομενα κράτη θα είναι γενικώς απρόθυμα να συνεισφέρουν και θα το κάνουν μόνο εξαιτίας της υπέρτερης ισχύς του ηγεμόνα. Έτσι είναι πολύ δύσκολο να νομιμοποιείται το δικαίωμα διακυβέρνησης του ηγεμονικού κράτους, στα μάτια των ηγεμονευόμενων.¹⁵¹

---

¹⁴³ Θουκυδίδη Ιστορία, Μετάφραση Ελευθερίου Βενιζέλου, Τόμος Β', Βιβλίου Α, παρ. 23

¹⁴⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα. Εκδόσεις Εστία, Εβδόμη έκδοση, 2018 σελ.62

¹⁴⁵ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.145,186

¹⁴⁶ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid, σελ.123-151

¹⁴⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid σελ.296-312

¹⁴⁸ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid. σελ. 267

¹⁴⁹ Robert Gilpin, *War and change in world politics*, ibid, σελ. 144-145

¹⁵⁰ Duncan Snidal, *The limits of hegemonic stability theory*, ibid, σελ. 587.

¹⁵¹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ibid. σελ 72

Αναφορικά με τους όρους παροχής του δημόσιου αγαθού υπάρχει διαφορά μεταξύ της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας του Gilpin και της αρχικής θεωρίας. Στην φιλελεύθερη εκδοχή η παροχή είναι αποκεντρωμένη και βασίζεται στο γεγονός ότι ο ηγεμόνας δεν μπορεί να αποκλείσει τα υπόλοιπα κράτη από το αγαθό και δεν μπορεί να ελέγξει τον διαμοιρασμό των κερδών. Δηλαδή, παρόλο που το κυρίαρχο κράτος είναι υπέρτερο σε όλους τους δείκτες ισχύος τα υποδεέστερα κράτη επωφελούνται από την παροχή του δημόσιου αγαθού. Στην προσέγγιση που παρουσιάζει ο Gilpin, η ηγεμονική δύναμη ως λύση για να μην αποστραγγίζεται οικονομικά θα αποσπά ως κεντρική αρχή προσόδους από τα υπόλοιπα κράτη. Όμως, η αποτελεσματικότητα της συλλογής των φόρων εξαρτάτε από τον εξαναγκασμό και την επιβολή μέσω της υπέρτερης ισχύος. Ουσιαστικά, το στοιχείο αυτό της προσέγγισης Gilpin μετατοπίζει το κεντρικό σημείο της θεωρίας από την ικανότητα παροχής δημόσιων αγαθών σε ικανότητα εξαναγκασμού άλλων κρατών. Παράλληλα, το ηγεμονικό κράτος κατά την κατανομή και τον επιμερισμό του κόστους ανάμεσα στα άλλα κράτη, μπορεί να διανέμει τα κέρδη για δικό του όφελος. Ο Snidal στην κριτική του προς τον Gilpin σημειώνει πως «δεν είναι σαφές γιατί ο ηγεμόνας θα χρησιμοποιούσε τις εξουσίες του μόνο για να παρέχει δημόσια αγαθά και γιατί να απαλλοτριώσει ευρύτερο φάσμα ιδιωτικών αγαθών για να ωφεληθεί ο ίδιος εις βάρος των άλλων κρατών;»¹⁵²

Συνοψίζοντας η ρεαλιστική θεωρία ηγεμονικής σταθερότητας του Robert Gilpin θέτει την ηγεμονία, την φιλελεύθερη ιδεολογία και τα κοινά συμφέροντα ως τις τρεις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να εμφανιστεί, να διατηρηθεί και να επεκταθεί ένα φιλελεύθερο σύστημα της αγοράς.¹⁵³ Παρόλαυτά, ειδοποιός διαφορά είναι ότι η ρεαλιστική εκδοχή της θεωρίας θεωρεί πως ο οικονομικός παράγοντας αποτελεί εργαλείο των κρατών για την επίτευξη των συμφερόντων τους κι όχι αυτοσκοπός. Οι ρεαλιστικές απόψεις δέχτηκαν κριτική από αρκετούς αναλυτές που υποστήριζαν ότι ο ρεαλισμός με τις κρατοκεντρικές και ωφελιμιστικές του «ιδεοληψίες» δίνει κανονιστικό περιεχόμενο στην θεωρία διεθνών σχέσεων.¹⁵⁴ Απαντώντας ο Gilpin σημειώνει πως ο ρεαλισμός αφορά διαπιστωτικές υποθέσεις της ανθρώπινης κατάστασης. Οι τρεις βασικές διαπιστώσεις είναι οι εξής: 1) Τελικός κριτής των συγκρουσιακών διεθνών σχέσεων είναι η ισχύς, 2) κύριος δρών στις κοινωνίες είναι οι συλλογικές οντότητες που αλλάζουν με τα χρόνια και σήμερα είναι τα έθνη-κράτη και 3) οι συλλογικές οντότητες θέλουν να νιώθουν ασφαλείς και το πράττουν μέσω της απόκτησης επαρκούς ισχύος.¹⁵⁵

---

¹⁵² Duncan Snidal: *The limits of hegemonic stability theory*, *ibid*, σελ. 588

¹⁵³ Οι προϋποθέσεις αυτές εξετάζονται λεπτομερέστατα στο Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, *Ibid*, Κεφ. 3.

¹⁵⁴ Justin Rosenberg, *What's the matter with realism?*, *Review of International Studies*, vol. 16, 1990, σελ.296. και Richard Ashley, *The poverty of neorealism* στο Robert Keohane, *Neorealism and its critics* New York, Columbia University Press, 1986

¹⁵⁵ Robert Gilpin, *The richness of the tradition of political realism* στο Robert

Συμπερασματικά έχοντας κατά νου τις συγκλίσεις και τις αποκλίσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, ως ηγεμονία νοείται μια μορφή τάξης η οποία βασίζεται στην υπεροχή μιας η περισσότερων πολιτικών οντοτήτων έναντι άλλων. Οι βασικές προϋποθέσεις ενός ηγεμονικού συστήματος είναι η ύπαρξη υπέρτερης στρατιωτικοοικονομική ισχύος από μία δύναμη ή συνασπισμό δυνάμεων, η νομιμοποίηση της δύναμης αυτής η οποία είναι ταυτόσημη με την συναίνεση που προέρχεται από τις υπόλοιπες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος και η ικανότητα της να καθορίσει τους βασικούς κανόνες και τα καθεστώτα που διέπουν τις διακρατικές σχέσεις. Τα μέσα για την άσκηση και διατήρηση της ηγεμονικής εξουσίας είναι από την μια η ποδηγέτηση μέσω υλικών κινήτρων που επιτυγχάνεται μέσα από τιμωρητικές απειλές ή συμφέρουσες για τα υπόλοιπα κράτη υποσχέσεις. Από την άλλη, μέσα από την προβολή ενός συνόλου κανόνων και αξιών η ηγεμονική δύναμη επηρεάζει τις βασικές πεποιθήσεις στα υπόλοιπα κράτη τα οποία εν συνεχεία εσωτερικεύουν κανόνες και νόρμες που εκφράζουν εξ ολοκλήρου την οπτική της ηγεμονικής δύναμης για την διεθνή τάξη και ως εκ τούτου υπάρχει συναίνεση. Παρά την συναίνεση που επιδιώκουν οι ηγεμονικές δυνάμεις διαχρονικά υπάρχει η τάση από αρκετά κράτη να δημιουργούν αντιηγεμονικούς συνασπισμούς που έχουν ως στόχο την εξισορρόπηση του ηγεμόνα. Στην περίπτωση που κάποιο κράτος έχει την ισχύ και την θέληση να αμφισβητήσει την υπάρχουσα ηγεμονική τάξη και να εγκαταστήσει μια νέα τάξη, λαμβάνουν χώρα οι ηγεμονικοί πόλεμοι. Οι ηγεμονικοί πόλεμοι αποτελούν φυσική εξέλιξη του ηγεμονισμού ο οποίος συνιστά εν δυνάμει ηγεμονία και εκφράζεται από την αξίωση ενός κράτους να αλλάξει του ισχύοντες κανόνες διεθνούς τάξης. Παράλληλα, η ηγεμονία μιας δύναμης και ένα ηγεμονικά δομημένο σύστημα μπορεί να αφορά τόσο σε παγκόσμια όσο και σε περιφερειακή κλίμακα. Στην πρώτη περίπτωση αφορά ηγεμονία επί ολόκληρου του διεθνούς συστήματος και στην δεύτερη το κράτος αποτελεί ηγεμόνα ενός υποσυστήματος κρατών ή μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Συνοψίζοντας, βασική υπόθεση επιστημονικών συζητήσεων των διεθνών σχέσεων από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα αποτέλεσε το κατά πόσο η σταθερότητα στο διεθνές σύστημα επιτυγχάνεται από την ύπαρξη ενός κράτους που έχει τον ρόλο του ηγεμόνα. Η θεωρία αυτή είχε δύο κύριες εκδοχές που πηγάζουν από τον φιλελευθερισμό και τον πολιτικό ρεαλισμό αντίστοιχα. Οι δύο προσεγγίσεις της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας διαφέρουν ουσιωδώς σε τρία θεμελιώδη σημεία: στο προς ανάλυση και εξήγηση φαινόμενο, στη φύση του ηγεμονικού κράτους και στον ορισμό της δομής της διεθνούς οικονομίας. Η φιλελεύθερη εκδοχή θεωρεί ως δεδομένη την ανοικτή διεθνή οικονομία, στοιχείο που πηγάζει από την πάγια θέση του φιλελευθερισμού για την κυριαρχία της οικονομίας και της αλληλεξάρτησης στην διεθνή πολιτική. Συνεπώς η όλη ανάλυση καταπιάνεται με τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται η σταθεροποίηση του φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος. Επίσης αναλύει την έννοια της ηγεμονίας με

Keohane, *Neorealism and its critics*, ibid, σελ. 304-305

αλτρονιστικά στοιχεία με βάση τα οποία τα κίνητρα του ηγεμονικού κράτους αφορούν την παροχή συλλογικών δημόσιων αγαθών. Εν αντιθέσει, η ρεαλιστική εκδοχή δεν θεωρεί δεδομένη την ύπαρξη ενός φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος και ξεκινά την συλλογιστική της από ένα βήμα πιο πίσω, προσπαθώντας να εξηγήσει γιατί οι κανόνες, οι νόρμες και τα διεθνή καθεστώτα δημιουργούνται και αλλάζουν με άξονα την συμπεριφορά των κρατών που έχουν ως άξονα τα εθνικά τους συμφέροντα. Η όλη εξήγηση για την ηγεμονία βασίζεται στην ρεαλιστική προσέγγιση ότι τα κράτη λειτουργούν με όρους κόστους-οφέλους στις διεθνείς σχέσεις ενώ η συμμετοχή τους σε κάποιο καθεστώς και την φιλελεύθερη οικονομία είναι υπό την αίρεση της πολιτικής και στρατιωτικής τους ισχύος καθώς και της αποτελεσματικότητας που αυτή η συμμετοχή αυτή έχει για τα συμφέροντα του κράτους. Τέλος η ρεαλιστική παράδοση και συγκεκριμένα ο Robert Gilpin αναπτύσσει μια θεωρία συστημικής αλλαγής σύμφωνα με την οποία η ηγεμονική διάθεση και ο ηγεμονισμός των κρατών αποτελεί παράγοντα όχι μόνο σταθερότητας αλλά και αλλαγής των ισορροπιών αφού ιστορικά έχει παρατηρηθεί η άνοδος αλλά και η πτώση ηγεμονικών κρατών που οφείλεται σε ηγεμονικούς πολέμους.

Κεφάλαιο 3

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα του 21ού αιώνα

Το παρόν κεφάλαιο επιχειρεί να εξετάσει την δράση των ΗΠΑ ως ηγεμονικής δύναμης ευρύτερα στο διεθνές σύστημα αλλά και ειδικότερα απέναντι στην Ρωσική Ομοσπονδία από την αρχή του 21ού αιώνα μέχρι το 2020. Αρχικά, γίνεται συνοπτική παρουσίαση των παραγόντων που έχουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και ανάλυση των στρατηγικών στόχων και προτεραιοτήτων των ΗΠΑ. Εν συνεχεία αναλύεται σε βάθος η εξωτερική πολιτική των προεδριών Bush, Obama και Trump και πώς αυτή σε κάθε περίπτωση εντάσσεται στην άσκηση του ρόλου του ηγεμόνα από τις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι πολιτικές και οι δράσεις των ΗΠΑ, σε σχέση με την Μέση Ανατολή και την Αραβική Άνοιξη, τον έλεγχο των εξοπλισμών και την αντιπυραυλική άμυνα, τον ενεργειακό εφοδιασμό της γηραιάς ηπείρου, την διαχείριση του μετασοβιετικού χώρου και την νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας της Ευρώπης, την διεύρυνση και ενίσχυση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και την εσωτερική πολιτική της Ρωσίας, στις οποίες αντικατοπτρίζεται ο χαρακτήρας των ΗΠΑ ως κυρίαρχης και ηγεμονικής δύναμης στο διεθνές σύστημα.

3.1 Τα χαρακτηριστικά της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ

Γενικότερα, συνηθίζεται η στρατηγική ενός κράτους να διαμορφώνονται από τα εθνικά συμφέροντα που καθορίζει το κάθε έθνος για τον εαυτό του. Αφού γίνει προσδιορισμός των εθνικών συμφερόντων, η εξωτερική πολιτική παίρνει συγκεκριμένη κατεύθυνση, καθορίζονται τα είδη και οι ποσότητες των πόρων και τα μέσα που απαιτούνται για την επίτευξη τους.¹⁵⁶ Οι πιέσεις του διεθνούς συστήματος, οι συσχετισμοί ισχύος και οι γεωπολιτική καθοδηγούν τους λήπτες αποφάσεων των κρατών σε συγκεκριμένες πολιτικές εκτιμήσεις βάσει των οποίων χαράσσεται η εξωτερική πολιτική που εξυπηρετεί στον μέγιστο βαθμό το εθνικό συμφέρον.¹⁵⁷ Στην περίπτωση των ΗΠΑ, η εξωτερική πολιτική σε διάφορες περιόδους της ιστορίας επηρεάζεται περισσότερο ή λιγότερο είτε από τις γεωπολιτικές πραγματικότητες¹⁵⁸ και την αυστηρή ανάγνωση του εθνικού συμφέροντος από ιδεολογικά ρεύματα που εκφράζονται από την αμερικανική κοινωνία και ασκούν επιρροή στους κύκλους της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας.¹⁵⁹

Ο Henry Kissinger σημειώνει πως στην χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής συνυπάρχουν δύο βασικές αντίθετες και αντιφατικές σχολές σκέψης. Από την μια η σχολή του παρεμβατισμού υποστηρίζει πως οι αξίες της Αμερικής της επιβάλλουν την υποχρέωση να τις μεταλαμπαδεύσει σαν σταυροφόρος σε όλον τον κόσμο. Αντιθέτως η σχολή του απομονωτισμού πιστεύει πως η Αμερική υπηρετεί καλύτερα τις αξίες της όταν απέχει από το διεφθαρμένο διεθνές σύστημα και λειτουργεί ως φάρος δημοκρατίας για τα άλλα κράτη. Παρόλο που οι δύο σχολές είναι επιφανειακά αντιφατικές μεταξύ τους προωθούν και οι δύο μια διεθνή τάξη βασισμένη στο διεθνές δίκαιο, στην ελεύθερη οικονομία της αγοράς και στην δημοκρατία.¹⁶⁰ Παράλληλα υποστηρίζουν πως οι ΗΠΑ 'έχουν το καλύτερο πολιτικό σύστημα στον κόσμο και πως τα υπόλοιπα κράτη πρέπει να επιδιώξουν την ευημερία και την ειρήνη εγκαταλείποντας την παραδοσιακή διπλωματία και υιοθετώντας της αμερικάνικες αξίες της ελευθερίας, του δικαίου και της δημοκρατίας.¹⁶¹ Στην πράξη η προώθηση του εθνικού

¹⁵⁶ Robert Art, *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca, 2003,σελ. 45

¹⁵⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 107

¹⁵⁸ Για την επίδραση της γεωπολιτικής στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ Βλέπε : Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο:*

Ιδεολογικά Ρεύματα, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000 , σελ.55-59, Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality* ,New York, Norton, 1962, Nicholas Spykman, *The Geography of Peace*, New York,Harcourt Brace,1944 και Zbigniew Brzezinski , *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα, Α. Λιβάνη, 1998

¹⁵⁹ Σχετικά με τις παραδόσεις και σχολές σκέψης που διαμορφώνουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική βλέπε : Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, ibid, σελ 11-68 , Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 107-132, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα,2018, σελ.516-518 και Walter Russell Mead , *Special Providence : American Foreign Policy and how it Changed the World*, New York, Alfred. A. Knopf,2001,

¹⁶⁰ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2020, σελ. 22-23

¹⁶¹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο:*

συμφέροντος από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ επιτυγχάνεται «μέσα από ένα περίεργο μείγμα ιδεαλισμού και ρεαλισμού του οποίου δεν είναι σίγουρο ποιο συστατικό θα κυριαρχήσει».¹⁶²

Από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας μέχρι την αρχή του 20^{ου} αιώνα η αμερικανική εξωτερική πολιτική επηρεασμένη από την σχολή του απομονωτισμού βασιζόταν στην μη ανάμειξη στο ευρωπαϊκό σύστημα ισορροπίας δυνάμεων και στην προώθηση του «πεπρωμένου του έθνους» στην αμερικανική ήπειρο. Η πολιτική αυτή σε συνδυασμό με το Δόγμα Μονρόε που απέτρεπε την εμπλοκή των Ευρωπαίων στο δυτικό ημισφαίριο οδήγησε τις ΗΠΑ να επεκταθούν στην αμερικανική ήπειρο και να αναδειχθούν ως μεγάλη δύναμη. Το 1917, οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν τον απομονωτισμό και υποκινούμενοι από την βεβαιότητα της ορθότητας των αξιών τους εισήλθαν στον Α΄ΠΠ με σκοπό να διασφαλίσουν την διεθνή ειρήνη με βάση το αμερικάνικο παράδειγμα. Για ένα αιώνα από τότε οι ΗΠΑ παρεμβαίνουν σε κάθε προσπάθεια οικοδόμησης της διεθνούς τάξης και επιβάλλουν σε μεγάλο βαθμό τις αξίες τους.¹⁶³ Ουσιαστικά, καμίας άλλης χώρας η εξωτερική πολιτική δεν έχει διαδραματίσει τόσο καιρικό ρόλο στην διαμόρφωση της σύγχρονης παγκόσμιας τάξης και παράλληλα να αμφιταλαντεύεται για το κατά πόσο θα συμμετέχει σε αυτήν.¹⁶⁴

Στις αρχές του 21ου αιώνα οι ΗΠΑ ήταν η μοναδική παγκόσμια δύναμη στο διεθνές σύστημα και ο ρόλος τους στην διαμόρφωση της μεταψυχροπολεμικής τάξης πραγμάτων ήταν κυρίαρχος.¹⁶⁵ Αξίζει να σημειωθεί πως μια χώρα με σταθερό πολιτικό σύστημα, στρατιωτική υπεροχή, ισχυρή οικονομία και κυρίαρχη θέση στις συμμαχίες της όπως οι ΗΠΑ έχει ασυνήθιστη ελευθερία δράσης.¹⁶⁶ Ο Αρβανιτόπουλος σημειώνει πως «οι βασικότεροι γεωπολιτικοί στόχοι μεταψυχροπολεμικά στον έλεγχο της Ευρασίας, στον έλεγχο των πηγών ενέργειας στην Μέση Ανατολή και κεντρική Ασία, στην ανάσχεση της Κίνας και στην προσπάθεια αποτροπής δημιουργίας τοπικών δυνάμεων σε περιφερειακά υποσυστήματα ιδίως αν αυτές είναι εχθρικές προς τις ΗΠΑ».¹⁶⁷ Εν συνεχεία, το 1996 μια δικομματική επιτροπή κατέγραψε τα μεταψυχροπολεμικά συμφέροντα των ΗΠΑ και τα ταξινόμησε ως ζωτικά και ως δευτερεύοντα. Ως ζωτικά συμφέροντα σημειώθηκαν τα εξής :

Ιδεολογικά Ρεύματα, Ibid, σελ. 13-14

¹⁶² Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ibid, σελ. 13

¹⁶³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ibid, σελ 14- 26

¹⁶⁴ Henry Kissinger, *Παγκόσμια Τάξη Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ. 331

¹⁶⁵ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ibid, σελ. 16

¹⁶⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 107-108

¹⁶⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ibid, σελ 59

1. Αποτροπή και μείωση της απειλής από τα πυρηνικά, τα βιολογικά και τα χημικά όπλα.
2. Αποτροπή ανάδυσης μιας εχθρικής ηγεμονικής δύναμης στην Ευρασία η στα σύνορα των ΗΠΑ.
3. Να μην καταρρεύσουν οι ρυθμίσεις αναφορικά με το διεθνές εμπόριο, την διεθνή οικονομία, τις ενεργειακές πολιτικές και περιβαλλοντικές πολιτικές.
4. Ενίσχυση των συμμάχων χωρών.

Ως δευτερεύοντα συμφέροντα καταγράφηκαν τα εξής :

1. Μείωση πυρηνικών και βιολογικών όπλων.
2. Προώθηση διεθνούς δικαίου και ειρηνικής επίλυσης διαφορών.
3. Πρόληψη συγκρούσεων και γενοκτονιών σε πολλές περιοχές του κόσμου.
4. Έλεγχος μετανάστευσης προς ΗΠΑ
5. Αγόνας κατά της τρομοκρατίας, των ναρκωτικών και του διεθνούς εγκλήματος.¹⁶⁸

Σε μία διαφορετική κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση το 2003 ο Robert.J.Art στο βιβλίο του *'A Grand Strategy for America* 'κατέγραψε έξι εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ :

1. Άμυνα των ΗΠΑ (Ζωτικής σημασίας).
2. Ειρήνη μεταξύ δυνάμεων της Ευρασίας (Εξαιρετικά σημαντικό).
3. Ασφαλή πρόσβαση στο πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου σε σταθερή και λογική τιμή (Εξαιρετικά σημαντικό).
4. Ανοιχτή Διεθνής Οικονομία (Σημαντικό).
5. Παγίωση δημοκρατίας και διάδοση και τήρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Σημαντικό).
6. Να μην υπάρξει σοβαρή κλιματική αλλαγή (Σημαντικό).¹⁶⁹

Από τον καθορισμό των προτεραιοτήτων της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής διαφαίνεται πως οι ΗΠΑ ήθελαν σε μεγάλο βαθμό να εδραιώσουν την ηγεμονία τους μέσα από ένα συνδυασμό αποτροπής της αλλαγής των συσχετισμών ισχύος στην Ευρασία, διατήρησης του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος της ελεύθερης αγοράς και προώθησης του δικού τους πολιτικού, οικονομικού και αξιακού συστήματος. Απέναντι στις ηγεμονικές αξιώσεις των ΗΠΑ υπήρξαν αντιστάσεις, διαφωνίες και συγκρούσεις από άλλες δυνάμεις με πρωταρχική την Ρωσία.

¹⁶⁸ Peter Rodman, *America Adrift: A Strategic Assessment*, Nixon Center for Peace and Freedom, Washington, D.C, 1996 και Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ibid, σελ 60

¹⁶⁹ Robert Art, *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press ,Ibid, σελ. 45

3.2 Προεδρίες G.W.Bush 2001-2009

Κατά την διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας ο Bush τοποθετήθηκε ενώπιον των Αμερικανών πολιτών ως ένας διαφορετικός Ρεπουμπλικάνος υποψήφιος που μπορούσε να συνδυάσει τον συντηρητισμό με την συμπόνια και κύριο του μέλημα ήταν η μεταρρύθμιση της παιδείας, η μείωση του φόρου εισοδήματος και όχι η παρεμβατική εξωτερική πολιτική. Αναφορικά με την εξωτερική πολιτική οι δύο αντιλήψεις που κυριαρχούσαν ήταν η ρεαλιστική πολιτική της επιλεκτικής εμπλοκής και στον αντίποδα μια επεκτατική και ιδεολογικά καθοδηγούμενη πολιτική.¹⁷⁰ Ο ίδιος ο Bush φαίνεται να υποστήριζε λιγότερο διεθνή παρεμβατισμό από τον προκάτοχο του καθώς σε ένα debate σημείωνε πως «*Αν ήμασταν υπερποπικό έθνος θα μας αντιπαθήσουν. Αν ήμασταν ένα ταπεινό έθνος αλλά ισχυρό, θα μας καλωσορίσουν [. . .] Δεν θεωρώ ότι τα στρατεύματά μας πρέπει να χρησιμοποιούνται για αυτό που ονομάζεται “nation-building” [. . .] Δεν νομίζω ότι ο ρόλος των ΗΠΑ είναι να μπουν σε μια χώρα και να πουν, εμείς το κάνουμε με αυτό τον τρόπο, το ίδιο πρέπει να κάνετε και εσείς*»¹⁷¹.

Ωστόσο, η τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στην καρδιά του οικονομικού και στρατιωτικού συστήματος των ΗΠΑ προκάλεσε ανακατατάξεις στις στρατηγικές προτεραιότητες του Λευκού Οίκου, και η αμερικανική κυβέρνηση έστρεψε γρήγορα την προσοχή της στην εξωτερική πολιτική και την διεθνή τρομοκρατία.¹⁷² Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ από την διατήρηση της σταθερότητας που παρείχε το status quo και τον επιλεκτικό παγκόσμιο παρεμβατισμό μεταμορφώθηκε σε μια στρατηγική αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας προώθησης των δημοκρατικών αρχών και προληπτικού πολέμου όπου πλέον η υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων δεν εγγυόταν την ασφάλεια.¹⁷³ Το ισχυρό σοκ που προκάλεσε η θανατηφόρα επίθεση στα εδάφη των ΗΠΑ από ένα μη κρατικό δρώντα και η αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την τρομοκρατική απειλή οδήγησαν στην υιοθέτηση μιας προληπτικής στρατηγικής ανασχεσης των πηγών αναταραχής.¹⁷⁴ Οι τρεις βασικές αρχές της νεοσυντηρητικής εξωτερικής πολιτικής είναι η ύπαρξη ενός ελεύθερου κόσμου που διασφαλίζει την άμυνα των ΗΠΑ, είναι η σημασία που έχει ο χαρακτήρας των καθεστώτων στον καθορισμό της σχέσης τους με τις ΗΠΑ και της εξωτερικής τους πολιτικής απέναντι σε αυτά και τρίτον ο ακτιβισμός που διακατέχει την διεθνή δράση των ΗΠΑ.¹⁷⁵ Η ουσιαστική

---

¹⁷⁰ Michael Mayer, *US grant strategy and Central Asia*, Norwegian Institute for Defense Studies, Oslo, 2008,σελ 28-31

¹⁷¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.541, *The Second Presidential Debate between George W. Bush and Al Gore* Wednesday October 11th, 2000, Wake Forest University Winston-Salen, North Carolina. <https://www.youtube.com/watch?v=2CXHqaVArjU>

¹⁷² Michael Mayer, *US grant strategy and Central Asia*, Ibid, σελ 30-31

¹⁷³ Leon Aron, *The United States and Russia: Ideologies, Policies, and Relations*, American Enterprise Institute, Washington D.C.,2006 ,σελ 1-2

¹⁷⁴ Michael Mayer, *US grant strategy and Central Asia*, Ibid, σελ 30-31

¹⁷⁵ Leon Aron, *The United States and Russia: Ideologies, Policies, and Relations*, Ibid, σελ 1-2

στροφή και ο προσανατολισμός της μεγάλης στρατηγικής της κυβέρνησης Bush μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 διατυπώνεται ξεκάθαρα στο έγγραφο της NSS 2002¹⁷⁶, ένα χρόνο μετά από την τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και την άμεση αντίδραση των ΗΠΑ επεμβαίνοντας στρατιωτικά στο Αφγανιστάν.¹⁷⁷ Η στρατηγική βασιζόταν σε δύο έννοιες : πρώτον, στην ιδέα ότι οι ΗΠΑ «ήταν διεξάγουν έναν πόλεμο κατά τρομοκρατών παγκόσμιας εμβέλειας», που απαιτούσε ισχυρότερες συμμαχίες, και δεύτερον, στην ανάγκη να δράσουν προληπτικά κατά της τρομοκρατίας, προκειμένου να εξουδετερώσουν τα σχέδια των τρομοκρατών. Αναφορικά με τα μέσα επίτευξης της στρατηγικής στο έγγραφο δηλώνεται ότι οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιούσαν κάθε εργαλείο στο οπλοστάσιό τους σε αυτόν τον αγώνα - από τη στρατιωτική ισχύ, την βελτιωμένη άμυνα στις ΗΠΑ ,την επιβολή του νόμου, τις υπηρεσίες πληροφοριών και τις έντονες προσπάθειες να αποκόψουν την τρομοκρατική χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.¹⁷⁸

Αναφορικά με τις σχέσεις της με την Ρωσία η κυβέρνηση Bush ήθελε να πολιτευτεί διαφορετικά από την προηγούμενη διακυβέρνηση η οποία βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις προσωπικές σχέσεις μεταξύ των δύο ηγετών.¹⁷⁹ Χαρακτηριστικό των προθέσεων της κυβέρνησης Bush απέναντι στην Ρωσία ήταν ένα άρθρο της Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας και μετέπειτα Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Condoleezza Rice στο Foreign Affairs το 2000. Μεταξύ άλλων αναφέρεται σε μια εξωτερική πολιτική που να ξεχωρίζει τα βαρύνουσας σημασίας ζητήματα από τα ασήμαντα, να βασίζεται στην οικουμενικότητα των αμερικανικών αξιών, χωρίς χρήση ένοπλης βίας παρά μόνο σε περιπτώσεις απαραίτητες για τα εθνικά συμφέροντα και να προωθεί μίας συνολική σχέση με την Ρωσία. Υπογράμμισε πως η Ρωσία ήταν πολύ πιο ελεύθερη από το προηγούμενο καθεστώς της ΕΣΣΔ και είχε χαρακτηριστικά μεγάλης δύναμης αλλά ήταν οικονομικά αδύναμη και είχε πρόβλημα αναφορικά με την νέα εθνική ταυτότητα. Παράλληλα υποστήριξε πως πρέπει να υπάρξει μια νέα ατζέντα μακριά από τον έλεγχο των εξοπλισμών του Ψυχρού Πολέμου και να δοθεί έμφαση στα συμφέροντα που συμπύκνουν.¹⁸⁰ Ουσιαστικά, ο Bush και οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης του δήλωναν πως η Ρωσία είναι μια μεγάλη δύναμη και πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τέτοια¹⁸¹ αλλά παράλληλα ήθελαν να αντιμετωπίσουν τις σχέσεις με την Ρωσία με σκληρό ρεαλισμό. Δηλαδή, να

---

¹⁷⁶ The White House ,*The National Security Strategy of the United States of America*, Washington DC, September 2002

¹⁷⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.552

¹⁷⁸ The White House ,*The National Security Strategy of the United States of America*, Washington DC, September 2002

¹⁷⁹ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Princeton University Press, Oxfordshire 2014, σελ. 55-56

¹⁸⁰ Condoleezza Rice, “*Promoting the National Interest*”, *Foreign Affairs* 79,2000, σελ. 45-62

¹⁸¹ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ. 56-57

επικεντρωθούν στα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα ασφαλείας μέσα στα οποία περιλαμβάνονταν και η καταδίκη των ρωσικών πρακτικών διάδοσης πυρηνικών στο Ιράν, η δημιουργία ενός στρατηγικού συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας για τις ΗΠΑ και ο τερματισμός του ελέγχου εξοπλισμών.¹⁸² Υπήρχε η θέληση για μια επανεκκίνηση στις σχέσεις ΗΠΑ – Ρωσίας αλλά ταυτόχρονα η Ρωσία είχε μετατοπιστεί σε ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας για την κυβέρνηση Bush που την αντιμετώπιζε μόνο μέσα από το πρίσμα άλλων προβλημάτων που αφορούσαν τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ.¹⁸³

Κατά την διάρκεια των δύο πρώτων χρόνων της προεδρίας τους, George W. Bush και Vladimir Putin υπήρξαν σημαντικές βελτιώσεις στις ρωσοαμερικάνικες σχέσεις. Η πρώτη τους συνάντηση το καλοκαίρι του 2001 στην Σλοβενία φάνηκε να είχε θετικό πρόσημο αφού αμφότεροι δήλωσαν την επιθυμία τους για περισσότερες συναντήσεις και για μια νέα προοπτική στις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών.¹⁸⁴ Εν συνεχεία ,μετά τα τρομοκρατικά κτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ο Ρώσος πρόεδρος ήταν ο πρώτος ξένος ηγέτης που κάλεσε τον Bush και δήλωσε την αλληλεγγύη του και την προθυμία συνεργασίας της Ρωσίας στην υποστήριξη του αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Ο Bush ακολουθώντας την συμπαράσταση της Ρωσίας διακήρυξε την αρχή μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης που έβαζε τις ρωσοαμερικάνικες σχέσεις σε μια νέα εποχή.¹⁸⁵ Ωστόσο, η εταιρική σχέση που οι δύο χώρες ήθελαν να αναπτύξουν μετά την 11^η Σεπτεμβρίου δεν κατάφερε να ριζώσει πραγματικά αφού παρά την καλή θέληση και φιλική ρητορική τα προβλήματα ξεκίνησαν από το 2002.¹⁸⁶

Η αποτυχία ανάπτυξης μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας οφείλεται σε πλειάδα παραγόντων όπως, οι διαφορετικές αρχές που ορίζουν την εξωτερική πολιτική των δυο κρατών, οι αντίθετες προσδοκίες που είχαν από την σχέση αυτή, η ισχυροποίηση της διεθνούς θέσης της Ρωσίας λόγω αύξησης των τιμών πετρελαίου και η ηγεμονική συμπεριφορά των ΗΠΑ απέναντι στην Ρωσία.¹⁸⁷ Η Ρωσία από την μία, στην προσπάθεια να γίνει σεβαστή και αποδεκτή σαν μεγάλη δύναμη από τις ΗΠΑ ήθελε να έχει μια σχέση μεταξύ δύο ίσων γεγονός που ήταν αδύνατο δεδομένης της ασυμμετρίας της αμερικανικής ισχύς.¹⁸⁸

---

¹⁸² James Goldgeier - Michael McFaul ,*Power and Purpose. U.S. Policy toward Russia after the Cold War*, Brookings Institution Press, Washington D.C 2003, σελ. 306

¹⁸³ Hans-Joachim Spanger, *Between Ground Zero and Square One How George W. Bush failed on Russia*, Peace Research Institute Frankfurt, Frankfurt 2008, σελ. 7-8

¹⁸⁴ Caroline Wyatt, “*Bush and Putin: Best of friends*”, BBC News Online, 16 June 2001, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1392791.stm>

¹⁸⁵ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy. The Return of Great Power Politics*, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers 2009, σελ.97

¹⁸⁶ Kostas Ifantis and Theodoras Tsakiris , “*US-Russian relations: International and Regional Security Trajectories*”, *Perceptions* 2005 , σελ.35

¹⁸⁷ Margot Light, *Russian-American Relations under George W. Bush and Vladimir Putin*, *Royal Irish Academy*, Dublin 2008, σελ 25-29

¹⁸⁸ Thomas Graham, *Resurgent Russia and U.S. Purposes*, ,The Century Foundation , New York, 2009, σελ.12

Από την άλλη, οι ΗΠΑ φιλοδοξούσαν να αλλάξουν την Ρωσία και να την ενσωματώσουν στην Δύση με βάση τους δικούς τους όρους.¹⁸⁹ Τα πιο σημαντικά ζητήματα στα οποία οι δύο χώρες αφενός είχαν εντελώς αποκλίνοντα συμφέροντα και διαφορετικές προτεραιότητες και αφετέρου οι ΗΠΑ είχαν ηγεμονική συμπεριφορά είναι τα εξής :

1. Η εισβολή στο Ιράκ από τις ΗΠΑ τον Μάρτιο του 2003.
2. Το τέλος του ελέγχου των εξοπλισμών και η αντιπυραυλική άμυνα των ΗΠΑ.
3. Ο ανταγωνισμός για τους ενεργειακούς πόρους στην Κεντρική Ασία και στην Κασπία.
4. Το μέλλον και η διαχείριση του μετασοβιετικού χώρου και πιο συγκεκριμένα :
  - i) Η διεύρυνση του NATO στις τρεις Βαλτικές Δημοκρατίες και η προοπτική ένταξης της Ουκρανίας και της Γεωργίας.
  - ii) Οι έγχρωμες επαναστάσεις στον μετασοβιετικό χώρο.
  - iii) Η σύγκρουση Ρωσίας-Γεωργίας το 2008.¹⁹⁰

3.2.1 Ιράκ 2003

Από το 2002 και έπειτα οι σχέσεις ΗΠΑ- Ρωσίας άρχισαν να επιδεινώνονται λόγω αντικρουόμενων προσεγγίσεων αναφορικά με την χρήση στρατιωτικής βίας για αλλαγή καθεστώτος και την νομιμότητα ανάληψης στρατιωτικής επέμβασης χωρίς την προ απαιτούμενη έγκριση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι ΗΠΑ υποστήριζαν πως η χρήση βίας για αλλαγή καθεστώτος ήταν νομιμοποιημένη αφού το καθεστώς αποτελούσε απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια. Από την άλλη, η Ρωσία επέμεινε στην αρχή της κυριαρχίας και μη παρέμβασης σε εσωτερικά ζητήματα άλλων χωρών. Η διάσταση απόψεων για τα ζητήματα αυτά φάνηκε επίσης στην ευρύτερη ρωσική αντίδραση στην Ατζέντα Ελευθερίας της κυβέρνησης Bush.¹⁹¹

Ουσιαστικά, η Ουάσιγκτον στηριζόμενη σε μια νέα έκφραση του φιλελεύθερου διεθνισμού ήθελε να εδραιώσει την ηγεμονία της και να φτιάξει τον κόσμο κατ' εικόνα και ομοίωση με τις ΗΠΑ.¹⁹² Διαχωρίζοντας τον κόσμο σε άξονα του καλού και του κακού οι ΗΠΑ υποστήριζαν την επέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα άλλων κρατών για να σταματήσει η τρομοκρατία και η απειλή για την ειρήνη στον κόσμο.¹⁹³ Παράλληλα, λόγω μη συμμόρφωσης του Ιράκ με τις

---

¹⁸⁹Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, “Η κρίση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας”, ΤΟ ΒΗΜΑ, 10 Νοεμβρίου 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/10/archive/i-krisi-stis-sxeseis-ipa-rwsias/>

¹⁹⁰ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.49-211

¹⁹¹ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.82-83

¹⁹² Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.82-84

¹⁹³ Bush, *Decision Points*, Crown Publishers, New York, 2005, σελ. 233 και

απαιτήσεις του ΟΗΕ σχετικά με τις έρευνες για τα όπλα μαζικής καταστροφής, η κυβέρνηση Bush τότε ισχυριζόταν πως το Ιράκ έχει στην κατοχή του τέτοιο οπλισμό και πως πιθανόν να τον πουλούσε σε διάφορα τρομοκρατικά δίκτυα. Το στοιχείο για την ύπαρξη ιρανικών όπλων μαζικής καταστροφής ήταν αμφίβολης ποιότητας, γεγονός που αποδείχτηκε και εκ των υστέρων. Ωστόσο η ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν αυτό το επιχείρημα για να νομιμοποιηθούν να εισβάλουν στο Ιράκ.¹⁹⁴ Η ρωσική αντίληψη ήταν διαφορετική. Θεωρούσαν πως οι πιέσεις από τις ΗΠΑ για διακοπή σχέσεων με κράτη όπως το Ιράν, το Ιράκ και η Βόρεια Κορέα ήταν αντίθετες προς τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας η οποία είχε πολιτική επιρροή, οικονομικές και ενεργειακές σχέσεις με τα κράτη αυτά. Σε αντίθεση με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η Ρωσία πλέον παρουσιαζόταν στον κόσμο ως μια δύναμη που ήθελε να διατηρήσει το status quo ενώ θεωρούσε τις Ηνωμένες Πολιτείες ως μια αναθεωρητική δύναμη. Είναι επίσης σημαντικό ότι οι μονομερείς κινήσεις που προωθούσαν οι ΗΠΑ απειλούσαν να υποβαθμίσουν το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, που ήταν το μοναδικό όργανο διεθνούς οργανισμού όπου η φωνή ΗΠΑ και Ρωσίας είχε την ίδια βαρύτητα.¹⁹⁵

Στο πλαίσιο αυτό, η απόφαση της κυβέρνησης Bush να παρέμβει στο Ιράκ και οι προσπάθειες για εξασφάλιση υποστήριξης για να επιτευχθεί η ανατροπή του Saddam Hussein βρήκε σε μεγάλη αντίθεση την Ρωσία. Πιθανή αλλαγή καθεστώτος στο Ιράκ θα έθετε μεταξύ άλλων εν αμφιβόλω την πιθανότητα αποπληρωμής των χρεών που είχε η Βαγδάτη προς την Μόσχα και άλλα βαρυσήμαντα ενεργειακά συμφέροντα.¹⁹⁶ Εκτός από την Ρωσία, η Γαλλία και Γερμανία ήταν εξίσου απέναντι στο εγχείρημα των ΗΠΑ οι οποίες κατέλαβαν μεγάλες διπλωματικές προσπάθειες για να λάβουν την υποστήριξη τους. Ωστόσο στις προσπάθειες αυτές, οι ΗΠΑ έκαναν ελάχιστες κινήσεις για να λάβουν την ρωσική υποστήριξη και συναίνεση. Φαίνεται πως θεωρούσαν την στήριξη δεδομένη λόγω της εταιρικής σχέσης αλλά και της σοβιετικής στήριξης το 1991.¹⁹⁷ Γαλλία, Γερμανία και Ρωσία στις 5 Μαρτίου 2003 ανακοίνωσαν την αντίθεση τους σε ακόμα ένα ψήφισμα του ΟΗΕ. Παρ' όλα αυτά η συμμαχία των προθύμων¹⁹⁸ με πρωτοπόρους τις ΗΠΑ, στις 19 Μαρτίου παρά τις ενστάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας

“Fact sheet: Bush’s ‘axis of evil’”, CCN, 30 January 2002

¹⁹⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 200

¹⁹⁵ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.83-84

¹⁹⁶ Το 2003 η Ρωσία ήταν ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος του Ιράκ και οι οφειλές κυρίως λόγω πωλήσεων όπλων υπολογίζονται στα 8 δις δολάρια. Βλέπε :Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.89

¹⁹⁷ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.88-90

¹⁹⁸ Steve Schifferes, “US names ‘coalition of the willing’”, BBC, 18 Μαρτίου 2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm>

του ΟΗΕ εισέβαλαν στο Ιράκ και έριξαν το καθεστώς του Saddam Hussein μέσα σε είκοσι μέρες.¹⁹⁹

Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ήταν το μόνο όργανο μέσα από το οποίο η Ρωσία είχε λόγο και ρόλο σαν μεγάλη δύναμη, το γεγονός της αγνόησης και παράκαμψης αυτού καταδεικνύει τον τρόπο άσκησης ηγεμονίας εκ μέρους των ΗΠΑ . Η μονομερής επέμβαση θεωρήθηκε από αρκετούς Ρώσους ότι ήταν ένα μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας των ΗΠΑ να αυξήσουν πολιτική και οικονομική κυριαρχία στον κόσμο υπονομεύοντας παράλληλα την παρουσία και επιρροή της Ρωσίας.²⁰⁰ Η δυσαρέσκεια από πλευράς Μόσχας αναφορικά με την στάση της Ουάσιγκτον ήταν κάτι που υπήρχε από την περίοδο του Boris Yeltsin αλλά ξέσπασε μετά από την απορριπτική στάση προς τον ΟΗΕ και την ελλιπή διάθεση για διαβούλευση που οδήγησε στην εισβολή στο Ιράκ.²⁰¹ Παρά την μεγάλη του δυσαρέσκεια, ο Vladimir Putin δεν ήθελε να αντιπαρατεθεί ευθέως με τον Bush αφού κατά πρώτον, ήλπιζε πως θα μπορούσε να λάβει εγγυήσεις πως θα λαμβάνονταν υπόψιν τα ρωσικά συμφέροντα στο Ιράκ και κατά δεύτερο, δεν ήθελε να απομονωθεί η Ρωσία²⁰². Συν το χρόνο, οι ΗΠΑ ήθελαν να αποκαταστήσουν τις σχέσεις με την Ρωσία με την Condoleezza Rice να αναφέρει: «Τιμωρήστε την Γαλλία, συγχωρήστε την Ρωσία και αγνοήστε την Γερμανία.» Έτσι, οι τριγμοί μεταξύ των δύο χωρών χαλάρωσαν και επανήλθαν στην ισορροπία που υπήρχε προπολεμικά, τουλάχιστον σε επίπεδο ρητορικής και δηλώσεων. Επι της ουσίας όμως οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών δεν διαπνέονταν από εμπιστοσύνη και η Ρωσία έβλεπε με καχυποψία την ηγεμονία των ΗΠΑ.²⁰³

3.2.2 Αντιπυραυλική Άμυνα και Έλεγχος Εξοπλισμών

Για τριάντα χρόνια ο ακρογωνιαίος λίθος των σχέσεων ΗΠΑ- ΕΣΣΔ και μετέπειτα ΗΠΑ-Ρωσίας ήταν η Συνθήκη ABM η οποία αφορούσε στον περιορισμό των συστημάτων αντιβαλλιστικών πυραύλων και στην συνεργασία των δύο χωρών για την μη εξάπλωση των πυρηνικών όπλων σε άλλες χώρες.²⁰⁴ Το ζήτημα που προέκυψε και οδήγησε σε ένταση μεταξύ των δύο χωρών ήταν η ανακοίνωση της κυβέρνησης Bush τον Δεκέμβριο του 2001 της απόφασης να καταργήσει τις συμφωνίες ελέγχου εξοπλισμών της ψυχροπολεμικής περιόδου

¹⁹⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ibid, σελ 205-206

²⁰⁰ Thomas Ambrosio, *The Russo-American dispute over the invasion of Iraq: International status and the role of positional goods*, Routledge Europe-Asia Studies, 2005, σελ. 1200-1201

²⁰¹ Angela Stent, *The limits of partnership*, I: U.S. - Russian relations in the twenty-first century, Ibid, σελ.93-95

²⁰² Condoleezza Rice, *No Higher Honor :A Memoir of My Years in Washington*, 2012, σελ.212 214

²⁰³ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.96

²⁰⁴ US Department of State, “*Treaty Between The United States Of America And The Union of Soviet Socialist Republics On The Limitation Of Anti-Ballistic Missile Systems*”, 26 May 1972, <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/101888.htm>

και να προχωρήσει σε ανάπτυξη συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας για τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν πως η Συνθήκη ABM δεν άφηνε ελεύθερες τις ΗΠΑ να προστατευτούν από πιθανές μελλοντικές τρομοκρατικές πυραυλικές επιθέσεις από κράτη που εμπίπτουν στον «Άξονα του Κακού» και από άλλους μη κρατικούς δρώντες που πιθανόν να επιδιώξουν απόκτηση και εκτόξευση πυρηνικών όπλων.²⁰⁵

Η Μόσχα ήταν αντίθετη με την εγκατάλειψη του καθεστώτος ελέγχου των εξοπλισμών για πλειάδα λόγων. Αρχικά, μέσω του καθεστώτος αυτού, μπορούσε να αλληλοεπιδρά με τις ΗΠΑ σε ισότιμη βάση παρά τις αδυναμίες που παρουσίαζε κατά την δεκαετία του 90'.²⁰⁶ Παράλληλα, υποστήριξε πως πιθανή ανάπτυξη αμερικάνικης αντιπυραυλικής άμυνας μπορούσε να οδηγήσει σε νέα κούρσα εξοπλισμών.²⁰⁷ Ένας επιπρόσθετος λόγος ανησυχίας, ήταν η καχυποψία αναφορικά με τον κατά πόσο ο στόχος ήταν όντως το Ιράν και η Βόρεια Κορέα και όχι η αμφισβήτηση της ρωσικής πυρηνικής αποτροπής. Ένα τέτοιο σύστημα, δεδομένης της επιστημονικής, τεχνολογικής και οικονομικής οπισθοδρόμησης της Ρωσίας σε σχέση με τις ΗΠΑ θα είχε μεγάλο αντίκτυπο στην δική της αποτροπή αφού λόγω τεράστιου κόστους δεν θα μπορούσε να προχωρήσει σε ανάπτυξη δικού της αντιπυραυλικού συστήματος.²⁰⁸ Ωστόσο, και παρά τις ρωσικές ενστάσεις και την υπογράμμιση της λανθασμένης απόφασης από τον Πρόεδρο Putin, τον Ιούνιο του 2002 οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν μονομερώς από την Συνθήκη ABM και προχώρησαν το πρόγραμμα NDM των ΗΠΑ.²⁰⁹

Ένα ζήτημα που εξόργισε ακόμη περισσότερο την Ρωσία ήταν η πρόταση της κυβέρνησης Bush το 2007 για εγκατάσταση στοιχείων της αντιπυραυλικής άμυνας στην Πολωνία και την Τσεχική Δημοκρατία η οποία συζητήθηκε το 2008 στην Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι. Η αμερικανική πλευρά υποστήριξε ότι ένα σύστημα αντιπυραυλικής άμυνας στην Ευρώπη είναι απαραίτητο για την απάντηση στις απειλές από το Ιράν και διαβεβαίωνε την Ρωσία πως ήταν μόνο για την αντιμετώπιση αυτών των κρατών.²¹⁰ Η Μόσχα υποστήριξε πως το σύστημα αυτό μπορεί να απειλήσει την δική της άμυνα και να χρησιμοποιηθεί για κατασκοπευτικούς σκοπούς έναντι της Ρωσίας.²¹¹ Η ρωσική αντίδραση εκφράστηκε με δύο

---

²⁰⁵ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ.105

²⁰⁶ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ.105-106

²⁰⁷ CNN, "Moscow summit targets NMD", 2 July 2001,

<https://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/07/02/chirac.putin.0900/index.html>

²⁰⁸ Ariel Cohen, *Dangerous Trajectories: Obama's Approach to Arms Control Misreads Russian Nuclear Strategy*, The Heritage Foundation, Washington DC, 2009, σελ.9

²⁰⁹ Wade Boese, "U.S. Withdraws Form ABM

Treaty; Global Response Muted", Arms Control Today, July/August 2002,

<https://www.armscontrol.org/act/2002-07/news/us-withdraws-abm-treaty-global-response-muted>

²¹⁰ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.-Russian Relations 2000-2008*, Ibid, σελ 33-34

²¹¹ BBC, "Q&A: US missile defence", September 2009,

τρόπους. Αρχικά ο Putin απείλησε να στοχεύσει την Ευρώπη με πυραύλους Κρουζ ή βαλλιστικούς πυραύλους εάν το σύστημα προχωρήσει.²¹² Η δεύτερη αντίδραση αφορούσε πρόταση προς τις ΗΠΑ κατά την Σύνοδο Κορυφής της ομάδας G-8, για παραχώρηση σταθμού ραντάρ στο Αζερμπαϊτζάν, η οποία εντούτοις απορρίφθηκε από τις ΗΠΑ ως ανεπαρκής.²¹³ Τελικά, το σχέδιο τοποθέτησης στοιχείων βλημάτων και ραντάρ σε Πολωνία και Τσεχία, που τόσο ένθερμα προώθησε η κυβέρνηση Bush άλλαξε όταν έγινε πρόεδρος των ΗΠΑ ο Barack Obama.²¹⁴

3.2.3. Ενεργειακά ζητήματα

Η ενέργεια ως ένα βασικό αγαθό για την επιβίωση του κάθε κράτους αποτέλεσε από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και μετά ζήτημα συγκρουόμενων συμφερόντων μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας. Οι πλούσιες ενεργειακές πηγές στα κράτη της Υπερκαυκασίας και Κεντρικής Ασίας στις οποίες πλέον υπήρχε κενό εξουσιών, έγιναν το νέο μήλο της έριδος εγκαινιάζοντας ένα νέο κεφάλαιο στο «Μεγάλο Παιχνίδι»²¹⁵ για τον έλεγχο της Ευρασίας.²¹⁶ Για τις ΗΠΑ, που αποτελούν τον μεγαλύτερο καταναλωτή ενέργειας στον κόσμο και παρά την λίγη εξάρτηση τους από τις ευρασιατικές πηγές υδρογονανθράκων, η εξασφάλιση πρόσβασης στις παγκόσμιες προμήθειες των ενεργειακών πόρων αποτελεί ζωτικό εθνικό συμφέρον.²¹⁷ Βασικό εμπόδιο στην αμερικανική στρατηγική αξιοποίησης ενεργειακών πόρων στην λεκάνη της Κασπίας ήταν ο οικονομικός και πολιτικός ρόλος που είχε η Ρωσία.²¹⁸ Ο ρόλος της Ρωσίας ως προμηθευτή ενέργειας είχε προκαλέσει μεγάλες εντάσεις στις σχέσεις Μόσχας-Ουάσινγκτον με χαρακτηριστικά παραδείγματα την διακοπή παροχής φυσικού αερίου από Ρωσία προς Ουκρανία το 2006 και το 2009. Η μεγαλύτερη ανησυχία για την αμερικανική κυβέρνηση ήταν η εξάρτηση της Ευρώπης από την ρωσική ενέργεια και ο αντίκτυπος που θα είχε σε πιθανές αυστηρές αποφάσεις που θα κληθούν να πάρουν τα Ευρωπαϊκά κράτη. Για τον λόγο αυτό η

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>

²¹² BBC, "Nato condemns Putin missile vow", June 2007

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6719507.stm>

²¹³ Patrick Wintour, Matthew Tempest and Mark Oliver, "Putin suggests new missile defence site", Guardian,

2007 <https://www.theguardian.com/politics/2007/jun/07/foreignpolicy.uk1>

²¹⁴ Robin Niblett, "Analysis: Barack Obama's decision on missile shield shows he is sticking to the diplomatic path", The Telegraph, 2009,

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/6206570/Analysis-Barack-Obamas-decision-on-missile-shield-shows-he-is-sticking-to-the-diplomatic-path.html>

²¹⁵ Ο Rudyard Kipling χρησιμοποίησε τη φράση «Μεγάλο Παιχνίδι» για να περιγράψει τον ανταγωνισμό μεταξύ της Ρωσικής και Βρετανικής Αυτοκρατορίας για την κυριαρχία στην Κεντρική Ασία, που θα τους εξασφάλιζε τον έλεγχο των εμπορικών διαδρομών προς την Ινδία το 19^ο αιώνα.

²¹⁶ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 199-200

²¹⁷ Craig Nation & Dmitri Trenin, *Russian Security Strategy under Putin: U.S. and Russian Perspectives*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute (SSI), 2007,σελ. 8

²¹⁸ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy. The Return of Great Power Politics*, Ibid, σελ.126

κυβέρνηση Bush ασκούσε πιέσεις για την ματαίωση της κατασκευής του Nord Stream, ο οποίος εν τέλει άρχισε να λειτουργεί το 2011.²¹⁹ Προϋπόθεση για την απόκτηση πρόσβασης στις διεθνείς αγορές υδρογονανθράκων είναι η δημιουργία δικτύου αγωγών, είτε μέσω της Ρωσίας, είτε μέσω της Υπερκαυκασίας και της Τουρκίας. Οι ΗΠΑ προώθησαν την κατασκευή αγωγών μέσω Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας και Τουρκίας για την μεταφορά τόσο αργού πετρελαίου, όσο και φυσικού αερίου για να παρακάμψουν το ρωσικό έδαφος και παράλληλα να μειώσουν τον παραδοσιακό παραδοσιακό ρόλο της Ρωσίας στην περιοχή.²²⁰ Ο καθηγητής Stephen Blank, υποστήριξε πως η ενεργειακή πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή αποσκοπούσε στην αποτροπή του ρωσικού μονοπωλίου στην αγορά ενέργειας μέσω ανάπτυξης εναλλακτικών αγωγών, της διασφάλισης των συμφερόντων αμερικανικών εταιριών, της απομόνωσης του Ιράν από τους πόρους της Κεντρικής Ασίας, της διασφάλισης της ανεξαρτησίας και οικονομικής ανάπτυξης των νέων κρατών και τέλος της ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής επιρροής των ΗΠΑ σε αυτές τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.²²¹

Από την οπτική γωνία του Κρεμλίνου η ενέργεια είναι καθοριστικής σημασίας παράγοντας για την ευρύτερη ρωσική εξωτερική πολιτική και τον πολιτικό και οικονομικό της σχεδιασμό. Δια μέσου της ενεργειακής διπλωματίας αποσκοπεί να διευρύνει την επιρροή της σε όλο τον κόσμο και κυρίως στην Ευρώπη.²²² Η ρωσική ενεργειακή στρατηγική αφορά τον έλεγχο της παραγωγής, της μεταφοράς των όρων εμπορίας και διακίνησης στις τελικές αγορές, μέσα από κατάλληλες υποδομές για τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Κίνας, της Ινδίας και της Ιαπωνίας. Σύμφωνα με τον Zeyno Baran «η όλη ενεργειακή στρατηγική της Μόσχας βασίζεται στη συνέχιση και επέκταση της δεσπόζουσας θέσης της στην Ευρώπη και την Ευρασία. Η θέση αυτή μπορεί να διατηρηθεί μόνο εάν η Ρωσία κατέχει σχεδόν μονοπώλιο σε αγωγούς στην Ευρώπη.»²²³ Στο πλαίσιο αυτό, αμερικανική εμπλοκή στην περιοχή της Κασπίας οδήγησε σε αντιδράσεις εκ μέρους της Ρωσίας η οποία, θεωρούσε τις προσπάθειες των ΗΠΑ να κατασκευάσουν εναλλακτικούς αγωγούς φυσικού αερίου ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής που αποσκοπούσε σε μείωση της επιρροής της στην γειτονιά της.²²⁴ Ωστόσο, η Ουάσιγκτον προώθησε τον αγωγό πετρελαίου Μπακού-Τιφλίδας-Τσεϊχάν (BTC) η ολοκλήρωση του οποίου αποτέλεσε μεγάλη πρόκληση για την θέση της Ρωσίας στην περιοχή.

---

²¹⁹ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 195-199

²²⁰ Ιωάννης Γρηγοριάδης, *Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα, 2008, σελ.44-45

²²¹ Stephen Blank, *U.S Interests in Central Asia and the Challenges to Them*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle, 2007, σελ.4-5

²²² Παναγιώτης Ρουμελιώτης, *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη 2009, σελ.117.

²²³ Zeyno Baran, “*EU Energy Security: Time to End Russian Leverage*,” *Washington Quarterly*, 2007, σελ. 13

²²⁴ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 199-200

Μέσω του αγωγού BTC εδραιώθηκε ο προσανατολισμός της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν προς την Ευρώπη.²²⁵ Παράλληλα, οι αγωγοί φυσικού αερίου του Νότιου Καυκάσου (SCP), Μπακού-Τιφλίδα-Ερζερούμ (BTE), Τουρκία-Βουλγαρία-Ρουμανία-Ουγγαρία-Αυστρία (Nabucco) και ο πετρελαιοαγωγός αγωγός Βουλγαρία-Β. Μακεδονία-Αλβανία (AMBO) αποτέλεσαν τους πυλώνες της αμερικανικής στρατηγικής για ενεργειακή παράκαμψη της Ρωσίας και οι βασικοί λόγοι όξυνσης των σχέσεων των δύο χωρών σε σχέση με την ενέργεια.

226

3.2.4 Δράση των ΗΠΑ στην ρωσική γειτονία

Οι εξελίξεις στον ευρύτερο μετασοβιετικό χώρο για το μέλλον των κρατών στην γειτονία της Ρωσίας από το 2003 και μετά αποτέλεσαν ένα νέο πεδίο μάχης μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ. Η άποψη της αμερικανικής κυβέρνησης στο πλαίσιο της Ατζέντας Ελευθερίας²²⁷ ήταν πως, οι δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ ήταν πλέον ανεξάρτητες και είχαν δικαίωμα να επιλέξουν τόσο πολιτικό όσο και γεωπολιτικό προσανατολισμό. Έτσι δεν αναγνωρίζει κάποια ειδικά δικαιώματα στην Ρωσία και απορρίπτει με την στάση αυτή την έννοια σφαιρών επιρροής στην περιοχή. Στον αντίποδα, το Κρεμλίνο δεν έχει αποδεχτεί την απώλεια του ελέγχου και επιρροής στις περιοχές αυτές και αξιώνει ειδική σχέση με τις χώρες αυτές.²²⁸ Θεωρεί τον εαυτό της ως νόμιμο περιφερειακό ηγεμόνα στην περιοχή της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ)²²⁹ και επιδιώκει να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της στην περιοχή. Δεδομένου ότι επιθυμεί να ανακτήσει την διεθνή της θέση, η κατάσταση στην γεωγραφική περιοχή είναι

---

²²⁵ Svante Cornell, Mamuka sereteli and Vladimir Socor, “*Geostrategic Implications of the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline*”, στο S. F. Starr & S. E. Cornell, *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, Washington D.C, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2005, σελ.24-30

²²⁶ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ. 201-202.

²²⁷ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.82-83

²²⁸ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.97

²²⁹ Nuclear Threat Initiative, Commonwealth of Independent States (CIS), Μάιος 2007

<https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/commonwealth-independent-states-cis/> Η Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών ιδρύθηκε το 1991 και είναι μια διακρατική ένωση των πρώην δημοκρατιών της Σοβιετικής Ένωσης (μόνο τα Βαλτικά κράτη-Εσθονία, Λετονία-Λιθουανία αρνήθηκαν να ενταχθούν σε αυτόν τον οργανισμό). Περιλαμβάνει τις χώρες: Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Καζακστάν, Κιργιστάν, Λευκορωσία, Μολδαβία, Ουζμπεκιστάν, Ουκρανία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ρωσία και Γεωργία η οποία αποχώρησε το 2008 λόγω του πολέμου με την Ρωσία.

ανυπολόγιστης σημασίας για τους ηγέτες της.²³⁰ Κατά αυτόν τον τρόπο αντιλαμβάνεται τις κινήσεις των ΗΠΑ στον χώρο αυτό ως απειλητικές και επιθετικές.²³¹

3.2.4.1 «Έγχρωμες Επανάστασεις»

Το 2003 και 2004 οι πρωτεύουσες της Γεωργίας και της Ουκρανίας αντίστοιχα, ύστερα από αμφισβητούμενες εκλογικές αναμετρήσεις, κατακλείστηκαν από μαζικές διαδηλώσεις που ζητούσαν αλλαγή στην διακυβέρνηση της χώρας μέσω δίκαιων εκλογών. Αποτέλεσμα των κινημάτων αυτών ήταν να ανατραπούν ή να παραιτηθούν οι αυταρχικοί και διεφθαρμένοι ηγέτες.²³² Η άνοδος στην εξουσία πολιτικών με δυτικό προσανατολισμό και ειδικότερα φιλοαμερικάνικο αναβίωσε τις ρωσικές ανησυχίες για στρατηγική περικύκλωση.²³³ Ο υποστηρικτικός ρόλος των ΗΠΑ προς τις επανάστασεις στις δύο χώρες οδήγησε σε περαιτέρω όξυνση τις ρωσοαμερικάνικες σχέσεις.²³⁴ Και οι δύο χώρες λόγω της γεωστρατηγικής τους θέσης ενδιέφεραν από την δεκαετία του 80 την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ μεμονωμένα αλλά και στο ευρύτερο πλαίσιο της συνεχούς προσπάθειας άσκησης οικονομικής και στρατιωτικής επιρροή σε πρώην Σοβιετικές δημοκρατίες.²³⁵

Η Γεωργία ήταν ένας από τους μεγαλύτερους δέκτες αμερικανικής βοήθειας για εμπέδωση των δημοκρατικών θεσμών και για οικονομική ανάπτυξη.²³⁶ Η αμερικανική κυβέρνηση έχοντας επενδύσει σημαντικό οικονομικό και πολιτικό κεφάλαιο στην Γεωργία επεδίωξε να έχει ρόλο στο πολιτικό σκηνικό της χώρας γεγονός που διαφαίνεται από την παρουσία του πρώην Υπουργού Εξωτερικών James Baker στην Τιφλίδα με σκοπό την διαπραγμάτευση με τις αντιμαχόμενες πλευρές στο εσωτερικό της χώρας.²³⁷ Με την επιτυχία της πρώτης έγχρωμης επανάστασης πρόεδρος της χώρας εκλέχθηκε ο Mikheil Saakashvili τον οποίο έκρινε θετικά η

---

²³⁰ Jeffrey Mankoff, “Russia, the Post-Soviet Space, and Challenges to U.S. Policy”, στο Timothy Colton, Timothy Frye and Robert Legvold, *The Policy World Meets Academia: Designing U.S. Policy toward Russia*,

Cambridge: American Academy of Arts and Sciences 2010, σελ.39

²³¹ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy. The Return of Great Power Politics*, Ibid, σελ.123

²³² Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.97-114

²³³ Mankoff Jeffrey, *Eurasian Energy Security Council Special Report No.43*, New York, The Council on Foreign Relations, 2009, σελ. 123

²³⁴ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.97

²³⁵ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.97-114

²³⁶ United States Department of State, Office of the Coordinator of U.S. Assistance to Europe, Eurasia, and Central Asia (ACE), *Georgia*, June 2021

https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Georgia_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet_8-26-2021_Accessible.pdf

²³⁷ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.106

Ουάσιγκτον αφού εκπροσωπούσε μια υποσχόμενη γενιά Γεωργιανών που ήθελαν απαγκίστρωση από το σοβιετικό παρελθόν και την ενσωμάτωση στην Δύση. Λόγω της στρατηγικής της θέσης η Γεωργία εξυπηρετούσε δύο βασικούς στόχους των ΗΠΑ. Πρώτον, παρείχε πρόσβαση στις αμερικανικές και νατοϊκές ένοπλες δυνάμεις στην Κεντρική Ασία και Αφγανιστάν που ήταν τα κύρια θέατρα του πολέμου κατά της τρομοκρατίας. Δεύτερον, ήταν χώρα καταλύτης για την μεταφορά φυσικού αερίου από την Κασπία στην παγκόσμια αγορά μέσω του αγωγού BTC²³⁸ που διέσχισε την επικράτεια της. Καίριο στοιχείο είναι ότι μέσω του αγωγού αυτού διαφοροποιείται ο ενεργειακός εφοδιασμός της Μεσογείου χωρίς να διασχίσει το ρωσικό έδαφος. Το Κρεμλίνο προσπάθησε να σταθεί εμπόδιο στον δυτικό προσανατολισμό της Γεωργίας αντιδρώντας τόσο στην παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων όσο και στον αγωγό πετρελαίου BTC . Εικόνες όπως οι σημαίες της Ε.Ε και των ΗΠΑ σε κυβερνητικά κτήρια της Γεωργίας όπως και η έντονη ρητορική για ένταξη της στην Δύση όξυναν τις ρωσικές αντιδράσεις.²³⁹

Η περίπτωση της Ουκρανίας ήταν ακόμη πιο υψηλής σημασίας για την Ρωσία. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ρωσόφωνου πληθυσμού στην Ουκρανία, η εξάρτηση από τους αγωγούς των ουκρανικών εδαφών για το μεγαλύτερο ποσοστό εξαγωγών ρωσικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη και το γεγονός ότι ο ρωσικός στόλος της Μαύρης Θάλασσας έχει την έδρα του στην Κριμαία, αποτελούν ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Έτσι, μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ η απώλεια της Ουκρανίας ήταν ένα σημαντικό πλήγμα για την Ρωσία εξού και η ανάδειξη της ως βασική προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής.²⁴⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, όταν το Κρεμλίνο παρατήρησε πως οι διαδηλώσεις των Ουκρανών πολιτών αυξήθηκαν και πως υπήρχε ανταγωνισμός για την διαδοχή του τότε προέδρου Leonid Kuchma, έδρασε προληπτικά Για να μην αιφνιδιαστεί όπως στην περίπτωση της Γεωργίας ενεργοποιήθηκε μια διττή στρατηγική για τις Ουκρανικές εκλογές. Προωθούσε τον Viktor Yanukovich για νέο πρόεδρο ενώ παράλληλα έκανε οικονομικές και πολιτικές παραχωρήσεις για να πείσει τον ουκρανικό λαό για την σημασία της Ρωσίας.²⁴¹ Στον αντίποδα, οι ΗΠΑ από την δεκαετία του 90' ενίσχυναν ποικιλοτρόπως την ανεξαρτησία της Ουκρανίας. Ενδεικτικό είναι πως η Ουκρανία είναι ο τρίτος μεγαλύτερος αποδέκτης αμερικανικής βοήθειας.²⁴² Είχαν

---

²³⁸ Ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα- Τζεϊχάν (BTC) εν τέλει κατασκευάστηκε το 2006 για να συνδέσει τον τερματικό σταθμό Sangachal στις ακτές της Κασπίας Θάλασσας με τον θαλάσσιο τερματικό σταθμό Ceyhan στις τουρκικές ακτές της Μεσογείου. https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html

²³⁹ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ.108-111

²⁴⁰ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid ,σελ. 111

²⁴¹ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid ,σελ. 113

²⁴² United States Department of State, Office of the Coordinator of U.S. Assistance to Europe, Eurasia, and Central Asia (ACE), *Ukraine*, June 2021

εμπλοκή και στις προεδρικές εκλογές του 2004, όπου αν και δεν εξέφρασαν προτίμηση προς κάποιο υποψήφιο ήταν γνωστό πως ο Viktor Yushchenko ήταν δημοφιλείς στην Ουάσιγκτον από παλαιότερα. Ουσιαστικά σε επίπεδο συμβουλευτικό και διαδικαστικό οι ΗΠΑ μέσω σειράς επισκέψεων από εξέχοντες Αμερικανούς, όπως ο Bush ο πρεσβύτερος παρότρυναν το Κίεβο να διεξαγάγει εκλογές ελεύθερες, δίκαιες και διαφανείς. Παράλληλα, υπήρχαν αρκετές αμερικάνικες και ευρωπαϊκές ΜΚΟ που εκπαίδευαν Ουκρανούς σε τακτικές όπως καταμέτρηση ψήφων και παρακολούθηση εκλογών. Στο επίπεδο της οικονομικής στήριξης, ο USAID συνείσφερε 1,4 εκατομμύρια για δραστηριότητες σχετικές με τις εκλογές και το ίδρυμα Soros συνείσφερε 1,3 εκατομμύρια σε ουκρανικές ΜΚΟ που στήριζαν το κόμμα του Viktor Yushchenko. .²⁴³

Τρία γεγονότα που έλαβαν χώρα πριν και κατά την διάρκεια των εκλογών οδήγησαν σε μεγάλο ξεσηκωμό τον ουκρανικό λαό που μετά τον δεύτερο γύρο των εκλογών συγκεντρώθηκε στην κεντρική πλατεία Ανεξαρτησίας. Πρώτον, οι υποψίες για εμπλοκή της Ρωσίας σε απόπειρα δολοφονίας κατά του προεδρικού υποψήφιου της αντιπολίτευσης Viktor Yushchenko. Δεύτερο τα συγχαρητήρια του Putin προς τον Viktor Yanukovich πριν την επίσημη ανακοίνωση των αποτελεσμάτων και τρίτον η τεράστια αμφισβήτηση του εκλογικού αποτελέσματος²⁴⁴ από τις παράλληλες μετρήσεις ψήφων και τα exit polls των ΜΚΟ που έδειχναν ως νικητή τον Yushchenko. Οι διαδηλωτές στην πλατεία Maidan απαιτούσαν επανάληψη των εκλογών και απέκλεισαν τα κυβερνητικά κτήρια για βδομάδες.²⁴⁵ Ενώ η κατάσταση έμοιαζε με αδιέξοδο η παρέμβαση του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Colin Powell ήταν καταλυτική :«δεν μπορούμε να δεχτούμε το αποτέλεσμα των εκλογών στην Ουκρανία ως νόμιμο».²⁴⁶ Εν συνεχεία, οι διαμεσολαβητικές ενέργειες της Ευρώπης οδήγησαν σε μία αναπάντεχη εξέλιξη : την ακύρωση των εκλογών από το ανώτατο δικαστήριο της Ουκρανίας. Μέσω προσεκτικής μεσολάβησης από την Δύση στις 26 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκαν ελεύθερες και δίκαιες εκλογές που ανάδειξαν νικητή τον Yushchenko ο οποίος ορκίστηκε πρόεδρος της Ουκρανίας στις 23 Ιανουαρίου του 2005. Παρά την έκπληξη

---

https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Ukraine_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf και στο Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ.112

²⁴³ Oleksandr Sushko και Olena Prystayko, “*Western Influence*”, στο Anders Åslund και Michael McFaul, *Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough*, Carnegie Endowment for International Peace, 2006 και Eugene Rumer και Angela Stent, *Repairing U.S.-Russian Relations: A Long Road Ahead*, Institute for National Strategic Studies και Center for Eurasian, Russian and East European Studies, National Defense University και Georgetown University, 2009

²⁴⁴ Στις 24 Νοεμβρίου η Κεντρική Εκλογική Επιτροπή ανακοίνωσε ότι ο Viktor Yanukovich κέρδισε τις εκλογές ενώ δύο μέρες νωρίτερα ο Vladimir Putin τον είχε συγχαρεί.

²⁴⁵ Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 115

²⁴⁶ Oleksandr Sushko και Olena Prystayko, “*Western Influence*”, Ibid, σελ. 134

της από την πρωτοφανή δυναμική που απέκτησε η πορτοκαλί επανάσταση, η Ουάσιγκτον δέχθηκε με ενθουσιασμό και ικανοποίηση την εκλογή του.²⁴⁷

Από την άλλη στη Μόσχα στάλθηκε ένα ανησυχητικό μήνυμα ότι αν αλλαγή καθεστώτος και η απαίτηση για στροφή προς την Δύση ήταν εφικτή στην γειτονία της Ρωσίας, γιατί όχι και στην ίδια.²⁴⁸ Από την οπτική της Ρωσίας, η αμερικανική υποστήριξη στον Viktor Yushchenko, δεν αφορούσε μόνο για την προώθηση της δημοκρατίας, αλλά επίσης για την υπονόμευση της ρωσικής επιρροής στην Ουκρανία.²⁴⁹ Παρά την συνωμοσιολογική διάσταση της άποψης αυτής οι έγχρωμες επαναστάσεις ανέδειξαν στην πραγματικότητα ότι η Ρωσία έπρεπε να ανταγωνίζεται τις ΗΠΑ για την επιρροή στην γειτονία της. Ουσιαστικά αφορούσε ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος για τις δύο χώρες, κάτι το οποίο αρνείτο σε μεγάλο βαθμό και η Ουάσιγκτον. Ωστόσο αρκετά μέλη της κυβέρνησης Bush έβλεπαν τον μετασοβιετικό χώρο ως περιοχή ανταγωνισμού με την Ρωσία και για εφαρμογή της Ατζέντας Ελευθερίας.²⁵⁰

3.2.4.2 Διεύρυνση NATO

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ και οι δυτικοί σύμμαχοι είχαν να αντιμετωπίσουν το θεμελιώδες ζήτημα του μεταψυχροπολεμικού ρόλου που θα είχε το NATO, καθώς μέχρι το 1991 ο ρόλος του αφορούσε την ανάσχεση της ΕΣΣΔ. Ύστερα από διαβουλεύσεις μεταξύ των δυτικών συμμάχων κυριάρχησε η άποψη πως το NATO και η αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη έπρεπε να παραμείνουν ακρογωνιαίος λίθος της δυτικής αρχιτεκτονικής ασφαλείας.²⁵¹ Από τα μέσα της δεκαετίας του 90' τέθηκε στα σοβαρά το ζήτημα της διεύρυνσης προς ανατολάς με την συμμαχία να επιβεβαιώνει τη απόφαση της για την προχώρηση αρχικά της Τσεχικής Δημοκρατίας, Ουγγαρίας και Πολωνίας το 1999 και της Βουλγαρίας, Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Ρουμανίας, Σλοβακίας και Σλοβενίας το 2004.²⁵² Το μεγαλύτερο πρόβλημα στα σχέδια αυτά ήταν η αντίρρηση της Ρωσίας η οποία θεωρούσε την επέκταση του NATO στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες ως δυνητική περικύκλωση της

---

²⁴⁷ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 115-116

²⁴⁸ Ivan Kravtsev, "Russia's Post-Orange Empire", *Open Democracy*, 19 Οκτωβρίου 2005 https://www.opendemocracy.net/en/postorange_2947jsp/

²⁴⁹ Σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και σεβαστοί πολιτικοί κύκλοι στην Μόσχα απέδωσαν τις έγχρωμες επαναστάσεις σε αμερικανικές μηχανογραφίες Βλέπε Mankoff Jeffrey, *Eurasian Energy Security Council Special Report No.43*, Ibid,σελ 123

²⁵⁰ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ. 117

²⁵¹ Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, University of California, Berkley, σελ 142 στο Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspective*, E-International Relations, Bristol United Kingdom,2015

²⁵² Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, Ibid, σελ 142-147

και συρρίκνωση της σφαίρας επιρροής της.²⁵³ Η Μόσχα προσπάθησε με διάφορους τρόπους να περιθωριοποιήσει το ΝΑΤΟ, με πρόταση για αντικατάσταση του, με διεύρυνση υπό όρους ή με δικαίωμα veto σε επιχειρησιακά ζητήματα του ΝΑΤΟ εκτός περιοχής.²⁵⁴ Για να καθησυχαστούν οι ρωσικές ανησυχίες το ΝΑΤΟ υπέγραψε μαζί με την Ρωσία την ιδρυτική πράξη του Μόνιμου Μεικτού Συμβουλίου Ρωσίας-ΝΑΤΟ μέσα από το οποίο η Ρωσία θα είχε πιο σημαντικό ρόλο αναφορικά με την διάθεση των δυνάμεων του ΝΑΤΟ και τις επιχειρήσεις εκτός περιοχής. Ωστόσο, οι μονομερείς βομβαρδισμοί κατά της Σερβίας το 1999 έδειξαν στην Ρωσία πως το ΝΑΤΟ δεν είχε την πρόθεση να αφήσει την Ρωσία να ασκήσει ουσιαστικό veto για επιχειρήσεις της συμμαχίας.²⁵⁵

Με την είσοδο στην νέα χιλιετία και την αλλαγή της εξουσίας στις δύο χώρες επηρεάστηκαν και οι σχέσεις των δυο κρατών. Οι δύο νέοι πρόεδροι ήθελαν να ξεπεράσουν την ψυχροπολεμική αντιπαλότητα και να προωθήσουν μια νέα εταιρική σχέση που θα βασίζεται στα κοινά συμφέροντα.²⁵⁶ Παρόλο που η Ρωσία συνέχισε να αντιτίθεται σε πιθανή διεύρυνση του ΝΑΤΟ στα πρώην σοβιετικά κράτη, ο Putin επιθυμούσε να συνεργαστεί με το ΝΑΤΟ για τα κοινά στρατηγικά συμφέροντα που είχαν. Έτσι, προσχώρησε ξανά στο Συμβούλιο ΝΑΤΟ-Ρωσίας το 2002 και αύξησε τον διάλογο.²⁵⁷ Παράλληλα ο Bush, στα πλαίσια αναδιοργάνωσης του ΝΑΤΟ σε μια συμμαχία που θα υπερασπίζεται την ειρήνη και την δημοκρατία από τον ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια δήλωσε το 2001 στην Βαρσοβία : «*Εμείς θέλουμε μια Ρωσία που να είναι εταίρος και σύμμαχος – εταίρος στην ειρήνη, εταίρος στη δημοκρατία, μια χώρα που ασπάζεται την ελευθερία, μια χώρα που ενισχύει την ασφάλεια της Ευρώπης*». ²⁵⁸ Ως αποτέλεσμα, οι σχέσεις ΝΑΤΟ-Ρωσίας βελτιώθηκαν και το 2003 συμφωνήθηκε ένα σχέδιο συνεργασίας μεταξύ τους που αποσκοπούσε σε καλύτερο επίπεδο ανταλλαγών στρατιωτικής τεχνολογίας και πληροφοριών και σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις.²⁵⁹

Ο σεβασμός που πιθανόν να επιδείκνυαν οι στις ρωσικές ανησυχίες στο Εγγύς Εξωτερικό ήταν το μόνο κίνητρο για την Μόσχα να συστρατευτεί με την Ουάσιγκτον μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Παρόλα αυτά, όπως φάνηκε εκ των υστέρων ο σεβασμός αυτός ήταν μια τακτική κίνηση στο

---

²⁵³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, 2003, σελ. 172-176

²⁵⁴ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Carnegie Mellon University, 2009, σελ. 31

²⁵⁵ Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, Ibid, σελ 147-148

²⁵⁶ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid

²⁵⁷ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ. 32-33

²⁵⁸ Edward Rhodes, *Transforming the Alliance: The Bush Administration's Vision of NATO, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes*, 2003, σελ. 21

²⁵⁹ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ. 33

πλαίσιο του καθορισμού προτεραιοτήτων των ΗΠΑ. ²⁶⁰Ο Αμερικανός Πρόεδρος ήθελε να διευρύνει το NATO ανατολικότερα ως μέρος της «Ατζέντας για την Ελευθερία». ²⁶¹Έτσι, η αρχή του δεύτερου γύρου διεύρυνσης του NATO το 2002, η οποία συμπεριέλαβε μεταξύ άλλων και τις Βαλτικές Δημοκρατίες, έδειξε πως η γνώμη της Ρωσίας και οι πιθανές τις αντιδράσεις δεν λαμβάνονταν σοβαρά υπόψιν. Η μεγάλη διαφορά μεταξύ πρώτης και δεύτερης διεύρυνσης αφορούσε αφενός την μεγάλη ανησυχία της Ρωσίας για ένταξη της Εσθονίας, Λετονίας και Λιθουανίας και αφετέρου το ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν την Ρωσία ως κεντρικό χαρτοφυλάκιο εξωτερικής πολιτικής με αποτέλεσμα να μην νοιάζεται εν πολλοίς για την αντίδραση της Μόσχας. ²⁶²Συγκεκριμένα κατά την δεύτερη θητεία της, η κυβέρνηση Bush ήταν αντιμέτωπη τους πολέμους στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν και την διεθνή περιφρόνηση για την προληπτική δράση και τις μονομερείς πράξεις των ΗΠΑ. Κατά αυτόν τον τρόπο, η Ρωσία παρά την σταδιακή εσωτερική και οικονομική σταθεροποίηση της και την ισχυροποίηση του περιφερειακού και παγκόσμιου της ρόλου, παρέμεινε ως δευτερεύον ζήτημα εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. ²⁶³

Εν συνεχεία, η ενθουσιώδης υποστήριξη εκ μέρους των ΗΠΑ προς τα αιτήματα των φιλοδυτικών κυβερνήσεων της Γεωργίας και της Ουκρανίας για ένταξη στο NATO την περίοδο 2005-2008, ²⁶⁴οδήγησε σε περαιτέρω αντιδράσεις από την Μόσχα αφού ιδίως στην περίπτωση της Ουκρανίας εκτός από γεωστρατηγικά συμφέροντα έχει πολιτισμικούς και εθνικούς δεσμούς. ²⁶⁵ Κατά την περίοδο αυτή, οι ΗΠΑ πίεζαν τους συμμάχους τους και κυρίως την Γερμανία και την Γαλλία να προσφέρουν Σχέδια Δράσης Μέλους στη Γεωργία και την Ουκρανία τον Απρίλιο του 2008 στην Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου. Τα ευρωπαϊκά μέλη παρά την αρχική πλήρη ένσταση τους, δέχθηκαν ένα συμβιβασμό που έδινε Σχέδια Δράσης Μέλους στην Ουκρανία και θα έδινε στο μέλλον στην Γεωργία. Η τελική δήλωση της συνόδου κορυφής ήταν η εξής: «*Το NATO χαιρετίζει τις Ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της Ουκρανίας και της Γεωργίας για ένταξη στο NATO. Το συμφωνήσαμε σήμερα αυτές οι χώρες θα γίνουν μέλη του NATO... Ως εκ τούτου, τώρα θα ξεκινήσουμε μια περίοδο εντατικής εμπλοκής τόσο σε υψηλό πολιτικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που εξακολουθούν να*

---

²⁶⁰ Kostas Ifantis and Theodoras Tsakiris, *US-Russian Relations: International and regional security trajectories*, Ibid, σελ 35

²⁶¹ Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspective*, E-International Relations, Bristol United Kingdom, 2015 σελ 133

²⁶² Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ 33-34

²⁶³ Lauren T. Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ 15

²⁶⁴ Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspective*, Ibid, σελ. 117

²⁶⁵ Tor Bukkvoll, *Ukraine and European Security*, Royal Institute for International Affairs, London, 1997, σελ. 61-62

εκκρεμούν σχετικά με τις αιτήσεις MAP τους»²⁶⁶.Ο συμβιβασμός αυτός, η τελική δήλωση των συμμάχων αλλά και η πρόταση για εγκατάσταση συστημάτων αντιπυραυλικής άμυνας σε Τσεχία και Πολωνία, πολλαπλασίασαν τόσο την δυσαρέσκεια της Μόσχας όσο και την αποφασιτικότητα της να αποτρέψει τις εξελίξεις αυτές.²⁶⁷

3.2.4.3 Η σύγκρουση Ρωσίας-Γεωργίας το 2008

Η διάλυση της ΕΣΣΔ οδήγησε σε φιλοδοξίες για ανεξαρτησία όχι μόνο της Γεωργίας, αλλά και της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας.²⁶⁸ Η αμφισβήτηση της ανακήρυξης αυτονομίας των περιοχών από την Γεωργία οδήγησε σε συγκρούσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι οποίες έδωσαν στην Ρωσία την ευκαιρία μέσω ειρηνευτικών δυνάμεων να αποκτήσει στρατιωτικές βάσεις στην Γεωργία. Η αυξανόμενη ρωσική επιρροή στην Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία μετέτρεψε σταδιακά τις συγκρούσεις περί αποσχίσεως η ανεξαρτησίας σε ρωσο-γεωργιανή διαμάχη.²⁶⁹ Μετά από την ανακωχή μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών οι συγκρούσεις είχαν παγώσει μέχρι το 2004 που ανέβηκε στην εξουσία της Γεωργίας ο Saakashvili ο οποίος υποστήριξε την επαναφορά των αποσχισθείσων περιοχών στην Γεωργία.²⁷⁰ Στο διάστημα αυτό η Ρωσία είχε δημιουργήσει ένα «προστατευόμενο» πληθυσμό μέσω παραχώρησης ρωσικής υπηκοότητας και διαβατηρίων σε κατοίκους της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας.²⁷¹ Αυτή η διείσδυση της Ρωσίας, οδήγησε την Τιφλίδα στην άποψη πως η Μόσχα προωθούσε de facto ενσωμάτωση των δύο περιοχών στην Ρωσία. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την εμβάθυνση των σχέσεων της Γεωργίας με τις ΗΠΑ και το NATO οδήγησαν σε ένα περαιτέρω κρίση μεταξύ των δύο χωρών η οποία ξέσπασε στις 8 Αυγούστου του 2008.²⁷² Ύστερα από επίθεση δυνάμεων της Νότιας Οσσετίας σε γεωργιανό στρατιωτικό φορτηγό η Γεωργία άρχισε να βομβαρδίζει και να εισβάλλει στην πρωτεύουσα της Νότιας Οσσετίας. Η αντίδραση της Ρωσίας ήταν η εναέρια και επίγεια εισβολή στην Γεωργία η οποία θεωρήθηκε από την διεθνή κοινότητα ως δυσανάλογη αφού εκτός από την κατάληψη της Νότιας Οσσετίας

---

²⁶⁶ Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, Ibid, σελ 148

²⁶⁷ Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspective*, Ibid,σελ.133

²⁶⁸ Γεώργιος Σαλαπασιδής, “Γεωστρατηγικές και Αμυντικοπολιτικές παράμετροι της κρίσεως στην Αμπχαζία”, Γεωστρατηγική, Αθήνα ,2005 σελ.70

²⁶⁹ Nichol Jim, *Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. interests*, Library of Congress , Washington D.C, 2009, σελ.3

²⁷⁰ Roy Allison, “*Russia Resurgent? Moscow’s Campaign To Coerce Georgia To Peace*”, Oxford University Press 2008,σελ. 1146-1147

²⁷¹ Θεόδωρος Τσακίρης, “*Ο Ψυχρός Πόλεμος που δεν τελείωσε: Προϊστορία, χρονικό και γεωστρατηγικός απολογισμός του ρωσο-γεωργιανού πολέμου*”, Αγορά Χωρίς Σύνορα, 2008, σελ.15

²⁷² Ariel Cohen & Robert Hamilton, *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute,2011, σελ.5

και της Αμπχαζίας ο ρωσικός στρατός μέσα σε τέσσερις μέρες έφτασε σε απόσταση 65 χιλιομέτρων από την Τιφλίδα.²⁷³

Σχετικά με το τις αιτίες της σύγκρουσης οι δυτικές δυνάμεις συμφώνησαν πως οι πράξεις του Saakashvili στη Νότια Οσσετία ήταν καταστροφικές και έδωσαν την αφορμή στην Ρωσία να εισβάλει αλλά παράλληλα τονίζουν πως ο ρωσικός στρατός ήταν κάτι παραπάνω από προετοιμασμένος για να εισβάλει. Στις 12 Αυγούστου υπογράφηκε συμφωνία ανακωχής από την Ρωσία και την Γεωργία μετά από πρωτοβουλία της διεθνούς κοινότητας της οποίας ηγήθηκε η Ε.Ε. Η αντίδραση των ΗΠΑ στην ρωσογεωργιανή σύγκρουση αρχικά αφορούσε την στήριξη της διεθνούς κοινότητας μέσω του ΝΑΤΟ. Ουσιαστικά ζήτησαν να υπάρξει πίεση προς την Ρωσία ούτως ώστε να υποχωρήσει. Παράλληλα η συμμαχία έστειλε 26 πρεσβευτές στην Γεωργία να αξιολογήσουν τις καταστροφές και ταυτοχρόνως να επανεξετάσουν το ενδεχόμενο παραχώρησης Σχεδίων Δράσης Μέλους στην Γεωργία τον Δεκέμβριο του 2008. Λόγω της μη τήρησης της συμφωνίας εκεχειρίας και της παραμονής των ρωσικών στρατευμάτων ένα μήνα αργότερα, ο πρόεδρος Bush απείλησε την Ρωσία και έστειλε την Υπουργό Εξωτερικών Condoleezza Rice για αξιολόγηση της κατάστασης. Ως αποτέλεσμα η Μόσχα απέσυρε τα στρατεύματα της από την Γεωργία και η κατάπαυση του πυρός διατηρήθηκε.²⁷⁴ Μία ακόμη κίνηση φανερώνει την εμπλοκή των ΗΠΑ στην προκειμένη σύγκρουση ήταν η ανακοίνωση για παροχή οικονομικής βοήθειας στην Γεωργία ύψους 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων.²⁷⁵

Αναφορικά με τις ευθύνες των ΗΠΑ σχετικά με την σύγκρουση στη Γεωργία υπάρχουν δισταγμένες απόψεις. Από την οπτική της κυβέρνησης Bush η οποία απαρτιζόταν από υπέρμαχους της αμερικανικής υπεροχής και του παρεμβατισμού σε ξένες υποθέσεις, αποκλειστική ευθύνη για τον πόλεμο του Καυκάσου έχει η ρωσική επιθετικότητα και η προσπάθεια της να ασκήσει πίεση στο εγγύς εξωτερικό. Ουσιαστικά δεν αναγνωρίζεται καμία ευθύνη εκ μέρους της Ουάσιγκτον τόσο για την επιδείνωση των διμερών σχέσεων όσο και των εξελίξεων στην Γεωργία. Εντούτοις οι πιο πραγματιστές και ρεαλιστές που υποστηρίζουν την ανάγκη για ύπαρξη μιας ρωσοαμερικανικής σχέσης βασισμένης στα συμφέροντα, θεωρούν ότι οι ΗΠΑ έχουν σοβαρές ευθύνες. Συγκεκριμένα, η υπερεκτίμηση της αμερικανικής ισχύος εκ μέρους της ηγεσίας των ΗΠΑ τις οδήγησε σε σημείο να μην λαμβάνουν υπόψη τις πιθανότητες η Ρωσία να αντιδράσει σε πολιτικές όπως η υποστήριξη στις έγχρωμες επαναστάσεις ή στη διεύρυνση του ΝΑΤΟ. Κατά παρόμοιο τρόπο, το αίσθημα της απόλυτης υπεροχής είχε ως

---

²⁷³ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ 42

²⁷⁴ Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Ibid, σελ 41-44

²⁷⁵ Steven Lee Myers, "White House Unveils \$1 Billion in Georgia Aid Plan.", *New York Times*, Σεπτέμβριος 2008, <https://www.nytimes.com/2008/09/04/world/europe/04cheney.html>

αποτέλεσμα την λανθασμένη ενθάρρυνση του Saakashvili για τις ενέργειες του. Εν συνεχεία, η αγνόηση των ανησυχιών και συμφερόντων της Ρωσίας και η ταπείνωση της σε μια σειρά από ζητήματα από τις ΗΠΑ ήταν ίσως το πιο σοβαρό λάθος της αμερικανικής ηγεσίας γεγονός που οδήγησε σε τεράστια επιδείνωση των σχέσεων στο τέλος της διακυβέρνησης Bush συγκριτικά με τις συνθήκες στο ξεκίνημα του αιώνα.²⁷⁶

3.3 Προεδρίες Barack Obama 2009-2017

Οι εκλογή του Barack Obama ως πρώτου Αφροαμερικάνου προέδρου των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 2008 εκτός από το γεγονός ότι αποτέλεσε ιστορικός σταθμός δημιουργούσε μεγάλες προσδοκίες για αλλαγές στην αμερικανική πολιτική τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.²⁷⁷ Τόσο η διεθνής κοινότητα όσο και ο αμερικάνικος λαός είχαν ελπίδες πως η ηγεμονική στάση της κυβέρνησης Bush θα τερματιζόταν.²⁷⁸ Η προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής της νέας κυβέρνησης αποσκοπούσε στην επανένταξη των ΗΠΑ στον υπόλοιπο κόσμο στην βάση της πολυμέρειας και της συνεργασίας των διεθνών θεσμών. Παράλληλα, συστατικό στοιχείο του οράματος του ήταν η ανάγκη για ύπαρξη περαιτέρω οικονομικής και εμπορικής αλληλεξάρτησης ανάμεσα στα κράτη με τον ηγετικό ρόλο όμως να τον έχουν οι ΗΠΑ.²⁷⁹ Στο βιβλίο *The Audacity of Hope* που δημοσίευσε το 2006, ο Obama προσδιόρισε τον εαυτό του ως κεντρώο που, αφενός αναγνωρίζει την διεθνή σημασία που έχουν οι αξίες των ΗΠΑ και αφετέρου αναγνωρίζει την τάση των ΗΠΑ να προκαλούν κάποτε διεθνή αστάθεια και ζημίες λόγω στρατιωτικού παρεμβατισμού και τις ιδεολογικών τους εμμονών. Στο πλαίσιο αυτό η δική του προσέγγιση, σύμφωνα με τον ίδιο, αντλεί τόσο από το ρεαλισμό όσο και από τον φιλελεύθερο διεθνισμό και είναι ενάντια στον φιλελεύθερο επεμβατισμό που εκφράστηκε από την απελθούσα κυβέρνηση.²⁸⁰ Εν συνεχεία, ήταν θιασώτης της ήπιας ισχύος και των μη στρατιωτικών μεθόδων όπως οι κυρώσεις και η απομόνωση ως μέσα άσκησης εξωτερικής πολιτικής.²⁸¹ Το γεγονός ότι το υφιστάμενο φιλελεύθερο διεθνές θεσμικό πλαίσιο βασίζεται στην αμερικανική ηγεμονία θεωρούσε πως δεν ήταν αρκετό. Υποστήριζε πως οι ΗΠΑ έπρεπε

---

²⁷⁶ Matthias Dembinski, Hans-Joachim Schmidt, Bruno Schoch, Hans-Joachim Spanger, *After the Caucasian War: Engaging, not Containing, Russia*, Peace Research Institute Frankfurt, 2008, σελ. 13-14

²⁷⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.593

²⁷⁸ Barry Buzan, *Obama nation? US foreign policy one year on: the end of leadership? - constraints on the world role of Obama's America*, London School of Economics and Political Science, London, 2010, σελ.4

²⁷⁹ The White House, *National Security Strategy*, 2010, σελ 12

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

²⁸⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.609-611

²⁸¹ Tayyar Ari, *Comparing the Bush, Obama and Trump Foreign Policies: Continuity and Change in American Middle East Policy*, στο Hanefi Yazici και Mim Kemal Öke, *Ultra-Nationalist Policies of Trump and Reflections in the World*, Berlin, Peterlang, 2020, σελ 61

να πείσουν άλλες χώρες πως η συνεργασία είναι προς όφελος των φιλελεύθερων θεσμών οι οποίοι θα έδιναν την δυνατότητα στις ΗΠΑ να επηρεάζουν τις διεθνείς καταστάσεις και να διατηρήσουν την ηγεμονία τους. Ουσιαστικά, η κυβέρνηση Obama ήθελε να διατηρήσει την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ χωρίς όμως να παρεμβαίνουν σε όλα τα περιφερειακά προβλήματα στον κόσμο.²⁸²

Εντούτοις πρέπει να σημειωθεί, πως το κατεστημένο εξωτερικής πολιτικής ήτοι το Κογκρέσο, αξιωματούχοι των υπηρεσιών και στελέχη των δεξαμενών σκέψης συνδέονταν περισσότερο με την παραδοσιακή εκδοχή της ηγεμονίας και πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ μέσω της βαθιάς εμπλοκής.²⁸³ Τόσο η κατεξοχήν φιλελεύθερη διεθνιστική προσέγγιση του Obama όσο και η προσέγγιση του φιλελεύθερου επεμβατισμού και της μονομερούς πρακτικής που υποστήριζε το κατεστημένο της εξωτερικής πολιτικής, είναι όψεις μιας ηγεμονικής εξωτερικής πολιτικής. Και οι δύο προσεγγίσεις θέλουν να διατηρήσουν την κυριαρχία των ΗΠΑ σε υλικούς συντελεστές ισχύος και βλέπουν τα αμερικανικά συμφέροντα ως παγκόσμια. Ωστόσο η μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο τρόπων σκέψης αφορά την σημασία που δίνουν στην διεθνή νομιμότητα και ως εκ τούτου στην πολυμέρεια και στους θεσμούς. Η κυβέρνηση Obama προσανατολιζόταν στην αναδιατύπωση και νομιμοποίηση του ηγεμονικού ρόλου των ΗΠΑ ο οποίος δεν έπρεπε να εκφράζεται μόνο με την χρήση βίας αλλά τα υπόλοιπα κράτη να αποδέχονται την ηγεμονική εξουσία ως νόμιμη. Η προσδοκία ήταν πως, μέσω τη εικόνας των ΗΠΑ ως καλοήθους ηγεμόνα θα διευκολυνόταν οι διεθνείς κινητοποιήσεις και υποστήριξη για τους σκοπούς των ΗΠΑ.²⁸⁴

Όταν ανέλαβε τα ηνία της διακυβέρνησης των ΗΠΑ ο Obama οι σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας ήταν σε εξαιρετικά άσχημη κατάσταση και ουσιαστικά βρισκόνταν σε λήθαργο ύστερα από τα χρόνια διακυβέρνησης Bush και τον πόλεμο της Γεωργίας.²⁸⁵ Η νέα κυβέρνηση έθεσε την βελτίωση των σχέσεων με την Μόσχα ως προτεραιότητα εξωτερικής πολιτικής χρησιμοποιώντας την έκφραση «επιθυμία για επαναφορά των σχέσεων με την Ρωσία». Εξ αρχής εκφράστηκε η επιθυμία για ανάπτυξη και εγκαθίδρυση ολοκληρωμένης ατζέντας συνεργασίας σε θέματα ασφαλείας. Στο επίκεντρο της αλλαγής της αμερικανικής πολιτικής θα ήταν μια προσέγγιση πιο συνεργατική και συνάμα ρεαλιστική²⁸⁶. Από την σκοπιά της Ρωσίας η «επιθυμία» του Obama θεωρήθηκε ως μια παραδοχή εκ μέρους των ΗΠΑ πως οι ίδιες και όχι η Ρωσία ήταν

---

²⁸² Baia Ivaneishvili, *Obama foreign policy doctrine. Preparing America to succeed in multipolar world*, International Black Sea University, Journal of Social Sciences, 2012, σελ. 28

²⁸³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.611

²⁸⁴ Peter Rudolf, *Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama*, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016, σελ 1-3

²⁸⁵ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ.215

²⁸⁶ Peter Rudolf, *Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama*, Ibid, σελ 5

υπεύθυνες για την μεταγεωργιανή επιδείνωση των διμερών σχέσεων γεγονός που αναγνώρισαν οι υποστηρικτές και οι επικριτές και στις δύο χώρες.²⁸⁷ Στο NSS 2010, η Ρωσία παρουσιάζεται ως χώρα κλειδί μαζί με την Κίνα και την Ινδία, σε σχέση με την επιρροή τους στο διεθνές σύστημα. Παράλληλα, αναφέρεται η πρόθεση των ΗΠΑ για στενή συνεργασία με την Ρωσία στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν, στην μη διάδοση και μείωση των πυρηνικών όπλων, στο Ιράν όπως και στον οικονομικό και ενεργειακό τομέα.²⁸⁸

Στην πρώτη τους επίσημη συνάντηση τον Απρίλιο του 2009 στο Λονδίνο οι δύο νέοι πρόεδροι ΗΠΑ και Ρωσίας, Obama και Dmitry Medvedev αντίστοιχα το κλίμα που επικράτησε ήταν θετικό και εγκάρδιο αλλά και συγκρατημένο. Ο Αμερικανός πρόεδρος ανακοίνωσε πως υπάρχει νέα πρόοδος στις σχέσεις ΗΠΑ- Ρωσίας ενώ ο Ρώσος αναφέρθηκε με αισιοδοξία στην ύπαρξη περισσότερων που ενώνουν παρά διχάζουν τις δύο χώρες. Παράλληλα ο Medvedev αναφέρθηκε στην θετική στάση του Obama για συμφωνίες τύπου START και στη πρόθεση του να ακούσει τις απόψεις της Ρωσίας σε αντιδιαστολή με τον προκάτοχο του. Ύστερα από οκτώ γύρους διαπραγματεύσεων τον Απρίλιο του 2010 η δύο χώρες υπέγραψαν την συμφωνία New START στην Πράγα. Η επίτευξη της συμφωνίας ήταν το πιο σημαντικό επίτευγμα της επαναφοράς των σχέσεων των δύο χωρών και αποτέλεσε την μεγαλύτερη διευθέτηση για πυρηνικά όπλα.²⁸⁹ Παρόλο που η συνθήκη επι της ουσίας έδινε την δυνατότητα στην Ρωσία να αυξήσει τα ενεργά πυρηνικά της οχήματα παράδοσης, το σημαντικότερο όφελος ήταν οι 18 ετήσιες επιθεωρήσεις πυρηνικών εγκαταστάσεων των ΗΠΑ και της Ρωσίας και ένα σύνολο μέτρων επαλήθευσης. Μετά την υπογραφή της συνθήκης υπήρχε αισιοδοξία στον κόσμο πως υπάρχει αλλαγή προς ένα πιο ασφαλές διεθνές σύστημα ενώ οι ΗΠΑ θεωρούσαν το New START ως το πρώτο βήμα για την παγκόσμια αποπυρηνικοποίηση ζήτημα στο οποίο διαφωνούσε η Μόσχα μιας και, η κατοχή τα πυρηνικών όπλων ήταν από τα λίγα εναπομείναντα χαρακτηριστικά που την κατέτασσαν στις μεγάλες δυνάμεις.²⁹⁰

Εκτός από την συμφωνία New START η συνεργασία ενισχύθηκε και σε δύο άλλα ζητήματα υψηλής προτεραιότητας για τις ΗΠΑ το Ιράν και το Αφγανιστάν.²⁹¹ Η Ουάσινγκτον χρειαζόταν πιο αξιόπιστες και εναλλακτικές οδούς εφοδιασμού για το Αφγανιστάν. Η Ρωσία τηρούσε αμφίθυμη στάση αναφορικά με την στήριξη της αμερικανικής προσπάθειας. Από την μια, πιθανή αποχώρηση του NATO πριν την αυτοκυβέρνηση της περιοχής πιθανόν να οδηγούσε σε

---

²⁸⁷ James Jay Carafano, *U.S. Comprehensive Strategy Toward Russia*, The Heritage Foundation, Washington DC, 2015, Washington DC, σελ. 3

²⁸⁸ The White House, "National Security Strategy", (NSS 10), 2010, σελ 3

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

²⁸⁹ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ. 222-223

²⁹⁰ Charly Saloni-Pasternak, *Obama's Foreign Policy : A long game harried by tactical policies*, The Finish Institute of International Affairs, Helsinki, 2015, σελ 4-5

²⁹¹ Steven Pifer, *US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?*, Institute for Peace Research and Security Policy, University of Hamburg, Hamburg, 2015, σελ. 111

αστάθεια και ισλαμικό εξτρεμισμό. Από την άλλη, η παρουσία νατοϊκών στρατευμάτων στην σφαίρα επιρροής της ήταν από μόνο του ένα αγκάθι για την εδραίωση της στην περιοχή. Λόγω επιδείνωσης της κατάστασης επι του εδάφους η προοπτική για ισλαμικές εξεγέρσεις είχε αυξηθεί και ως εκ τούτου η αμφιθυμία της Μόσχας υποχωρούσε. Έτσι, μέχρι το τέλος της πρώτης θητείας της κυβέρνησης Obama υπεγράφη συμφωνία για τη μεταφορά, θανατηφόρων και μη, εμπορευμάτων μέσω του Βορείου Δικτύου Διανομής το οποίο περνούσε μέσω Ρωσίας για να φτάσει στο Αφγανιστάν.²⁹²Όσον αφορά τις σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν για την αντιμετώπιση του οποίου ο Λευκός Οίκος ήθελε να εξασφαλίσει ρωσική υποστήριξη. Η πάγια θέση της Ρωσίας πως ήταν ενάντια στις κυρώσεις. Ωστόσο, ο Medvedev ύστερα από συνάντηση στην σύνοδο G-20 με τον Obama και την συζήτηση για ύπαρξη εγκαταστάσεων εμπλουτισμού ουρανίου στο Ιράν για τις οποίες οι ρωσικές υπηρεσίες δεν γνώριζαν, άλλαξε άποψη και δήλωσε πως «σε ορισμένες περιπτώσεις, οι κυρώσεις είναι αναπόφευκτες». Έτσι το Κρεμλίνο ψήφισε τις κυρώσεις για το Ιράν ενώ παράλληλα ακύρωσε την πώληση οπλικών συστημάτων στην Τεχεράνη.²⁹³

Παρόλο που οι ΗΠΑ και η Ρωσία μπόρεσαν να συμφωνήσουν σε καίρια ζητήματα, οι διαφωνίες σε άλλα θέματα παρέμειναν και από το 2011 υπήρξε όξυνση των σχέσεων. Οι παράγοντες που οδήγησαν στην σταδιακή επιδείνωση των σχέσεων είχαν να κάνουν αφενός με την ηγεμονική αμερικανική πολιτική η οποία, παρά την θετική ρητορική, επεδίωξε την επαναφορά για να προωθήσει την δική της ατζέντα και να νομιμοποιήσει την ηγεμονία της μη σεβόμενη ειλικρινώς τις ρωσικές ανησυχίες²⁹⁴ και αφετέρου λόγω της επανόδου του πιο αυταρχικού Vladimir Putin στην προεδρία της Ρωσίας το 2012. Τα ζητήματα στα οποία οι ΗΠΑ υπό τον Obama εξέφρασαν ηγεμονική στάση έναντι της Ρωσίας ήταν τα εξής:

1. Αντιπυραυλική άμυνα των ΗΠΑ
2. Αραβική άνοιξη και Εμπλοκή στην Λιβύη
3. Κριτική και ενασχόληση με την εσωτερική πολιτική της Ρωσίας
4. Ουκρανική κρίση του 2013-2014²⁹⁵

3.3.1 Αντιπυραυλική Άμυνα

Ένα από τα ζητήματα που η κυβέρνηση Bush κληρονόμησε στην επόμενη κυβέρνηση ήταν τα σχέδια αντιπυραυλικής άμυνας των ΗΠΑ τα οποία συμπεριελάμβαναν την Τσεχία και την Πολωνία. Η Μόσχα επέμενε πως η αντιπυραυλική άμυνα στόχευε πραγματικά κατά της

²⁹² Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid, σελ234-236

²⁹³ Steven Pifer, *US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?* Ibid,σελ111

²⁹⁴ Peter Rudolf, *Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama*, Ibid,σελ.5-6

²⁹⁵ Dmitri Trenin, *The Obama Administration's Policy toward Russia: a Moscow Perspective*, Carnegie Moscow Center,2014

Ρωσίας και όχι κατά του Ιράν ή της Βόρειας Κορέας, και πως ο στόχος της Ουάσιγκτον ήταν να εξουδετερώσει την πυρηνική αποτροπή της Ρωσίας.²⁹⁶ Το 2009 Η κυβέρνηση Obama ανακοίνωσε την αντικατάσταση του σχεδίου αντιπυραυλικής άμυνας της κυβέρνησης Bush με την ΕΡΑΑ η οποία θα αφορούσε ανάπτυξη αναχαιτιστές πυραύλων SM-3 στην Ευρώπη οι οποίοι στις αρχικές φάσεις δεν θα ήταν ικανοί για εμπλοκή με κεφαλές διηπειρωτικών αντιβαλλιστικών πυραύλων και συνεπώς δεν θα απειλούσαν την Ρωσία. Το νέο σχέδιο θα υλοποιείτο σε τέσσερις φάσεις ξεκινώντας με τις αναπτύξεις σε πλοία και σε μεταγενέστερα σε χερσαίες εγκαταστάσεις. Η Ρωσία αρχικά το είδε ως θετικό βήμα αλλά στην συνέχεια κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την New START προσπάθησε να διασυνδέσει αντιπυραυλική άμυνα θέτοντας ζήτημα αποχώρησης από την συνθήκη πρόταση την οποία αποδέχτηκαν οι ΗΠΑ.²⁹⁷ Παρόλο που αρχικά η νέα προσέγγιση της αντιπυραυλικής άμυνας είχε κατευνάσει την Ρωσία το νέο σχέδιο επέτρεπε στάθμευση προηγμένων πυραύλων στην Πολωνία ήδη από το 2018. Το στοιχείο αυτό και οι 3ή και 4ή φάση εφαρμογής του σχεδίου των ΗΠΑ που αφορούσε ανάπτυξη χερσαίων αναχαιτιστών στην Πολωνία και τη Ρουμανία ανησυχούσε ιδιαίτερα την Μόσχα η οποία επαναλάμβανε πως το σύστημα αντιπυραυλικής άμυνας απειλούσε την Ρωσία και την αποτρεπτική της δύναμη. Έτσι, το Κρεμλίνο ζήτησε νομικά δεσμευτικές εγγυήσεις πως το σύστημα δεν θα απειλούσε την ρωσική αποτροπή τις οποίες το Κογκρέσο των ΗΠΑ δεν έδωσε.²⁹⁸ Στα τέλη του 2011 ο Medvedev απείλησε για την ανάπτυξη πυραύλων Iskander στο Καλίνινγκραντ και προειδοποίησε πως η Ρωσία θα αποχωρούσε από την νέα συνθήκη START και θα ακυρώσει τη συνεργασία της στο Αφγανιστάν. Η Μόσχα ουσιαστικά υποστήριζε πως, ενόσω οι ΗΠΑ δεν ήταν πρόθυμες να σεβαστούν και να λάβουν υπόψη τα συμφέροντα ασφαλείας της Ρωσίας δεν θα μπορούσε να επέλθει πρόοδος στο ζήτημα αυτό.²⁹⁹

3.3.2 Αραβική Άνοιξη

Οι επαναστατικές διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες που άρχισαν να κατακλύζουν τον αραβικό κόσμο στις αρχές του 2011 ανέδειξαν σε μεγάλο βαθμό το ιδεολογικό και φιλοσοφικό χάσμα μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας. Οι εξελίξεις αυτές αντιπροσώπευαν ποικιλοτρόπως μια κατάσταση όμοια με τις εξεγέρσεις που υποστήριζαν οι ΗΠΑ στο πλαίσιο της Ατζέντας της Ελευθερίας. Οι ΗΠΑ έβλεπαν ως θετική την ανατροπή των αυταρχικών καθεστώτων της

---

²⁹⁶ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 229-230

²⁹⁷ Steven Pifer, *US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?* Ibid,σελ.113-115

²⁹⁸ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 231-232

²⁹⁹ Josh Rogin, "Medvedev announces failure of U.S.-Russia missile defense talks; threatens to withdraw from New START", Foreign Policy, November 23, 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/11/23/medvedev-announces-failure-of-u-s-russia-missile-defense-talks-threatens-to-withdraw-from-new-start/>

Μέσης Ανατολής ενώ η Ρωσία ανησυχούσε ιδιαίτερα από την υποστήριξη της αλλαγής καθεστώτος μιας και είχε παραγωγικούς δεσμούς με τους ηγέτες της περιοχής. Από την μια οι ΗΠΑ τόνισαν τις αρχές της ευθύνης για προστασία και της ανθρωπιστικής επέμβασης και η Μόσχα υποστήριξε την αρχή της κυριαρχίας των κρατών και της μη παρέμβασης.³⁰⁰ Η απόφαση του ΝΑΤΟ να στηρίξουν τους αντάρτες στον αγώνα ενάντια στον ηγέτη της Λιβύης Muammar Gaddafi μέσω απαγόρευσης πτήσεων στην αεροπορική δύναμη της Λιβύης βρήκε αντίθετη την Ρωσία. Παρά τις ενστάσεις της για τιμωρητικές ενέργειες στην Μέση Ανατολή η Μόσχα εν τέλει δεν μπλόκαρε το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που εξουσιοδοτούσε τη χρήση αεροπορικής ισχύος για την επιβολή ζώνης απαγόρευσης. Ωστόσο οι επιχειρήσεις διευρύνθηκαν και συμπερίλαβαν χτυπήματα ενάντια στις δυνάμεις του Gaddafi. Το Κρεμλίνο κατηγορήσε το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ πως ξεπέρασε τα όρια του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και άσκησε δριμυία κριτική για την δολοφονία του Λίβυου ηγέτη.³⁰¹

3.3.3 Ουκρανική κρίση 2013-2014

Τον Φεβρουάριο του 2010, στις προεδρικές εκλογές της Ουκρανίας επικράτησε ο Viktor Yanukovich ο οποίος εξελέγη από τους ψήφους των ρωσόφωνων της νοτιοανατολικής Ουκρανίας. Η εξέλιξη αυτή, ικανοποιούσε το Κρεμλίνο ιδίως από την στιγμή που ο Yanukovich δήλωσε ότι η Ουκρανία θα παραμείνει ουδέτερη χώρα και δεν ενδιαφέρεται για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Εντούτοις ο Ουκρανός Πρόεδρος επέμενε πως ήθελε βαθύ ελεύθερο εμπόριο και μια συμφωνία σύνδεσης με την ΕΕ.³⁰² Εκ μέρους της Ουάσιγκτον η άνοδος του Yanukovich στην προεδρία έβαλε φραγμό στην εμπλοκή της στην Ουκρανία. Ουσιαστικά η πολιτική του Ουκρανού προέδρου στο εσωτερικό δεν άφηνε πολλά περιθώρια στις ΗΠΑ για εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που αφορούσαν στην μετάβαση στην δημοκρατία και τον καπιταλισμό. Οι σχέσεις των ΗΠΑ με το Κίεβο είχαν επηρεαστεί αρνητικά λόγω της εσωτερικής καταστολής των πολιτικών αντιπάλων και την φυλάκιση της πρώην πρωθυπουργού Yulia Tymoshenko από τον νέο Ουκρανό πρόεδρο, η οποία οδήγησε σε απομόνωση του καθεστώτος Yanukovich. Έτσι, η διαμόρφωση και εφαρμογή της αμερικανικής και ευρωατλαντικής πολιτικής γινόταν μέσω της Ε.Ε. η οποία την προωθούσε μέσα από την Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ-Ουκρανίας την οποία έβλεπε με καχυποψία η Μόσχα.³⁰³ Ο Ουκρανός πρόεδρος, βρισκόμενος για αρκετό διάστημα σε διαπραγματεύσεις και υπό την πίεση της Ε.Ε για την Συμφωνία Σύνδεσης και παρά τις ενδείξεις ότι θα υπέγραφε, στις 21 Νοεμβρίου 2013

---

³⁰⁰ Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 244

³⁰¹ Steven Pifer, *US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?* Ibid,σελ115

³⁰² Angela Stent, *The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Ibid,σελ. 240-241

³⁰³ Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Cambridge, MIT Press, 2015, σελ. 65 και σελ 111

άλλαξε γνώμη και επέλεξε να ξεκινήσει συνομιλίες για την Ευρασιατική Τελωνειακή Ένωση με την Ρωσία.³⁰⁴ Η απόφαση για παύση της διαδικασίας για προετοιμασία της Συμφωνίας Σύνδεσης μεταξύ Ουκρανίας και της Ε.Ε οδήγησε σε φιλοδυτικές και φιλοευρωπαϊκές διαδηλώσεις στο Κίεβο. Τους επόμενους μήνες τόσο η έκταση και η ένταση των διαδηλώσεων όσο και η αστυνομική βία έναντι των διαδηλωτών αυξήθηκε.³⁰⁵ Παρά τα νομικά εμπόδια και την απαγόρευση των διαδηλώσεων από την κυβέρνηση, αυτές καθοδηγούμενες από την αντιπολίτευση και με υποστήριξη της Δύσης απέκτησαν μεγάλη δυναμική.³⁰⁶ Οι συγκεντρώσεις και συγκρούσεις συνεχίστηκαν σε ολόκληρη την δυτική και σε κάποιες περιοχές της ανατολικής Ουκρανίας μέχρι την 21η Φεβρουαρίου 2014 όπου η αντιπολίτευση και η κυβέρνηση υπέγραψαν συμβιβαστική συμφωνία και προκήρυξαν νέες προεδρικές εκλογές για το τέλος του 2014. Μια μέρα αργότερα ο Yanukovich εγκατέλειψε την ουκρανική πρωτεύουσα συνεπώς και την προεδρία.³⁰⁷

Η Ουάσιγκτον όντας ενάντια στις προσπάθειες για ευρασιατική ολοκλήρωση και μιας Ουκρανίας υπό την ρωσική σφαίρα επιρροής υποστήριζε για αρκετό καιρό φιλοδυτικά δημοκρατικά κινήματα για ιδεολογικούς και γεωπολιτικούς σκοπούς. Κατά την διάρκεια της κρίσης βοήθησε το κίνημα που ονομάστηκε Euromaidan και την φιλοδυτική αντιπολίτευση να διεκδικήσει την εξουσία στο Κίεβο.³⁰⁸ Η παρουσία της Victoria Nuland, Υφυπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, και του Geoffrey Pyatt, Πρέσβη των ΗΠΑ στην Ουκρανία, αλλά και άλλων πολιτικών αξιωματούχων³⁰⁹ στο επίκεντρο των διαδηλώσεων της ουκρανικής πρωτεύουσας ήταν ενδεικτική της στάσης και των ενεργειών των ΗΠΑ. Χαρακτηριστική για την μυστική εμπλοκή των ΗΠΑ για τον σχεδιασμό της επόμενης μέρας στην Ουκρανία ήταν η διαρροή της τηλεφωνικής επικοινωνίας της Nuland με τον Pyatt.³¹⁰ Η διαρροή αποκάλυψε κατά πρώτον πως οι ΗΠΑ συμμετείχαν σε εικασίες σχετικά με τους κατάλληλους υποψηφίους μετά την επανάσταση για την ανάληψη της εξουσίας στο Κίεβο και κατά δεύτερο την

---

³⁰⁴ *Putin's Gambit How the EU Lost Ukraine*, Spiegel Online, 25 November 2013

<https://www.spiegel.de/international/europe/how-the-eu-lost-to-russia-in-negotiations-over-ukraine-trade-deal-a-935476.html>

³⁰⁵ Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Ibid,σελ.78-79

³⁰⁶ Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–present", *Contemporary Politics* 22 Issue 3,2016, σελ.314.

³⁰⁷ Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Ibid,σελ.78-81

³⁰⁸ Dmitri Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry", Carnegie Moscow Center, July 2014

³⁰⁹ *John McCain tells Ukraine protesters: 'We are here to support your just cause'*, The Guardian, 15 December 2013 <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/15/john-mccain-ukraine-protests-support-just-cause>

³¹⁰ Henrik Larsen, "Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014", Copenhagen, Danish Institute for International Studies, 2014, σελ 22

απογοήτευση τους σχετικά με την αμφιθυμία της Ε.Ε και την επιθυμία για πιο ενεργή και ακτιβιστική δράση.³¹¹

Η ανατροπή του φιλορώσου Yanukovich από την προεδρία της Ουκρανίας αιφνιδίασε την Μόσχα, ενώ οι εικόνες δυτικών πολιτικών στο Κίεβο όπως και η φανερή υποστήριξή τους προς την αντιπολίτευση, τροφοδότησαν περαιτέρω την καχυποψία της Μόσχας ότι η ανατροπή του ουκρανού προέδρου ήταν ενέργειες σχεδιασμένες από την Δύση. Η νέα ηγεσία της Ουκρανίας απαρτιζόταν από φιλοδυτικές ελίτ στο Κίεβο και από ουκρανούς αντιρώσους εθνικιστές δυτικής Ουκρανίας. Ο συνδυασμός αυτός έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου για την Ρωσία αφενός όσον αφορά την προσπάθεια εξαφάνισης όποιου ρωσικού στοιχείου από την Ουκρανία και αφετέρου της ένταξης της χώρας στους δυτικούς θεσμούς, δηλαδή το ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. Η Ρωσία για να αποτρέψει τις εξελίξεις έδρασε αποφασιστικά στην Κριμαία και στην νοτιοανατολική Ουκρανία. Στις 23 Φεβρουαρίου ξεκίνησαν φιλορωσικές διαδηλώσεις στην Σεβαστούπολη της Κριμαίας και τέσσερις μέρες αργότερα ρωσικές δυνάμεις κατέλαβαν την χερσόνησο της Κριμαίας απομονώνοντας την από την υπόλοιπη Ουκρανία. Παράλληλα, εξουδετέρωσαν την ουκρανική φρουρά της περιοχής και ανέλαβαν τον έλεγχο της τοπικής κυβέρνησης, κοινοβουλίου και αστυνομίας μαζί με τα φιλορωσικά στοιχεία της περιοχής.³¹² Αφού η Κριμαία ετέθη υπό τον πλήρη έλεγχο της Μόσχας οι αρχές διεξήγαγαν ένα δημοψήφισμα-η νομιμότητα του οποίου έχει αμφισβητηθεί-στο οποίο οι ψηφοφόροι επέλεξαν να αποσχιστούν και να ενωθούν με την Ρωσία, γεγονός που οδήγησε στην προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας από την Ρωσία την 21^η Μαρτίου 2014. Στο αμέσως επόμενο διάστημα σε αρκετές πόλεις της νοτιοανατολικής Ουκρανίας έλαβαν χώρα φιλορωσικές διαδηλώσεις ενώ παράλληλα κατά μήκος των δυτικών συνόρων υπήρξε μεγάλη κλίμακα συγκέντρωση ρωσικών στρατευμάτων. Μετά την κατάληψη των κυβερνητικών κτηρίων οι αυτονομιστές σε Χάρκοβο, Λουχάνσκ και Ντονέτσκ ήθελαν να ανακηρύξουν την ανεξαρτησία τους και να διεξαχθεί δημοψήφισμα.³¹³ Με τις ενέργειες αυτές η Μόσχα αποσκοπούσε να δημιουργήσει ένα μεγάλο αποσχιστικό θύλακα στην νοτιοανατολική Ουκρανία για να χαθεί ο έλεγχος από την κυβέρνηση του Κιέβου και κατ'επέκταση να αποφευχθεί οποιαδήποτε κίνηση προς τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Ωστόσο η αντίδραση της ουκρανικής κυβέρνησης για ανάκτηση του ελέγχου στις περιοχές ήταν ταχεία και τελικά οι φιλορώσοι αυτονομιστές επιβλήθηκαν μόνο στο Ντονέτσκ και Λουχάνσκ όπου ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους ως

---

³¹¹ 'Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call', BBC News, 7 February 2014
<https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957>

³¹² Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Ibid, σελ. 82-86

³¹³ *Ukraine's Struggle for Independence in Russia's Shadow*, 1991- 2022, Council on Foreign Relations ,2022 <https://www.cfr.org/timeline/ukraines-struggle-independence-russias-shadow>

Λαϊκές Δημοκρατίες στις 11 Μαΐου 2014.³¹⁴ Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν μέχρι τον Σεπτέμβριο όπου κατόπιν διαπραγματεύσεων συνάφθηκε η το Πρωτόκολλο του Μινσκ που είχε ως στόχο να τερματιστούν οι μάχες. Μέχρι τις αρχές του Φεβρουαρίου του 2015 οι διαδοχικές προσπάθειες επίλυσης του συνεχιζόμενου πολέμου μεταξύ αυτονομιστών και ουκρανικών δυνάμεων δεν είχαν ουσιαστικό αποτέλεσμα. Παράλληλα, οι σφοδρές συγκρούσεις στις αρχές του 2015 οδήγησαν σε πλήρη κατάρρευση την εκχειρία του Πρωτοκόλλου του Μινσκ.³¹⁵ Το γεγονός αυτό προκάλεσε ανησυχία στους ισχυρότερους ηγέτες της Ε.Ε οι οποίοι υπέβαλαν νέο ειρηνευτικό σχέδιο που έμοιαζε με το Πρωτόκολλο του Μινσκ.³¹⁶ Έτσι, οι ηγέτες των αυτονομιστών του Donetsk και Luhansk, της Ρωσίας, της Ουκρανίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας, μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις συμφώνησαν σε ένα νέο πακέτο ειρηνευτικών μέτρων.³¹⁷ Η δεύτερη Συμφωνία του Μινσκ είχε 13 βήματα για να τερματιστεί η ένοπλη σύγκρουση με βασικότερα την κατάπαυση του πυρός και την απόσυρση όλων των βαρέων όπλων. Παρόλο που οι μάχες και οι βομβαρδισμοί υποχώρησαν μετά την υπογραφή της συμφωνίας, δεν έληξαν ποτέ πλήρως και εξακολουθούν να υφίστανται κατά καιρούς αφού η συμφωνία δεν εφαρμόστηκε πλήρως.³¹⁸

Οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι τους έχοντας υποτιμήσει τις στρατιωτικές δυνατότητες της Ρωσίας υπέστησαν στρατηγικό αιφνιδιασμό από την άμεση και ταχεία κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσία. Νοούμενου ότι η ανατροπή της προσάρτησης δεν ήταν εφικτή η αντίδραση εστιάστηκε στην αποτροπή περαιτέρω προκλήσεων τόσο για την σταθερότητα της Ουκρανίας όσο και για την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης³¹⁹ Στο πλαίσιο αυτό η αντίδραση τους ήταν έντονη και άμεση αφού οι ΗΠΑ υποστήριξαν την κυριαρχία, ανεξαρτησία και δημοκρατική πορεία της Ουκρανίας και καταδίκασαν την εισβολή της Ρωσίας³²⁰. Πιο συγκεκριμένα, επέβαλαν εκτεταμένες κυρώσεις κατά της Ρωσίας όπως, πάγωμα περιουσιακών στοιχείων στοχεύοντας σε υψηλόβαθμους αξιωματούχους της ρωσικής κυβέρνησης και σε επιχειρηματίες

---

³¹⁴ Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Ibid, σελ. 86

³¹⁵ Shaun Walker and Oksana Grytsenko, *Ukraine forces admit loss of Donetsk airport to rebels*, The Guardian, 2015

<https://www.theguardian.com/world/2015/jan/21/russia-ukraine-war-fighting-east>

³¹⁶ *Ukraine crisis: 'Last chance' for peace says Hollande*, BBC News, 2015

<https://www.bbc.com/news/world-europe-31185027>

³¹⁷ *Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements*, United Nations Peacemaker, 2015 https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf

³¹⁸ *1991 – 2022 Ukraine's Struggle for Independence in Russia's Shadow*, Council on Foreign Relations, 2022

<https://www.cfr.org/timeline/ukraines-struggle-independence-russias-shadow>

³¹⁹ Lawrence Freedman, *"Ukraine and the art of crisis management"*, Survival Global Politics and Strategy, 2014, σελ 9-10

³²⁰ Dmitri Trenin, *"The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry"*, Ibid, σελ 8

του στενού κύκλου του Προέδρου Putin.³²¹ Παράλληλα κυρώσεις έχουν επιβληθεί σε ρωσικές επιχειρήσεις που είχαν να κάνουν με τον οικονομικό και ενεργειακό τομέα όπως και με την αγορά κεφαλαίων και την αμυντική τεχνολογία. Επίσης, η Ρωσία εκδιώχθηκε από την ομάδα G8 των πιο ανεπτυγμένων βιομηχανικών χωρών ενώ παράλληλα οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να απομονώσουν την Ρωσία και στο πλαίσιο του ΟΗΕ.³²² Εκτός από τα μέτρα που αποσκοπούσαν στην αποδυνάμωση της Ρωσίας η Ουάσιγκτον ενίσχυσε την Ουκρανία και με στρατιωτική βοήθεια. Η βοήθεια είχε επικεντρωθεί στην εκπαίδευση και καθοδήγηση των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων, συχνά σε συνεννόηση με συμμάχους μέσω της Κοινής Επιτροπής για την Αμυντική Μεταρρύθμιση και Συνεργασία για την Ασφάλεια και την παροχή στρατιωτικού εξοπλισμού. Από το 2014 και έπειτα η κυβέρνηση Obama παρείχε σημαντικό μη θανατηφόρο στρατιωτικό εξοπλισμό στην Ουκρανία ενώ το 2015 υπήρξε συμπληρωματικό πακέτο στρατιωτικής βοήθειας αξίας 75 εκατομμυρίων δολαρίων στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν Humvees, drones επιτήρησης, συσκευές νυχτερινής όρασης και των στρατιωτικά ασθενοφόρα.³²³ Αναφορικά με τα φονικά όπλα ο Λευκός Οίκος με την υποστήριξη του Κογκρέσου, ανέφερε ότι εξέταζε το ενδεχόμενο να τα παράσχει στην Ουκρανία, «εάν η διπλωματία αποτύγχανε να τερματίσει την κρίση στα ανατολικά».³²⁴ Στο επίπεδο του NATO, οι ΗΠΑ μαζί με τους συμμάχους τους έστειλαν στρατιωτικές δυνάμεις στην Βαλτική ενώ παράλληλα ξεκίνησαν την πρωτοβουλία ERI η οποία αφορούσε την διάθεση ένα δισεκατομμύριο δολάρια σε υποδομές, ασκήσεις και εκπαιδεύσεις με σκοπό να διαβεβαιώσει τα μέλη του NATO πως οι ΗΠΑ δεσμεύονται για την ασφάλεια και εδαφική τους ακεραιότητα.³²⁵ Τον Φεβρουάριο του 2016 η αμερικανική κυβέρνηση δέσμευσε 3,500 στρατιώτες στην Ευρώπη η οποίοι ενισχύθηκαν από πρόσθετες δεσμεύσεις σε επίπεδο Βορειοατλαντικής Συμμαχίας που έγιναν το καλοκαίρι του ίδιου έτους.³²⁶ Απώτερος στόχος των ΗΠΑ ήταν να αποτρέψουν την Ρωσία από παρόμοιες ενέργειες τόσο στην ανατολική Ευρώπη όσο και στην Βαλτική, να υποχωρήσει η Ρωσία στην Ουκρανία ή ακόμα και να γίνει αλλαγή καθεστώτος στην Μόσχα μέσα από λαϊκή εξέγερση η πραξικόπημα.³²⁷

---

³²¹ Henrik Larsen, “Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014”, Ibid, σελ 22

³²² Vincent Morelli, “Ukraine: Current Issues and U.S. Policy”, Congressional Research Service Report, 2016

³²³ Claire Mills, *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, Research Briefing Number 7135 House of Commons Library, Λονδίνο, 2022, σελ 6-7

³²⁴ “US may supply arms to Ukraine”, BBC News Online, 2015 <https://www.bbc.com/news/world-europe-31279621>

³²⁵ Mark Cancian, *The European Reassurance Initiative*, Center for Strategic & International Studies, 2016 <https://www.csis.org/analysis/european-reassurance-initiative>

³²⁶ Michael Birnbaum, “Even as Trump Seeks Warmer Ties with Russia, U.S. Deploys Troops Across Eastern Europe.”, Washington Post, 2017 https://www.washingtonpost.com/world/us-troops-begin-long-planned-deployment-across-eastern-europe-even-as-trump-talks-of-cooperation-with-russia/2017/01/30/e516f508-e6f0-11e6-80c2-30e57e57e05d_story.html

³²⁷ Dmitri Trenin, “The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry”, Ibid, σελ 8

Αναφορικά με τις ευθύνες για την κρίση στην Ουκρανία και την προσάρτηση της Κριμαίας η επικρατούσα άποψη στις ΗΠΑ υποστήριξε πως βαραίνει μόνο την ρωσική επιθετικότητα. Αντίθετα, σύμφωνα με τον καθηγητή John Mearsheimer, οι ΗΠΑ έχουν μαζί με τους ευρωπαίους συμμάχους τους το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την κρίση λόγω της εμπλοκής που είχαν τόσο πριν όσο και μετά την κρίση στην Ουκρανία.³²⁸ Η εμπλοκή αυτή αποτελεί βασικό στοιχείο της ευρύτερης προσπάθειας τους να αποσπάσουν την Ουκρανία από την ρωσική επιρροή.³²⁹ Κύριο και διαχρονικό στοιχείο της στρατηγικής αυτής ήταν η προώθηση δυτικών αξιών και της δημοκρατίας, πρακτική που προϋποθέτει την χρηματοδότηση δυτικών ατόμων και οργανώσεων.³³⁰ Στο πλαίσιο αυτό και κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης Obama μέσα από την παροχή υψηλής οικονομικής βοήθειας προωθήθηκε ο εκδημοκρατισμός, η ενίσχυση του κράτους δικαίου και η στροφή προς μια οικονομία αγοράς στην Ουκρανία.³³¹ Ενδεικτική είναι η εκτίμηση που έκανε η Victoria Nuland στα τέλη του 2013 ότι οι ΗΠΑ από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου επένδυσαν περισσότερα από 5 δισεκατομμύρια δολάρια για να έχει η Ουκρανία ένα διαφορετικό μέλλον. Η έντονη παρουσία αμερικανικών και δυτικών ΜΚΟ και άλλων οργανώσεων στο εσωτερικό της Ουκρανίας ανησυχούσε ιδιαίτερα το Κρεμλίνο, το οποίο έβλεπε ότι πιθανόν η Ρωσία να είναι η επόμενη χώρα στην οποία θα επιδιωχθεί αλλαγή προσανατολισμού, άποψη που αρκετές φορές είχε γραφτεί και στον αμερικάνικο τύπο. Επίσης ακόμα και μετά την ρωσική εισβολή και προσάρτηση εδαφών δυτικοί ηγέτες φαίνεται να συνέχιζαν να προωθούν πολιτικές και να έχουν προκλητική ρητορική προς την Ρωσία. Επι τοις ουσίαις δεν αντιλαμβάνονταν την αλαζονεία που εξέπεμπαν στον μέσο Ρώσο πολίτη μέσω των ηγεμονικών αυτών πρακτικών. Χαρακτηριστικό ήταν το σχόλιο του Αντιπροέδρου των ΗΠΑ Joe Biden προς Ουκρανούς νομοθέτες «Αυτή είναι μια δεύτερη ευκαιρία να πραγματοποιηθεί η αρχική υπόσχεση που δόθηκε από την Πορτοκαλί Επανάσταση». Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και το γεγονός ότι την ίδια περίοδο γίνεται επίσκεψη του διευθυντή της CIA στο Κίεβο ο Λευκός Οίκος δήλωσε πως θα βελτιώσει την συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας με την ουκρανική κυβέρνηση.³³² Έχοντας αυτά υπόψιν διαφαίνεται πως η αμερικανική κυβέρνηση, δεδομένης και της μονομερούς προσέγγισης που είχε το Κογκρέσο και της πίεσης που ασκούσε, χρησιμοποίησε περισσότερο εργαλειακά την πολυμέρεια και τους διεθνούς θεσμούς σε σχέση με την Μόσχα. Ουσιαστικά, στο επίπεδο που η συνεργασία και η πολυμερείς διπλωματία ήταν

---

³²⁸ John Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault The Liberal Delusions That Provoked Putin*, *Foreign Affairs*, 2014

³²⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ.629

³³⁰ John Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault The Liberal Delusions That Provoked Putin*, Ibid, 2014

³³¹ Steven Woehrel, *Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*, Congressional Research Service Report, Washington DC, 2013, σελ. 10-12

³³² John Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault The Liberal Delusions That Provoked Putin*, Ibid, 2014

χρήσιμα για να μειώσουν το κόστος και να νομιμοποιήσουν τις δράσεις εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ γινόταν η χρήση αυτής της οδού.³³³ Η κυβέρνηση Obama εξ αρχής επεδίωκε την νομιμοποίηση και ενίσχυση των ΗΠΑ ως καλοήγη ηγεμόνα ενώ όταν κινήθηκε προς την πολιτική της επαναφοράς της με την Ρωσία προσδοκούσε, την στρατηγική απομόνωση και περιορισμό της για να αποτρέψει ανεπιθύμητες ρωσικές ενέργειες ενώ την ίδια στιγμή ήθελε να οδηγήσει την Μόσχα να αλλάξει κατεύθυνση σε εσωτερική και εξωτερική πολιτική.³³⁴

3.4 Προεδρία Donald Trump 2017-2021

Στις εκλογές της 8^{ης} Νοεμβρίου ο ρεπουμπλικάνος υποψήφιος Donald Trump εκλέχθηκε ως 45ος πρόεδρος των ΗΠΑ. Κυρίαρχα χαρακτηριστικά του νέου προέδρου ήταν η αντισυμβατικότητα, η απροβλεψιμότητα και το γεγονός ότι ήταν ένας άνθρωπος επιφανής προερχόμενος από τον χώρο των επιχειρήσεων χωρίς προηγούμενο πολιτικό ή στρατιωτικό αξίωμα. Παράλληλα για πρώτη φορά μετά από δέκα χρόνια το Ρεπουμπλικανικό κόμμα είχε τον έλεγχο και των δύο σωμάτων του Κογκρέσου γεγονός που δημιουργούσε μεγάλες προσδοκίες για παραγωγή συντηρητικού έργου. Εντούτοις, παρότι κατερχόμενος στις εκλογές ως υποψήφιος των Ρεπουμπλικάνων, σε σειρά θεμάτων ο νέος πρόεδρος είχε αντιφατικές προσεγγίσεις σε σχέση με τους βουλευτές και γερουσιαστές του Κογκρέσου. Για παράδειγμα ο οικονομικός εθνικισμός και ο ρητορικός νέο-απομονωτισμός του Trump δύσκολα συμβιβάζονταν με την προσήλωση στην ελεύθερη αγορά και τις διεθνείς συμμαχίες των ΗΠΑ που υποστήριζε το ρεπουμπλικανικό κατεστημένο. Η αντίφαση αυτή φάνηκε ιδιαίτερα στην σύνθεση της νέας κυβέρνησης εντός της οποίας οι ετερογενείς αυτές τάσεις οδήγησαν σε συγκρούσεις και έντονες δημόσιες αντιπαραθέσεις.³³⁵

Το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και οι στρατηγικές προτεραιότητες των ΗΠΑ κλονίστηκαν με την παρουσία του Donald Trump στον Λευκό Οίκο. Ο προεκλογικός λόγος του σε σχέση με τις εξωτερικές υποθέσεις ορίζεται στην αντίθεση του στην στρατηγική οικοδόμησης της διεθνούς φιλελεύθερης τάξης και της προοδευτικής στρατιωτικής στάσης των ΗΠΑ σε Ευρώπη και Ασία η οποία ακολουθήθηκε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο από όλες τις κυβερνήσεις μετά τον Β΄ΠΠ.³³⁶ Καίριο συστατικό του λόγου του ήταν η επίθεση σε βασικά στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Ομπάμα, όπως η εταιρική σχέση Trans-Pacific, η αμερικανική εμπλοκή στη Συρία και τη Λιβύη, η συμμαχία του NATO, τη συμφωνία του

---

³³³ Peter Rudolf, *Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama*, Ibid, σελ 5

³³⁴ Nikolas Gvosdev, *Permanent Divergence - The Evolution of U.S.-Russia Relations in the Trump Era*, Horizons Journal of International Relations and Sustainable Development, Belgrad, 2018, σελ 100-101

³³⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ. 631-645

³³⁶ Giovanni Grevi, *Lost in transition? US foreign policy from Obama to Trump*, European Policy Centre, Brussels, 2016, σελ 1

Παρισιού για την κλιματική αλλαγή και τις κυρώσεις κατά της Ρωσίας.³³⁷ Προμετωπίδα της ατζέντας του ήταν η φράση «*America First*» η οποία μετουσιώθηκε σε δόγμα εξωτερικής πολιτικής και σήμαινε πως τα εθνικά συμφέροντα, με τον αντισυμβατικό τρόπο που ο ίδιος τα καθορίζει, θα πρέπει να είναι ο μοναδικός οδηγός της αμερικανικής δράσης στον κόσμο. Βασικά στοιχεία της νέας προσέγγισης ήταν ο νέο-απομονωτισμός, η αμφισβήτηση και κατάργηση διμερών και πολυμερών συμφωνιών και αντικατάσταση τους από μονομερείς ρυθμίσεις, η εξισορρόπηση της κατανομής των βαρών εντός των συμμαχιών των ΗΠΑ και η συμπάθεια του νέου προέδρου προς αυταρχικούς ηγέτες.³³⁸ Η λαϊκίστικη ρητορική, οι δηλώσεις και οι δεσμεύσεις του νέου προέδρου ήταν πολλές φορές ακραίες, αντιφατικές και μη ρεαλιστικές γεγονός που είχε δημιουργήσει διεθνώς ανησυχία και ερωτηματικά καθώς όλα μαζί δεν αποκρυστάλλωναν ένα συνεπές και συνεκτικό δόγμα εξωτερικής πολιτικής.³³⁹

Μία πιο ξεκάθαρη καταγραφή για τους στόχους εξωτερικής πολιτικής του Trump έγινε τον Δεκέμβριο του 2017 στο έγγραφο της νέας Εθνικής Στρατηγικής Ασφαλείας(NSS 2017)³⁴⁰ όπου διαφαίνεται πως, ενώ οι πεποιθήσεις του Trump ήταν σε αντίθεση με προσεγγίσεις εξωτερικής πολιτικής αρκετών δεκαετιών, μεγάλο μέρος της NSS θα μπορούσε να είχε εκδοθεί και από τους προκάτοχους του. Υπάρχουν αναφορές για δέσμευση των ΗΠΑ σε ζητήματα διεθνούς ενδιαφέροντος που αποτελούν μακροπρόθεσμες αμερικάνικες πολιτικές όπως η καταπολέμηση τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος, η προστασία του κυβερνοχώρου και η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής. Ωστόσο, μέσα από τις προτεραιότητες που τίθενται όπως η προστασία αμερικανικών συνόρων, προώθηση διμερών εμπορικών συμφωνιών που να εναρμονίζονται με τα συμφέροντα των ΗΠΑ και αύξηση στρατιωτικής ισχύος στο εξωτερικό, υπάρχει και το στίγμα του συνθήματος «Πρώτα η Αμερική». Παράλληλα η NSS 2017 υποβιβάζει την έννοια των «αμερικανικών αξιών» και την παγκόσμια διάδοση τους αφού αναφέρει πως οι ΗΠΑ θα καθοδηγήσουν μέσα από το παράδειγμα τους άλλες χώρες και όχι μέσα από ιδεολογικές σταυροφορίες.³⁴¹ Η Ρωσία και η Κίνα σύμφωνα με το κείμενο είναι αναθεωρητικές δυνάμεις και επιδιώκουν την οικοδόμηση ενός κόσμου αντίθετο προς τις αξίες και τα συμφέροντα των ΗΠΑ.³⁴² Η αναφορά στην διεθνή συνεργασία και πολυμέρεια είναι ελάχιστη σε αντίθεση με την υπογράμμιση της έννοιας της προστασίας της αμερικανικής κυριαρχίας όπως και της σημασίας ύπαρξης ισχυρών ανεξάρτητων κρατών, στοιχεία που

---

³³⁷ Bobo Lo, *An accident waiting to happen :Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Lowy Institute for International Policy, Sydney, 2017 , σελ.8

³³⁸ Benjamin Waterhouse, *Donald Trump Foreign Affairs*, University of Virginia, Miller Center, <https://millercenter.org/president/trump/foreign-affairs>

³³⁹ Jack Thompson, *Donald Trump's Foreign Policy: McCarthyism as a Cautionary Tale*, Center for Security Studies , Zurich,2016

³⁴⁰ The White House, “*National Security Strategy*”, (NSS 2017),2017 <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

³⁴¹ The White House, “*National Security Strategy*”,NSS 2017, σελ.37

³⁴² The White House, “*National Security Strategy*”,NSS 2017 , σελ.25

διαφοροποιούν κατά πολύ την NSS 2017 με την NSS 2015.³⁴³ Η συνύπαρξη στοιχείων που φέρουν την υπογραφή του ιδίου του Trump με αυτά της αντίληψης που κυριαρχεί μεταπολεμικά καταδεικνύουν πως η ικανότητα ενός προέδρου να αλλάξει ολόκληρη την στόχευση της εξωτερικής πολιτικής και ιδίως προς μια τόσο ριζοσπαστική κατεύθυνση ήταν περιορισμένη. Το γεγονός αυτό φάνηκε και στους διορισμούς που έκανε ο Trump οι οποίοι καταδείκνυαν περισσότερο συνέχεια παρά ρήξη με μακροπρόθεσμες αμερικανικές πολιτικές.³⁴⁴ Επι της ουσίας ο Trump, παρά τον σκεπτικισμό του για τον παγκόσμιο ρόλο των ΗΠΑ, αποδείχθηκε από τον πρώτο χρόνο της προεδρίας του πως δεν οδηγούσε την χώρα σε ένα νέο απομονωτισμό όπως αυτόν των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Η παρέκκλιση της νέας ηγεσίας από την στρατηγική της «φιλελεύθερης ηγεμονίας» δεν αφορούσε το επίπεδο της διατήρησης της οικονομικής και στρατιωτικής πρωτοκαθεδρίας και του ρόλου ως θεματοφύλακα της ασφάλειας στις περισσότερες περιοχές του κόσμου αλλά από την εξαγωγή της δημοκρατίας και την συμμετοχή σε πολυμερείς συμφωνίες. Με απλά λόγια η κυβέρνηση Trump εγκαινίασε μια στρατηγική «ανελεύθερης ηγεμονίας» όπως αναφέρει εμφατικά ο καθηγητής Barry Ross Posen.³⁴⁵ Από την πλευρά του Ρωσικού Υπουργείου Εξωτερικών το κείμενο NSS 2017 χαρακτηρίστηκε ως συγκρουσιακό και πως προβάλλει ένα όραμα που βλέπει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών ως αντίπαλες παρά συνεργατικές. Παράλληλα υπογραμμίζουν πως υπάρχει δαιμονοποίηση της Ρωσίας ενώ στόχος των ΗΠΑ όπως διαφαίνεται είναι η αποτροπή της μετατροπής της Ρωσίας και άλλων δυνάμεων σε μεγάλες δυνάμεις και διατήρηση της αμερικανικής ηγεμονίας γεγονός που δεν σηματοδοτεί κάποια αλλαγή σε σχέση την πολιτική της κυβέρνησης Obama για την διατήρηση μιας μονοπολικής παγκόσμιας τάξης.³⁴⁶

Σχετικά με τις ρωσοαμερικανικές σχέσεις στις τις αρχές του 2017, οι κλιμακωτές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ στην Ρωσία, ύστερα από την προσάρτηση της Κριμαίας, όσο και οι νέες κυρώσεις που επιβλήθηκαν μετά από πληροφορίες των ΗΠΑ ότι Ρωσία ήταν υπεύθυνη για το «χακάρισμα» των εκλογών του 2016 συνθέταν το χειρότερο σκηνικό και το χαμηλότερο επίπεδο των σχέσεων των δύο χωρών από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ωστόσο, μετά την νίκη του Trump στις εκλογές αρκετοί αναλυτές θεώρησαν πως θα μπορούσε να επέλθει χαλάρωση στις εντάσεις μεταξύ των δυο κρατών. Ο λόγος για αυτό ήταν, η επιθυμία του νέου προέδρου να έχει καλύτερες σχέσεις με την Ρωσία η οποία διαφάνηκε από την κριτική του στις κυρώσεις της Δύσης κατά της Ρωσίας, από την πρόταση για αναγνώριση της προσάρτησης της

---

³⁴³ The White House, “National Security Strategy”, (NSS 2015),2015

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf

³⁴⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Ibid, σελ. 651

³⁴⁵ Barry Posen, *The Rise of Illiberal Hegemony Trump’s Surprising Grand Strategy*, Foreign Affairs Council on Foreign Relations, New York, 2018

³⁴⁶ Charles Ziegler, *A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.-Russian Relations and the Security Dilemma*, Texas University National Security Review, Volume 4 Issue 1, σελ. 21, Winter 2020/2021

Κριμαίας από την Μόσχα και ο χαρακτηρισμός του NATO ως ένα παρωχημένο οργανισμό. Προς την ίδια κατεύθυνση ήταν ο έπαινος προς τον Ρώσο πρόεδρο Vladimir Putin ως ισχυρό ηγέτη, η καταδίκη της απέλασης 35 Ρώσων διπλωματών και του κλεισίματος εγκαταστάσεων της Ρωσικής Πρεσβείας που αποφάσισε η απερχόμενη κυβέρνηση και η απόρριψη της εμπλοκής της Ρωσίας στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ.³⁴⁷ Η εικόνας της ευρύτερης αδιαφορίας του νέου προέδρου για παραδοσιακά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προώθηση της δημοκρατίας δημιούργησε την εντύπωση για ευκαιρία απαλλαγής από πεδία σύγκρουσης και διαφωνίας για τις δύο χώρες.³⁴⁸ Επίσης είναι αξιοσημείωτο πως οι ηγέτες των δύο κρατών έχουν ταύτιση απόψεων μετά από πολλά χρόνια καθώς προσυπογράφουν μια ρεαλιστική άποψη των διεθνών σχέσεων, στέκονται ενάντια στο κατεστημένο, διεθνές στην περίπτωση του Putin και εγχώριο σε αυτήν του Trump, και δίνουν μεγάλη σημασία στις προσωπικές σχέσεις και στις εξατομικευμένες προσεγγίσεις στις διεθνείς σχέσεις.³⁴⁹ Ουσιαστικά διαφαινόταν πως ο νέος Αμερικανός πρόεδρος φαινόταν θα μπορούσε να σπάσει τον κύκλο βελτίωσης και επιδείνωσης των σχέσεων των δύο κρατών που παρατηρήθηκε από την αρχή του 21ου αιώνα.³⁵⁰

Εντούτοις η πρόοδος που υπήρξε στις σχέσεις των δύο κρατών ήταν πολύ λίγη. Αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους που άπτονται στην δυσλειτουργία της κυβέρνησης Trump, σε συγκρουόμενα συμφέροντα αλλά και την ηγεμονική αντίληψη των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας η οποία επιζητούσε ισότιμη σχέση. Αρχικά, το σκάνδαλο της εμπλοκής του Κρεμλίνου στις αμερικανικές εκλογές και οι υποψίες για δεσμούς του προεκλογικού επιτελείου αλλά και του ίδιου του Trump με τις ρωσικές υπηρεσίες ασφαλείας είχε περιπλέξει τις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας και έθετε ερωτηματικά για το τι πραγματικά ήθελε ο Αμερικανός πρόεδρος. Συνολικά υπήρχαν τρεις μεγάλες έρευνες, από διαφορετικά θεσμικά όργανα, σχετικά με τη συμμετοχή της Μόσχας στην προεκλογική εκστρατεία των ΗΠΑ το 2016 και τους δεσμούς της με τον Trump.³⁵¹ Παράλληλα η θετική διάθεση προς την Ρωσία όσο και η επιμονή του Trump να κρατά απόρρητες τις λεπτομέρειες των προσωπικών του συνομιλιών με τον Putin ενίσχυαν τις υποψίες.³⁵² Υπό τις συνθήκες αυτές, η ανάπτυξη συνεκτικής εξωτερικής πολιτικής και δη

---

³⁴⁷ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Ibid, σελ. 1

³⁴⁸ Ruth Deyermond, *A New 'Reset'? Can the Trump Administration Normalize Relations with Russia?*, European and Eurasian Studies Group, 2017

³⁴⁹ Thomas Wright, *The 2016 Presidential Campaign and the Crisis of US Foreign Policy*, Lowy Institute for International Policy, Sydney, σελ. 6–7

³⁵⁰ Ruth Deyermond, *A New 'Reset'? Can the Trump Administration Normalize Relations with Russia?*, Ibid, 2017

³⁵¹ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Ibid, σελ. 2-10

³⁵² Benjamin Waterhouse, *Donald Trump Foreign Affairs*, Ibid, Miller Center, <https://millercenter.org/president/trump/foreign-affairs>

πορείας για σχέσεις με την Ρωσία από τον Trump ήταν εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα. Ο Λευκός Οίκος δεν μπορούσε να προωθήσει μια ατζέντα για τη Ρωσία αφού οποιαδήποτε παραχώρηση στη Μόσχα, όσο μικρή κι αν είναι θα θεωρείτο ύποπτη. Η ύπαρξη των σκανδάλων οδήγησε τον Trump να ασχολείται με την πολιτική του επιβίωση και με την επιβεβαίωση της νομιμότητας της εκλογής του αντί με ζητήματα υψηλής πολιτικής.³⁵³ Λαμβάνοντας την σκεπτικιστική τάση που ήδη υπήρχε στην αμερικανική κοινωνία η παρέμβαση σε ένα από τα σημαντικότερα δημοκρατικά καθήκοντα οδήγησε σε ανατροφοδότηση του αφηγήματος της ρωσικής απειλής προς τις ΗΠΑ. Τα πιο πάνω, ζημίωσαν την σχέση των δύο κρατών καθιστώντας την Ρωσία ως ένα από τα πιο τοξικά ζητήματα στις ΗΠΑ και μειώνοντας τις προσδοκίες για πρόοδο στις μεταξύ τους σχέσεις.³⁵⁴

Ουσιαστικά, τα διάφορα σκάνδαλα έφεραν τις σχέσεις των ΗΠΑ με την Ρωσία σε πρώτο θέμα συζήτησης κάτι το οποίο δεν ανταποκρινόταν στις πραγματικές προτεραιότητες πολιτικής του Λευκού Οίκου. Για τον Trump η Ρωσία αποτελούσε ένα ζήτημα που απειλούσε την προεδρία του με εκτροχιασμό και αποσπούσε την κυβέρνηση του από το έργο που ήθελε να παραγάγει σε εγχώριο επίπεδο. Ακόμα και μεταξύ των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής η Ρωσία είχε χαμηλή προτεραιότητα σε σχέση με την Κίνα, Μέση Ανατολή και Ευρώπη. Η Ρωσία θεωρείτο ένα μέσο για επίτευξη πιο σημαντικών στόχων όπως η καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας και ο έλεγχος της ιρανικής επιρροής στη Μέση Ανατολή. Στο σημείο αυτό φαίνεται μια αλληλουχία και των τριών προέδρων των ΗΠΑ που εξετάζουμε αναφορικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν την Ρωσία. Μία ακόμη δυσλειτουργία της κυβέρνησης Trump αφορούσε την μη ύπαρξη συνοχής στις πολιτικές της, ενώ σε σχέση με την Ρωσία υπήρχε μεγάλο χάσμα μεταξύ του Trump από τη μια πλευρά και του κατεστημένου άμυνας και ασφάλειας των ΗΠΑ, του Κογκρέσου και του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος από την άλλη.³⁵⁵

Εκτός από τους πιο πάνω λόγους οι σχέσεις των δυο κρατών διολίσθαιναν λόγω αντικρουόμενων συμφερόντων σε σειρά από ζητήματα στα οποία διαφάνηκε η ηγεμονική στάση που τηρούσαν οι ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας, η οποία από την παρέμβαση στην Γεωργία το 2008 και έπειτα έδειχνε πως δεν ήταν διατεθειμένη να την ανεχθεί. Σε μεγάλο βαθμό αν κοιτάξει κανείς τις πράξεις της κυβέρνησης Trump σε επίπεδο ουσίας και όχι ρητορικής η κυβέρνηση αυτή ήταν η πιο σκληρή με την Ρωσία από οποιαδήποτε αλλά στην

---

³⁵³ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Ibid, σελ. 2-10

³⁵⁴ Jacob Kriminger, *The New Cold War: US-Russian Relations Under the Trump Administration (2017-2020)*, Master's Thesis, East Carolina University, 2020, σελ 21-24

³⁵⁵ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Ibid, σελ. 9-11

μεταψυχροπολεμική περίοδο. Συγκεκριμένα, τα ζητήματα στα οποία η κυβέρνηση Trump έδρασε ηγεμονικά έναντι της Ρωσίας είναι τα εξής:

1. Επιβολή εκτενών κυρώσεων
2. Ουκρανική κρίση
3. Ενίσχυση του ΝΑΤΟ-Αύξηση αμυντικών δαπανών.
4. Ενεργειακά Ζητήματα ³⁵⁶

3.4.1 Αμερικανικές κυρώσεις προς Ρωσία

Ως αντίδραση στην ρωσική εισβολή στην Κριμαία και στην προσάρτηση της, το 2014 η αμερικανική κυβέρνηση μαζί με τους δυτικούς συμμάχους επέβαλαν σειρά εκτεταμένων κυρώσεων στην Μόσχα. ³⁵⁷ Δύο χρόνια αργότερα η επιβεβαίωση από την CIA, την NSA και το FBI για την ρωσική εμπλοκή στις αμερικανικές εκλογές του 2016 οδήγησε σε επέκταση των κυρώσεων, συμπεριλαμβάνοντας εννέα ακόμη ρωσικούς οργανισμούς συμπεριλαμβανομένων δύο ρωσικών μυστικών κυβερνητικών υπηρεσιών.³⁵⁸ Ο πρόεδρος Trump με την εκλογή του τόνισε την αντίθεση του στις κυρώσεις έναντι της Ρωσίας ενώ παράλληλα το Κογκρέσο έντεινε την επιβολή κυρώσεων. Όταν ο Trump συναντήθηκε με τον Putin στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής G20 στο Αμβούργο έδειξε διάθεση να δεχθεί την μη εμπλοκή της Ρωσίας στις αμερικανικές εκλογές, να αφήσει πίσω το παρελθόν και να προχωρήσουν οι σχέσεις των δύο κρατών. Ωστόσο με την επιστροφή του στις ΗΠΑ ήρθε αντιμέτωπος με το νομοσχέδιο CAATSA που αφορούσε τις κυρώσεις προς την Ρωσία το οποίο εγκρίθηκε και από τα δύο σώματα του Κογκρέσου με μεγάλη πλειοψηφία. Συγκεκριμένα το νομοσχέδιο επέκτεινε και κωδικοποίησε τις υπάρχουσες κυρώσεις ενώ για οποιαδήποτε κίνηση άρσης, αναστολής ή τροποποίησης των κυρώσεων από τον πρόεδρο απαιτούσε την επανεξέταση από το Κογκρέσο. Ταυτόχρονα ο νόμος επέβαλε δευτερεύουσες κυρώσεις για συναλλαγές με τον ρωσικό τομέα ασφάλειας και άμυνας και για επενδύσεις σε ρωσικούς αγωγούς εξαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου.³⁵⁹ Ουσιαστικά το Κογκρέσο των ΗΠΑ κατεύθυνε την αμερικανική πολιτική για την Ρωσία σε μια συγκρουσιακή στάση και στέρησε από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ να ασκήσει επιρροή στις συναντήσεις του με το Κρεμλίνο. ³⁶⁰ Έτσι στις 2 Αυγούστου 2017, ο Πρόεδρος

---

³⁵⁶ Scott Horsley, *Is Trump the Toughest Ever on Russia?* National Public Radio, Washington DC, 2018 <https://www.npr.org/2018/07/20/630659379/is-trump-the-toughest-ever-on-russia>

³⁵⁷ Foreign Policy on America, *Sanctions Against Russia*, Washington DC <https://www.fp4america.org/russia-sanctions>

³⁵⁸ Intelligent Community Assessment, "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections", Ιανουάριος 2017 https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf

³⁵⁹ Jarrett Blanc και Andrew Weiss, *U.S. Sanctions on Russia: Congress Should Go Back to Fundamentals*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2017, σελ.9

³⁶⁰ Nikolas Gvosdev, *Permanent Divergence : The Evolution of U.S.-Russia relations in the Trump Era*, *Horizon*, 2018, σελ. 103

Trump υπέγραψε τον νόμο CAATSA.³⁶¹ Με τον τρόπο αυτό ο πρόεδρος Trump κλείδωσε την συγκρουσιακή πολιτική έναντι της Ρωσίας όπως αυτή αποκρυσταλλώθηκε σε Ουκρανία και Συρία με πρακτικές που ήταν δεν λάμβαναν υπόψιν τις ανησυχίες της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης.³⁶²

Παράλληλα, η δηλητηρίαση του Ρώσου πρώην διπλού πράκτορα Sergey Skripal και της κόρης του στο Ηνωμένο Βασίλειο στις αρχές Μαρτίου του 2018 οδήγησε στην απέλαση 60 Ρώσων διπλωματών από τις ΗΠΑ και στο κλείσιμο του Ρωσικού προξενείου στο Seattle.³⁶³ Λόγω εκτιμήσεων του Ηνωμένου Βασιλείου για την εμπλοκή των ρωσικών στρατιωτικών πληροφοριών στην δηλητηρίαση, οι ΗΠΑ επέβαλαν αρχικά προκαταρκτικές κυρώσεις σε τεχνολογία που αφορούσε την ασφάλεια της Ρωσίας. Όταν ύστερα από μήνες η Μόσχα δεν κατάφερε να λάβει μέτρα για να αποδείξει ότι τερμάτισε το πρόγραμμα χημικών όπλων της μετά την επίθεση στον Skripal ήρθε αντιμέτωπη με νέες αμερικανικές κυρώσεις που αφορούσαν τις διπλωματικές, εμπορικές και τραπεζικές σχέσεις των δύο κρατών.³⁶⁴ Οι κυρώσεις που επέβαλε η κυβέρνηση Trump στην Ρωσία δεν είχαν προηγούμενο και είχαν καθιερωθεί για πρώτη φορά σε επίπεδο νόμου. Οι κυρώσεις επιβάλλονταν τόσο σε Ρώσους ιδιώτες, σε σημαντικούς φορείς στην Ρωσία και σε οικονομικές οντότητες όπως τράπεζες και χρηματοπιστωτικά συστήματα αλλά κυρίως η έμφαση της κυβέρνησης Trump ήταν στις στοχευμένες κυρώσεις που προσανατολίζονταν ενάντια στις πολιτικές και επιχειρηματικές ελίτ της Ρωσίας, ιδίως εκείνων του στενού κύκλου του Putin. Στόχος της κυρώσεων ήταν να υπάρξει αστάθεια και αβεβαιότητα στους κύκλους της ελίτ ούτως ώστε να θελήσουν αλλαγή πολιτικής του Putin έναντι της Δύσης ή αντικατάσταση του Putin.³⁶⁵ Αναφορικά με την πολιτική των εκτεταμένων κυρώσεων πρέπει να σημειωθεί ότι αφορούσαν πληθώρα ζητημάτων και όχι μόνο την παρέμβαση στις εκλογές του 2016 και την προσάρτηση της Κριμαίας. Κυρώσεις επιβλήθηκαν τόσο στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Νόμου Magnitsky που αφορούσε εμπλοκή σε παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαφθορά, όσο και σε ολιγάρχες και αξιωματούχους που με τον ρόλο τους προωθούσαν τον κακόβουλο ρόλο της Ρωσίας σε διάφορα μέτωπα από την στήριξη του καθεστώτος Assad στην Συρία μέχρι την συμμετοχή σε κυβερνοεπιθέσεις. Υπό την λογική της μη συμμόρφωσης της Ρωσίας με μια σειρά από διεθνείς νόμους

---

³⁶¹ Congress.com, *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*, 2017 <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364>

³⁶² Nikolas Gvosdev, *Permanent Divergence : The Evolution of U.S.-Russia relations in the Trump Era*, Horizon, 2018, σελ. 105

³⁶³ Jeremy Diamond, Allie Malloy και Angela Dewan, *Trump expelling 60 Russian diplomats in wake of UK nerve agent attack*, CNN Politics, 2018 <https://edition.cnn.com/2018/03/26/politics/us-expel-russian-diplomats/index.html>

³⁶⁴ Julian Borger, *Russia to face 'more draconian' US sanctions over Skripal poisoning*, Guardian, Washington, 2018 <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/06/russia-us-sanctions-skripal-poisoning>

³⁶⁵ Andrei Korobkov, *Donald Trump and the Evolving U.S.-Russia Relationship*, Perceptions Journal of International Affairs, 2019, σελ 50-51

προσπαθούσαν να την απομονώσουν και να τιμωρήσουν τόσο την ίδια όσο και κράτη ή άλλους δρώντες που είχαν σχέσεις μαζί της.³⁶⁶

3.4.2 Ουκρανική Κρίση στο Donbas

Οι διαδοχικές διπλωματικές προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης των συγκρούσεων που λάμβαναν χώρα από το 2014 στην Ανατολική Ουκρανία μεταξύ των αυτονομιστών υποστηριζόμενων από την Μόσχα και της Ουκρανίας δεν απέδωσαν καρπούς. Ως εκ τούτου, οι επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις των εκεχειριών και της κατάπαυσης πυρός και οι συνεχιζόμενες αιμαχίες και μάχες που ξεσπούσαν ανά περιόδους οδηγούσαν σε μία αδιέξοδη κατάσταση η οποία οδήγησε πολλούς στο να χαρακτηρίσουν την σύγκρουση ως «παγωμένη σύγκρουση».³⁶⁷ Τον Ιανουαρίου του 2017 όταν ανέλαβε και οι νέα κυβέρνηση στις ΗΠΑ η σύγκρουση αναζωπυρώθηκε και κλιμακώθηκε με επίκεντρο την ελεγχόμενη από την Ουκρανία πόλη Avdiivka.³⁶⁸ Εν συνεχεία, σε συνάντηση μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών της Ρωσίας, Ουκρανίας και των διαμεσολαβητών Γερμανίας και Γαλλίας στο Μόναχο στις 18 Φεβρουαρίου αποφασίστηκε κατάπαυση του πυρός και απόσυρση όπλων την 20ή Φεβρουαρίου. Ωστόσο, στις 19 Φεβρουαρίου το Κρεμλίνο αποφάσισε να αναγνωρίσει έγγραφα ταυτότητας που εκδόθηκαν από αυτονομιστές στην ανατολική Ουκρανία.³⁶⁹ Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του ΟΑΣΕ Laberto Janier λίγες μέρες μετά την μέρα έναρξης της εκεχειρίας δεν υπήρχαν ενδείξεις ότι οι δύο πλευρές απέσυραν βαρέα όπλα από την πρώτη γραμμή.³⁷⁰ Στα επόμενα χρόνια της διακυβέρνησης Trump η σύγκρουση συνεχίστηκε και η προσπάθειες για εφαρμογή πολιτικής διευθέτησης, αποκλιμάκωσης και εξεύρεσης ειρηνικής λύσης αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις καθώς οι παραβιάσεις της εκεχειρίας και η αναζωπύρωση της βίας συνεχίστηκαν.³⁷¹ Τα έτη 2019-2020 υπήρξαν θετικά βήματα τα οποία

---

³⁶⁶ Alina Polyakova και Filippas Letsas, *On the record: The U.S. administration's actions on Russia*, Brookings, 2019 <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/25/on-the-record-the-u-s-administrations-actions-on-russia/>

³⁶⁷ Andrew Kramer, *A Bleak Future in Eastern Ukraine's Frozen Zone*, New York Times, New York, 2015

<https://www.nytimes.com/2015/11/11/world/europe/ukraine-frozen-zone-virtual-reality.html>

³⁶⁸ Christopher Miller, *Fighting Flares In Avdiivka: Epicenter of major escalation in Russia's war*, Kyiv Post Ukraine's Global Voice, Kyiv, 2017 <https://www.kyivpost.com/post/9192> και Tom Burrige, *Eastern Ukraine conflict: A new, bloody chapter*, BBC News, 2017 <https://www.bbc.com/news/world-europe-38837730>

³⁶⁹ Steve Gutterman, *Interview: OSCE Says Russian Move Undermines Ukraine Peace Efforts*, Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, 2017

<https://www.rferl.org/a/osce-says-russian-move-undermines-ukraine-peace-efforts/28318525.html>

³⁷⁰ Patrice Hill, *Monitor Says Ukraine Cease-Fire, Weapons Withdrawal Not Being Honored*, Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, 2017

<https://www.rferl.org/a/monitor-osce-says-ukraine-cease-fire-heavy-weapons-withdrawal-not-honored/28324012.html>

³⁷¹ Katharine Quinn-Judge, *Why the Stalemate in Eastern Ukraine Will Likely Hold*, Foreign Affairs, New York, 2021

<https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-stalemate-eastern-ukraine-will-likely-hold>

αφορούσαν πρώτον, την συμφωνία της Ουκρανίας, της Ρωσίας και των αυτονομιστικών περιοχών στην φόρμουλα Steinmeier³⁷² η οποία περιέγραφε ένα πολιτικό πλαίσιο για την υλοποίηση τοπικών εκλογών στην περιοχή του Donbas, οι οποίες θα παρακολουθούνταν και θα επαληθεύονταν από τον ΟΑΣΕ με σκοπό την επακόλουθη επανένταξη αυτών των εδαφών στην Ουκρανία με ειδικό καθεστώς. Κατά δεύτερον θετική εξέλιξη ήταν η συμφωνία τις Τριμερούς Ομάδας Επαφής, συναποτελούμενη από την Ρωσία, την Ουκρανία και τον ΟΑΣΕ, για μια συνολική και «πλήρης και συνολική κατάπαυση του πυρός»³⁷³ από τις 27 Ιουλίου του 2020. Εντούτοις στις αρχές του 2021 οι μάχες κλιμακώθηκαν με αποτέλεσμα η αρχική πρόοδος που είχε επιτευχθεί ιδίως όσον αφορά την μείωση των εχθροπραξιών και την πολιτική διευθέτηση εν πολλοίς απέτυχαν. Έτσι, παρά την σχετική μείωση της βίας η σύγκρουση στο Donbas μεταξύ Ουκρανίας και αυτονομιστικών περιοχών παρέμεινε άλυτη με σποραδικές συγκρούσεις και παραβιάσεις της εκεχειρίας.³⁷⁴ Στο πλαίσιο αυτό οι σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας επηρεαζόμενες σε μέγιστο βαθμό από τις εξελίξεις στην Ουκρανία είχαν επιδεινωθεί κατά την προεδρία Trump. Αυτό οφειλόταν περισσότερο, στις αντικρουόμενες στοχεύσεις των δύο κρατών για το επιθυμητό αποτέλεσμα και στην εμπλοκή της Ουάσιγκτον σε ένα ζήτημα ευαίσθητο για την Ρωσία.

Οι προσδοκίες και επιδιώξεις των ΗΠΑ και Ρωσίας για την Ουκρανία ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες. Στόχος της Ουάσιγκτον ήταν μια περισσότερο ή λιγότερο ουδέτερη επίλυση της σύγκρουσης που να αφήνει κάπως ανοιχτό το παράθυρο του δυτικού προσανατολισμού της Ουκρανίας ενώ η Μόσχα αποσκοπούσε στην αποκατάσταση της επιρροής που είχε άλλοτε στο Κίεβο. Σειρά πολιτικών αλλά και ρητορικών δηλώσεων αξιωματούχων των ΗΠΑ έδειξαν πως δεν ήταν διατεθειμένοι να επιτρέψουν να δοθεί στην Ρωσία προνομιακό καθεστώς στην Ουκρανία.³⁷⁵ Στην διάσκεψη του Μονάχου ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Mike Pence είχε δώσει την κατεύθυνση της πολιτικής που θα ακολουθούσαν οι ΗΠΑ, δηλώνοντας πως παρόλο που η νέα κυβέρνηση των ΗΠΑ αναζητά κοινό έδαφος με την Μόσχα θα έθετε την Ρωσία υπόλογη για τις πράξεις της στην Ρωσία.³⁷⁶ Στην ίδια λογική ήταν και δηλώσεις άλλων υψηλόβαθμων

---

³⁷² BBC News, *Ukraine conflict: Can peace plan in east finally bring peace?*, London, 2019 <https://www.bbc.com/news/world-europe-49986007>

³⁷³ Reuters Staff, *Deal reached for east Ukraine ceasefire from July 27*, London, 2020 <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-ceasefire-idUSKCN24N2SX>

³⁷⁴ BBC News, *Ukraine conflict: Moscow could 'defend' Russia-backed rebels*, 2021 <https://www.bbc.com/news/world-europe-56678665>

³⁷⁵ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Ibid, σελ. 11- 12

³⁷⁶ Steve Gutterman, *Interview: OSCE Says Russian Move Undermines Ukraine Peace Efforts*, Ibid, 2017 <https://www.rferl.org/a/osce-says-russian-move-undermines-ukraine-peace-efforts/28318525.html>

αξιωματούχων της Ουάσιγκτον³⁷⁷ όπως αυτή του του Kurt Volker ,Ειδικού Αντιπροσώπου των ΗΠΑ για τις Διαπραγματεύσεις για την Ουκρανία, ο οποίος μεταξύ άλλων δήλωσε πως υπεύθυνη για την βία στην Ανατολική Ουκρανία ήταν μόνο η ρωσική επιθετικότητα και πως υπήρχε ανάγκη για περισσότερη εμπλοκή εκ μέρους των ΗΠΑ. ³⁷⁸ Η ουκρανική κρίση δημιουργούσε μεγάλο πρόβλημα στις ρωσοαμερικάνικες σχέσεις αφού η μεν Ρωσία αρνιόταν πως έστειλε στρατεύματα και βαρύ οπλισμό στην ανατολική Ουκρανία ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριζαν ότι η Μόσχα παρείχε όπλα, εκπαίδευση και στρατεύματα για να υποστηρίξει τους αυτονομιστές. Συγκεκριμένα ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Rex Tillerson έθεσε την βελτίωση των τεταμένων σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας και την άρση των κυρώσεων υπό την αίρεση της απόσυρσης της υποστήριξης της Μόσχας προς τους αυτονομιστές στην Ουκρανία και της επιστροφής της Κριμαίας υπό ουκρανική κυριαρχία.³⁷⁹ Υπό αυτές τις προϋποθέσεις δεν υπήρχαν πραγματικές προοπτικές ούτε για καλύτερες σχέσεις Ουάσιγκτον – Μόσχας ούτε για ειρηνική επίλυση στην Ουκρανική κρίση.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ΗΠΑ εκτός από τις δηλώσεις στήριξης προς την Ουκρανική Κυβέρνηση ενεπλάκησαν ουσιαστικά στην ουκρανική κρίση με στόχο να ενισχύσουν την οικονομική αλλά κυρίως στρατιωτική ισχύ της Ουκρανίας.³⁸⁰ Βασικό στοιχείο της αμερικανικής πολιτικής έναντι στην Ρωσία σε όλα τα χρόνια διακυβέρνησης Trump, ήταν οι εκτεταμένες κυρώσεις τόσο σε φυσικά και νομικά πρόσωπα όσο και σε άλλες ρωσικές οντότητες που είχαν ενεργό ρόλο και συμμετοχή στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Ουκρανία. Επιπλέον, ξεπερνώντας την μη θανατηφόρα βοήθεια που είχε στείλει η κυβέρνηση Obama τον Δεκέμβριο του 2017, η κυβέρνηση Trump ενέκρινε την πώληση θανατηφόρων αμερικανικών όπλων στην Ουκρανία για να ενισχυθούν οι αμυντικές της ικανότητες έναντι των αυτονομιστών.³⁸¹ Μεταξύ άλλων οι ΗΠΑ παρείχαν στην Ουκρανία αντιαρματικούς πυραύλους Javelin, τυφέκια ελεύθερων σκοπευτών, εκτοξευτές ρουκετοβόλων χειροβομβίδων και δύο αποσυρόμενα περιπολικά σκάφη της αμερικανικής ακτοφυλακής για το ουκρανικό ναυτικό. Ταυτόχρονα, συνέχισαν να παρέχουν μη θανατηφόρα βοήθεια στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων συσκευών νυχτερινής όρασης, ιατρικού εξοπλισμού, εξοπλισμού επικοινωνίας, διοίκησης και ελέγχου και

---

³⁷⁷ Carol Morello, *Tillerson, in diplomatic debut, urges Russia to pull back in eastern Ukraine*, The Washington Post, 2017 https://www.washingtonpost.com/world/europe/tillerson-and-lavrov-meet-for-first-time-in-bonn/2017/02/16/256d571a-f2fd-11e6-9fb1-2d8f3fc9c0ed_story.html

³⁷⁸ Natalia Zinets και Matthias Williams, *Russia to blame for 'hot war' in Ukraine: U.S. special envoy*, Reuters, 2017 <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-volker-idUSKBN1A80M4>

³⁷⁹ Carol Morello και David Filipov, *Russia issues stern warning U.S. is fueling new bloodshed in Ukraine*, The Washington Post, 2017

https://www.washingtonpost.com/world/national-security/russia-issues-stern-warning-us-is-fueling-new-bloodshed-in-ukraine/2017/12/23/7e90f78a-40bf-4967-95f0-af840a23ec63_story.html

³⁸⁰ Scott Horsley, *Is Trump The Toughest Ever On Russia?*, National Public Radio, Washington DC, 2018 <https://www.npr.org/2018/07/20/630659379/is-trump-the-toughest-ever-on-russia>

³⁸¹ Alina Polyakova και Filippos Letsas, *On the record: The U.S. administration's actions on Russia*, Brookings, 2019, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/25/on-the-record-the-u-s-administrations-actions-on-russia/>

στρατιωτικής κινητικότητας.³⁸² Εν συνεχεία, στα τέλη του 2018 οι ΗΠΑ δήλωσαν πως θα αυξήσουν την βοήθεια για την ασφάλεια του ναυτικού της Ουκρανίας και ως απάντηση στις ρωσικές επιθέσεις στο στενό του Κέρτς θα παρέχουν 10 εκατομμύρια επιπλέον για στρατιωτική χρηματοδότηση ούτως ώστε να αναπτυχθούν οι ναυτικές ικανότητες της Ουκρανίας.³⁸³ Παράλληλα, το Κογκρέσο των ΗΠΑ δημιούργησε την Πρωτοβουλία για την Ασφάλεια για την Ουκρανία μέσω της οποίας ενέκρινε πακέτο 250 εκατομμυρίων δολαρίων για την Ουκρανία με σκοπό να ενισχυθούν οι ικανότητες της Ουκρανίας. Τα κεφάλαια αυτά παραχωρήθηκαν για την ενίσχυση των αμυντικών θανατηφόρων δυνατοτήτων της Ουκρανίας, για συστήματα επιτήρησης και ελέγχου του εναέριου και θαλάσσιου χώρου, για πιο ασφαλείς επικοινωνίες, για ραντάρ αντιπυροβολικού και τακτικού εξοπλισμού και για αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και των ρωσικών επιθέσεων στον κυβερνοχώρο.³⁸⁴ Εκτός από την τεράστια αυτή στήριξη, το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ ενέκρινε επίσης την πώληση επιπλέον 150 αντιαρματικών πυραύλων Javelin.³⁸⁵

Η παροχή αμερικανικών θανατηφόρων όπλων στην Ουκρανία σηματοδότησε ακόμα βαθύτερη και πιο άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ στην σύγκρουση που δεν είχε προηγούμενο. Το γεγονός αυτό φυσικά ενοχλούσε την Μόσχα, η οποία προειδοποιούσε πριν ακόμα από την απόφαση για παροχή της θανατηφόρου οπλισμού ότι μια τέτοια κίνηση από τις ΗΠΑ θα πυροδοτούσε περαιτέρω την σύγκρουση στην Ανατολική Ουκρανία.³⁸⁶ Έτσι, μια μέρα μετά την απόφαση των ΗΠΑ το Κρεμλίνο αντέδρασε έντονα και κατάγγειλε την απόφαση κατηγορώντας τις ΗΠΑ ότι πυροδοτούν τον πόλεμο αντί να ενεργούν ως μεσολαβητές. Παράλληλα, Ρώσοι αξιωματούχοι επιπλήττοντας τις ΗΠΑ δήλωσαν πως με την κίνηση αυτή φαίνεται πρόθεση των ΗΠΑ να εγκαταλειφθούν οι συνομιλίες για ειρηνική ρύθμιση της κρίσης στην Ουκρανία και πως προκρίνουν την στρατιωτική λύση ωθώντας τις ουκρανικές αρχές προς νέα αιματοχυσία που θα κλιμάκωνε την σύγκρουση.³⁸⁷ Ουσιαστικά, η κυβέρνηση Trump παρόλο που είχε επικρίνει σκληρά την κυβέρνηση Obama για τις κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στην Ρωσία για την Ουκρανική κρίση και ενώ προεκλογικά αναφέρθηκε σε αναγνώριση της προσάρτησης της

---

³⁸² Claire Mills, *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, Ibid, 2022, σελ 6-7

³⁸³ Alina Polyakova και Filippos Letsas, *On the record: The U.S. administration's actions on Russia*, Brookings, 2019 <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/25/on-the-record-the-u-s-administrations-actions-on-russia/>

³⁸⁴ U.S. Embassy in Ukraine, *DOD Announces \$250M to Ukraine*, Ukraine Security Assistance Initiative (USAI) -The Department of Defense, 2020 <https://ua.usembassy.gov/dod-announces-250m-to-ukraine-2/>,

³⁸⁵ Claire Mills, *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, Ibid, 2022, σελ 6-7

³⁸⁶ Radio Free Europe/Radio Liberty, *Putin Warns U.S. Against Supplying Ukraine With Lethal Weapons*, Prague, 2017 <https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-putin-warns-us-supply-lethal-weapons/28717863.html>

³⁸⁷ Carol Morello και David Filipov, *Russia issues stern warning U.S. is fueling new bloodshed in Ukraine*, The Washington Post, 2017 https://www.washingtonpost.com/world/national-security/russia-issues-stern-warning-us-is-fueling-new-bloodshed-in-ukraine/2017/12/23/7e90f78a-40bf-4967-95f0-af840a23ec63_story.html

Κριμαίας από την Ρωσία άσκησε εντελώς αντίθετη και πιο ηγεμονική πολιτική.³⁸⁸ Χαρακτηριστική της στροφής αυτής ήταν η δήλωση του προέδρου Trump τον Ιανουάριο του 2018 στο Κογκρέσο όπου μεταξύ άλλων αναφέρει :« Σε όλο τον κόσμο, αντιμετωπίζουμε καθεστώτα απατεώνων, τρομοκρατικές ομάδες και αντιπάλους όπως η Κίνα και η Ρωσία που αμφισβητούν τα συμφέροντά μας, την οικονομία και τις αξίες μας. Αντιμετωπίζοντας αυτούς τους κινδύνους, εμείς γνωρίζουμε ότι η αδυναμία είναι ο ασφαλέστερος δρόμος προς τη σύγκρουση και η απaráμιλλη ισχύς είναι το ασφαλέστερο μέσο για την άμυνά μας.»³⁸⁹

3.4.3 Ενίσχυση του NATO-Αύξηση αμυντικών δαπανών και εξοπλισμών.

Κατά την διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας ο πρόεδρος Trump ανέδειξε με έντονο ύφος την δυσαρέσκεια των ΗΠΑ για το γεγονός ότι τα πλείστα ευρωπαϊκά κράτη μέλη του NATO δεν τηρούσαν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις για την εθνική τους άμυνα και ως εκ τούτου διασφαλίζουν την ασφάλεια τους μέσω του άρθρο 5 του NATO του οποίου βραχίονας είναι οι ΗΠΑ. Συγκεκριμένα , παραλείποντας να αναφέρει την δέσμευση των ΗΠΑ στο άρθρο 5 εξαρτούσε την δέσμευση των ΗΠΑ στην συλλογική άμυνα από το αν τα συγκεκριμένα κράτη θα δαπανούσαν το 2 % του ΑΕΠ τους για την άμυνα. Οι δηλώσεις του Αμερικανού προέδρου οδήγησαν τόσο σε αρνητικές αντιδράσεις αλλά και σε παρεξήγηση των στοχεύσεων του νέου Λευκού Οίκου σε σχέση με την Βορειοατλαντική Συμμαχία.³⁹⁰ Ωστόσο η καταγραφή σε επίσημο έγγραφο³⁹¹ της Ρωσίας μαζί με την Κίνα ως αναθεωρητικές και ανταγωνίστριες δυνάμεις που απειλούν την αμερικανική ασφάλεια και ευημερία δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνείας του αν οι ΗΠΑ αποποιούνται τις δεσμεύσεις τους σχετικά με την συλλογική ασφάλεια έναντι των κρατών που συμμετέχουν στο NATO.³⁹² Ως εκ τούτου, παρόλο που εκ πρώτης όψεως Μόσχα και Ουάσιγκτον ταυτίζονταν στην κριτική που ασκούσαν στο NATO, επί τοις ουσίας οι ΗΠΑ ήθελαν μέσω της ρητορικής αυτής να ασκήσουν πίεση στους ευρωπαίους συμμάχους για καλύτερη κατανομή των βαρών προκειμένου το NATO να ενισχυθεί και να γίνει πιο αποτελεσματικό ενώ η Ρωσία ήθελε την διάλυση της συμμαχίας.³⁹³

Από το πρώτο έτος της διακυβέρνησης της η κυβέρνηση Trump μέσω της στάσης της έναντι

---

³⁸⁸ Andrei Korobkov, *Donald Trump and the Evolving U.S.-Russia Relationship*, Perceptions Journal of International Affairs ,2019, σελ 49-50

³⁸⁹ The White House, *President Donald J. Trump's State of the Union Address*, Washington DC, 2018 <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-state-union-address/>

³⁹⁰ Gábor Csizmazia, *The Trump Administration and U.S.–Russian Relations*, Academic and Applied Research in Military and Public Management Science ,Budapest,2019,σελ 30

³⁹¹ The White House, “*National Security Strategy*”, (NSS 2017),2017, σελ. 25

³⁹² Jacob Kriminger, *The New Cold War: US-Russian Relations Under the Trump Administration (2017-2020)*, Master's Thesis, East Carolina University, 2020, σελ 29

³⁹³ Bobo Lo, *An accident waiting to happen: Trump, Putin and the US-Russia relationship*, Ibid,Σελ 11-12

στο NATO και στην ανατολική του πτέρυγα έδειξε σημαντικά στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο εμπλέκεται έναντι της Ρωσίας.³⁹⁴ Από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014 και έπειτα το NATO άρχισε να προσαρμόζεται στην πιθανότητα μελλοντικής επίθεσης στην Μόσχα και να δίνει τεράστια έμφαση στην αποτροπή. Από το 2016 η κυβέρνηση Obama είχε δεσμεύσει 3,500 στρατιώτες στην Πολωνία ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 2017 ενώ στην Σύνοδο Κορυφής της Βαρσοβίας είχε αποφασιστεί η δημιουργία τεσσάρων πολυεθνικών μάχιμων ομάδων με 4,500 χιλιάδες στρατιώτες.³⁹⁵ Έτσι, το 2017 έλαβαν χώρα μεγάλες αναπτύξεις αρμάτων μάχης και άλλου βαρέως εξοπλισμού τα οποία εξαπλώθηκαν στα κράτη κατά μήκος των ρωσικών συνόρων στο πλαίσιο της μεγαλύτερης εισροής αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και έπειτα. Οι αναπτύξεις αυτές είχαν προκαλέσει την διαμαρτυρία της ρωσικής κυβέρνησης, η οποία θεωρεί ότι τέτοιες αναπτύξεις σε χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας είναι αντίθετες με τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η αμερικανική κυβέρνηση έναντι της Ρωσίας.³⁹⁶ Παράλληλα, οι ηγέτες του NATO στην σύνοδο κορυφής του Λονδίνου που έγινε δύο χρόνια αργότερα συμφώνησαν να συνεχίσουν την οικοδόμηση στρατιωτικών δυνατοτήτων που θα έστελναν το μήνυμα στο Κρεμλίνο ότι το NATO σκοπεύει να αμυνθεί από οποιαδήποτε εισβολή.³⁹⁷

Εν συνεχεία, η κυβέρνηση Trump επικεντρώθηκε στην πρωτοβουλία EDI³⁹⁸ η οποία εξυπηρετούσε τον σκοπό της αύξησης της στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η αύξηση αυτή ερχόταν μέσα από κοινές διεθνείς ασκήσεις, εναλλαγές, εκπαιδεύσεις και προ τοποθέτησης στρατιωτικού εξοπλισμού. Ο Λευκός Οίκος ενίσχυσε την πρωτοβουλία αυξάνοντας των προϋπολογισμό του 2018 στα 4,8 δισεκατομμύρια δολάρια (αύξηση 1,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε σύγκριση με το 2017) ενώ το αίτημα για το 2019 αυξήθηκε περαιτέρω στα 6,5 δισ. δολάρια. Τα λεφτά αυτά προορίζονταν κυρίως για την ενίσχυση της παρουσίας του αμερικανικού στρατού στην Ευρώπη.³⁹⁹ Η εκ περιτροπής αναπτύξεις των αμερικανικών και άλλων νατοϊκών στρατευμάτων στην Πολωνία και στις χώρες τις Βαλτικής από την μια καθιστούσε τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης ενώ την ίδια στιγμή για την Μόσχα οι ενέργειες αυτές επιβεβαιώνουν ότι στόχος της Ουάσιγκτον είναι να αρνηθεί στη Ρωσία μια ρυθμιστική ζώνη που είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ασφάλειας

---

³⁹⁴ Gábor Csizmazia, *The Trump Administration and U.S.–Russian Relations*, Ibid ,σελ 30-31

³⁹⁵ Rose Gottemoeller , *NATO Is Not Brain Dead The Alliance Is Transforming Faster Than Most People Think*, Foreign Affairs, 2019 <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2019-12-19/nato-not-brain-dead>

³⁹⁶ Michael Birnbaum, “*Even as Trump Seeks Warmer Ties with Russia, U.S. Deploys Troops Across Eastern Europe.*”, Washington Post, 2017

³⁹⁷ Rose Gottemoeller , *NATO Is Not Brain Dead the Alliance Is Transforming Faster Than Most People Think*, Foreign Affairs, 2019

³⁹⁸ Tania Laïci, *European Deterrence Initiative: the transatlantic security guarantee*, European Parliament Research Service, 2018

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI\(2018\)625117_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI(2018)625117_EN.pdf)

³⁹⁹ Gábor Csizmazia , *The Trump Administration and U.S.–Russian Relations*, Ibid ,σελ 31

κατά μήκος της δυτικής περιμέτρου της. Επίσης από την ανάληψη καθηκόντων του Trump η κλίμακα των ασκήσεων και από τις δύο πλευρές έχει επεκταθεί κατά πολύ.⁴⁰⁰ Για παράδειγμα το 2017, οι ΗΠΑ συμμετείχαν στη άσκηση Sabre Guardian, στην οποία συμμετείχαν 25.000 αμερικανικές και συμμαχικές δυνάμεις που έλαβαν χώρα σε τρεις χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας—Βουλγαρία, Ουγγαρία και Ρουμανία όπου το στρατιωτικό προσωπικό ερχόταν σε επαφή με τις τακτικές που θα χρησιμοποιούνταν εναντίον ενός αντιπάλου όπως η Ρωσία.⁴⁰¹ Το επόμενο καλοκαίρι, το NATO πραγματοποίησε την άσκηση Saber Strike στην Πολωνία και τις χώρες της Βαλτικής όπου 18.000 στρατιώτες εξασκήθηκαν σε εκπαίδευση ταχείας αντίδρασης για την αντιμετώπιση υποθετικής επίθεσης από την Ανατολή.⁴⁰² Παρά την έντονη καταδίκη του Κρεμλίνου πως η επιχείρηση ότι υπονόμευε την σταθερότητα στην Ευρώπη, τέσσερις μήνες μετά το NATO υπό την ηγεσία των ΗΠΑ διεξήγαγε στην Νορβηγία, τη Βαλτική Θάλασσα, και τον Βόρειο Ατλαντικό τη μεγαλύτερη στρατιωτική άσκηση από τον Ψυχρό Πόλεμο με την ονομασία Trident Juncture, με συμμετοχή 50.000 στρατιωτών από 31 έθνη συμπεριλαμβανομένων και από κράτη μη μέλη όπως η Φινλανδία και η Σουηδία. Όπως αναμενόταν στις κινήσεις αυτές οι Ρώσοι Αξιωματούχοι προειδοποιούσαν πως προσομοιάζαν με επιθετική στρατιωτική δράση κατά της Ρωσίας.⁴⁰³

Η διεύρυνση του NATO προς ανατολάς από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα συμβόλιζε την ρωσική αδυναμία να ελέγξει τις εξελίξεις κατά μήκος των συνόρων της αλλά και την απόρριψη της ίδιας ως μεγάλης δύναμης. Εκ μέρους των ΗΠΑ οι προσπάθειες του NATO για εμπλοκή στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια δικαιολογούνταν στο πλαίσιο της αντίληψης της φιλελεύθερης ηγεμονίας και τάξης που οι ίδιες εγγυούνταν και υπόσχονταν να εγγυηθούν στις περιοχές αυτές. Ωστόσο, για την Μόσχα οι ενέργειες αυτές ήταν επιθετικές και την απειλούσαν ζωτικής σημασίας συμφέροντα. Στο πλαίσιο αυτό, τα συστήματα βαλλιστικής αντιπυραυλικής άμυνας που αναπτύχθηκαν στην Ανατολική Ευρώπη από τις διάφορες κυβερνήσεις των ΗΠΑ συμπεριλαμβανομένων και της κυβέρνησης Trump ώθησαν την Ρωσία λόγω διλημάτων ασφάλειας να αθετήσει τους όρους της Συνθήκης INF γεγονός που οδήγησε στην μεταγενέστερη αντίδραση των ΗΠΑ.⁴⁰⁴ Η υπογραφή της συνθήκης αυτής από το 1987 είχε μεγάλο αντίκτυπο στην σταθερότητα μεταξύ των δύο κρατών όσο αφορά τους πυρηνικούς και συμβατικούς βαλλιστικούς πυραύλους και πυραύλους Κρουζ εδάφους με

---

⁴⁰⁰ Charles Ziegler *A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.-Russian Relations and the Security Dilemma*, Ibid, σελ. 27

⁴⁰¹ Jacob Kriminger, *The New Cold War: US-Russian Relations Under the Trump Administration*, Ibid, σελ.29

⁴⁰² NATO, *19 NATO Allies and partners wrap up exercise Saber Strike 2018*, June 2018
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_156063.htm

⁴⁰³ Cyrus Newlin, Heather Conley, Natalia Viakhireva, και Ivan Timofeev, *U.S.-Russia Relations at a Crossroads*, Center for Strategic and International Studies, 2020

⁴⁰⁴ Charles Ziegler *A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.-Russian Relations and the Security Dilemma*, Ibid, σελ.30-31

βεληνεκές 500 έως 5.500 χιλιόμετρα. Αυτό συνέβαινε μέχρι το 2014 όταν οι ΗΠΑ καταδίκασαν πως η Ρωσία παραβίαζε την συνθήκη γεγονός που οδήγησε σταδιακά και κλιμακωτά και ύστερα από εκατέρωθεν κατηγορίες στην επίσημη αποχώρηση των ΗΠΑ από την συνθήκη INF τον Αύγουστο του 2019 η οποία ακολούθησε την αποχώρηση και της Ρωσίας. Η εξέλιξη αυτή σημειώθηκε ως μια σημαντική οπισθοδρόμηση στον έλεγχο των πυρηνικών όπλων η οποία δεν ήταν και η μόνη. Η κυβέρνηση Trump έξι μήνες αργότερα ανακοίνωσε την πρόθεση της να αποχωρήσει και από την Συνθήκη για τον Ανοικτό Ουρανό (OST) η οποία έδινε την δυνατότητα στα συμβαλλόμενα μέρη να διεξαγάγουν βραχυπρόθεσμα αναγνωριστικές άοπλες πτήσεις πάνω από την επικράτεια αντίπαλων χωρών για συλλογή δεδομένων σχετικά με τις στρατιωτικές δυνάμεις και τις δραστηριότητες και αποσκοπούσε σταθερότητα στην πυρηνική εποχή μέσω της διαφάνειας. Εκτός από αυτά σε σχέση με τις συνθήκες ελέγχου εξοπλισμών ο πρόεδρος Trump είχε δηλώσει από το 2016 ότι η Συνθήκη New START που είχε υπογράψει ο Obama και ο Medvedev το 2010 και έληγε το 2021 δεν σύμφερε τις ΗΠΑ και ήθελε να την επαναδιαπραγματευτεί και να συμπεριληφθεί και η ανερχόμενη Κίνα. Ουσιαστικά οι εξελίξεις αυτές ήταν αποσταθεροποιητικές και έφεραν τις χώρες ελλείψει συνθηκών ελέγχου εξοπλισμών σε πιθανές αποσταθεροποιητικές κούρσες εξοπλισμών.⁴⁰⁵ Είναι γεγονός πως σε όλη την κλιμάκωση έχει σημαντικό ρόλο και η εικοσαετής αύξηση του Ρωσικού στρατιωτικού προϋπολογισμού που ενίσχυσε τον συμβατικό αλλά και πυρηνικό εκσυγχρονισμό της χώρας. Οι ρωσικές στρατηγικές ερμηνεύτηκαν ως επιθετικές από τις διαχρονικές αμερικανικές κυβερνήσεις που επιτάχυναν και εκσυγχρόνισαν με την σειρά τους το πυρηνικό τους οπλοστάσιο αγνοώντας όμως την γενεσιουργό αιτία που αφορούσε στην ηγεμονική πολιτική που άσκησαν όλα αυτά τα χρόνια μη λαμβάνοντας υπόψιν τις κόκκινες γραμμές και ανησυχίες της Μόσχα.⁴⁰⁶

Τέλος μία ακόμη περίπτωση στην οποία διαφάνηκε η στρατιωτική δραστηριότητα των ΗΠΑ υπό την ηγεσία του Trump ήταν ο συριακός εμφύλιος πόλεμος. Αρχικά να σημειωθεί πως σημαντική προτεραιότητα του Προέδρου Trump αποτέλεσε η καταπολέμηση της τρομοκρατίας ευρύτερα και πιο συγκεκριμένα η ήττα του Ισλαμικού Κράτους και η μη διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής όπως πυρηνικά, χημικά, ραδιολογικά και βιολογικά όπλα σε εχθρικούς κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών είχε εκφραστεί η επιθυμία για συνεργασία με την Ρωσία και για επαναξιολόγηση της στήριξης που οι ΗΠΑ παρείχαν στην συριακή αντιπολίτευση και στους αντάρτες.⁴⁰⁷ Παρόλο που αρχικά η

---

⁴⁰⁵ Jacob Kriminger, *The New Cold War: US-Russian Relations Under the Trump Administration (2017-2020)*, Ibid, σελ 37-38

⁴⁰⁶ Charles Ziegler, *A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.-Russian Relations and the Security Dilemma*, Ibid, σελ.30-31

⁴⁰⁷ Center for the Middle East, *The Syrian Crisis: Policy Options for the Trump Administration*, : James Baker III Institute for Public Policy of Rice, 2017, σελ. 3-4

κυβέρνηση Trump φαινόταν ότι ήθελε να συνάψει μια ευρεία συμφωνία με την Ρωσία που θα περιελάμβανε και την Συρία⁴⁰⁸ σταδιακά αυτό αναβλήθηκε λόγω αναφορών για ρωσική ανάμειξη στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ το 2016.⁴⁰⁹ Παράλληλα, εν αντιθέσει με την προηγούμενη κυβέρνηση, όταν ξεπεράστηκε η κόκκινη γραμμή της χρήσης χημικών όπλων ενάντια σε πολίτες από τις δυνάμεις του Assad υπήρξε ουσιαστική απάντηση. Στις 6 Απριλίου 2017 ο Trump διέταξε την εκτόξευση 59 πυραύλων Κρουζ Tomahawk με στόχο την αεροπορική βάση Shayrat που ελέγχεται από τη συριακή κυβέρνηση η οποία έχαιρε της στήριξης της Μόσχας.⁴¹⁰ Οι σύμμαχοι των ΗΠΑ στο NATO και στην Ε.Ε υποστήριξαν την ενέργεια των ΗΠΑ επισημαίνοντας πως η χρήση χημικών όπλων χρήζει απαντήσεως από την διεθνή κοινότητα και πως οι υπεύθυνοι θα έχουν επιπτώσεις.⁴¹¹ Από την άλλη, Η Ρωσία καταδίκασε τις αμερικανικές επιδρομές ως μια επίθεση εναντίον ενός κυρίαρχου κράτους κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου και με επινοημένο πρόσχημα.⁴¹² Παράλληλα Ρώσοι αξιωματούχοι υποστήριξαν ότι η αεροπορική επιδρομή των ΗΠΑ σε αεροπορική βάση της Συρίας ήρθε «σε απόσταση μιας ίντσας» από τη στρατιωτική σύγκρουση με τις δυνάμεις τους. Συγκεκριμένα ο Ρώσος Πρωθυπουργός έδειξε την απογοήτευση του δηλώνοντας :« Αυτή η στρατιωτική ενέργεια είναι μια σαφής ένδειξη της ακραίας εξάρτησης του Προέδρου των ΗΠΑ από τη γνώμη του κατεστημένου της Ουάσιγκτον, αυτή που ο νέος πρόεδρος επέκρινε έντονα στην ομιλία της ορκωμοσίας του.» Εκ μέρους του Κρεμλίνου τα μονομερή κτυπήματα στην Συρία θεωρήθηκαν ως ένα βήμα το οποίο, παρά τις αρχικές ελπίδες για αμερικανορωσική συνεννόηση, οδήγησε σε μεγάλη επιδείνωση των σχέσεων των δύο κρατών γεγονός που εν τέλει θα ωφελούσε τους τρομοκράτες.⁴¹³

3.4.4 Ενεργειακά Ζητήματα

Διαχρονικά οι ΗΠΑ υποστηρίζουν πως η Ρωσία χρησιμοποιεί εργαλειακά την παροχή του φυσικού αερίου ως στρατηγικό όπλο με σκοπό να εξυπηρετήσει τα γεωπολιτικά της σχέδια στην Ευρασία. Κατά συνέπεια η Ουάσιγκτον προσπαθούν μέσω της πολιτικής και οικονομικής τους επιρροής να επηρεάσουν τις επιλογές ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης και να

---

⁴⁰⁸Itamar Rabinovich, *Trump's Early Steps in the Middle East*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, 2017 <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-autumn-2017-issue-no-9/trumps-early-steps-in-the-middle-east/>

⁴⁰⁹ BBC News, *Russia 'meddled in all big social media' around US election*, 2018 <https://www.bbc.com/news/technology-46590890>

⁴¹⁰ Madeline Conway, *Timeline: U.S. approach to the Syrian civil war*, Politico, 2017 <https://www.politico.com/story/2017/04/timeline-united-states-response-syria-civil-war-237011>

⁴¹¹ BBC News, *Syria war: World reaction to US missile attack*, 2017 <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39526089>

⁴¹² Andrew Osborn και Jack Stubbs, *Putin calls U.S. strikes on Syria illegal, blow to U.S.-Russia ties*, Reuters, 2017 <https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-russia-putin-idINKBN1790NO>

⁴¹³ Tom Batchelor, *Russia says US air strikes in Syria came 'within an inch' of military clash with their forces*, Independent, 2017 <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-us-air-strikes-syria-russia-within-inch-military-clash-war-dmitry-medvedev-prime-minister-kremlin-a7672791.html>

μειώσουν την εξάρτηση της από ρωσικούς υδρογονάνθρακες .⁴¹⁴ Από την άλλη για την Ρωσία η ο έλεγχος του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης είναι καθοριστικής σημασίας για την διεύρυνση της πολιτικής και οικονομικής επιρροής της.⁴¹⁵ Σε αυτό το πλαίσιο αυτό και λόγω της επιδείνωσης των σχέσεων Ε.Ε – Ρωσίας κατά την δεκαετία του 2000, λόγω κρίσεων που αφορούσαν τους υδρογονάνθρακες, οι ανταγωνισμοί για τις οδούς που θα ακολουθήσουν οι αγωγοί προς την Ευρώπη εντάθηκαν με το πέρασμα των χρόνων. Παράλληλα, η δεκαετής και πλέον διατλαντική και ενδοευρωπαϊκή διαμάχη για διάφορους αγωγούς με πιο πρόσφατο τον Nord Stream που φέρνει το ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη δείχνει τόσο τις εσωτερικές διαιρέσεις εντός της Ε.Ε αλλά και τις πιέσεις των ΗΠΑ στις ενεργειακές σχέσεις Ευρώπης-Ρωσίας. Όταν τον Σεπτέμβριο 2015 δρομολογήθηκε από την Gazprom και ευρωπαϊκές εταιρείες ο αγωγός Nord Stream 2 που θα συνέδεε την Ρωσία με την Γερμανία μέσω της Βαλτικής οι ΗΠΑ αντιτάχθηκαν έντονα. Η αντίθεση των ΗΠΑ ήταν στο γεγονός ότι ο αγωγός Nord Stream 2 θα έσφιγγε τον ρωσικό κλοιό στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου και θα παράκαμπε την Ουκρανία γεγονός που θα αποδυνάμωνε το Κίεβο οικονομικά και πολιτικά. Η εκλογή του Trump οδήγησε σε περαιτέρω σκλήρυνση της στάσης των ΗΠΑ που εκφράστηκε με πολυεπίπεδο και πολυδιάστατο τρόπο.⁴¹⁶

Σύμφωνα με το έγγραφο Εθνικής Στρατηγικής Ασφαλείας(NSS 2017) στόχος των ΗΠΑ ήταν να αποτελέσουν το κράτος που θα έχει ενεργειακή κυριαρχία, δηλαδή να κατέχουν κεντρική θέση στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα και να είναι πρωτοπόρες και καινοτόμες τόσο στην παραγωγή όσο και στην κατανάλωση. Η ενεργειακή κυριαρχία που ήθελε να πετύχει η κυβέρνηση Trump βασίστηκε στην μείωση εξάρτησης από το εισαγόμενο πετρέλαιο και στην προώθηση των εξαγωγών που θα ενίσχυαν την εθνική οικονομία και την πολιτική επιρροή της Ουάσιγκτον στο εξωτερικό. Παράλληλα υπογραμμίζεται πως, «ως αυξανόμενος προμηθευτής ενεργειακών πόρων, τεχνολογιών και υπηρεσιών σε όλο τον κόσμο, οι ΗΠΑ θα βοηθήσουν τους συμμάχους και τους εταίρους μας να γίνουν πιο ανθεκτικοί απέναντι σε εκείνους που χρησιμοποιούν την ενέργεια για να εξαναγκάζουν».⁴¹⁷ Η κυβέρνηση Trump στην προσπάθεια ματαίωσης των ενεργειακών σχεδιασμών της Μόσχας άσκησε πιέσεις σε όλη την Ευρώπη και ενίσχυσε τις δικές τις πωλήσεις υδρογονοποιημένου φυσικού αερίου στην Ε.Ε. Οι πιέσεις της αμερικανικής κυβέρνησης ενάντια στον αγωγό ενισχύθηκαν όταν τον Ιούνιο του 2017 η Γερουσία των ΗΠΑ πρότεινε νέες κυρώσεις σε εταιρείες που υποστηρίζουν ρωσικά έργα εξαγωγής ενέργειας γεγονός που οδήγησε σε αντιδράσεις της Γερμανίας και της Αυστρίας.

---

⁴¹⁴Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?*, College of Europe Department of EU International Relations and Diplomacy Studies, Brugge, 2021, σελ. 17

⁴¹⁵ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Ibid, σελ.117.

⁴¹⁶ Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?*, Ibid, σελ. 17-21

⁴¹⁷ The White House, “*National Security Strategy*”, (NSS 2017),2017,σελ 23

Αξιωματούχοι της αμερικανικής κυβέρνησης ταξίδεψαν σε αρκετές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες μεταφέροντας το μήνυμα πως η Ρωσία δεν ήταν αξιόπιστος εταίρος και πως μέσω του Nord Stream 2 δεν εξασφαλιζόταν η ενεργειακή ασφάλεια. Ταυτόχρονα με την υπονόμευση του ρωσικού αγωγού, προωθούσαν την εξαγωγή του αμερικανικού LNG το οποίο είχε παραδοθεί σε αρκετές χώρες όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Μάλτα, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Πολωνία. Οι ΗΠΑ εκτός από τον ανταγωνισμό με την Ρωσία είχαν απέναντι τους και την Γερμανία και Αυστρία που υποστήριζαν ότι ο ενεργειακός εφοδιασμός της Ευρώπης είναι θέμα της Ευρώπης και όχι των ΗΠΑ.⁴¹⁸

Η ενεργειακή πολιτική που ακολουθήσε η κυβέρνηση Trump είναι από τις πιο επιθετικές ενεργειακές πολιτικές στην ιστορία των ΗΠΑ και οδήγησε σε ρήξη των σχέσεων με αρκετά κράτη της Ε.Ε αφού υπήρχε η αίσθηση ότι οι ΗΠΑ υπονόμειναν μέσω των πρακτικών τους της αυτονομίας της Ε.Ε.⁴¹⁹ Σε σχέση με την Ρωσία, μέσω του προγράμματος Αντιμετώπισης των Αντιπάλων της Αμερικής Μέσω Κυρώσεων, που εγκρίθηκε το 2017, οι ΗΠΑ επέβαλαν κυρώσεις στην Ρωσία που επηρεάζουν τόσο τους ενεργειακούς τομείς της χώρας όσο και τους εξαγωγικούς της αγωγούς, συμπεριλαμβανομένου του Nord Stream 2.⁴²⁰ Εκτός από τις κυρώσεις προς την Μόσχα, η αμερικανική κυβέρνηση απειλούσε και προειδοποιούσε με κυρώσεις και ευρωπαϊκές εταιρείες που στήριζαν την ρωσική κρατική εταιρεία φυσικού αερίου, Gazprom, να ολοκληρώσει τον αγωγό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.⁴²¹ Εν τέλει τον Δεκέμβριο του 2019 μέσω του νόμου για την προστασία της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης οι κυρώσεις επεκτάθηκαν στις ευρωπαϊκές εταιρείες που εμπλέκονταν. Οι κυρώσεις των ΗΠΑ εξόργισαν τόσο την Ρωσία και όσο και την Ε.Ε οι οποίες αμφότερες τις καταδίκασαν με τον Υπουργό Εξωτερικών της Γερμανίας να τονίζει ότι οι κυρώσεις ισοδυναμούν με παρέμβαση σε αυτόνομες αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ευρώπη.⁴²² Ωστόσο, το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ τον Ιούλιο του 2020 διεύρυνε ξανά το πεδίο των κυρώσεων. Απαντώντας για τις κυρώσεις η Ευρωπαϊκή Επιτροπή της ΕΕ τόνισε πως δεν αναγνωρίζει την εξωεδαφική εφαρμογή των κυρώσεων των ΗΠΑ σχετικά με τον αγωγό, αφού θεωρεί πως είναι αντίθετη με το διεθνές δίκαιο. Επίσης οι κυρώσεις αυτές στόχευαν και τον αγωγό TurkStream, έναν αγωγό Ρωσίας-Τουρκίας και περιλαμβάνουν ανάκληση βίζας των ΗΠΑ και την δέσμευση

---

⁴¹⁸ Anca Gurzu, *Trump's Russian pipeline policy*, Politico, 2017

<https://www.politico.eu/article/trumps-russian-pipeline-policy/>

⁴¹⁹ Timothy Gardner και Alissa de Carbonnel, *Aggressive U.S. energy policy tests ties with European*, Reuters, 2019 <https://www.reuters.com/article/us-usa-energy-europe-idUSKCN1U512P>

⁴²⁰ Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?*, Ibid, σελ. 21

⁴²¹ Steve Holland και Timothy Gardner, *Trump considering sanctions over Russia's Nord Stream 2 natgas pipeline*, Reuters, 2019 <https://www.reuters.com/article/us-gazprom-nordstream-usa-idUSKCN1TD267>

⁴²² BBC News, *Nord Stream 2: Trump approves sanctions on Russia gas pipeline*, 2019 <https://www.bbc.com/news/world-europe-50875935>

περιουσιακών στοιχείων των εργολάβων.⁴²³ Παρόλο που οι αμερικανικές πιέσεις και κυρώσεις δεν κατάφεραν τελικά να ματαιώσουν τον αγωγό Nord Stream 2, είναι χαρακτηριστικό πως μέσα σε λίγα χρόνια, οι ΗΠΑ έχουν επιβληθεί ως σημαντικός παράγοντας στο παγκόσμιο τοπίο του φυσικού αερίου, ξεπέρασαν τη Ρωσία το 2011 ως μεγαλύτερος παραγωγός φυσικού αερίου στον κόσμο και αντιπροσωπεύαν το 2021 σχεδόν το ένα τέταρτο της παγκόσμιας παραγωγής φυσικού αερίου. Ουσιαστικά η δυναμική αυτή οδήγησε την πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν την νέα πηγή ισχύος για να ενισχύσουν περαιτέρω την ηγεμονία τους στο διεθνές σύστημα. Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο η κυβέρνηση Trump αντικατέστησε την έννοια της ενεργειακής ανεξαρτησίας η οποία αποτέλεσε κομμάτι της ενεργειακής πολιτικής των ΗΠΑ από το 1973 με αυτήν της ενεργειακής κυριαρχίας.⁴²⁴

Το πολιτικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί στο εσωτερικό των ΗΠΑ με την εκλογή του Trump, εν τέλει, είχε ανατρέψει τις όποιες φιλοδοξίες και ελπίδες είχε Μόσχα για βελτίωση των σχέσεων των δύο κρατών. Αντιθέτως στο κατεστημένο της αμερικανικής εθνικής ασφαλείας κυριάρχησε η δυσπιστία και καχυποψία έναντι του νέου Λευκού Οίκου. Η πολιτική των ΗΠΑ για τη Ρωσία, διευθύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από το Κογκρέσο όπου για πρώτη φορά τα δύο μεγάλων κόμματα ευθυγραμμίστηκαν σθεναρά εναντίον της. Η συλλογική προσέγγιση του Κογκρέσου για τη διαχείριση των σχέσεων με την Ρωσία πηγάζει από τρεις βασικές υποθέσεις οι οποίες υπάρχουν βαθιά στην ελίτ και το κατεστημένο εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Πρώτη υπόθεση είναι ότι η Ρωσία θέτει μια υπαρξιακή απειλή για ζωτικά συμφέροντα των Η.Π.Α και ο περιορισμός της Ρωσίας είναι προτεραιότητα ασφάλειας. Η δεύτερη υπόθεση αφορά την σκέψη πως η Ρωσία δεν είναι ιδιαίτερος σημαντική για διάφορα ζητήματα ζωτικής σημασίας που αφορούν τις ΗΠΑ. Η τρίτη υπόθεση αφορά την προσπάθεια για τον περιορισμό της Ρωσίας και την ευρύτερη μείωση της θέσης της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης χωρίς όμως να δημιουργηθεί κόστος για τις ΗΠΑ τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε αυτό των συμμαχιών.⁴²⁵ Η προσέγγιση αυτή, σε συνδυασμό με την προσέγγιση «Πρώτα η Αμερική» του Αμερικανού προέδρου οδήγησαν σε ένα μείγμα όπου στα ζητήματα των κυρώσεων, της Ουκρανίας, της ενίσχυσης του NATO και αύξησης αμυντικών δαπανών όπως και των οικονομικών συμφερόντων της ενέργειας υπήρχε, αν και για διαφορετικούς ίσως λόγους, ηγεμονική στάση των ΗΠΑ.

---

⁴²³ Katie McDougall και Stefan Reisinger, *Update on US sanctions in respect of Nord Stream 2 and TurkStream pipelines*, Norton Rose Fulbright, 2020
<https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/542bab55/us-house-approves-nord-stream-2-and-turkstream-sanctions-adoption-appears-likely>

⁴²⁴ Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow's Energy Weapon?*, Ibid, σελ. 22

⁴²⁵ Nikolas Gvosdev, *Permanent Divergence The Evolution of U.S.-Russia relations in the Trump Era*, Horizon, 2018, σελ.102-104

Με βάση τα παραπάνω, οι κυβερνήσεις των τριών διαδοχικών προέδρων των ΗΠΑ, η κάθε μία με το δικό της ιδεολογικό στίγμα, άσκησαν ηγεμονική πολιτική έναντι της Ρωσίας. Παρά τις διαφοροποιήσεις που είχαν, κοινό στοιχείο της πολιτικής τους ευρύτερα και δη των σχέσεων τους με την Ρωσία ήταν η υπεράσπιση και εδραίωση της αμερικανικής ηγεμονίας, αγνοώντας σε σειρά ζητημάτων τα εθνικά συμφέροντα και τις ανησυχίες της Ρωσίας. Η πολιτική που ακολούθησαν σε σχέση με την διαχείριση του μετασοβιετικού χώρου και την νέα αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης, παρά τις διακυμάνσεις της, είχε το ίδιο πρόσημο που αφορούσε στην ενεργό εμπλοκή στα εσωτερικά ζητήματα της Ουκρανίας είτε μέσω οικονομικής ενίσχυσης είτε μέσω στρατιωτικής, στην διεύρυνση και ενίσχυση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς και στα εξοπλιστικά προγράμματα σε χώρες της Βαλτικής και της Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα κοινή κατεύθυνση διαφαίνεται και στο ζήτημα της αποχώρησης από την Συνθήκη ΑΒΜ και την ανάπτυξη συστημάτων βαλλιστικής αντιπυραυλικής άμυνας των ΗΠΑ όπου παρά τις ανησυχίες της Μόσχας οι διαδοχικές κυβερνήσεις επέμεναν στην εγκατάσταση τους σε εδάφη κοντά στα σύνορα με την Ρωσία. Επίσης η στρατηγική της αποτροπής οικοδόμησης ενεργειακών διαδρόμων που συνέδεαν την Ρωσία με την Ευρώπη, της πίεσης προς τα κράτη της Ε.Ε και της οικονομικής και διπλωματικής στήριξης σε εναλλακτικούς αγωγούς υδρογονανθράκων αποτέλεσε κοινή συνισταμένη την ενεργειακής πολιτικής των τριών κυβερνήσεων που εξετάζονται παρά την τεράστια κλίμακα πολιτική εξαγωγών υδροποιημένου φυσικού αερίου που πρόσθεσε η κυβέρνηση Trump. Ένα ακόμη ζήτημα ήταν η έντονη κριτική και προσπάθεια άσκησης επιρροής για ζητήματα δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της Ρωσίας και η επιβολή κυρώσεων σε ρωσικές οντότητες και πρόσωπα για τα ζητήματα αυτά. Σε σχέση με την Μέση Ανατολή και τις εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης και οι τρεις Προέδροι είχαν κοινό σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας η οποία εκφράστηκε από την κάθε μια διαφορετικά. Ωστόσο, περισσότερο ή λιγότερο η κάθε κυβέρνηση ενεπλάκη στην Μέση Ανατολή αψηφώντας αρκετές φορές τόσο διεθνείς καθεστώτα και οργανισμούς όσο και τις ρωσικές ανησυχίες, με αποκορύφωμα την εισβολή στο Ιράκ το 2003, την εμπλοκή στην Λιβύη το 2011 και την εκτόξευση πυραύλων Κρουζ Tomahawk το 2017. Εν κατακλείδι, οι ΗΠΑ ως ηγεμονική δύναμη στις πρώτες δύο δεκαετίες του 21ου αιώνα άσκησαν εξωτερική πολιτική έναντι στην Ρωσία περιορίζοντας την ελευθερία δράσης της και προσπαθώντας να εδραιώσουν την επιρροή τους στους πολιτικούς, διπλωματικούς και οικονομικούς όρους και κανόνες σε σχέση με ζητήματα που άπτονταν ευαίσθητων ρωσικών συμφερόντων. Επιπλέον μέσω των αξιών αλλά σε κάποιες περιπτώσεις και μέσω της σκληρής ισχύος επεδίωξαν να ηγεμονεύσουν στις πεποιθήσεις και τις αρχές τόσο της Ρωσίας όσο και κρατών όπου η ίδια η Ρωσία θεωρεί πως έχει στρατηγικά συμφέροντα. Εν τέλει, ο φιλελεύθερος επεμβατισμός του Bush, ο φιλελεύθερος θεσμικός διεθνισμός του Obama και η πολιτική του «Πρώτα η Αμερική» του Trump σε συνάρτηση με την παραδοσιακή εκδοχή της ηγεμονίας και πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ που προωθούσε το κατεστημένο

εξωτερικής πολιτικής ήτοι το Κογκρέσο, αξιωματούχοι των υπηρεσιών και στελέχη των δεξαμενών σκέψης ήθελαν να διατηρήσουν την ηγεμονία των ΗΠΑ σε υλικούς συντελεστές ισχύος και να αποτρέψουν την επανεμφάνιση της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης τασσόμενοι υπέρ της διατήρησης μιας μονοπολικής παγκόσμιας τάξης.

Κεφάλαιο 4

Η Ρωσία στο διεθνές σύστημα του 21ού αιώνα

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνει την ανάλυση του στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας ευρύτερα στην διεθνή σκηνή του 21ού αιώνα και ειδικότερα στην στάση που επέδειξε έναντι της αμερικανικής ηγεμονίας. Καταρχάς, γίνεται συνοπτική σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατά την δεκαετία του 90' και πως αυτή αποκρυσταλλώθηκε με την άνοδο του Vladimir Putin στην εξουσία ενώ αναφέρονται και οι βασικές της προτεραιότητες. Ακολούθως εξετάζεται η αντιηγεμονική διάσταση στην δράση της Ρωσίας τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι γεωπολιτικοί στόχοι της Μόσχας σε περιφερειακό επίπεδο που θα της επιτρέψουν να ασκεί ηγεμονία στα κράτη της πρώην σοβιετικής επικράτειας ενώ γίνεται λεπτομερής αναφορά στην εξελικτική διαδικασία της ευρασιατικής ολοκλήρωσης που προωθεί το Κρεμλίνο, καθώς και η δράση του στον οικονομικό, ενεργειακό και στρατιωτικό τομέα. Τέλος όσο αφορά την διεθνή θέση της Ρωσίας, αναλύεται η προσπάθεια της να αποκτήσει νέους στρατηγικούς εταίρους με τους οποίους να μοιράζεται το όραμα μια πολυπολικής παγκόσμιας τάξης και στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται ο συνασπισμός BRICS ως ένα αντιηγεμονικό εγχείρημα.

4.1 Τα χαρακτηριστικά Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση του Κομμουνισμού, η Ρωσία αποτέλεσε τον διάδοχο της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), αφού ήταν το ισχυρότερο, μεγαλύτερο και πολυπληθέστερο κράτος μεταξύ των κρατών που προέκυψαν από την διάλυση της.⁴²⁶ Το νέο κράτος έχοντας απωλέσει τις γεωπολιτικές και ιδεολογικές βεβαιότητες που του πρόσδιδε η σοβιετική πολιτική, οδηγήθηκε σε μια επιτακτική διαδικασία επαναπροσδιορισμού του εαυτού του. Η σύγχρονη Ρωσία κλήθηκε να απαντήσει σε μια σειρά από ερωτήματα που αφορούσαν τον διεθνή της ρόλο και την σχέση της με το παγκόσμιο σύστημα όπως και την ίδια την ταυτότητα της ως κράτος. Συστατικό στοιχείο της διαδικασίας αυτοπροσδιορισμού αποτέλεσε η προσπάθεια δημιουργίας ενός νέου οράματος

---

⁴²⁶ Πάνος Ιατρίδης, *Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική στην Ευρασία*, Master Thesis, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2020, σελ.19

εξωτερικής πολιτικής που να είναι κατάλληλο, για μια αποδυναμωμένη μεν, τεράστια δε, δύναμη που καλείτε να ανταπεξέλθει με αναδυόμενες και απρόβλεπτες απειλές. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 υπό την ηγεσία του Boris Yeltsin η κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής παρέμεινε εν πολλοίς η ίδια με αυτήν των τελευταίων ημερών της ΕΣΣΔ και προσέβλεπε στην ταχεία φιλελευθεροποίηση του κράτους και ένταξη στους δυτικούς θεσμούς. Ωστόσο ο ταχείς και βεβιασμένος προσανατολισμός προς την Δύση προκάλεσε αντιδράσεις στο εσωτερικό και έτσι στα μέσα της δεκαετίας το όραμα για την νέα αποστολή της Ρωσίας είχε αλλάξει. Κυριάρχησε η άποψη πως τα συμφέροντα της Ρωσίας παρέμεναν διακριτά από αυτά της φιλελεύθερης καπιταλιστικής Δύσης και ως εκ τούτου η Ρωσία έπρεπε να αποκατασταθεί ως ανεξάρτητος διεθνής παράγοντας.⁴²⁷

Χαρακτηριστικό στοιχείο του νέου δόγματος εξωτερικής πολιτικής που αναπτύχθηκε είναι το γεγονός ότι βασίζεται στην ρεαλιστική σχολή σκέψης των διεθνών σχέσεων και στις αρχές της ισορροπίας ισχύος.⁴²⁸ Παρόλο που οι δυτικές δυνάμεις έβλεπαν την Ρωσία ως μια περιφερειακή δύναμή που η επιρροή της είχε μειωθεί κατακόρυφα,⁴²⁹ κύριος γεωπολιτικός ανταγωνιστής για την ίδια παρέμεναν οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ και βασικός της στόχος ήταν η εξισορρόπηση τους και η διεύρυνση της σφαίρας επιρροής της.⁴³⁰ Επίσης, σύμφωνα με το νέο δόγμα η Ρωσία παραμένει αντίθετη στην ηγεμονία και τον ιμπεριαλισμό των ΗΠΑ ενώ παράλληλα θεωρεί ασταθές ένα μονοπολικό διεθνές σύστημα.⁴³¹ Η προσέγγιση αυτή έχει χαρακτηριστεί ως «Δόγμα Primakov»⁴³², λόγω της άποψης του πρώην πρωθυπουργού και υπουργού εξωτερικών Yevgeny Primakov πως, η Ρωσία έπρεπε να επιδιώκει την εξισορρόπηση της αμερικανικής ηγεμονίας και να προσπαθήσει να δημιουργήσει ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα όπου θα υπάρχει έλεγχος και ισορροπίες από άλλες μεγάλες δυνάμεις που θα αντισταθμίζουν και θα περιορίζουν τον ηγεμόνα, ήτοι τις ΗΠΑ.⁴³³

Σε αυτό το πλαίσιο όταν ο Putin βγήκε στο προσκήνιο στα τέλη της δεκαετίας του 90' ακολούθησε μια στρατηγική εξωτερικής πολιτικής που αποσκοπούσε στην αποκατάσταση της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης. Η στρατηγική αυτή στηριζόταν στην συναίνεση που υπήρξε

---

⁴²⁷ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Rowman & Littlefield Publishers, United States of America, 2009, σελ.11

⁴²⁸ Allen Lynch, "The Realism of Russia's Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, Vol. 53, No. 1, 2001, σελ. 7-31

⁴²⁹ Paul Stronski and Richard Sokolsky, "The Return of Global Russia: An Analytical Framework", *Carnegie Endowment for International Peace*, 2017, σελ.4

⁴³⁰ Michael Mcfaul, "Russia's Many Foreign Policies", *Demokratizatsiya*, Vol.7, No.3,1999, σελ.393-412

⁴³¹ Elias Götz & Camille-Renaud Merlen, "Russia and the question of world order", *European Politics and Society*, Vol.20, No.2, 2018, σελ.133-153

⁴³² Dimitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2001, σελ.283

⁴³³ Dimitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Ibid, σελ.283-284

μεταξύ της ρωσικής ελίτ σχετικά με την φύση των διεθνών σχέσεων και την ταυτότητα της Ρωσίας ενώ, αποσκοπούσε στην διαμόρφωση του οράματος για τον ρόλο της Ρωσίας. Θεμέλιος λίθος της συναίνεσης αυτής ήταν η πεποίθηση ότι η Ρωσία αποτελεί μεγάλη δύναμη η οποία, αν και αποδυναμωμένη, έχει συμφέροντα σε πολλές γωνιές του πλανήτη και την ευθύνη της αυτοπροστασίας και αυτοσυντήρησης σε ένα επικίνδυνο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Συνεπώς και αρχής γενομένης από τον Yevgeny Primakov και εν συνεχεία υπό τον Vladimir Putin η ρωσική εξωτερική πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο επιδιώκει ένα διεθνές σύστημα στο οποίο οι μεγάλες δυνάμεις να αποτελούν τους θεματοφύλακες της παγκόσμιας τάξης, να κινούνται με γνώμονα τα εθνικά τους συμφέροντα, να διατηρούν μια γενική ισορροπία ισχύος μεταξύ τους και να σέβονται το ένα την πρωτοκαθεδρία του άλλου σε συγκεκριμένες σφαίρες επιρροής⁴³⁴.

Όταν το 1999 ο Vladimir Putin ανέβηκε στην εξουσία οι αντιδράσεις από τις ισχυρές δυτικές πρωτεύουσες ήταν θετικές αφού υπήρχε η πεποίθηση πως θα επανάφερε την Ρωσία σε δυτικό προσανατολισμό.⁴³⁵ Η παροχή στήριξης από την Ρωσία προς τις ΗΠΑ μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 ενίσχυσαν την πεποίθηση αυτή στην Δύση. Πιο συγκεκριμένα η απόφαση για συνεργασία κάτω από την ηγεσία των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, θεωρήθηκε ως επιβεβαίωση της αποφασιστικότητας της Ρωσίας να αναδιαμορφώσει την ταυτότητά της ως δυτική και όχι ως παγκόσμια ή ευρασιατική δύναμη.⁴³⁶ Ωστόσο, παρά την αποδοχή των αμερικάνικων πρωτοβουλιών εκ μέρους του Putin, υπήρχαν στοιχεία που ανησυχούσαν την Δύση, όπως, η επιδίωξη μεγαλύτερης επιρροής στα μετασοβιετικά κράτη και συγκεκριμένα η πολιτική της σε σχέση με τα στενά του Κέρτς.⁴³⁷ Στην πραγματικότητα τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και η οξεία αντίδραση των ΗΠΑ σε αυτά ενίσχυσε το ενδιαφέρον της Ρωσίας για ένα κόσμο ισχυρών κρατών και όχι ενός μοναδικού ηγεμόνα που προασπίζονταν οι ΗΠΑ. Παράλληλα, η πρακτικής της Ουάσιγκτον να αγνοεί τις έντονες ρωσικές αντιρρήσεις σε πολιτικές όπως η επέκταση του NATO και η απόσυρση από τη Συνθήκη ABM οδήγησαν σε περαιτέρω σκεπτικισμό εκ μέρους της Μόσχας σε σχέση με το πως θα ήταν δυνατό να ενταχθεί στην δυτική κοινότητα κρατών.⁴³⁸

Μία πιο ξεκάθαρη εικόνα σε σχέση με την κατεύθυνση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, δίδεται με το έγγραφο Αντίληψης Εξωτερικής Πολιτικής του 2000 που εγκρίθηκε από τον Putin και αναφέρει ως βασική προτεραιότητα της Ρωσίας τα εξής: « *Την προώθηση των συμφερόντων*

---

⁴³⁴ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Ibid, 2009.σελ.10-23

⁴³⁵ Jack Matlock, 'Russia Votes: Will Democracy Win?', New York Times, 2000

<https://www.nytimes.com/2000/03/26/opinion/russia-votes-will-democracy-win.html>

⁴³⁶Thomas Nichols, *Russia's Turn West: Sea Change or Opportunism*, World Policy Journal, Duke University Press, Win 2002–2003, 19(4), σελ. 13–14

⁴³⁷ Janusz Bugajski, 'Russia's New Europe', Ibid, 2002, σελ. 84–91

⁴³⁸ Celeste Wallander, 'The Challenge of Russia for U.S. Policy,' testimony to U.S. Senate Committee on Foreign Relations, 2005

της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως μεγάλης δύναμης και ως ένα από τα κέντρα με τη μεγαλύτερη επιρροή στον σύγχρονο κόσμο εξασφαλίζοντας την ασφάλεια, τη διατήρηση και την ενίσχυση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητάς της και την ισχυρή και έγκυρη θέση της στην παγκόσμια κοινότητα προκειμένου να προωθήσει την ανάπτυξη των πολιτικών, οικονομικών και πνευματικών της ικανοτήτων.»⁴³⁹ Το κείμενο δίνει προτεραιότητα σε έννοιες όπως η κυριαρχία, η ισχύς, η μεγάλη δύναμη, η εταιρική σχέση μεταξύ των κρατών, έννοιες που αποκρυσταλλώνουν την επιρροή της γεωπολιτικής στην ρωσική εξωτερική πολιτική. Περιγράφεται ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα όπου τα κράτη επιδιώκουν την εξουσία και τα εθνικά τους συμφέροντα, ενώ υπόκεινται σε ένα ισοζύγιο ισχύος στοιχεία που είναι αντίθετα με την φιλελεύθερη διεθνή τάξη της οποίας ηγούνται οι ΗΠΑ. Η γεωπολιτική αντίληψη για τον τρόπο λειτουργίας του διεθνούς συστήματος που περιγράφεται στο έγγραφο, σε συνάρτηση με την πεποίθηση ότι, η θέση της Ρωσίας στον κόσμο απειλείται από τη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας τάξης από την οποία αποκλείεται, έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο ασκείται στην πράξη η ρωσική εξωτερική πολιτική.⁴⁴⁰

Βασικές προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας από την αρχή της προεδρίας του Putin ήταν οι εξής :

1. Διαμόρφωση μιας νέας παγκόσμιας τάξης όπου θα υπάρχει αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των κρατών και ο ΟΗΕ, του οποίου ο ρόλος πρέπει να ενισχυθεί, θα είναι ο κύριος ρυθμιστής και των διεθνών σχέσεων.
2. Ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας μέσω της περαιτέρω μείωσης εξοπλισμών, της από κοινού μείωσης του πυρηνικού οπλοστασίου με τις ΗΠΑ, τήρηση της Συνθήκης ABM, της αποτροπής διάδοσης πυρηνικών και της καταπολέμησης διεθνούς τρομοκρατίας μέσω συνεργασίας των κρατών.
3. Προώθηση της ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις μέσα από πιο ευνοϊκές εξωτερικές συνθήκες για την ρωσική οικονομία, πλήρης συμμετοχή της Ρωσίας σε Διεθνείς εμπορικούς και οικονομικούς οργανισμούς, και χρήση οικονομικών μέσων και φυσικών πόρων για την προάσπιση των εθνικών της συμφερόντων.
4. Αύξηση της στρατιωτικής, πολιτικής, οικονομικής, ενεργειακής και πολιτισμικής επιρροής στα μετασοβιετικά κράτη της ΚΑΚ και της Ανατολικής Ευρώπης μέσα από σχέσεις καλής γειτονίας ή εταιρικές στρατηγικές σχέσεις γεγονός που θα έχει ως αποτέλεσμα την επιρροή

---

⁴³⁹ Russian Ministry of Foreign Affairs, *The Foreign Policy concept of the Russian Federation, 2000*, <https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

⁴⁴⁰ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Ibid, 2009.σελ.14-16

στους προσανατολισμούς της εξωτερικής πολιτικής και στις πολιτικές ασφάλειας των κρατών αυτών.

5. Προσπάθεια περιορισμού και αποτροπής της δυτικής θεσμικής διεύρυνσης, στα πλαίσια του NATO και της Ε.Ε, και ανοικοδόμηση της ευρύτερης σφαίρας επιρροής της Ρωσίας για να ανακτήσει ξανά το κύρος της ως μεγάλη δύναμη.

6. Δημιουργία ενός σταθερού συστήματος ασφάλειας και συνεργασίας στην Ευρώπη στο πλαίσιο της ανάπτυξης του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και ενίσχυση της εταιρικής σχέσης ΕΕ- Ρωσίας με γνώμονα τον σεβασμό των συμφερόντων της Ρωσίας.

7. Ουσιαστική και εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και NATO στην βάση της Ιδρυτικής Πράξης για τις Αμοιβαίες Σχέσεις, τη Συνεργασία και την Ασφάλεια που υπογράφηκε στις 27ης Μαΐου 1997 η οποία είναι δυνατή μόνο εάν υπάρχει σεβασμός των συμφερόντων των πλευρών και η ένταση της συνεργασίας θα εξαρτηθεί από την συμμόρφωση του NATO με τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν.

8. Ενίσχυση και ανάπτυξη φιλικών σχέσεων με κράτη της Ασίας όπως η Κίνα, η Ινδία και το Ιράν. Η σύμπτωση των θεμελιωδών προσεγγίσεων στα βασικά ζητήματα της παγκόσμιας πολιτικής με κάποια από αυτά τα κράτη μπορούν να αποτελέσουν ένας από τους βασικούς πυλώνες της περιφερειακής και παγκόσμιας σταθερότητας και τόνωση της συμμετοχής της Ρωσίας σε κύριες θεσμικές δομές της περιοχής της Ασίας και του Ειρηνικού.

9. Ενεργός συμμετοχή και παρουσία στην ευρύτερη περιφέρεια της Ρωσίας με σκοπό την εξομάλυνση και σταθεροποίηση της κατάστασης στην Μέση Ανατολή συμπεριλαμβανομένης της ζώνης του Περσικού Κόλπου και της Βόρειας Αφρικής, και προσπάθεια για μετατροπή σε ζώνη ειρήνης, σταθερότητας και καλής γειτονίας της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας, του Καύκασου και της λεκάνης της Κασπίας Θάλασσας. Προτεραιότητα της Ρωσίας σε αυτό το πλαίσιο θα είναι και η αποκατάσταση η ενίσχυση των θέσεων της, ιδιαίτερα των οικονομικών, συμπεριλαμβανομένου του θέματος της επιλογής διαδρομών για σημαντικές ροές ενέργειας.⁴⁴¹

Η έμφαση που έδωσε ο Ρώσος Πρόεδρος στην εδραίωση της Ρωσίας ως απαραίτητου πυλώνα του διεθνούς συστήματος τον οδήγησε σε αρκετές περιπτώσεις να έχει διαφορετική προσέγγιση έναντι της Δύσης σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και ανάλογα με την ανάγκη για εδραίωση της διεθνούς θέσης της Ρωσίας. Για παράδειγμα, στο πρώτο μισό της προεδρίας του Putin η

---

⁴⁴¹ Russian Ministry of Foreign Affairs, *The Foreign Policy concept of the Russian Federation*, 2000, <https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/econcept.htm> και Janusz Bugajski, 'Russia's New Europe', *The National Interest*, Win 2002–03 (74), σελ. 84–91

ρωσική εξωτερική πολιτική ήταν παθητικά αντιδραστική και υπήρχε προσπάθεια ελαχιστοποίησης των διαφωνιών με την Δύση. Η στάση αυτή προερχόταν από την σκέψη ότι η διεθνής συνεργασία σε συνδυασμό με την αποκατάσταση των πηγών της ρωσικής ισχύος στο εσωτερικό ήταν ένας αποτελεσματικός τρόπος για την ανάκτηση της χαμένης επιρροής της Ρωσίας. Ωστόσο όταν από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 το εξωτερικό και εσωτερικό περιβάλλον άλλαξε ως συνέπεια της αύξησης των τιμών της ενέργειας, του πολέμου στο Ιράκ και των έγχρωμων επαναστάσεων στα μετασοβιετικά κράτη, άλλαξε και η στρατηγική του Κρεμλίνου για την επίτευξη των γεωπολιτικών του στόχων. Ο πλούτος που απέκτησε η Ρωσία σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο έδωσε μια περεταίρω αίσθηση ανεξαρτησίας και ισχύος στην Ρωσία και η διεθνής συμπεριφορά της έγινε πιο ουσιαστική και αποφασιστική σε σχέση με την διεκδίκηση των ρωσικών συμφερόντων και ερχόταν σε άμεση αντίθεση με τους στόχους των ΗΠΑ και της ΕΕ.⁴⁴²

4.2 Αντι-ηγεμονική στάση Ρωσίας

Όπως καταδείχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα του 21ού αιώνα, η δυνατότητα της προβολής στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου όσο οι προσπάθειες για περεταίρω εδραίωση της φιλελεύθερης ηγεμονίας τους, σε αρκετές περιπτώσεις αμφισβητούσε τόσο τον ρόλο όσο και τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας. Στο πλαίσιο αυτό και παρά τις διαφοροποιήσεις που υπήρξαν στον χειρισμό των εξωτερικών ζητημάτων μεταξύ της αρχής της θητείας του Putin και της μετέπειτα προεδρίας του, κοινή συνισταμένη για την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας αποτέλεσε ο στόχος της ανάκτησης της κυριαρχίας στην πρώην σοβιετική περιοχή και η ανάκαμψη της ως μεγάλη δύναμη, καθώς και οι προσπάθειες για οικοδόμηση ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος που θα διοικείται από μια συναυλία μεγάλων δυνάμεων. Ο προσανατολισμός αυτός είναι εξ ορισμού αντίθετος προς τις ηγεμονικές επιδιώξεις των ΗΠΑ και επι της ουσίας αμφισβητεί την φιλελεύθερη κατάσταση πραγμάτων όπως αυτή οικοδομήθηκε από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου από τις ΗΠΑ.⁴⁴³ Η στάση αυτή, έναντι στην αμερικανική ηγεμονία από αναδυόμενες περιφερειακές δυνάμεις ήταν χαρακτηριστικό στοιχείο του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Οι δυνάμεις αυτές, κατά κύριο λόγο η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία, αξιώνουν να μεταβάλουν το status quo υπέρ τους στην περιφέρειά τους με απώτερο σκοπό την περιφερειακή ηγεμονία και ταυτοχρόνως επιδιώκουν να σταθούν εμπόδιο στην επιδίωξη των ΗΠΑ για διατήρηση και εδραίωση της πλανητικής τους ηγεμονίας.⁴⁴⁴

---

⁴⁴² Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Ibid, 2009.σελ.23-25

⁴⁴³ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Ibid, 2009.σελ.36-37

⁴⁴⁴ Ευαγόρας Ευαγόρου, *Αμερικανικός ηγεμονισμός και ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων: Ανακατατάξεις στο σύγχρονο διεθνές σύστημα*, Ibid, 2018 σελ. 37

Συνεπώς, εκ μέρους της Ρωσίας η εξισορρόπηση και αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας έλαβε χώρα τόσο σε περιφερειακό όσο και σε πλανητικό επίπεδο με απώτερο στόχο την διαμόρφωση μιας πολυπολικής διεθνούς τάξης στην οποία θα έχει η ίδια τον ρόλο και την επιρροή μιας μεγάλης δύναμης

4.2.1 Η Ρωσία ως περιφερειακός Ηγεμόνας

Μετά από την κατάρρευση του Κομμουνισμού και των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών στα εδάφη που για αιώνες αποτελούσαν τμήμα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και μετέπειτα της ΕΣΣΔ πέραν της διαδόχου Ρωσίας, σχηματίστηκαν 14 νέα ανεξάρτητα κράτη. Έτσι στην εξωτερική πολιτική του νέου ρωσικού κράτους η απόκτηση ηγεμονίας στην περιφέρεια της, ήτοι των πρώην σοβιετικό χώρο, αναπόφευκτα έλαβε σημαίνουσα θέση. Ταυτόχρονα, η απόκτηση της περιφερειακής ηγεμονίας εξυπηρετούσε και τον στόχο της ισχυροποίησης της Ρωσίας και της ενίσχυσης της θέσης της έναντι των άλλων ανταγωνιστικών δυνάμεων και κυρίως των ΗΠΑ.⁴⁴⁵ Για την Μόσχα, η ανάγκη για ανάκτηση της επιρροής στην περιφέρεια της ενισχύθηκε περαιτέρω λόγω των κεντρόφυγων τάσεων των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών που, από τις αρχές της δεκαετίας του 90 και έπειτα άρχισαν να διασυνδέονται όλο και περισσότερο με τις δυτικές δυνάμεις που επεκτείνονταν προς την Ανατολική Ευρώπη και την Ευρασία ευρύτερα.⁴⁴⁶ Η πολιτική της Ρωσίας για επανάκτηση της επιρροής εκφράστηκε μέσα από τον γεωπολιτικό όρο «εγγύς εξωτερικό» που άρχισε να διαδίδεται από τις πολιτικές ελίτ της Ρωσίας την δεκαετία του 90 και αναφερόταν στις, πλέον ανεξάρτητες, πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.⁴⁴⁷ Την ίδια περίοδο σε σημαντικά έγγραφα Ρώσων διπλωματικών αξιωματούχων που διαχειρίζονταν τις σχέσεις με πρώην σοβιετικά κράτη γινόταν εκτεταμένη χρήση του όρου «εγγύς εξωτερικό» και υπογραμμίζονταν η ανάγκη να διατηρηθεί η ρωσική επιρροή και να αναγνωριστούν από την διεθνή κοινότητα τα ειδικά συμφέροντα και ο κυρίαρχος ρόλος της Ρωσίας στην μετασοβιετική περιφέρεια. Παράλληλα, το ξέσπασμα των συγκρούσεων στην Μολδαβία και τον Καύκασο στις αρχές της μεταψυχροπολεμικής περιόδου έδωσαν την αφορμή στην Ρωσική ηγεσία να απαιτήσουν να αναγνωριστεί ο ειδικός ρόλος της Ρωσίας ως εγγυητή της σταθερότητας και ασφάλειας στην

---

⁴⁴⁵ Ιωάννης Χουλιάρης, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Κέντρο Διεθνών και Στρατηγικών Αναλύσεων, Αθήνα, 2020 σελ 1-6

⁴⁴⁶ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη*; , Διδακτορική Διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2020, σελ. 48

⁴⁴⁷ William Safire, *ON LANGUAGE: The Near Abroad*, *The New York Times*, 1994 <https://www.nytimes.com/1994/05/22/magazine/on-language-the-near-abroad.html>

μετασοβιετική περιφέρεια και να επικυρωθούν οι ρωσικές ειρηνευτικές επεμβάσεις στις περιοχές αυτές.⁴⁴⁸

Το «εγγύς εξωτερικό» όπου έχει ηγεμονικές επιδιώξεις η Ρωσία περιλαμβάνει τα κράτη που παλαιότερα αποτελούσαν μέρος της ΕΣΣΔ, δηλαδή, την Ουκρανία, την Λευκορωσία, την Μολδαβία, την Γεωργία, την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν, το Τατζικιστάν, το Κυργιστάν, το Ουζμπεκιστάν και το Τουρκμενιστάν. Από τις ηγεμονικές αξιώσεις στα πρώην σοβιετικά κράτη εξαιρούνται η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία που εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ και την Ε.Ε.⁴⁴⁹ Μέσω της επαναφοράς και διατήρησης της ρωσικής επιρροής στην περιφέρεια της το Κρεμλίνο επιδιώκει τους εξής γεωπολιτικούς και στρατηγικούς στόχους :

- Την διασφάλιση της πρόσβασης στα λιμάνια της Βαλτικής και Μαύρης Θάλασσας.
- Την δημιουργία μιας προστατευτικής «ουδέτερης ζώνης» γύρω από τα σύνορά της και μεταξύ της Ρωσίας και των υπαρκτών ή δυνητικών της αντιπάλων όπως οι ΗΠΑ, οι Ευρωπαϊκοί σύμμαχοί των ΗΠΑ, η Τουρκία και το Ιράν αφού λόγω της γεωγραφίας η Ρωσία ανέκαθεν ήταν ευάλωτη σε εξωτερικές εισβολές.
- Την διατήρηση της ρωσικής ηγεμονίας στην περιοχή και την αποτροπή άλλων ανάδυσης άλλων περιφερειακών δυνάμεων
- Τον έλεγχο επί των πλούσιων φυσικών πόρων της περιοχής.
- Την διατήρηση του ελέγχου επί καιρίας σημασίας στρατιωτικών υποδομών όπως η ναυτική βάση στην Κριμαία και αμυντικών υποδομών στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες συμπεριλαμβανομένων και πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής και πυρηνικού υλικού .
- Εξασφάλιση πρόσβασης σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών.
- Οικονομική κυριαρχία στις αγορές των περιφερειακών κρατών για προώθηση ρωσικών προϊόντων και εξάρτηση τους από την ρωσική οικονομία.⁴⁵⁰

Παράλληλα η ρωσική πολιτική δεν βασίζεται μόνο σε στρατηγικές ανησυχίες αλλά και σε πολιτιστικά και πολιτικά κριτήρια που αφορούν:

- Την προστασία των ρωσικών μειονοτήτων που ζουν στα πιο πάνω κράτη που μετά από την διάλυση της ΕΣΣΔ απαριθμούσαν περίπου 25 εκατομμύρια άτομα. Η αντίληψη για την προστασία των μειονοτήτων προέρχεται από την εθνικιστική αντίληψη που

---

⁴⁴⁸ Fiona Hill and Pamela Jewett, *"Back in the USSR": Russia's Intervention in the Internal Affairs of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, Massachusetts, 1994 σελ 1-8

⁴⁴⁹ Andrew Radin and Clint Reach, *Russian Views of the International Order*, RAND Corporation, Santa Monica California, 2017, σελ. 9-11

⁴⁵⁰ Fiona Hill and Pamela Jewett, *"Back in the USSR": Russia's Intervention in the Internal Affairs of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*, Ibid, σελ.3

υπάρχει στην Ρωσία πως οι πρώην σοβιετικές δημοκρατίες δεν είναι πραγματικά ανεξάρτητες χώρες.

- Την αποτροπή διάδοσης και επικράτησης φιλελεύθερων , φιλοδυτικών και δημοκρατικών κινήσεων τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε αντικυβερνητικές κινητοποιήσεις όμοιες με αυτές στις αρχές του 21ού αιώνα στην Γεωργία και Ουκρανία που για την ρωσική πολιτική ηγεσία αποτελούν κινήματα που δρουν ως όργανα δυτικών δυνάμεων που θέλουν να αποσταθεροποιήσουν την Ρωσία και να μειώσουν την περιφερειακή της επιρροή.⁴⁵¹

Ουσιαστικά, η επιδίωξη της Ρωσίας είναι να πετύχει την περιφερειακή ηγεμονία ούτως ώστε τα περιφερειακά κράτη:

- Να μην λαμβάνουν στρατηγικές αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής χωρίς να συμβουλευτούν την Ρωσία.
- Να ακολουθούν πολιτικές που εξυπηρετούν τις ρωσικές απαιτήσεις.
- Να συμμετέχουν σε διακρατικούς οργανισμούς που είναι υπό Ρωσική ηγεσία όπως ο ΟΣΣΑ, ΚΑΚ και η ΕΑΟΕ .⁴⁵²
- Να μην αναπτύσσουν στενούς και προνομιακούς δεσμούς με άλλα κράτη και διακρατικούς οργανισμούς που για την Ρωσία είναι ανεπιθύμητοι στην περιφέρεια της όπως η Ε.Ε και το ΝΑΤΟ.⁴⁵³

Ύστερα από ένα μικρό διάστημα φιλελεύθερου προσανατολισμού κατά την πρόιμη μεταψυχροπολεμική περίοδο⁴⁵⁴, από τα μέσα της δεκαετίας του 90' η ρωσική υψηλή στρατηγική επικεντρώθηκε στους πιο πάνω στόχους. Ουσιαστικά την δεκαετία αυτή σταδιακά τέθηκαν οι βάσεις για την πολιτική που θα ακολουθούσε από την αυγή του αιώνα και έπειτα ο Vladimir Putin. Στόχος της Ρωσίας ήταν να προωθήσει την συνεργασία και την περιφερειακή ενοποίηση των κρατών της μετασοβιετικής περιφέρειας σε ζητήματα οικονομίας, εξωτερικής πολιτικής, περιβάλλοντος και ασφάλειας με απώτερο σκοπό την αύξηση της επιρροής της .⁴⁵⁵ Τα μέσα για άσκηση επιρροής εκ μέρους της Ρωσίας ήταν οικονομικά και στρατιωτικά τόσο σε διμερές όσο και σε πολυμερές επίπεδο και περιλάμβαναν τόσο τιμωρητική στάση σε

---

⁴⁵¹ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighborhood*, EU-STRAT Project Freie Universität Berlin, Berlin, 2019, σελ. 11

⁴⁵² Andrew Radin and Clint Reach, *Russian Views of the International Order*, Ibid, σελ. 13-14

⁴⁵³ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighborhood*, Ibid, 2019, σελ.13

⁴⁵⁴ Ιωάννης Χουλιάρας, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Ibid, 2020, σελ 10

⁴⁵⁵ Jakub Kulhánek, *Russia and Near Abroad: Past and Present*, Association for International Affairs (AMO), Prague, 2006, σελ. 3-4

περίπτωση παρέκκλισης από πολιτικές αρεστές στην Μόσχα όσο και αμοιβές όταν συνέβαινε το αντίθετο.⁴⁵⁶

Κατά την δεκαετία του 90' τέθηκαν τα αρχικά θεμέλια για την περιφερειακή ενοποίηση της Ευρασίας τόσο σε οικονομικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο που θα έδινε την δυνατότητα στην Μόσχα να ασκήσει πολιτική επιρροή και να περιορίσει τον εκδυτικισμό των ανεξάρτητων κρατών. Αρχικά, το 1991 συστάθηκε η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών στην οποία προσχώρησαν η Μολδαβία, η Αρμενία, το Καζακστάν, το Αζερμπαϊτζάν, το Ουζμπεκιστάν, το Τουρκμενιστάν, η Κιργιζία και το Τατζικιστάν. Μέσω της ΚΑΚ είχε γίνει μια ιστορική μετάβαση αφού θεσμοθετήθηκε το πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ των μετασοβιετικών δημοκρατιών ενώ η Ρωσία διατήρησε μία περιορισμένη πρωτοκαθεδρία επί των άλλων κρατών στο πλαίσιο του νέου διακυβερνητικού οργανισμού. Ένα χρόνο αργότερα η ΚΑΚ πλαισιώθηκε σε αμυντικό και στρατιωτικό επίπεδο με την ΣΣΑ η οποία καθόριζε την στρατιωτική συνεργασία των μελών της. Την ΣΣΑ υπέγραψαν η Ρωσία, το Καζακστάν, η Αρμενίας, η Κιργιζίας, ο Τατζικιστάν και το Ουζμπεκιστάν ενώ το Αζερμπαϊτζάν, η Γεωργία και η Λευκορωσία εντάχθηκαν τα επόμενα χρόνια. Εν συνεχεία τα κράτη-μέλη υπέγραψαν την συνθήκη για την Οικονομική Ένωση που όριζε «ελεύθερη κυκλοφορία, αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και εργατικού δυναμικού», ενώ πρόβλεπε τη δημιουργία «τελωνειακής ένωσης, τον εναρμονισμό των μακροοικονομικών και νομισματικών πολιτικών» καθώς και τη δημιουργία «νομισματικής ένωσης».⁴⁵⁷ Οι θεσμικές συνεργασίες που προωθήθηκαν μέσω της ΚΑΚ, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την κατάθεση του σχεδίου του προέδρου του Καζακστάν Nursultan Nazarbayev, που πρόβλεπε τη σύσταση της Ευρασιατικής Ένωσης, που θα καταργούσε τα εμπόδια στις διακρατικές οικονομικές συναλλαγές, θα ενίσχυε τον ελεύθερο ανταγωνισμό και την αειφόρο οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των συμμετεχόντων.⁴⁵⁸ Η Ρωσία ανταποκρίθηκε θετικά στην πρόταση αυτή και προχώρησε στην υπογραφή Συνθήκης για Τελωνειακή Ένωση με το Καζακστάν και την Λευκορωσία ενώ το⁴⁵⁹ 1996 οι τρεις χώρες και η Κιργιζία σύναψαν την Συνθήκη για ολοκλήρωση στον Οικονομικό και Ανθρωπιστικό Τομέα που συμπεριελάμβανε και νέα πεδία οικονομικής συνεργασίας.⁴⁶⁰ Παρόλο που δεν υπήρχε

---

⁴⁵⁶ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighborhood*, Ibid, 2019, σελ. 21-22

⁴⁵⁷ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη*; Ibid, 2020, σελ. 26-27

⁴⁵⁸ Sadykova Raikhan, “*Eurasian idea of N.A. Nazarbayev as the basis of modern integration*”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2nd Cyprus International Conference on Educational Research. 2013, σελ. 377-386.

⁴⁵⁹ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη*; Ibid, 2020, σελ. 30

⁴⁶⁰ *Treaty on increased integration in economic and humanitarian fields*, Moscow, 29 Μαρτίου 1996, <http://www.evrazes.com/docs/view/120>

συμμετοχή όλων των κρατών του μετασοβιετικού χώρου στις διαδικασίες ευρασιατικής ολοκλήρωσης μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 90' συνάφθηκαν και η ΣΤΕΚΟΧ, που διασφάλιζε όχι μόνο τους οικονομικούς και αναπτυξιακούς στόχους της ολοκλήρωσης αλλά και την εθνική κυριαρχία των κρατών-μελών και την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης σε διακυβερνητικό πλαίσιο.⁴⁶¹

Το 2000 όταν ο Vladimir Putin ανήλθε στην εξουσία οι σχέσεις της Ρωσίας με τις δυτικές δυνάμεις εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε ένταση λόγω της πρώτης διεύρυνσης του ΝΑΤΟ (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία) και των μονομερών βομβαρδισμών του εναντίον της Σερβίας το 1999. Στο πλαίσιο αυτό η νέα κυβέρνηση του Κρεμλίνου όρισε τις αμερικανικές πολιτικές ως ύψιστη απειλή για την ρωσική ασφάλεια η οποία θα έπρεπε να εξισορροπηθεί από την περαιτέρω συνεργασία της Ρωσίας με τα κράτη της ΚΑΚ. Έτσι, δόθηκε ακόμη περισσότερη έμφαση στην πολιτική έναντι της μετασοβιετικής περιφέρειας στο πλαίσιο του γενικότερου στόχου της ανόρθωσης της ρωσικής ισχύος.⁴⁶² Σημαντικό στοιχείο που αναδεικνύει την πρόθεση της Ρωσίας να αναδειχθεί ως περιφερειακός ηγεμόνας αποτελεί η άποψη του Putin πως η σχέσεις της Ρωσίας με τα κράτη της περιφέρειας θα εξαρτώνται από τον βαθμό στον οποίο θα λάμβαναν υπόψιν τους τα ρωσικά συμφέροντα.⁴⁶³ Υπό αυτό το πρίσμα και έχοντας υπόψιν την ώθηση που δόθηκε από την οικονομική ανάκαμψη της Ρωσίας λόγω ανόδου των τιμών πετρελαίου εφαρμόστηκε δραστήρια πολιτική στο «εγγύς εξωτερικό» και προωθήθηκαν νέοι περιφερειακοί οργανισμοί που ενίσχυαν την εργαλειοθήκη της Μόσχας για άσκηση περιφερειακής ηγεμονίας.⁴⁶⁴

Στις 10 Οκτωβρίου 2000, η Ρωσία, το Καζακστάν, η Λευκορωσία, η Κιργιζία και το Τατζικιστάν συνέστησαν την ΕΑΟΚ της οποίας ηγήθηκε η Ρωσία.⁴⁶⁵ Παράλληλα, κατά τα πρώτα χρόνια της προεδρίας του ο Vladimir Putin βασιζόμενος στην παρακαταθήκη της κινεζορωσικής προσέγγισης της δεκαετίας του 90⁴⁶⁶ πλαισίωσε πολιτικά και στρατιωτικά την

---

⁴⁶¹ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ. 32

⁴⁶² Oxana Shevel, *Russia and the Near Abroad*, ResearchGate, 2015, σελ. 8

⁴⁶³ Jakub Kulhánek , *Russia and Near Abroad: Past and Present*, Ibid, 2006, σελ. 5

⁴⁶⁴ Oxana Shevel, *Russia and the Near Abroad*, Ibid , 2015, σελ. 8-9

⁴⁶⁵ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ. 35

⁴⁶⁶ Ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών και Πρωθυπουργός της Ρωσίας Yevgeny Primakov την δεκαετία του 1990 προώθησε τις σχέσεις Κίνας- Ρωσίας και κινητοποίησε την Κίνα ως στρατηγικό σύμμαχο της Ρωσίας για την εξισορρόπηση της αμερικανικής και δυτικής ηγεμονίας. Έτσι σχηματίστηκαν οι Πέντε της Σαγκάης που ήταν ένας σχηματισμός που αρχικά αφορούσε την διασυννοριακή ασφάλεια και στον οποίο συμμετείχαν πέραν της Ρωσίας και της Κίνας, το Καζακστάν, η Κιργιζία και το Τατζικιστάν. Παράλληλα, Κίνα και Ρωσία εμβάθυναν την συνεργασία τους σε διακρατικό και σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Βλ. : Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Υψηλή Στρατηγική της Ευρασιατικής Ολοκλήρωσης: Η στρατηγική αλληλεπίδραση*

ΕΑΟΚ. Συγκεκριμένα το 2001 οι ηγέτες των Πέντε της Σαγκάης εδραίωσαν την στενή συνεργασία τους αναγγέλλοντας την δημιουργία του ΟΣΣ ο οποίος ιδρύθηκε ένα χρόνο αργότερα και ταυτοχρόνως αύξησε τα μέλη του μετά την είσοδο του Ουζμπεκιστάν.⁴⁶⁷ Το ίδιο έτος συστάθηκε και ο ΟΣΣΑ με σκοπό την διασφάλιση της εφαρμογής της ΣΣΑ που είχε υπογραφεί το 1992.⁴⁶⁸ Ο νέος οργανισμός στον Χάρτη του προέβλεπε την αμοιβαία στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας κατά κράτους μέλους. Η σημασία του ΟΣΣΑ για την περιφερειακή ηγεμονία της Ρωσίας είναι πολυεπίπεδη. Κατά πρώτον, έδινε την δυνατότητα στην Μόσχα να διασφαλίσει την επιρροή της στα συμβαλλόμενα κράτη σε μία σημαντική χρονική στιγμή αφού τρία χρόνια πριν είχε αρχίσει η επέκταση του NATO προς την ανατολή και προετοιμαζόταν η μεγάλη διεύρυνση που συμπεριέλαβε τις τρεις χώρες της Βαλτικής, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία . Κατά δεύτερον, πλαισίωσε αμυντικά την ΕΑΟΚ και τέλος κατέστη σημαντικός πυλώνας στον οποίο μπορούσε να βασισθεί η ευρασιατική ολοκλήρωση και η μετεξέλιξη της Κοινότητας σε Ευρασιατική Ένωση, ήτοι σε μία πολιτική «υπερεθνική ένωση». Όταν κατά τους πρώτους μήνες του 2003 οχτώ πρώην κομμουνιστικές χώρες (Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία , Σλοβακία, Σλοβενία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) υπέγραψαν τη Συνθήκη Προσχώρησης στη Ε.Ε, η Ρωσία μαζί με το Καζακστάν και την Λευκορωσία αποφάσισαν να εμβαθύνουν την συνεργασία τους και να δημιουργήσουν κοινό οικονομικό χώρο με βασικό χαρακτηριστικό την ανεμπόδιστη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και εργατικού δυναμικού εντός των συνόρων τους. Στον κοινό οικονομικό χώρο εντάχθηκε και η Ουκρανία η οποία τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους μαζί με τις άλλες τρεις δυνάμεις συνυπέγραψε την Συμφωνία για τη Δημιουργία Κοινού Οικονομικού Χώρου.⁴⁶⁹ Ωστόσο, η συμμετοχή της Ουκρανίας ματαιώθηκε ύστερα από τα γεγονότα της «Πορτοκαλί Επανάστασης» (Νοέμβριος 2004 – Ιανουάριος 2005) η οποία έφερε την Ουκρανία σε ευρωπαϊκή τροχιά.⁴⁷⁰

Το 2006 έγιναν σημαντικά βήματα για την ευρασιατική ολοκλήρωση τόσο στο επίπεδο της διεύρυνσης όσο και σε αυτό της εμβάθυνσης. Αρχικά εντάχθηκε το Ουζμπεκιστάν στην ΕΑΟΚ

Ευρασιατικής Ένωσης-Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης, Έκθεση του ΙΔΟΣ για την Ευρασιατική Ένωση, 2017 και Chien Peng Chung, “China and the Institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization”, Problems of Post-Communism, Vol. 53, No. 5, 2006, σελ. 3-14.

⁴⁶⁷ Charter of the Shanghai Cooperation Organization, Saint-Petersburg, 2002.

[https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Doc.%20Manual/Listos%20para%20subir/ASIA/SHA NGAI-ORG/charter_shanghai_cooperation_organization.pdf](https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Doc.%20Manual/Listos%20para%20subir/ASIA/SHA%20NGAI-ORG/charter_shanghai_cooperation_organization.pdf)

⁴⁶⁸ Collective Security Treaty Organization <https://en.odkb-csto.org/25years/>

⁴⁶⁹ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ. 38-39

⁴⁷⁰ Taras Kuzio, “From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution”, Problems of Post-Communism, Vol. 52, No. 2, 2005, σελ. 29-44

και στον ΟΣΣ.⁴⁷¹ Όσον αφορά την οικονομική εμβάθυνση υπήρξε πρόοδος σε δύο ζητήματα. Κατά πρώτον ιδρύθηκε μετά από διακρατική συμφωνία της Ρωσίας και του Καζακστάν η ΕΑΤΑ , στην οποία εντάχθηκαν σταδιακά, με περιορισμένο κεφαλαιακό ποσοστό στην Τράπεζα, η Αρμενία και το Τατζικιστάν το 2009, η Λευκορωσία το 2010 και η Κιργιζία το 2011. Ο νέος θεσμός ήταν υποστηρικτικός της ΕΑΟΚ καθώς προωθούσε αναπτυξιακές δράσεις, εξυπηρετούσε επενδύσεις σε όλο τον ευρασιατικό χώρο ενισχύοντας έτσι το εγχείρημα της ολοκλήρωσης.⁴⁷² Κατά δεύτερον τα κράτη-μέλη της ΕΑΟΚ αποφάσισαν πως η οικονομική ολοκλήρωση θα γινόταν σε δύο επίπεδα. Από την μια η Ρωσία μαζί με την Λευκορωσία και το Καζακστάν θα αποτελούσαν τον πυρήνα της ολοκλήρωσης προετοιμάζοντας κατ' ουσία την μετεξέλιξη στην ΕΑΟΕ και από την άλλη η Κιργιζία και το Τατζικιστάν θα προσάρμοζαν τις οικονομίες τους στο πλαίσιο της ΕΑΟΚ για να ενταχθούν με την σειρά τους στην Τελωνειακή Ένωση.⁴⁷³ Από το 2007 μέχρι το 2012, και εν μέσω του πολέμου μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας λόγω της ενταξιακής πορείας της Γεωργίας προς το ΝΑΤΟ και την ΕΕ,⁴⁷⁴ το εγχείρημα της ευρασιατικής ολοκλήρωσης ήρθε αντιμέτωπο με προκλήσεις που είχαν ως αποτέλεσμα την αποχώρηση της Γεωργίας το 2008⁴⁷⁵ από την ΚΑΚ και του Ουζμπεκιστάν από την ΕΑΟΚ και τον ΟΣΣΑ το 2012.⁴⁷⁶ Παρά το πλήγμα της αποχώρησης των κρατών αυτών από την ρωσικής σφαίρα επιρροής, η Μόσχα μαζί με το Καζακστάν και την Λευκορωσία έκαναν σημαντικά θεσμικά βήματα για τη σύσταση της ΕΑΟΕ. Το 2007 τα τρία κράτη υπέγραψαν τη Συνθήκη για την ΤΕ ενώ μέχρι το 2010 άρθηκαν οι έλεγχοι αγαθών στα σύνορα των κρατών, θεσπίστηκε κοινό δασμολόγιο της ΤΕ και μέχρι το τέλος του έτους υπογράφηκαν 17 συμπληρωματικές συνθήκες για τον ΚΟΧ.⁴⁷⁷ Επίσης, στο διάστημα μεταξύ 2011 και 2012 οι πρόεδροι των τριών κρατών προχώρησαν στην σύναψη της Συνθήκης για την Ευρασιατική Οικονομική Επιτροπή

---

⁴⁷¹ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ. 41

⁴⁷² Eurasian Development Bank, *Investing in development and integration*, 2016
https://unece.org/fileadmin/DAM/energy/se/pp/eneff/7th_IFESD_Baku_Oct.2016/ESCAP_Elec_CIS/2_E.Shago_EDR.pdf

⁴⁷³ EAEU, *The presidents of the Member-States of the Eurasian integration processes at an informal summit of the Eurasian Economic Community in Sochi 16, August 2006*, Timeline
<http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-history>

⁴⁷⁴ Stephen Jones, *“The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries?”*, Cambridge Review of International Affairs, 2006, σελ. 33-48

⁴⁷⁵ « *Georgia Finalizes Withdrawal From CIS*», Radio Free Europe/Radio Liberty , 18 Αυγούστου 2009,
https://www.rferl.org/a/Georgia_Finalizes-Withdrawal-From-CIS/1802284.html

⁴⁷⁶ James Kilner, «*Uzbekistan withdraws from Russia-lead military alliance*», The Telegraph, 2 Ιουλίου 2012, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/uzbekistan/9369392/Uzbekistan-withdraws-from-Russia-lead-military-alliance.html> και

Gregory Gleason, «*Uzbekistan: Evaluating Tashkent's Reason for Leaving the Eurasian Economic Community*», Eurasianet, 25 Νοεμβρίου 2008, <https://eurasianet.org/uzbekistan-evaluating-tashkents-reason-for-leaving-the-eurasian-economic-community>

⁴⁷⁷ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ.44

που θα αποτελούσε το εκτελεστικό όργανο της ΕΑΟΕ και η οποία ξεκίνησε εργασίες για την εναρμόνιση των πεδίων της ΤΕ και του ΚΟΧ που ξεκίνησε η λειτουργία του τον Ιανουάριο του 2012.⁴⁷⁸ Παράλληλα, από το 2011 έως το 2014 η Ρωσία προχώρησε σε προσπάθειες διεύρυνσης καλώντας τα κράτη της ΚΑΚ να συμμετάσχουν στην ευρασιατική ολοκλήρωση, προκειμένου να σχηματίσουν από κοινού την Ευρασιατική Ένωση.⁴⁷⁹ Σταδιακά εντάχθηκαν η Κιργιζία και η Αρμενία στις διαδικασίες ευρασιατικής ολοκλήρωσης γεγονός που κατέδειξε την εξάρτηση της Αρμενίας από την Ρωσία αφού την ίδια περίοδο είχαν ήδη ξεκινήσει ήδη διαπραγματεύσεις με την ΕΕ για τη σύναψη Συμφωνίας.⁴⁸⁰ Εν συνεχεία, στα τέλη του 2013 ο Ρώσος πρόεδρος με τον ρωσόφιλο πρόεδρο της Ουκρανίας Yanukovich επιχείρησαν ξανά να ενταχθεί η Ουκρανία στο ευρασιατικό στρατόπεδο και κατ επέκταση στην ρωσική σφαίρα επιρροής.⁴⁸¹ Συνέπεια της προσπάθειας αυτής ήταν η την εξέγερση των φιλοδυτικών δυνάμεων και την αποσταθεροποίηση της χώρας, που, επί της ουσίας, μετεξελίχθηκε σε έναν περιορισμένο εμφύλιο πόλεμο μεταξύ ουκρανικού και ρωσόφωνου πληθυσμού.⁴⁸² Η προσπάθεια να αλλάξει ο προσανατολισμός της Ουκρανίας είχε αποτύχει ενώ οι συγκρούσεις κλιμακώθηκαν και εξελίχθηκαν στον πόλεμο του Donbas. Εντούτοις, η Ρωσία σε γεωστρατηγικό επίπεδο κατάφερε να επωφεληθεί αφού επέμβηκε στρατιωτικά στην χερσόνησο της Κριμαίας την οποία μετέπειτα προσάρτησε.⁴⁸³

Η διεθνής κοινότητα και κυρίως η Δύση επέβαλε σκληρές οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις στην Ρωσία για την επέμβαση και προσάρτηση της Κριμαίας.⁴⁸⁴ Εντούτοις και παρά το δυσμενές διεθνές κλίμα η Ρωσία διατήρησε την επιρροή της στην Λευκορωσία, το Καζακστάν,

---

⁴⁷⁸Supreme Eurasian Economic Council, *Decision on entry into force of international agreements forming the Common Economic Space of the Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan and Russian Federation*, 19 December 2011 <https://legalacts.ru/doc/reshenie-vysshego-evraziiskogo-ekonomicheskogo-soveta-ot-19122011-n-9/>

⁴⁷⁹Vladimir Putin, «A new integration project for Eurasia: The future in the making», *Izvestia*, 3 Οκτωβρίου 2011, <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

⁴⁸⁰Armen Grigoryan, «Armenia: Joining under the Gun», στο Frederick Starr Svante Cornell, *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Singapore, 2014, σελ. 98-109.

⁴⁸¹Timothy Heritage, «Ukraine holds key to Putin's dream of a new union», *Reuters*, 29 Νοεμβρίου 2013, <https://www.reuters.com/article/uk-ukraine-eu-putin-idUKBRE9AS0EZ20131129>

⁴⁸²Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, *Ibid*, σελ. 78-79, 82-86

⁴⁸³Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2015, σελ. 97-100, 107, 130

⁴⁸⁴Alison Sale and Michael Shear, «Russia Is Ousted From Group of 8 by U.S. and Allies», *The New York Times*, 24 Μαρτίου 2014, <https://www.nytimes.com/2014/03/25/world/europe/obama-russia-crimea.html> και Doina Chiacu, Susan Heavy, «U.S., EU, Canada impose sanctions on Russians over Ukraine», *Reuters*, 15 Μαρτίου 2019 <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia%20ukraine/u-s-eu-canada-impose-sanctions-on-russians-over-ukraine-idUSKCN1QW26J>

Την Αρμενία και την Κιργιζία.⁴⁸⁵ Έτσι στις 29 Μαΐου 2014 ο Putin, ο Nazarbayev και ο Lukashenko υπέγραψαν την Συνθήκη για την ΕΑΟΕ η οποία ξεκίνησε την λειτουργία της την 1^η Ιανουαρίου 2015.⁴⁸⁶ Στο επόμενο διάστημα στην ΕΑΟΕ εντάχθηκε η Αρμενία και η Κιργιζία.⁴⁸⁷ Μέσω της ΕΑΟΕ θα ενισχύονταν σε πολλαπλά επίπεδα η οικονομική συνεργασία ενώ για τους πρωτεργάτες της συνιστά την κύρια θεσμική δομή της ευρασιατικής ολοκλήρωσης που θα αποτελέσει τον πυλώνα για την σύσταση μιας «υπερεθνικής» ευρασιατικής ένωσης η οποία θα εμβαθύνει περαιτέρω στην πολιτική, στρατιωτική και ανθρωπιστική ολοκλήρωση.⁴⁸⁸ Βασικοί στόχοι της νέας νομικής προσωπικότητας ήταν η διαμόρφωση μιας κοινής αγοράς που δεν θα έχει δασμολογικούς ή άλλους φραγμούς, μιας κοινής ενεργειακής και φαρμακευτικής αγοράς, η εναρμόνιση πολιτικών που αφορούν την φορολογία, τον ανταγωνισμό, τις χρηματοπιστωτικές αγορές και η εγκαθίδρυση κοινών προδιαγραφών σε διάφορους τομείς.⁴⁸⁹ Επιπλέον η ΕΑΟΕ έδωσε στην Ρωσία την δυνατότητα να ασκεί την οικονομική της ισχύ στον μετασοβιετικό και επιδιώκει τόσο την ηγεμονία επί του δικού της περιφερειακού της μπλοκ αλλά και όσο αφορά το ευρύτερο διεθνές σύστημα ούτως ώστε να ελέγχει την πρόσβαση των άλλων δυνάμεων στον χώρο που θεωρεί ως δική της σφαίρα επιρροής.⁴⁹⁰

Εκτός από το πολυμερές επίπεδο της ΕΑΟΕ, η Ρωσία μπορούσε να εδραιώσει την οικονομική της ισχύ και λόγω της εξάρτησης των μετασοβιετικών οικονομιών από την Ρωσία για προμήθειες καίριων πρώτων υλών, ενεργειακών, συγκοινωνιακών και άλλων υποδομών. Η εξάρτηση που έχουν τα κράτη αυτά σε σημαντικούς τομείς όπως τα τρόφιμα, όπως και το γεγονός ότι η Ρωσία αποτελεί τον πρώτο εμπορικό προορισμό για τις εισαγωγές και εξαγωγές τους τα καθιστά εύαλτα έναντι της Ρωσίας. Στο πλαίσιο αυτό η Μόσχα είχε την δυνατότητα να χρησιμοποιεί την πολιτική «καρότο» ή «μαστίγιο» προκειμένου να επηρεάσει την συμπεριφορά των κρατών προς το συμφέρον της. Συγκεκριμένα ανά περιόδους η Μόσχα

---

⁴⁸⁵ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη*, Ibid, 2020, σελ.47

⁴⁸⁶ Treaty on the Eurasian Economic Union, 29 Μαΐου 2014

https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/kaz_e/wtacckaz85_leg_1.pdf

⁴⁸⁷ «Armenia Joins Russia-Led Eurasian Economic Union», The Moscow Times, 2 Ιανουαρίου 2015, <https://www.themoscowtimes.com/2015/01/02/armenia-joins-russia-led-eurasian-economic-union-a42666> και Eurasian Economic Union, *Accession of the Kyrgyz Republic to the EAEU*, https://eec.eaeunion.org/en/comission/department/dep_razv_integr/prisoedinenie-gosudarstv-k-eaes/kr.php

⁴⁸⁸ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη*, Ibid, 2020, σελ.13

⁴⁸⁹ Ιωάννης Χουλιάρας, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Ibid, 2020, σελ 16-17

⁴⁹⁰ Rilka Dragneva, and Katarzyna Wolczuk, *The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power*, London: Chatam House, 2017, σελ. 4-8, 19-20, 23

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-05-02-eurasian-economic-union-dragneva-wolczuk.pdf>

χρησιμοποίησε τόσο τιμωρητικά μέτρα όπως ποσοστώσεις, δασμούς, αποκλεισμούς από την αγορά και εσκεμμένες καθυστερήσεις στην τελωνειακή διαδικασία ⁴⁹¹ όσο και μέσα ανταμοιβής όπως η παροχή δανείων με ευνοϊκούς όρους.⁴⁹² Εν συνεχεία, ο ρόλος της Ρωσίας ως ενεργειακός πάροχος για τα πλείστα από τα πρώην σοβιετικά κράτη είναι ενισχυτικός παράγοντας για την ρωσική επιρροή στην περιοχή. Σε αρκετές περιπτώσεις το Κρεμλίνο εκμεταλλεύτηκε την επιρροή του στον ενεργειακό τομέα και έκανε χρήση εκβιαστικών και πειθαναγκαστικών πρακτικών όπως η αύξηση ή η μείωση των τιμών του πετρελαίου ή/και του φυσικού αερίου, η παροχή ενεργειακών δανείων ή η εκμετάλλευση αντίστοιχων υπαρχόντων χρεών και η διακοπή παροχής ενέργειας.⁴⁹³ Για παράδειγμα το 2010, η Μόσχα για να επεκτείνει το δικαίωμα χρήσης της ναυτικής βάσης της Κριμαίας μείωσε κατά 25% την τιμή του φυσικού αερίου που παρείχε στην Ουκρανία.⁴⁹⁴ Παρομοίως, η Μόσχα εκμεταλλεύθηκε τα ενεργειακά χρέη της Λευκορωσίας της Μολδαβίας και της Αρμενίας για να εξαγοράσει σχεδόν το σύνολο των ενεργειακών υποδομών των κρατών αυτών. Έτσι ενίσχυσε περαιτέρω την επιρροή της. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί η διακοπή παροχής φυσικού αερίου προς την Ουκρανία κατά τον χειμώνα του 2006 και του 2009 γεγονός που προκάλεσε σοβαρή κρίση τόσο στην Ουκρανία όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.⁴⁹⁵ Η εκμετάλλευση της προνομιακής ενεργειακής θέσης που κατείχε ως μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής του Κρεμλίνου φάνηκε και στις σχέσεις της με αρκετά ευρωπαϊκά κράτη τα οποία οδηγήθηκαν σε ενεργειακή εξάρτηση από την Ρωσία. Στόχος της πολιτικής αυτής ήταν αφενός, η αποδυνάμωση των ευρωατλαντικών σχέσεων, γεγονός που σε αρκετές φορές επιτευχθεί, ιδίως λόγω της ρωσογερμανικής συνεργασίας για τους αγωγούς φυσικού αερίου Nord Stream 1 και 2 που είχε οδηγήσει στην έντονη δυσαρέσκεια της Ουάσιγκτον και αφετέρου η ισχυροποίηση της παρουσίας της στα ευρωπαϊκά τεκτονόμενα. Η προσέγγιση αυτή της Μόσχας σχέση με την Ευρώπη εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της αμφισβήτησης της αμερικανικής ηγεμονίας και της θέλησης για οικοδόμηση μιας νέας αρχιτεκτονικής ασφαλείας στην γηραιά ήπειρο, στην οποία δεν θα είναι στο επίκεντρο η Βορειοατλαντική Συμμαχία.⁴⁹⁶

---

⁴⁹¹ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighbourhood*, Ibid, 2019, σελ.23

⁴⁹² Alexander Cooley, *Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States*, Carnegie Endowment for International Peace, 2017, σελ 7

⁴⁹³ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighbourhood*, Ibid, 2019, σελ.23-24

⁴⁹⁴ Alexander Cooley, *Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States*, Carnegie Endowment for International Peace, 2017, σελ 7

⁴⁹⁵ Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighbourhood*, Ibid, 2019, σελ.22-24

⁴⁹⁶ Ευαγόρας Ευαγόρου, *Αμερικανικός ηγεμονισμός και ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων: Ανακατατάξεις στο σύγχρονο διεθνές σύστημα*, Ibid, 2018 σελ. 53

Η άσκηση της ρωσικής επιρροής εκτός από την ενεργειακή και οικονομική διάσταση εμπεριέχει και την στρατιωτική ισχύ.⁴⁹⁷ Η χρήση της στρατιωτικής ισχύος γίνεται τόσο σε συγκρουσιακό όσο και σε συνεργατικό πλαίσιο. Στην πρώτη περίπτωση αποτελεί στοιχείο πειθαναγκασμού των πιο αδύναμων κρατών και στην δεύτερη μέσο απόκτησης επιρροής στο πλαίσιο κοινών στρατιωτικών προγραμμάτων.⁴⁹⁸ Η Ρωσία σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη της περιφέρειας της έχει υπέρτερη ισχύ σε όλους τους τομείς της στρατιωτικής ισχύος. Ουσιαστικό στοιχείο για την κατανόηση του ποσοτικού και ποιοτικού πλεονεκτήματος της Ρωσίας έναντι των υπόλοιπων κρατών της μετασοβιετικής περιφέρειας⁴⁹⁹ ήταν το γεγονός ότι μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσία κληρονόμησε το μεγαλύτερο μέρος των σοβιετικών ενόπλων δυνάμεων. Παράλληλα, η στρατιωτική πολιτική της Ρωσίας είναι πολυεπίπεδη και έχει τρεις βασικές πτυχές. Κατά πρώτον, αφορά την διαδικασία περεταίρω ισχυροποίησης των στρατιωτικών ικανοτήτων, κατά δεύτερον την πολυμερή συνεργασία στα πλαίσια του ΟΣΣΑ και τέλος την διμερή στρατιωτική συνεργασία.⁵⁰⁰

Η έμφαση στην χρήση στρατιωτικής ισχύος και στην ενδυνάμωση των στρατιωτικών ικανοτήτων ενισχύθηκε ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο με την Γεωργία το 2008, περίοδος κατά την οποία ξεκίνησε ο εκσυγχρονισμός των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων μέσα από την κατασκευή νέων οπλικών συστημάτων, την αύξηση των αμυντικών δαπανών όπως και την επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού και την εξειδίκευση σε νέες μορφές πολέμου όπως ο κυβερνοπόλεμος. Επιπρόσθετα, η Ρωσία για να εδραιώσει την επιρροή της ενίσχυσε την στρατιωτική της παρουσία μέσω της διατήρησης στρατιωτικών βάσεων σε αρκετά από τα κράτη της περιφέρειας της με απώτερο στόχο αφενός την άσκηση πίεσης εντός των κρατών και αφετέρου για προβολή ισχύος στα υπόλοιπα κράτη. Η ρωσική ηγεσία, αντιλαμβανόταν τη στρατιωτική ισχύ ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή διεκδίκηση των εθνικών τους συμφερόντων.⁵⁰¹ Συγκεκριμένα ο Putin προειδοποίησε σε άρθρο του το 2012 ότι «δεν πρέπει να δαλεάζουμε κανέναν επιτρέποντας στους εαυτούς μας να είμαστε αδύναμοι». Οι ισχυρές δυνάμεις είναι «απαραίτητη προϋπόθεση για να αισθάνεται η Ρωσία ασφαλής και για τους εταίρους μας να λάβουν υπόψη τους τα επιχειρήματα της χώρας μας».⁵⁰² Υπό αυτό το πρίσμα η

---

⁴⁹⁷ Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019, σελ. 7

⁴⁹⁸ Ιωάννης Χουλιάρης, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Ibid, 2020, σελ 18

⁴⁹⁹ World Development Indicators Database, World Bank, 2023 https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?locations=RU-UA-AZ-MD-AM-BY-KZ-TM-TJ-KG-UZ-GE&most_recent_value_desc=true

⁵⁰⁰ Ιωάννης Χουλιάρης, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Ibid, 2020, σελ 18

⁵⁰¹ Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019

⁵⁰² Vladimir Putin, “*Being Strong: National Security Guarantees for Russia*”, Russia Today, 19 February 2012, <http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/18185/>

Μόσχα επεδείκνυε όλο και περισσότερο την στρατιωτική της ισχύ και η ανάπτυξη των στρατιωτικών της ικανοτήτων έγινε συστατικό στοιχείο της πολιτικής της καταναγκαστικής διπλωματίας όπως φάνηκε στη Γεωργία το 2008, στην Ουκρανία από το 2014 και έπειτα και στη Συρία από το 2015.⁵⁰³ Ουσιαστικά, προκειμένου να αποτρέψει την περαιτέρω επιδείνωση της θέσης της ως μεγάλης δύναμης και την διείσδυση των ανταγωνιστικών δυνάμεων της Δύσης στην περιφέρεια της η Ρωσία δεν δίστασε να κάνει χρήση σκληρής ισχύος.⁵⁰⁴

Επιπλέον, η στρατιωτική υπεροχή της Ρωσίας έναντι των πρώην σοβιετικών κρατών της έδωσε το πλεονέκτημα σε διμερές επίπεδο να αναπτύξει σχέσεις μονομερούς εξάρτησης. Ως εκ τούτου τα αδύναμα πρώην σοβιετικά κράτη όπως το Καζακστάν, το Κυργιστάν, το Τατζικιστάν, η Αρμενία και η Λευκορωσία βασίζονταν στην Ρωσία για εισαγωγές όπλων, για αποτελεσματικές εκπαιδεύσεις στρατιωτικού προσωπικού όπως και για φοίτηση αξιωματικών σε στρατιωτικές σχολές. Η εξάρτηση αυτή ενισχυόταν από το γεγονός ότι κάποια από τα κράτη αυτά έχουν να αντιμετωπίσουν στρατηγικούς εχθρούς και δεν μπορούν να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους χωρίς την συμβολή της Ρωσίας.⁵⁰⁵ Έτσι, η Ρωσία εκμεταλλεύεται την ηγεμονική θέση που κατέχει έναντι των χωρών αυτών και μέσω πολιτικών όπως η παραχώρηση οπλικών συστημάτων σε μειωμένες τιμές πετυχαίνει την διατήρηση για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος των χωρών. Επίσης, έχει την δυνατότητα να σχηματίζει κοινούς στρατιωτικούς σχηματισμούς οι οποίοι ενεργοποιούνται σε περίπτωση συγκρούσεων ενώ αυξάνει το βάθος της άμυνας της. Στο επίπεδο πολυμερών διαδικασιών η θεμελιώδης βάση για την περιφερειακή στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ευρασίας είναι ο ΟΣΣΑ. Ο οργανισμός αυτός προβλέπει την ενεργοποίηση συστήματος συλλογικής ασφάλειας, σε περίπτωση που κάποιο κράτος-μέλος δεχτεί επίθεση ενώ υπάρχει προνομιακές σχέσεις με τα κράτη- μέλη όσον αφορά ρωσικούς εξοπλισμούς, θέσεις αξιωματικών στις ρωσικές στρατιωτικές ακαδημίες και ενίσχυση των στρατιωτικών ικανοτήτων τους μέσω των κοινών ασκήσεων.⁵⁰⁶ Από την άλλη η Μόσχα μέσω του ΟΣΣΑ πολλαπλασιάζει την εξάρτηση των υπόλοιπων κρατών – μελών από αυτή, διευρύνει το πεδίο και τις ικανότητες προβολής σκληρής ισχύος στον μετασοβιετικό χώρο και νομιμοποιεί μέσα από τις πολυμερείς διαδικασίες αρκετές στρατιωτικές επεμβάσεις που πραγματοποιεί.⁵⁰⁷

---

⁵⁰³ Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019, σελ 1

⁵⁰⁴ Enno Kerckhoff, (2017). *Russia's Near-Abroad Interventions: Crazy Like a Fox*, Canadian Military Journal, Vol 17. No 4, 2017, σελ 6-14.

⁵⁰⁵ Ιωάννης Χουλιάρας, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Ibid, 2020, σελ 20-21

⁵⁰⁶ Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019, σελ 24-28

⁵⁰⁷ Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019, σελ. 29-34

4.2.2 Το φαινόμενο BRICS ως Αντιηγεμονικός Συνασπισμός.

Η αλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος, από διπολικό σε μονοπολικό μετά από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε ως επακόλουθο την επιδείνωση της ισχύος και κατ'επέκταση της διεθνούς θέσης της Ρωσίας. Έτσι, κατά την δεκαετία του 90' το νέο ρωσικό κράτος βρέθηκε ενώπιον μιας διαδικασίας ανασυγκρότησης και αναζήτησης του διεθνούς του ρόλου. Ύστερα από μερικά χρόνια αμφιταλάντευσης μεταξύ ενός δυτικόστροφου προσανατολισμού φιλελευθεροποίησης του κράτους και μιας ανεξάρτητης πορείας ως μεγάλη δύναμη, οι ρωσικές ελίτ κατέληξαν στην δεύτερη επιλογή.⁵⁰⁸ Με την άνοδο του Vladimir Putin στην εξουσία η νέα υψηλή στρατηγική της Ρωσίας σε σχέση με τον ρόλο της στον κόσμο επηρεάστηκε περαιτέρω από την προσωπική προσέγγιση του νέου προέδρου, που αφορούσε στην αποκατάσταση της παλιάς αίγλης της τσαρικής και σοβιετικής εποχής και της αποκατάστασης της Ρωσίας ως υπερδύναμη. Επίσης, επικεντρώθηκε στην δημιουργία ενός νέου πολυπολικού διεθνούς συστήματος έναντι της ηγεμονίας μιας και μόνο δύναμης, ήτοι των ΗΠΑ. Η αμφισβήτηση της αμερικανικής φιλελεύθερης ηγεμονίας εκφράστηκε κυρίως μέσα από την επιδίωξη της Ρωσίας να αποκτήσει νέους στρατηγικούς εταίρους που θα ενίσχυαν την επιρροή της στον κόσμο και θα δημιουργούσαν ένα πιο ισχυρό μέτωπο απέναντι στην Δύση. Η Μόσχα προσπάθησε να ενισχύσει την θέση της ως μεγάλη δύναμη τόσο στα πλαίσια του ΟΗΕ μέσα από την υποστήριξη από άλλες αναδύμενες και περιφερειακές δυνάμεις, όσο και μέσω της δημιουργίας των απαραίτητων δεσμών και θεσμών με τα κράτη αυτά για να τεθεί σε υψηλό επίπεδο η δυσaráσκεια των κρατών έναντι των πολιτικών της Δύσης.⁵⁰⁹ Στο πλαίσιο αυτό από τα μέσα της δεκαετίας του 90' προωθήθηκε και η ρωσοκινεζική προσέγγιση. Αποτελέσματα αυτής ήταν, ο σχηματισμός «Σαγκάη Πέντε» που μετεξελίχθηκε πέντε χρόνια αργότερα σε ΟΣΣ και αλληλοεπιδρούσε με τους οικονομικούς και αμυντικούς ευρασιατικούς θεσμούς, όπως και η διασύνδεση της Ευρασιατικής Ένωσης με το μεγαλεπήβολο κινεζικό γεωοικονομικό εγχείρημα του «Νέου Δρόμου του Μεταξιού», υπό την ονομασία BRI.⁵¹⁰ Παράλληλα η προσέγγιση Ρωσίας- Κίνας ενεργοποίησε και την Ινδία και ως εκ τούτου οι τρεις χώρες σχημάτισαν μία τριμερή συνεννόηση, την καλούμενη RIC, προσπαθώντας να εδραιώσουν την παρουσία τους. Σταδιακά, η στρατηγική τριγωνική σχέση έγινε πλατφόρμα προώθησης μιας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης ως αντιστάθμισμα στην ηγεμονία των ΗΠΑ ενώ, η μετέπειτα συμμετοχή της Βραζιλίας και της Νότιας Αφρικής οδήγησε σταδιακά στην μετεξέλιξη της στην

⁵⁰⁸ Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Ibid, 2009,σελ.11

⁵⁰⁹ Βασίλης Γκρέκας, *Η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσίας*, Foreign Affairs, 2018

<https://www.foreignaffairs.gr/articles/71868/dr-basileios-ar-gkrekas/i-ypsili-stratigiki-tis-rosias?page=show>

⁵¹⁰ Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο .Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Ibid ,2020, σελ.33

ομάδα BRICS.⁵¹¹ Για την Μόσχα, η σύσταση των BRICS αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες γεωπολιτικές εξελίξεις των τελευταίων ετών και ως εκ τούτου προώθησαν την ιδέα για να αποτελέσει ένα κρίσιμο πεδίο για την αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας. Στο κείμενο που δημοσιεύτηκε το 2013 από το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας για να περιγράψει του λόγους που συμμετέχει στα BRICS αναφέρονται οι στρατηγικές επιδιώξεις ως εξής: Πρώτον, η αναμόρφωση του διεθνούς οικονομικού συστήματος για να γίνει πιο σταθερό, δίκαιο, αποτελεσματικό και ευνοϊκότερο για τα συμφέροντα των BRICS .Δεύτερον η διεύρυνση της συνεργασίας με τα άλλα κράτη BRICS σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, με έμφαση την ειρήνη και την ασφάλεια. Κατά τρίτον, η ισχυροποίηση των θέσεων της Ρωσίας σε διεθνές επίπεδο και η ενίσχυση της εξωτερικής της πολιτικής. Τέταρτον, η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων με τα άλλα κράτη μέλη των BRICS και αξιοποίηση τέτοιου είδους διμερών σχέσεων και πέμπτο, η προώθηση της ρωσικής κουλτούρας και του ρωσικού πολιτισμού σε χώρες κλειδιά.⁵¹²Ο Ρώσος καθηγητής διεθνών σχέσεων Alexander Sergunin αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η Ρωσία προσπαθεί να επωφεληθεί από τη σύμπραξη με τα υπόλοιπα κράτη BRICS για να εδραιώσει τη δική της παρουσία ως μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα και πως οι BRICS αποτελούν για τη Ρωσία ένα όχημα για μετασχηματισμό ολόκληρου του διεθνούς συστήματος.⁵¹³

Το ακρωνύμιο BRIC και η θεωρία για αυτό εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 2001 σε μια έκθεση του τότε διευθυντή οικονομικής έρευνας της Goldman Sachs Jim O'Neill, που αφορούσε το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας. Η έκθεση, ήταν επηρεασμένη από την αντίληψη πως στο μέλλον η «παγκοσμιοποίηση» δεν θα αποτελούσε συνώνυμο της «αμερικανοποίησης» και αποσκοπούσε να προσδιορίσει την πιθανή ηγεσία της μελλοντικής παγκόσμιας οικονομίας με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τους αναμενόμενους ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ και το μέγεθος του πληθυσμού. Το συμπέρασμα του O'Neill ήταν πως, η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα που βίωναν ραγδαία οικονομική ανάπτυξη αναμένεται τα επόμενα χρόνια να αυξήσουν το μερίδιό τους σημαντικά επί του παγκοσμίου ΑΕΠ.⁵¹⁴ Σταδιακά μέσω περαιτέρω εκθέσεων και ακαδημαϊκών κειμένων⁵¹⁵ η ιδέα των BRIC και η συζήτηση για τις πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις από την οικονομική άνοδο του μη

---

⁵¹¹ Rachel Salzman, *Russia, BRICS, and the Disruption of Global Order*, Georgetown University Press, Washington DC, 2019, σελ 31-32.

⁵¹² Ministry of Foreign Affairs, *Concept of Participation of the Russian Federation in BRICS*, President of Russia. Kremlin, 2013 <http://eng.news.kremlin.ru/media/>

⁵¹³ Sergunin, A. 2020, "Understanding Russia's Policies Towards BRICS: Theory and Practice", *Russia in the Changing International System*, σελ.133-152

⁵¹⁴ Rachel Salzman, *Brics in Russian Foreign Policy before and after the onset of the crisis in Ukraine*, PHD Thesis Johns Hopkins University, Baltimore, 2015, σελ.83-84

⁵¹⁵ Dominic Wilson και Roopa Purushothaman, "Dreaming with BRICs: The Path to 2050," Global Economics Paper, Goldman Sachs, 2003

δυτικού κόσμου μεταφέρθηκε από τον ιδιωτικό τομέα στην δημόσια σφαίρα.⁵¹⁶ Ωστόσο, η ιδέα για τον συντονισμό των κρατών αυτών δεν προήλθε εξ ολοκλήρου από την εμφάνιση του ίδιου του όρου BRIC ως επενδυτική στρατηγική της Goldman Sachs.⁵¹⁷

Οι βάσεις για στενότερους δεσμούς μεταξύ των χωρών αυτών είχαν τεθεί σταδιακά από τα τέλη της δεκαετίας του 90' και κατά την περίοδο δημοσίευσης των διαδοχικών εκθέσεων οι χώρες BRIC είχαν ήδη αρχίσει να επεξεργάζονται την σκέψη πως η περαιτέρω μεταξύ τους συνεργασία θα ήταν προς όφελος τους. Η συνεργασία και ο συντονισμός των ανερχόμενων κρατών προήλθε από τρεις διαφορετικούς θεσμούς. Την προαναφερθείσα στρατηγική τριγωνική συνεννόηση Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας (RIC), τον διάλογο Ινδίας, Βραζιλίας και Νότιας Αφρικής (IBSA) και το G5 (Ινδία, Κίνα, Νότια Αφρική, Μεξικό και Βραζιλία) το οποίο ξεκίνησε ως πρωτοβουλία δυτικών κρατών της G8. Η αφετηρία και οι στόχοι της κάθε μιας από τις τρεις ομάδες κρατών ήταν διαφορετική αλλά και οι τρεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ανάπτυξης των BRICS. Οι τρεις καινοτόμες πρωτοβουλίες είχαν ως κοινά χαρακτηριστικά την ανησυχία για την νομιμότητα της εξουσίας της ισχυρής Δύσης η οποία έπρεπε να εξισορροπηθεί, και την επιθυμία για αναδιάρθρωση της παγκόσμιας πολιτικής, οικονομικής και χρηματοπιστωτικής αρχιτεκτονικής ώστε να είναι δίκαιη, ισορροπημένη και αντιπροσωπευτική, να στηρίζεται στους σημαντικούς πυλώνες της πολυμέρειας και του διεθνούς δικαίου.⁵¹⁸ Στο πλαίσιο αυτό, ο ενιαίος συντονισμός μεταξύ των κρατών ξεκίνησε το 2005 με την πρώτη συνάντηση των Αναπληρωτών Υπουργών Εξωτερικών των κρατών.⁵¹⁹ Ένα χρόνο αργότερα, ύστερα από πρωτοβουλίες της Μόσχας συναντήθηκαν οι Υπουργοί Εξωτερικών ενώ η πρώτη συνάντηση των αρχηγών των τεσσάρων κρατών έγινε το 2008 στο περιθώριο της συνόδου της G8.⁵²⁰

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η οικονομική κρίση του 2008 λειτούργησε ως μια θετική συνθήκη για την προώθηση των BRICS, ιδίως όσο αφορά την διάδοση του προφίλ τους και την έμφαση στη διεθνή πολιτική οικονομία. Ουσιαστικά, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 αμφισβήτησε τις δυνατότητες των δυτικών κρατών σε υλικούς όρους και την αποτελεσματικότητα των φιλελεύθερων οικονομικών θεσμών. Η μείωση του ποσοστού κέρδους των μη χρηματιστηριακών εταιρειών σε μεγάλο μέρος του δυτικού κόσμου και ειδικά στις ΗΠΑ και οι συνέπειες αυτού οδήγησαν την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας να

---

⁵¹⁶ Oliver Stuenkel, "The Financial Crisis, Contested Legitimacy, and the Genesis of Intra-BRICS Cooperation", *Global Governance*, 2013, σελ. 613–614.

⁵¹⁷ Rachel Salzman, *Brics in Russian Foreign Policy before and after the onset of the crisis in Ukraine*, Ibid, 2015, σελ.84-85

⁵¹⁸ Rachel Salzman, *Brics in Russian Foreign Policy before and after the onset of the crisis in Ukraine*, Ibid, 2015, σελ.85-90

⁵¹⁹ Rachel Salzman, *The BRICs and Russian foreign and security policy* στο Roger Kanet, *Routledge Handbook of Russian Security*, Routledge, London, 2019, σελ.343

⁵²⁰ Infobrics Website, <http://infobrics.org/page/history-of-brics/>

συνδέεται με κερδοσκοπικές φούσκες.⁵²¹ Το σκάσιμο των φουσκών αυτών κατέδειξε την ανάγκη επέκτασης της συμμετοχής των αναδυόμενων οικονομιών στην παγκόσμια οικονομία και τους θεσμούς της.⁵²² Εν αντιθέσει με τα δυτικά κράτη που ήταν εμποτισμένα με τον νεοφιλελευθερισμό των διεθνών οικονομικών θεσμών του Bretton Woods, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα, οι χώρες του Παγκόσμιου Νότου και συγκεκριμένα οι BRICS αντιμετώπισαν την οικονομική κρίση του 2008 επειδή είχαν ακολουθήσει διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης που εμπεριείχαν και ισχυρή κρατική παρέμβαση. Σε αυτές τις διεθνείς συνθήκες έλαβε χώρα η Σύνοδος Κορυφής του G-20 όπου οι BRIC εξέδωσαν κοινή δήλωση υπογραμμίζοντας την σημασία της συμμετοχής τους στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης όπως και την ανάγκη για διεθνείς μεταρρυθμίσεις που να αντικατοπτρίζουν την μεγαλύτερη βαρύτητα τους στην διεθνή σκηνή.⁵²³ Παράλληλα, αποφασίστηκε ότι η πρώτη αυτόνομη σύνοδος κορυφής των BRIC θα πραγματοποιηθεί το 2009 στην Αικατερινούπολη της Ρωσίας και πως κάθε χρόνο θα λαμβάνει χώρα η Σύνοδος Κορυφής των κρατών BRIC όπου θα συμμετέχουν οι αρχηγοί των κρατών.⁵²⁴

Η κοινή δήλωση των αρχηγών των κρατών μετά από την πρώτη Σύνοδο Κορυφής κατέδειξε πως, οι BRIC δεν αποσκοπούσαν μόνο στην εξυπηρέτηση των κοινών συμφερόντων των αναδυόμενων οικονομιών της αγοράς και των αναπτυσσόμενων χωρών. Αντιθέτως υπογραμμίστηκε η ανησυχία τους για ευρύτερες μεταρρυθμίσεις που πρέπει να λάβουν χώρα, στα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στο διεθνές νομισματικό σύστημα και στον ΟΗΕ για να οικοδομηθεί μια πιο αντιπροσωπευτική, δημοκρατική και δίκαια πολυπολική παγκόσμια τάξη και επομένως ένας «κόσμος διαρκούς ειρήνης και κοινής ευημερίας».⁵²⁵ Ουσιαστικά, ο βασικός στόχος των BRIC που εξηγεί και την ανάγκη για την συνεργασία μεταξύ τους είναι, η απόκτηση περισσότερης επιρροής⁵²⁶. Η κυριαρχία της Δύσης σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς, οι μονομερείς κυρώσεις, η έλλειψη προθυμίας διαμοιρασμού της επιρροής στους διεθνούς οργανισμούς, η ηγεμονία του δολαρίου και ο ρόλος του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας δεν άφηναν πολλά περιθώρια στις αναδυόμενες οικονομίες να ασκήσουν διεθνή

---

⁵²¹ Alberto Hoyos Varela, Rafael Gustavo και Miranda Delgado, *The BRICS in the Contemporary Global Order: Objectives, Capabilities, and Limitations*, Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan, Venezuela, 2019, σελ. 92

⁵²² Oliver Stuenkel, *The BRICS and the future of global order*, London, Lexington Books, 2015

⁵²³ Alberto Hoyos Varela, Rafael Gustavo και Miranda Delgado, *The BRICS in the Contemporary Global Order: Objectives, Capabilities, and Limitations*, Ibid, 2019, σελ. 92

⁵²⁴ Infobrics Website <http://infobrics.org/page/history-of-brics/>

⁵²⁵ *Joint Statement of the BRIC Countries Leaders*, Yekaterinburg, 2009

https://brics-ysf.org/sites/default/files/2nd_Summit.pdf

⁵²⁶ Shaun Breslin, 'China's Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power', Political Studies Association, London, 2010, σελ 55

επιρροή.⁵²⁷ Υπό αυτές τις συνθήκες οι BRICS ήθελαν να δημιουργήσουν μια νέα μορφή συνεργασίας που δεν θα είχε δυτική επιρροή.⁵²⁸ Στην 3^η Σύνοδο Κορυφής που έλαβε χώρα στην Sanya της Κίνας το 2011 συμμετείχε και η Νότια Αφρική που προσχώρησε στην ομάδα μετατρέποντας το BRIC σε BRICS.⁵²⁹ Στην Κοινή Δήλωση της Συνόδου αυτής, οι BRICS έδειξαν την προθυμία τους να συντονίσουν τις δράσεις τους για ζητήματα που αφορούσαν, στην ανάγκη για νέο αποθεματικό νόμισμα μη κυριαρχούμενο από τις ΗΠΑ, την ίδρυση ενός νέου παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος όπως η Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα(NDB), και την επένδυση περισσότερο στους τομείς του εμπορίου, της γεωργίας, της τεχνολογίας, των επιχειρήσεων, της οικονομίας, της υγείας, της εκπαίδευσης, της επιστήμης και των τεχνών.⁵³⁰ Παράλληλα τόνισαν πως ο ρόλος της ομάδας των G20 πρέπει να ενισχυθεί για να αποτελέσει το κορυφαίο φόρουμ στην διεθνή οικονομική συνεργασία και υπογράμμισαν την ανάγκη για μεταρρύθμιση των θεσμών του Bretton Woods για να αντιμετωπιστεί το έλλειμα νομιμοποίησης τους. Συγκεκριμένα ζητούσαν την ουσιαστική μετατόπιση της δύναμης της ψήφου υπέρ των αναδυόμενων οικονομιών της αγοράς και των αναπτυσσόμενων χωρών, ούτως ώστε να ευθυγραμμιστεί η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων με το σχετικό τους βάρος στην παγκόσμια οικονομία. Τόνισαν ότι ο ΟΗΕ και πιο συγκεκριμένα το Συμβούλιο Ασφαλείας έχουν ανάγκη για συνολική μεταρρύθμιση που θα λαμβάνει υπόψη την φιλοδοξία της Βραζιλίας, Ινδίας και Νότιας Αφρικής να διαδραματίσουν μεγαλύτερο ρόλο στα πλαίσια του οργανισμού. Εκτός αυτών δηλώσαν αποφασισμένοι να επεκτείνουν την συνεργασία τους στους τομείς της ενέργειας, της καταπολέμησης της φτώχειας, της βιώσιμης ανάπτυξης, αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και καταπολέμησης οποιαδήποτε μορφής τρομοκρατίας.⁵³¹

Το 2014, οι BRICS ίδρυσαν NDB η οποία θα αποτελούσε τον θεσμικό χρηματοδοτικό και αναπτυξιακό βραχίονα του εναλλακτικού συστήματος οικονομικής διακυβέρνησης που ήθελαν να εγκαθιδρύσουν. Την διοίκηση της «τράπεζας BRICS» αναλαμβάνουν αποκλειστικά οι αναπτυσσόμενες χώρες ενώ ο νέος οργανισμός υποστηρίζει την ανεξαρτησία του αναπτυσσόμενου κόσμου από το σύστημα του Bretton Woods που εξακολουθεί να κυριαρχείται

---

⁵²⁷ Βασίλης Γκρέκας, *Η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσίας*, Foreign Affairs, 2018 <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71868/dr-basileios-ar-gkrekas/i-ypsili-stratigiki-tis-rosias?page=show>

⁵²⁸ Manuela Andreoni, *What happened to the BRICS bank?*, The Third Pole, 2019 <https://www.thethirdpole.net/en/regional-cooperation/new-development-bank/>

⁵²⁹ Rachel Salzman, *Brics in Russian Foreign Policy before and after the onset of the crisis in Ukraine*, Ibid, 2015, σελ.91

⁵³⁰ Global Research, *BRICS Challenges Unipolar World and US Dollar Hegemony*, Centre for Research on Globalization, Canada, 2013 <https://www.globalresearch.ca/brics-challenges-unipolar-world-and-us-dollar-hegemony/5329590>

⁵³¹ *III BRICS Summit Sanya Declaration*, China, 2011 http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644317.html

από τη Δύση.⁵³² Σκοπός της πολυμερούς αναπτυξιακής τράπεζας είναι η κινητοποίηση περισσότερων πόρων για έργα υποδομής και βιώσιμης ανάπτυξης στα BRICS και σε αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες.⁵³³ Επίσης, στην ίδια Σύνοδο Κορυφής υπογράφηκε η Συνθήκη για την σύσταση του Διακανονισμού Ενδεχόμενου Αποθεματικού που θα βοηθήσει τις χώρες BRICS να αποτρέψουν τις βραχυπρόθεσμες πιέσεις ρευστότητας και θα παρέχει αμοιβαία υποστήριξη ενώ ενισχύει περαιτέρω την χρηματοπιστωτική σταθερότητα.⁵³⁴ Ένα χρόνο αργότερα στην Ufa της Ρωσίας οι ηγέτες υπέγραψαν τη Στρατηγική για την Οικονομική Συνεργασία που επιβεβαίωσε τον στρατηγικό χαρακτήρα της εταιρικής σχέσης των χωρών ενώ παρουσιάστηκε και ο Οδικός Χάρτης για την Εμπορική, Οικονομική και Επενδυτική Συνεργασία των BRICS. Η στρατηγική για την οικονομική εταιρική σχέση αποτέλεσε την βασική κατευθυντήρια γραμμή για την επέκταση του εμπορίου και των επενδύσεων, της μεταποίησης και της επεξεργασίας ορυκτών, της ενέργειας, της γεωργικής συνεργασίας, της επιστήμης, της τεχνολογίας, της καινοτομίας και της οικονομικής συνεργασίας των χωρών BRICS .⁵³⁵

Σταδιακά οι BRICS από μια άτυπη ομάδα κρατών, εξελίχθηκε σε ένα σοβαρό πολυμερή συνεταιρισμό με διευρυμένο ρόλο στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Η αυξανόμενη οικονομική ισχύς των χωρών, οι ανάπτυξη θεσμών όπως η NDB και ο διακανονισμός για τα ενδεχόμενα αποθεματικά σε συνδυασμό με τις ευθυγραμμισμένες απόψεις για το μέλλον μιας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης καταδεικνύουν πως οι BRICS αποτελούν πλέον ένα πόλο του διεθνούς συστήματος, ικανό να προωθήσει τα συμφέροντα των αναπτυσσόμενων και αναδυόμενων χωρών και να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στην διαμόρφωση ενός πολυμερούς, πολιτικού και οικονομικού διεθνούς συστήματος.⁵³⁶ Ενδεικτικά στοιχεία για την επιρροή που έχουν οι BRICS ως σύνολο στη διεθνή πολιτική είναι ότι, εκπροσωπούν το 42% του πληθυσμού του πλανήτη, αποτελούν το 26% της επιφάνειας της γης, συμβάλλουν στο 20% του ΑΕΠ της παγκόσμιας παραγωγής, διεξάγουν το 15% του παγκόσμιου εμπορίου και κατέχουν το 75% των ξένων συναλλαγματικών αποθεμάτων του κόσμου.⁵³⁷ Συγκεκριμένα, η εντατικοποίηση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της οικονομικής τους

---

⁵³² Manuela Andreoni, *What happened to the BRICS bank?*, The Third Pole, 2019
<https://www.thethirdpole.net/en/regional-cooperation/new-development-bank/>

⁵³³ New Development Bank Website <https://www.ndb.int/about-ndb/>

⁵³⁴ VI BRICS Summit Fortaleza Declaration, Brazil, 2014
http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644323.html

⁵³⁵ VII BRICS Summit Ufa Declaration, Russia, 2015
http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644325.html

⁵³⁶ Explainers, *The Evolution Of BRICS. How has BRICS fared against predictions made in the early 2000s about its far-reaching potential?*, Fikerinstitute.org, 2023, σελ 3-4
<https://fikerinstitute-uploads.s3.eu-west-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2023/04/14143028/The-Evolution-of-BRICS-Fiker-Institute.pdf>

⁵³⁷ Ji Peiding, *BRICS Will Reshape the International Landscape*, Foreign Affairs Journal, Beijing, No. 107, 2013, σελ. 61-70.

επιρροής στο διεθνές οικονομικό σύστημα και την παγίωση τους ως μοχλού ανάπτυξης, εμπορίου και επενδύσεων.⁵³⁸ Επιπρόσθετα, τα κράτη BRICS σταδιακά δημιούργησαν ισχυρούς πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς με υπόλοιπα κράτη της περιοχής αποκτώντας έτσι ηγετικό ή υποστηρικτικό ρόλο στην περιφερειακή συνεργασία.⁵³⁹ Η συμμετοχή των ηγετών της Αφρικανικής Ένωσης και των ηγετών οκτώ κορυφαίων ενώσεων αφρικανικής ολοκλήρωσης στην 5ή Σύνοδο Κορυφής στο Durban και των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της Νότιας Αμερικής στην 6ή Σύνοδο Κορυφής στην Βραζιλία, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα του πως οι BRICS θέλουν να αυξήσουν την συνεργασία τους με νέα αναδύμενα κέντρα εξουσίας και την επιρροή τους στο διεθνές σύστημα.⁵⁴⁰ Επίσης αξίζει να σημειωθεί πως όλες οι χώρες BRICS συμμετέχουν, το κάθε ένα ξεχωριστά με κορυφαία επιρροή τόσο σε διεθνείς οργανισμούς όσο και σε ενώσεις και φορείς των περιφερειών τους.⁵⁴¹

Είναι γενικώς αποδεκτό, ότι οι ανερχόμενες και αναδύμενες δυνάμεις με επίκεντρο τα κράτη BRICS, με την πάροδο των πρώτων δυο δεκαετιών του 21ού αιώνα έγιναν σημαντικοί δρώντες με παγκόσμια όσο και περιφερειακή εμβέλεια και αντιπροσωπεύουν μια αυξανόμενη παρουσία τόσο σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο όσο και σε αυτό της ασφάλειας.⁵⁴² Παρά την συνεχιζόμενη ηγεμονία των ΗΠΑ σε ένα μοναδικό και ευρύ συνδυασμό ισχύος -οικονομική, στρατιωτική, επιστημονική, τεχνολογική, δημογραφική, γεωγραφική και πολιτιστική-⁵⁴³η διάχυση ισχύος προς διάφορες περιφερειακές δυνάμεις αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό του τρέχοντος διεθνούς συστήματος.⁵⁴⁴ Παράλληλα, η δράση των κρατών BRICS κινήθηκε και συνεχίζει να κινείται παράλληλα σε δύο πεδία. Αφενός επιδιώκουν μεγαλύτερη επιρροή και φωνή στους υπάρχοντες θεσμούς με απώτερο στόχο την μεταρρύθμιση τους και αφετέρου

---

⁵³⁸ Ευαγόρας Ευαγόρου, *Αμερικανικός ηγεμονισμός και ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων: Ανακατατάξεις στο σύγχρονο διεθνές σύστημα*, Ibid, 2018 σελ. 55

⁵³⁹ Niu Haibin, *BRICS in the Global Governance: A Progressive Force?*, Friedrich Ebert Stiftung 2012

<http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/09048.pdf>

⁵⁴⁰ V BRICS Summit Etheke Declaration, *BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialisation*, South Africa, 2013

http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gvjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644321.html και

VI BRICS Summit Fortaleza Declaration, Brazil, 2014

http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gvjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644323.html

⁵⁴¹ Η Ρωσία στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, Ρωσία και Κίνα στον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης, Βραζιλία στην Mercosur, Νότια Αφρική στην Αφρικανική Ένωση, Ινδία στην Ένωση Νοτίου Ασίας για Περιφερειακή Συνεργασία. Βλέπε : Infobrics, Website

<http://infobrics.org/page/history-of-brics/>

⁵⁴² Andrew Hurrell, *Beyond the BRICS: Power, Pluralism, and the Future of Global Order*, Cambridge University Press, Ethics & International Affairs, Volume 32, Special Issue 1: Rising Powers and the International Order, Online, 2018, σελ 89

⁵⁴³ Robert J. Lieber, *The Rise of the BRICS and American primacy*, Macmillan Publishers, International Politics Volume 51, Issue 2, 2014, σελ. 140

⁵⁴⁴ Niu Haibin, *BRICS in Global Governance A Progressive and Cooperative Force?*, Friedrich Ebert Stiftung, Perspective, 2013, σελ. 1-9

να δημιουργήσουν εναλλακτικές μορφές συνεργασίας και νέους διεθνείς θεσμούς όπου θα δίδεται έμφαση στο όραμα ανάπτυξης του Παγκόσμιου Νότου.⁵⁴⁵ Έχοντας αυτά υπόψιν, το κρίσιμο ερώτημα που απασχολεί όλο και περισσότερο τους αναλυτές διεθνών σχέσεων είναι κατά πόσο ο συνασπισμός BRICS έχει την δυνατότητα να αμφισβητήσει την ηγεμονία των ΗΠΑ και να εδραιώσει μια νέα διεθνή τάξη. Καταρχάς, υπογραμμίζεται πως η ρητορική των BRICS για την μεταρρύθμιση των διεθνών θεσμών από μόνη της, είναι στοιχείο που καταδεικνύει την αντιηγεμονική διάσταση του συνασπισμού και την διάθεση του για αμφισβήτηση της κυρίαρχης θέσης των ΗΠΑ και ολοκλήρης της Δύσης στις διεθνείς σχέσεις.⁵⁴⁶ Ωστόσο σύμφωνα με τους Brüttsch και Papa βασικό ζήτημα είναι το κατά πόσο τα ανταγωνιστικά κράτη εντός του BRICS είναι πρόθυμα ή σε θέση να μετατρέψουν την «*συνδυασμένη οικονομική τους ισχύ σε συλλογική γεωπολιτική δύναμη*». Οι ίδιοι υποστηρίζουν πως οι BRICS «*στερούνται στρατηγικής στάσης και βάθους για να αμφισβητήσουν την ηγεσία των ΗΠΑ ή να εδραιώσουν μια νέα παγκόσμια τάξη*». Επίσης τονίζουν πως ως θεσμός, χρησιμοποιείται από τα μέλη του για την προώθηση, των συγκρουόμενων σε αρκετές περιπτώσεις, εθνικών τους συμφερόντων παρά για μια πιο δίκαιη παγκόσμια τάξη.⁵⁴⁷ Ο πολιτικός επιστήμονας Laidi, αναφέρθηκε στους BRICS ως έναν αμυντικό και όχι επιθετικό συνασπισμό και υπογράμμισε πως δεν μπορούν να συμφωνήσουν μεταξύ τους για τα διεθνή δρώμενα.⁵⁴⁸ Στο ίδιο μήκος κύματος υποστηρίζεται πως, οι ανερχόμενες δυνάμεις δεν έχουν κάποιο συγκεκριμένο όραμα για μια εναλλακτική διεθνή τάξη και επομένως δεν θέλουν ούτε να συγκρουστούν ούτε να αφομοιωθούν από την φιλελεύθερη διεθνή, παρά μόνο να διεκδικούν τις αξίες του σεβασμού της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής κυριαρχίας.⁵⁴⁹ Από την άλλη, υπάρχουν αναλυτές που υποστηρίζουν πως οι αναδυόμενες δυνάμεις ήδη αμφισβητούν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Kliman, η θαλάσσια ηγεμονία των ΗΠΑ είναι ήδη υπό καθεστώς πίεσης λόγω των διεκδικήσεων της Κίνας στη Νότια Κίνα, τη Ανατολική Κίνα και την Κίτρινη Θάλασσα ενώ άλλες περιφερειακές δυνάμεις ή εν δυνάμει περιφερειακές δυνάμεις όπως Βραζιλία, η Ινδία και η Τουρκία εντείνουν τις θαλάσσιες πρακτικές τους.⁵⁵⁰ Ακόμη ένα επιχείρημα που υπάρχει σχετικά με την δυναμική των BRICS είναι, πως για πρώτη φορά από το τέλος του Β'ΠΠ

---

⁵⁴⁵ Alberto Hoyos Varela, Rafael Gustavo και Miranda Delgado, *The BRICS in the Contemporary Global Order: Objectives, Capabilities, and Limitations*, Ibid, 2019, σελ. 106

⁵⁴⁶ Jyrki Kähkönen, *BRICS as a New Constellation in International Relations?*, University of Tampere/Tallinn University, IAMCR 2013 Conference Dublin, 2013, σελ. 5

⁵⁴⁷ Christian Brüttsch και Mihaela Papa, *Deconstructing the BRICS: Bargaining coalition, imagined community or geopolitical fad?*, Centre for Rising Powers, Department of Politics and International Studies, University of Cambridge, Cambridge, 2012, σελ. 1-4

⁵⁴⁸ Zaki Laidi, *The BRICS Against the West?*, CERJ Strategy Papers N° 11 Hors Série, 2011, σελ. 2

⁵⁴⁹ Naazneen Barma, Giacomo Chiozza, Ely Ratner and Steven Weber, *A World Without the West? Empirical Patterns and Theoretical Implications*, Chinese Journal of International Politics Volume 2, 2009, σελ. 538-539

⁵⁵⁰ Daniel M Kliman, *The West and Global Swing States*, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs Vol. 47 No. 3, 2012, σελ. 57

υπάρχουν δυνάμεις που αναπτύσσονται και ισχυροποιούνται και δεν βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα της αμερικανικής ηγεμονίας.⁵⁵¹ Ένα τρίτο επιχείρημα είναι αυτό που εκφράζεται από τον Amitav Acharya είναι πως, η συγκρότηση μιας νέα πολυπολικής παγκόσμιας τάξης δεν συνεπάγεται μια νέα ηγεμονία που θα εξοστρακίσει τις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι, παρόλο που οι σχέσεις μεταξύ των αναδύμενων κρατών του Νότου οικοδομούνται με περισσότερο δυναμισμό, οι ΗΠΑ και βασικά στοιχεία της προηγούμενης θεσμικής τάξης διατηρούν καίριο ρόλο και οι σχέσεις μεταξύ ανεπτυγμένων κρατών του Βορρά και αναπτυσσόμενων οικονομιών του Νότου γίνονται όλο και περισσότερο αλληλεξαρτώμενες. Ωστόσο ο ίδιος, παρατηρεί πως για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας πολλές χώρες ταυτόχρονα και σε διαφορετικές περιφέρειες αναδύονται και συνασπίζονται έχοντας την δυναμική να αλληλοεπιδράσουν και να επηρεάσουν την Παγκόσμια Τάξη στο σύνολο της.⁵⁵² Σε αυτό το πλαίσιο παρατηρεί, πως η άνοδος της σημασίας της περιφερειακής τάξης δημιουργεί τις συνθήκες έτσι ώστε, οι περιφερειακές δυνάμεις που έχουν φιλοδοξίες να προβάλουν την ισχύ τους σε παγκόσμιο επίπεδο να μπορούν να το πετύχουν. Σύμφωνα με τον Acharya το γεγονός αυτό είναι πολύ σημαντικό για τις χώρες BRICS αφού, όντας περιφερειακές δυνάμεις εκτός από την περιφερειακή τους δύναμη έχουν την ικανότητα να ασκούν επιρροή πέραν του περιφερειακού τους χώρου.⁵⁵³ Εν κατακλείδι, κατά μια γενικότερη ομολογία η διεθνής τάξη αλλάζει παρόλο που οι ΗΠΑ θα παραμείνουν οι πιο ισχυρές και με επιρροή χώρα.⁵⁵⁴ Ανεξάρτητα από τον ρόλο που θα έχουν οι BRICS σε αυτή την αλλαγή ο κόσμος φαίνεται να γίνεται περισσότερο πολυπολικός και πως η ηγεμονία της Δύσης θα μειωθεί.⁵⁵⁵ Οι BRICS έχουν τις δυνατότητες να προωθήσουν μία πιο πλουραλιστική διεθνή τάξη και να προσφέρουν εναλλακτικές οδούς στους υφιστάμενους κανόνες του διεθνούς συστήματος. Εντούτοις, οι δυνατότητες αυτές έχουν και περιορισμούς. Συγκεκριμένα, σε ζητήματα στρατιωτικής ισχύος η ικανότητα επιρροής είναι σε μειονεκτική θέση αφού οι ΗΠΑ συνεχίζουν να διατηρούν κυριαρχία στον τομέα αυτό. Τα ζητήματα στα οποία μπορούν να έχουν ουσιαστικό ρόλο και επιρροή είναι οι διακρατικές υποθέσεις και η διεθνής πολιτική οικονομία. Ειδικότερα, έχουν την ικανότητα να οικοδομήσουν διεθνείς οικονομικούς θεσμούς για να γίνει πιο δίκαιη κατανομή υλικών πόρων, μπορούν να συμβάλλουν στην μεταρρύθμιση της χρηματοπιστωτικής

---

⁵⁵¹ Herman Schwengel, *Emerging powers as fact and metaphor: Some European ideas*, Futures Volume 40, Issue 8, 2008,σελ.769

⁵⁵² Amitav Acharya, *Constructing Global Order. Agency and change in world Politics*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2018

⁵⁵³ Amitav Acharya, *The end of American World Order*, Polity Press, United Kingdom, 2014

⁵⁵⁴ Charles Kupchan, (2012), *No One's World. The West, The Rising Rest, and the Coming Global Turn*, Oxford University Press, New York,2012 και US National Intelligence Council , *Global Trends 2030*, Alternative Worlds,2012, www.dni.gov/nic/globaltrends

⁵⁵⁵ Daniel M Kliman, *The West and Global Swing States*, Ibid, 2012,σελ.63

αρχιτεκτονικής και έχουν καθοριστικό ρόλο για τον περιορισμό ή την αποφυγή της παρέμβασης κάποιας ισχυρής δύναμης σε περιφερειακές υποθέσεις.⁵⁵⁶

Ανακεφαλαιώνοντας, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας τον 21ο αιώνα χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια της να αποκαταστήσει την παλιά δόξα της τσαρικής και σοβιετικής εποχής και τεθεί ξανά ως υπερδύναμη στην διεθνή σκηνή. Κυρίαρχο στοιχείο της ρωσικής υψηλής στρατηγικής ήταν η επιρροή από την ρεαλιστική σχολή των διεθνών σχέσεων και από την γεωπολιτική σκέψη. Τα βασικά ζητήματα με τα οποία καταπιάστηκε το Κρεμλίνο για να παγιωθεί ξανά ως σημαντικός δρών της διεθνούς σκηνής ήταν δύο. Κατά πρώτον, η εδραίωση της επιρροής της στην μετασοβιετική γειτονιά της ούτως ώστε να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας και κατά δεύτερον η δημιουργία στρατηγικών σχέσεων με άλλα κράτη που οραματίζονται ένα διεθνές συστήματος που δεν θα βασίζεται στους μεταπολεμικούς δυτικούς θεσμούς και την αμερικανική ηγεμονία αλλά σε περισσότερα κέντρα ισχύος. Η προσπάθεια της Ρωσίας για άσκηση περιφερειακής ηγεμονίας στα πρώην κράτη της ΕΣΣΔ εκφράστηκε τόσο σε πολυμερές όσο και σε διμερές επίπεδο ενώ τα μέσα για την επίτευξη των στόχων της ήταν διπλωματικά, οικονομικά και στρατιωτικά. Πιο συγκεκριμένα, προώθησε την διαδικασία της ευρασιατικής ολοκλήρωσης αποκορύφωμα της οποίας ήταν η ίδρυση ΕΑΟΕ το 2014. Μέσω της ΕΑΟΕ και σε συνδυασμό με τον ρόλο της ως ενεργειακού παρόχου και της ισχυρότερης στρατιωτικής δύναμης στην περιοχή η Μόσχα κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να επανακτήσει τον έλεγχο της περιφέρειας της. Όσον αφορά την Γεωργία και την Ουκρανία, η Ρωσία έδειξε με όρους σκληρής ισχύος πως είναι αποφασισμένη να μην αποδεχθεί την περαιτέρω επιρροή των ΗΠΑ στην περιφέρεια της. Ενδεικτικά, το 2008 εισέβαλε στην Γεωργία και το 2014 κατέλαβε την Κριμαία ενώ συνεχίζει να στηρίζει τις φιλορωσικές δυνάμεις τόσο με οπλισμό όσο και με στρατιώτες στην σύγκρουση του Donbas. Σε επίπεδο διεθνούς συστήματος βασικό μέσο για να επανακτήσει το μεγαλείο της ως μεγάλη δύναμη και να αμφισβητήσει την αμερικανική ηγεμονία ήταν ο συνασπισμός BRICS. Η ομάδα BRICS με την πάροδο των ετών οι BRICS εξελίχθηκαν σε ένα σημαντικό πολυμερή συνασπισμό του διεθνούς συστήματος ικανό να προωθήσει τα συμφέροντα των αναπτυσσόμενων και αναδυόμενων κρατών του Παγκόσμιου Νότου. Συγκεκριμένα στον τομέα της οικονομίας, η εντατικοποίηση της συνεργασίας των κρατών BRICS είχε ως επακόλουθο την αύξηση της οικονομικής τους επιρροής και την παγίωση τους ως ένα σημαντικό βραχίονα του διεθνούς οικονομικού συστήματος για την ανάπτυξη, το εμπόριο και τις επενδύσεις. Τέλος η συμμετοχή της Ρωσίας στον συνασπισμό BRICS έχει ιδιαίτερη σημασία αφού αποτελεί έναν οργανισμό παγκοσμίου εμβέλειας που όλο

---

⁵⁵⁶ Alberto Hoyos Varela και Rafael Gustavo Miranda Delgado, *The BRICS in the Contemporary Global Order: Objectives, Capabilities, and Limitations*, Ibid, 2019, σελ. 89

και περισσότερο ανοίγει τους ορίζοντες του σε περισσότερα κράτη του κόσμου κατά τρόπο που καθίσταται δυνατή η αμφισβήτηση των ΗΠΑ σε πολλές περιφέρειες συγχρόνως.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας ήταν να ρίξει φως στις ρωσο-αμερικανικές σχέσεις κατά τη χρονική περίοδο 2000-2021, περίοδο κατά την οποία την εξουσία των ΗΠΑ ανέλαβαν τρεις Προέδροι, ο George.W.Bush, ο Barack Obama και ο Donald Trump ενώ στην Ρωσία κυρίαρχο λόγο και ρόλο είχε ο Vladimir Putin ως Πρόεδρος αλλά και για το διάστημα που κατείχε την θέση του Πρωθυπουργού. Η μελέτη εστίασε κυρίως, πρώτον στο περιεχόμενο της εθνικής στρατηγικής και της εξωτερικής πολιτικής των δυο κρατών σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο και δεύτερον στον τρόπο που οι δράσεις αυτές εξηγούνται από την θεωρία ηγεμονισμού στις διεθνείς σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, τα ερωτήματα στα οποία απαντά η παρούσα εργασία αναφέρονται, στην συμπεριφορά των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας, στην στάση της Ρωσίας και στο πώς οι ηγεμονικές αξιώσεις εκατέρωθεν διαμορφώνουν τις αναμεταξύ τους σχέσεις.

Ένα γενικότερο συμπέρασμα που εξάχθηκε είναι πως, στην αλληλεπίδραση μεταξύ της ηγεμονικής δύναμης των ΗΠΑ και μιας διαχρονικά μεγάλης δύναμης όπως η Ρωσία, κυριάρχησε παραδοξότητα και ασυμφωνία μεταξύ ρητορικών διακηρύξεων για προοδευτική επανεκκίνηση στις μεταξύ τους σχέσεις και στην πραγματιστική λογική των εθνικών συμφερόντων. Ο βασικός λόγος που εξηγεί την αντίφαση αυτή είναι, η ίδια η φύση των δύο δυνάμεων στο διεθνές σύστημα όπως αυτό διαμορφώθηκε μεταψυχροπολεμικά. Από την μια οι ΗΠΑ έχοντας την απόλυτη πρωτοκαθεδρία σε όλους τους συντελεστές ισχύος επεδίωξαν την διατήρηση της ηγεμονίας τους. Από την άλλη, η Ρωσία ως μεγάλη δύναμη που έχασε το κύρος και την ισχύ της επεδίωξε να εξισορροπήσει την αμερικανική ηγεμονία πρώτον, μέσω της άσκησης περιφερειακής ηγεμονίας στα πρώην κράτη της Σοβιετικής Ένωσης και δεύτερον, προτάσσοντας ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα απαλλαγμένο από τον δυτική πρωτοκαθεδρία. Στο πλαίσιο αυτό, το θετικό κλίμα που υπήρξε ανάμεσα στα δυο κράτη τόσο μετά από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, όσο και μετά από την εκλογή του Barack Obama και του Donald Trump το 2008 και το 2016 αντιστοίχως, δεν οδήγησε ποτέ σε μία στρατηγική εταιρική σχέση.

Αναλυτικότερα, όσο αφορά τις ΗΠΑ, οι κυβερνήσεις των τριών διαδοχικών προέδρων παρά τις δογματικές και ιδεολογικές τους διαφοροποιήσεις, είχαν ως κοινό στοιχείο της πολιτικής τους την υπεράσπιση και εδραίωση της αμερικανικής φιλελεύθερης ηγεμονίας. Ύψιστη προτεραιότητα τους ήταν ο εκδημοκρατισμός και η σταθεροποίηση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ, η αποτροπή αλλαγής των συσχετισμών ισχύος στη Ευρασία, η διατήρηση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος της ελεύθερης αγοράς και η προώθηση του Δυτικού αξιακού, πολιτικού και οικονομικού συστήματος με οποιονδήποτε τρόπο. Σε σχέση με την Ρωσία, μετά το τέλος του Ψυχρού

Πολέμου είχε υποβιβαστεί ως προτεραιότητα στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και ως εκ τούτου, δεν αντιμετωπιζόταν ως ισότιμος συνομιλητής αλλά περισσότερο στο πλαίσιο άλλων ζητημάτων που αφορούσαν τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Ωστόσο, ήταν σημαντικό να χάσει τα όποια στηρίγματα θα της επέτρεπαν να ξαναπαίξει σημαντικό διεθνή ρόλο. Από την άλλη μεριά, η Ρωσία λόγω της σταδιακής σταθεροποίησης της εσωτερικής της κατάστασης, καθώς και της θετικά οικονομικής της ανάπτυξης-κυρίως λόγω ενεργειακών πόρων- απέκτησε μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ενεργοποίησε ένα πιο διεκδικητικό δόγμα εξωτερικής πολιτικής. Σύμφωνα με αυτό, τα συμφέροντα της Ρωσίας παρέμεναν διακριτά από αυτά της φιλελεύθερης καπιταλιστικής Δύσης και ως εκ τούτου η Ρωσία έπρεπε να αποκατασταθεί ως ανεξάρτητος διεθνής παράγοντας. Ο Ρώσος Πρόεδρος όλο και συχνότερα εκφραζόταν αρνητικά για την ηγεμονική στάση των ΗΠΑ που επεδίωκαν να δημιουργήσουν μια παγκόσμια τάξη την οποία θα καθόριζαν οι ίδιες ενώ, επέκρινε τις μονομερείς δράσεις της Ουάσιγκτον. Επι τοις ουσίας, για την πολιτική ελίτ στην Μόσχα οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ παρέμειναν ο κύριος γεωπολιτικός ανταγωνιστής καθώς και απειλή ασφάλειας που έπρεπε να εξισορροπηθεί. Έτσι, η Ρωσία, επένδυσε στην επαναεδραίωση της ως περιφερειακό ηγεμόνα στα μετασοβιετικά κράτη και στην δημιουργία στρατηγικών σχέσεων με άλλα κράτη που οραματίζονται ένα διεθνές σύστημα θεμελιωμένο σε περισσότερα του ενός κέντρα ισχύος.

Από τα páραπανω, γίνεται αντιληπτό πως τα δυο κράτη είχαν σε πλειάδα ζητημάτων και περιοχών του κόσμου, αντικρουόμενα συμφέροντα και αποκλίνουσες προτεραιότητες. Ουσιαστικά, η ηγεμονική στρατηγική των ΗΠΑ και η αντιηγεμονική στάση της Ρωσίας για την υπεράσπιση των συμφερόντων της κάθε πλευράς οδήγησαν τις αναμεταξύ τους σχέσεις σε κλιμακούμενη ένταση. Οι ΗΠΑ ενήργησαν αφηφώντας τις κόκκινες γραμμές της Ρωσίας, ειδικά σε ζητήματα που η ίδια θεωρούσε ότι επηρέαζαν ζωτικά της συμφέροντα. Η Μόσχα είχε διακηρύξει πως θεωρεί τον εαυτό της ως νόμιμο περιφερειακό ηγεμόνα στην περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και πως θα υπερασπιζόταν τα συμφέροντα της στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, η ενεργός εμπλοκή των ΗΠΑ στα εσωτερικά ζητήματα της Ουκρανίας και Γεωργίας, η προοπτική ένταξη τους στην Βορειοατλαντική Συμμαχία, η εγκατάσταση εξοπλιστικών προγραμμάτων σε χώρες της Βαλτικής και της Ανατολικής Ευρώπης και η ανάπτυξη συστημάτων βαλλιστικής αντιπυραυλικής άμυνας των ΗΠΑ σε εδάφη κοντά στα ρωσικά σύνορα, ήταν ενέργειες τις οποίες το Κρεμλίνο έβλεπε ως υπονόμηση της σφαίρας επιρροής και απειλή για την εθνική ασφάλεια της Ρωσίας. Εκτός από τα ζητήματα που αφορούσαν τον μετασοβιετικό χώρο, ΗΠΑ και Ρωσία είχαν σκληρό ανταγωνισμό για τους ενεργειακούς πόρους της Κεντρικής Ασίας και της Κασπίας και για τους αγωγούς μεταφοράς των πόρων αυτών. Ουσιαστικά οι ΗΠΑ, επιδίωξαν να αποτρέψουν την δημιουργία ρωσικού μονοπωλίου στην ενεργειακή αγορά και να την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από την Ρωσία. Ωστόσο, στα μάτια της Μόσχας η άρνηση του δικαιώματος της να διεκδικήσει τα

ενεργειακά της συμφέροντα στην Ευρασία θεωρήθηκε ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής που αποσκοπούσε σε μείωση της επιρροής της στην γειτονία της. Παράλληλα, οι ΗΠΑ έχοντας την πρωτοκαθεδρία του διεθνούς συστήματος σε αρκετές περιπτώσεις ενήργησαν είτε μονομερώς είτε χωρίς να λαμβάνουν εξ ολοκλήρου υπόψιν την άποψη της διεθνούς κοινότητας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η καθοδηγούμενη από τις ΗΠΑ εισβολή στο Ιράκ το 2003 παρά τις αντιρρήσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, η απόσυρση από την Συνθήκη ABM και η εκτόξευση πυραύλων Κρουζ Tomahawk το 2017 στην Συρία.

Η στάση των ΗΠΑ στο «εγγύς εξωτερικό» αποδοκιμάστηκε έντονα από την Ρωσία, η οποία θέλοντας να ανακτήσει την θέση της στην περιοχή αμφισβητούσε όλο και περισσότερο την ηγεμονία των ΗΠΑ τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Σε περιφερειακό επίπεδο προώθησε την διαδικασία της ευρασιατικής ολοκλήρωσης αποκορύφωμα της οποίας ήταν η ίδρυση ΕΑΟΕ το 2014. Μέσω της ΕΑΟΕ και σε συνδυασμό με τον ρόλο της ως ενεργειακού παρόχου και της ισχυρότερης στρατιωτικής δύναμης στην περιοχή η Μόσχα κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να επανακτήσει τον έλεγχο της περιφέρειας της. Όσον αφορά την Γεωργία και την Ουκρανία, η Ρωσία έδειξε με όρους σκληρής ισχύος πως είναι αποφασισμένη να μην αποδεχθεί την περαιτέρω επιρροή των ΗΠΑ στην περιφέρεια της. Ενδεικτικά, το 2008 εισέβαλε στην Γεωργία και το 2014 κατέλαβε την Κριμαία ενώ συνεχίζει να στηρίζει τις φιλορωσικές δυνάμεις τόσο με οπλισμό όσο και με στρατιώτες στην σύγκρουση του Donbas. Σε διεθνές επίπεδο η Ρωσία επεδίωξε την αναθεώρηση και μεταρρύθμιση του μεταπολεμικού οικονομικού, πολιτικού και αξιακού συστήματος που εγκαθίδρυσαν οι ΗΠΑ. Κύριο μέσο για την επίτευξη του στόχου αυτού ήταν ο αντιηγεμονικός συνασπισμός BRICS. Η ομάδα BRICS σταδιακά εξελίχθηκε σε πλατφόρμα προώθησης μιας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης ως αντιστάθμισμα στην ηγεμονία των ΗΠΑ και υπεράσπισης των συμφερόντων των αναπτυσσόμενων και αναδυόμενων κρατών του Παγκόσμιου Νότου. Η αυξανόμενη οικονομική ισχύς των χωρών και η ανάπτυξη ανεξάρτητων από την Δύση θεσμών, σε συνδυασμό με τις ευθυγραμμισμένες απόψεις για το μέλλον μιας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης, ενίσχυσαν όλο και περισσότερο την επιρροή του συνασπισμού, ούτως ώστε να αποτελέσει βασικό πόλο του διεθνούς συστήματος.

Συνοψίζοντας, οι σχέσεις ΗΠΑ – Ρωσίας κατά τις πρώτες δυο δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα ήταν κυρίως συγκρουσιακές παρά τις όποιες ρητορικές διακηρύξεις για θετική επαναφορά στις αναμεταξύ τους σχέσεις. Βασικός λόγος για αυτό ήταν οι ενέργειες των δύο δυνάμεων που εξετάστηκαν εκτενώς. Η χρήση του θεωρητικού υποβάθρου των θεωριών ηγεμονίας στις διεθνείς σχέσεις είχε θετική συνεισφορά για την επεξήγηση των ενεργειών αυτών. Καταρχάς, οι ΗΠΑ είχαν τα βασικά χαρακτηριστικά μιας ηγεμονικής δύναμης όπως σημειώνονται από τον A.Watson και τους C.Kurchan και J.Ikenberry. Όντας το ισχυρότερο κράτος στον κόσμο σε όλους τους συντελεστές ισχύος καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τους πολιτικούς, διπλωματικούς

και οικονομικούς όρους των διεθνών σχέσεων, επεδίωξαν να επηρεάσουν τις αξίες και πεποιθήσεις των υπολοίπων κρατών ενώ, μείωσαν σημαντικά την ελευθερία δράσης άλλων κρατών. Πέρα από αυτό, η Ρωσία ως μεγάλη δύναμη του διεθνούς συστήματος επιδίωξε την εδραίωση της ως ηγεμόνα στην περιφέρεια της κατά τρόπο που σημειώνει ο J.Mearsheimer. Παράλληλα, στα πλαίσια της λογικής της ισορροπίας των δυνάμεων, μαζί με άλλα μη δυτικά κράτη σύναψε αντι-ηγεμονικό συνασπισμό για να εξισορροπήσουν τις ΗΠΑ και να αμφισβητήσουν την υφιστάμενη διεθνή τάξη. Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τις θεωρίες ηγεμονίας που παρουσιάστηκαν εκτενώς στο δεύτερο κεφάλαιο, η κυριαρχία σε ισχύ δεν εξασφαλίζει την ηγεμονία σε κάποιο κράτος. Θεμέλιος λίθος μιας ηγεμονικής τάξης, είναι η νομιμοποίηση της πρακτικής και ιδεολογίας της κυριαρχίας δύναμης από τις υπόλοιπες δυνάμεις, η οποία είναι ταυτόσημη με την συναίνεση των ηγεμονευόμενων. Τούτο λεχθέντος και έχοντας υπόψιν την μη ύπαρξη συναίνεσης εκ μέρους ισχυρών δυνάμεων του διεθνούς συστήματος όπως η Ρωσία και η Κίνα, η διατήρηση της αμερικανικής φιλελεύθερης ηγεμονίας αποτελεί δύσκολη αποστολή για τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων στην Ουάσιγκτον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Adam Watson. *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση*, Ποιότητα, Αθήνα, 2006.

Henry Kissinger, *Διπλωματία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2020

Henry Kissinger, *Παγκόσμια Τάξη Σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2014

Immanuel Kant, *Για την Αιώνια Ειρήνη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1992

John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα, 2007

Martin Wight, *Διεθνής θεωρία τα τρία ρεύματα σκέψης*, Αθήνα, Ποιότητα, 1998

Niccolo Machiavelli, *Ο Ηγεμών*, Εκδόσεις Περίπλους, Αθήνα, 2002

Robert Gilpin, *Η πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, 1995

Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Αθήνα, Ποιότητα, 2004

Serge Berstein-Pierre Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης*, Τόμος Γ', Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997

Theodore Cohn, *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και πράξη*, Gutenberg, Αθήνα 2009

Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 1998

Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα. Εκδόσεις Εστία, Εβδόμη έκδοση, 2018

Αθανάσιος Πλατιάς, *Κατανομή Ισχύος και Πόλεμος στο Διεθνές Σύστημα*, Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Χερσαίων Δυνάμεων, Αθήνα, ΙΔΙΣ-ΓΕΣ, 2019

Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο διεθνές Σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

Γεώργιος Σαλαπασίδης, *“Γεωστρατηγικές και Αμυντικοπολιτικές παράμετροι της κρίσεως στην Αμπαζία”*, Γεωστρατηγική, Αθήνα, 2005

Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 2006

Εμμανουήλ Καλογερόπουλος, *Η γκραμσιανή ηγεμονία και η θεωρία του κονστρουκτιβισμού*, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, 2008

Ευαγόρας Ευαγόρου, *Αμερικανικός ηγεμονισμός και ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων: Ανακατατάξεις στο σύγχρονο διεθνές σύστημα*, Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης, Αθήνα, 2018

Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα, 2004

Ηλίας Κουσκουβέλης, *Μετά Το 1989: Διεθνές Σύστημα Και Ηγεμονία*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 2009

Θεόδωρος Τσακίρης, *“Ο Ψυχρός Πόλεμος που δεν τελείωσε: Προϊστορία, χρονικό και γεωστρατηγικός απολογισμός του ρωσο-γεωργιανού πολέμου”*, Αγορά Χωρίς Σύνορα, 2008

Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, *Η στρατηγική αλληλεπίδραση Ευρασιατικής Ένωσης-Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης*, Έκθεση του ΙΔΟΣ για την Ευρασιατική Ένωση, 2017

Ιωάννης Γρηγοριάδης, *Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα, 2008

Ιωάννης Χουλιάρας, *Η Ρωσία στο «εγγύς εξωτερικό»: Συνεργασία, επιβολή και Ηγεμονισμός*, Κέντρο Διεθνών και Στρατηγικών Αναλύσεων, Αθήνα, 2020

Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2015

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, 2003

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, «*Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*», Ποιότητα, Αθήνα, 2000

Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, *Υψηλή Στρατηγική στον Ευρασιατικό Χώρο. Η Ευρασιατική Ένωση της Ρωσίας, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ σε αλληλεπίδραση. Προς μία νέα παγκόσμια τάξη;*, Διδακτορική Διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2020

Μάκης Τρικούκης, *Πολιτική και φιλοσοφία στον Γκράμσι*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα

Μετάφραση Ελευθερίου Βενιζέλου, *Θουκυδίδη Ιστορία*, Τόμος Β΄, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα

Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού και της Τρομοκρατίας*, Ποιότητα, Αθήνα, 2002

Παναγιώτης Ρουμελιώτης, *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2009

Πάνος Ιατρίδης, *Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική στην Ευρασία*, Master Thesis, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2020

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τραμπ*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2018

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008

Χρήστος Ζιώγας, *Διεθνής Τάξη: Θεωρίες Ηγεμονικής Σταθερότητας*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013

Χρήστος Καλαμάκης, *Το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή Θεωρητικές, πολιτικές και στρατηγικές όψεις*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2015

Ξενόγλωσση

Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspective*, E-International Relations, Bristol United Kingdom, 2015

Alberto Hoyos Varela, Rafael Gustavo και Miranda Delgado, *The BRICS in the Contemporary Global Order: Objectives, Capabilities, and Limitations*, Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan, Venezuela, 2019

- Alexander Cooley, *Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States*, Carnegie Endowment for International Peace, 2017
- Alexander Serguin , “*Understanding Russia’s Policies Towards BRICS: Theory and Practice*”, *Russia in the Changing International System*,2020
- Allen Lynch, “*The Realism of Russia’s Foreign Policy*”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 53, No. 1, 2001,
- Amitav Acharya, *Constructing Global Order. Agency and change in world Politics*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2018
- Amitav Acharya, *The end of American World Order*, Polity Press, United Kingdom, 2014
- Andrei Korobkov, Donald Trump and the Evolving U.S.-Russia Relationship, *Perceptions Journal of International Affairs* ,2019
- Andrew Cortell and James Davis, “*How Do International Institutions Matter ? The Domestic Impact of International Norms*”, *International Studies Quarterly*, Vol 40.No 4, 1996
- Andrew Hurrell, *Beyond the BRICS: Power, Pluralism, and the Future of Global Order*, Cambridge University Press ,*Ethics & International Affairs* , Volume 32 , Special Issue 1: Rising Powers and the International Order , 2018
- Andrew Radin and Clint Reach ,*Russian Views of the International Order*, RAND Corporation, Santa Monica California,2017
- Angela Stent ,*The limits of partnership : U.S. - Russian relations in the twenty-first century*, Princeton University Press, Oxfordshire, 2014
- Ariel Cohen & Robert Hamilton, *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute,2011
- Ariel Cohen, *Dangerous Trajectories: Obama’s Approach to Arms Control Misreads Russian Nuclear Strategy*, The Heritage Foundation, Washington DC, 2009
- Armen Grigoryan, “*Armenia: Joining under the Gun*”, στο Frederick Starr Svante Cornell, *Putin’s Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Singapore, 2014.
- Baia Ivaneishvili, *Obama foreign policy doctrine. Preparing America to succeed in multipolar world*, International Black Sea University, *Journal of Social Sciences*, 2012
- Barry Buzan & Richard Little, *International Systems in World History*, Oxford University Press, New York,2000
- Barry Buzan, *Obama nation? US foreign policy one year on: the end of leadership? - constraints on the world role of Obama’s America*, London School of Economics and Political Science, London,2010
- Barry Posen, *Restraint A New Foundation of US Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014
- Barry Posen, *The Rise of Illiberal Hegemony Trump’s Surprising Grand Strategy*, Foreign Affairs Council on Foreign Relations, New York, 2018
- Bobo Lo, *An accident waiting to happen :Trump, Putin and the US—Russia relationship*, Lowy Institute for International Policy, Sydney, 2017

- Bush, *Decision Points*, Crown Publishers ,New York , 2005
- CCN ,“*Fact sheet: Bush’s ‘axis of evil’*”, 30 January 2002
- Celeste Wallander, “*The Challenge of Russia for U.S. Policy*”, Testimony to U.S. Senate Committee on Foreign Relations, 2005
- Center for the Middle East, *The Syrian Crisis: Policy Options for the Trump Administration*, James Baker III Institute for Public Policy of Rice, 2017
- Charles Kupchan, *No One’s World. The West, The Rising Rest, and the Coming Global Turn*, Oxford University Press, New York,2012
- Charles Kindleberger, *Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides*, International Studies Quarterly, Volume 25, Issue 2, 1981
- Charles Kupchan and John Ikenberry, «*Socialization and Hegemonic Power*», International Organization, Vol. 44, No. 3, 1990
- Charles P Kindleberger, *The world in depression, 1929-1939*, University of California Press, Berkeley, 1973/1986 revised and enlarged edition
- Charles Ziegler ,*A Crisis of Diverging Perspectives: U.S.-Russian Relations and the Security Dilemma*, Texas University National Security Review , Volume 4 Issue 1, Winter 2020/2021
- Charly Saloni-Pasternak, *Obama’s Foreign Policy : A long game harried by tactical policies*, The Finish Institute of International Affairs, Helsinki, 2015
- Chien Peng Chung, “*China and the Institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization*”, Problems of Post-Communism, Vol. 53, No. 5, 2006
- Christian Brüttsch και Mihaela Papa, *Deconstructing the BRICs: Bargaining coalition, imagined community or geopolitical fad?*, Centre for Rising Powers, University of Cambridge, Cambridge, 2012
- Claire Mills, *Military assistance to Ukraine 2014-2021*, Research Briefing Number 7135 House of Commons Library, London, 2022
- Condoleezza Rice, “*Promoting the National Interest*”, Foreign Affairs 79, 2000
- Condoleezza Rice, *No Higher Honor :A Memoir of My Years in Washington*, 2012
- Craig Nation & Dmitri Trenin, *Russian Security Strategy under Putin: U.S. and Russian Perspectives*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute (SSI), 2007
- Cyrus Newlin, Heather Conley, Natalia Viakhireva και Ivan Timofeev, *U.S.-Russia Relations at a Crossroads*, Center for Strategic and International Studies,2020
- Daniel M Kliman, *The West and Global Swing States*, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs Vol. 47 No. 3, 2012
- David Lake, *International economic structures and American foreign policy*, The Johns Hopkins University Press, World Politics, Vol. 35, No. 4, 1983
- David Lake, *Leadership, hegemony and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential?*, International Studies Quarterly, vol. 37, 1993
- Dimitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2001

- Dmitri Trenin, *“The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry”*, Carnegie Moscow Center, July 2014
- Dmitri Trenin, *The Obama Administration’s Policy toward Russia: a Moscow Perspective*, Carnegie Moscow Center, 2014
- Dominic Wilson και Roopa Purushothaman, *“Dreaming with BRICs: The Path to 2050,”* Global Economics Paper, Goldman Sachs, 2003
- Douglas Lemke, *Regions of war and peace*, Cambridge University Press, , Cambridge, 2002
- Duncan Snidal, *The limits of hegemonic stability theory* ,International Organization, vol. 39, No 4, 1985
- Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, University of California, Berkley
- Edward Rhodes, *Transforming the Alliance: The Bush Administration's Vision of NATO*, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2003
- Edward Spiezio, *British hegemony and major power war, 1815-1939: An empirical test of Gilpin's model of hegemonic governance* ,International Studies Quarterly, 1990
- Edward Walker, *Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis*, E-International Relations, 2015
- Elias Götz & Camille-Renaud Merlen, *“Russia and the question of world order”*, European Politics and Society, Vol.20, No.2, 2018
- Elias Götz, *“Neorealism and Russia’s Ukraine Policy, 1991–present”*, Contemporary Politics, 2016
- Enno Kerckhoff, *Russia’s Near-Abroad Interventions: Crazy Like a Fox*, Canadian Military Journal, Vol 17. No 4, 2017
- Eugene Rumer και Angela Stent, *Repairing U.S.-Russian Relations: A Long Road Ahead*, Institute for National Strategic Studies και Center for Eurasian, Russian and East European Studies, National Defense University και Georgetown University, 2009
- Fiona Hill and Pamela Jewett, *“Back in the USSR”: Russia's Intervention in the Internal Affairs of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, Massachusetts, 1994
- Gábor Csizmazia, *The Trump Administration and U.S.–Russian Relations*, Academic and Applied Research in Military and Public Management Science ,Budapest, 2019
- Giovanni Grevi , *Lost in transition? US foreign policy from Obama to Trump*, European Policy Centre , Brussels, 2016
- Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality* ,New York, Norton, 1962,
- Hanefi Yazici and Mim Kemal Öke, *Ultra-Nationalist Policies of Trump and Reflections in the World* , Peterlang, Berlin, 2020
- Hans-Joachim Spanger, *Between Ground Zero and Square One How George W. Bush failed on Russia*, Peace Research Institute Frankfurt, Frankfurt 2008
- Henrik Larsen, *“Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014”*, Copenhagen, Danish Institute for International Studies, 2014

Herman Schwengel, *Emerging powers as fact and metaphor: Some European ideas*, Futures Volume 40, Issue 8, 2008

Itamar Rabinovich, *Trump's Early Steps in the Middle East*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, 2017

Ivan Kravtsev, "Russia's Post-Orange Empire", Open Democracy, 19 Οκτωβρίου 2005 https://www.opendemocracy.net/en/postorange_2947jsp/

Jack Thompson, *Donald Trump's Foreign Policy: McCarthyism as a Cautionary Tale*, Center for Security Studies, Zurich, 2016

Jacob Kriminger, *The New Cold War: US-Russian Relations Under the Trump Administration (2017-2020)*, Master's Thesis, East Carolina University, 2020

Jakub Kulhánek, *Russia and Near Abroad: Past and Present*, Association for International Affairs (AMO), Prague, 2006

James Goldgeier - Michael McFaul, *Power and Purpose. U.S. Policy toward Russia after the Cold War*, Brookings Institution Press, Washington D.C, 2003

James Jay Carafano, *U.S. Comprehensive Strategy Toward Russia*, The Heritage Foundation, Washington DC, 2015

Janusz Bugajski, "Russia's New Europe", The National Interest, Win 2002–03

Jarrett Blanc και Andrew Weiss, *U.S. Sanctions on Russia: Congress Should Go Back to Fundamentals*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2017,

Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Rowman & Littlefield Publishers, United States of America, 2009

Jeffrey Mankoff, "Russia, the Post-Soviet Space, and Challenges to U.S. Policy", στο Timothy Colton, Timothy Frye and Robert Legvold, *The Policy World Meets Academia: Designing U.S. Policy toward Russia*, Cambridge: American Academy of Arts and Sciences 2010

Ji Peiding, *BRICS Will Reshape the International Landscape*, Foreign Affairs Journal, Beijing, No. 107, 2013

John Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault The Liberal Delusions That Provoked Putin*, Foreign Affairs, 2014

John Lewis Gaddis, *Surprise Security and the American Experience*, Harvard University press, Harvard, 2005

Joseph Josse, *Defying History and Theory*, στο John Ikenberry, *America Unrivaled: The future of Balance of Power*, Cornell U.P., Ithaca, 2002

Joseph Nye, *Soft Power; The means to success in world politics*, Public Affairs, New York, 2004

Joseph Nye, *The Paradox of American Power: Why the world's only superpower can't go it alone*, Oxford University Press, Oxford, 2002

Justin Rosenberg, *What's the matter with realism?*, Review of International Studies, 1990

Jyrki Käkönen, *BRICS as a New Constellation in International Relations?*, University of Tampere/Tallinn University, IAMCR 2013 Conference Dublin, 2013

Kalevi Holsti, *International politics : a framework for analysis*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1983,

Kenneth Waltz , *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* ,Ποιότητα, Αθήνα, 2011

Kenneth Waltz, "*The Emerging Structure of International Politics*", *International Security*, 1993

Kenneth Waltz, '*Realist Thought and Neorealist Theory*', *Journal of International Affairs*, 1990

Kenneth Waltz, *Political Structures in Robert Keohane, Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986

Kostas Ifantis and Theodoras Tsakiris , "*US-Russian relations: International and Regional Security Trajectories*", *Perceptions* 2005

Lauren Winchester, *A Unilateral U.S. and a Resurgent Russia: U.S.–Russian Relations 2000–2008*, Carnegie Mellon University ,2009

Laurynas Jonavicius, Laure Delcour, Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *Russian Interests, Strategies, and Instruments in the Common Neighbourhood*, EU-STRAT Project Freie Universität Berlin, Berlin, 2019

Lawrence Freedman, "*Ukraine and the art of crisis management*", *Survival Global Politics and Strategy*, 2014

Leon Aron, *The United States and Russia: Ideologies, Policies, and Relations*, American Enterprise Institute, Washington D.C., 2006

Mancur Olson , *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Massachusetts, 2002

Mancur Olson, στο De Melo and Panagariya, *New Dimensions in Regional Integration*, 1992

Mankoff Jeffrey, *Eurasian Energy Security Council Special Report*, No.43, New York, The Council on Foreign Relations, 2009

Margarete Klein, *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space: Aims, Instruments and Perspectives*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin, 2019

Margot Light, *Russian-American Relations under George W. Bush and Vladimir Putin*, Royal Irish Academy, Dublin 2008

Marlene Laruelle, *The "Russian World" :Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination* , *Center on Global Interests*, Washington D.C., 2015

Matthias Dembinski, Hans-Joachim Schmidt, Bruno Schoch, Hans-Joachim Spanger, *After the Caucasian War: Engaging, not Containing, Russia*, Peace Research Institute Frankfurt, 2008

Michael Beckley, *Unrivaled : Why America will remain the World's sole superpower*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2018

Michael Birnbaum, "*Even as Trump Seeks Warmer Ties with Russia, U.S. Deploys Troops Across Eastern Europe.*", *Washington Post*, 2017

Michael Mayer, *US grant strategy and Central Asia* , Norwegian Institute for Defense Studies, Oslo, 2008

Michael Mcfaul, , "*Russia's Many Foreign Policies*", *Demokratizatsiya*, Vol.7, No.3, 1999,

- Michael O’Sullivan και Krithika Subramanian, “*The end of Globalization or a more Multipolar World?*”, Credit Suisse Research Institute, 2015
- Myriam Prys, *Regions, hegemony and power: India and South Africa compared*, University of Oxford, Oxford, 2008
- Myriam Prys, *The variability of regional powers*, Society For German Idealism and Romanticism (SGIR) 7th Pan-European Conference on International Relations, Stockholm, 2010
- Naazneen Barma, Giacomo Chiozza, Ely Ratner and Steven Weber, *A World Without the West? Empirical Patterns and Theoretical Implications*, Chinese Journal of International Politics Volume 2, 2009
- Niall Ferguson , *Colossus : The Rise and Fall of the American Empire*, Penguin Publishing Group, 2005
- Nichol Jim, *Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. interests*, Library of Congress , Washington D.C, 2009
- Nicholas Spykman, *The Geography of Peace*, New York, Harcourt Brace, 1944
- Nikolas Gvosdev, *Permanent Divergence - The Evolution of U.S.-Russia Relations in the Trump Era*, Horizons Journal of International Relations and Sustainable Development , Belgrad, 2018
- Niu Haibin , *BRICS in the Global Governance: A Progressive Force?*, Friedrich Ebert Stiftung 2012
- Oleksandr Sushko και Olena Prystayko, “*Western Influence*”, στο Anders Åslund και Michael McFaul, *Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough*, Carnegie Endowment for International Peace, 2006
- Oliver Stuenkel, *The BRICS and the future of global order*, London, Lexington Books, 2015
- Oliver Stuenkel, “*The Financial Crisis, Contested Legitimacy, and the Genesis of Intra-BRICS Cooperation*”, Global Governance, 2013
- Olusola Ogunnubi & Ufo Okeke-Uzodike, *Can Nigeria be Africa's hegemon?* , African Security Review, 2016
- Oxana Shevel, *Russia and the Near Abroad*, ResearchGate, 2015
- Øyvind Østerud, *Regional great powers*, στο Iver Neumann, *Regional great powers in international politics*, Palgrave Macmillan, London, 1992
- Paul Stronski and Richard Sokolsky , “*The Return of Global Russia: An Analytical Framework*”, Carnegie Endowment for International Peace, 2017
- Paul Viotti – Mark Kauppi, *International Relations Theory*, New York, Macmillan Publishing Company, 1987
- Peter Rodman, *America Adrift: A Strategic Assessment*, Nixon Center for Peace and Freedom, Washington, D.C, 1996
- Peter Rudolf, *Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama*, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016,
- Rachel Salzman, *Brics in Russian Foreign Policy before and after the onset of the crisis in Ukraine*, PHD Thesis Johns Hopkins University, Baltimore, 2015

Rachel Salzman, *The BRICs and Russian foreign and security policy* in Roger Kanet, Routledge Handbook of Russian Security, Routledge, London, 2019

Rachel Salzman, *Russia, BRICS, and the Disruption of Global Order*, Georgetown University Press, Washington DC, 2019

Rajan Menon and Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Cambridge, MIT Press, 2015

Randolph Persaud, *Counter-Hegemony and Foreign Policy: The Dialectics of Marginalized and global forces in Jamaica*, State University New York Press, New York, 2001

Richard Ashley, *The poverty of neorealism* in Robert Keohane, *Neorealism and its critics* New York, Columbia University Press, 1986

Richard Sakwa, *Stasis and Change: Russia and the Emergence of an Anti-hegemonic World Order* in Emel Parlar Dal and Emre Erşen, *Russia in the Changing International System*, Palgrave Macmillan, Switzerland, 2020

Rilka Dragneva, and Kataryna Wolczuk, *The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power*, London, 2017

Robert Cox, Timothy J. Sinclair, *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996,

Robert Keohane - Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston, 1977

Robert Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 1984

Robert Keohane, *International institutions and state power: Essays in international relations theory*, Westview Press, 1989

Robert Art, *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca, 2003

Robert Gilpin, *Economic interdependence and National Security in Historical Perspective*, Regent Press of Kansas, Kansas, 1977

Robert Gilpin, *Global Political Economy Understanding the international economic order*, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 2001

Robert Gilpin, *The richness of the tradition of political realism in Robert Keohane, Neorealism and its critics*, International Organization, Vol. 38 No. 2, The MIT Press, 1984

Robert Gilpin, *U. S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, Basic Books, New York, 1975

Robert Gilpin, *War and change in world politics*, Cambridge University Press, 1981

Robert J. Lieber, *The Rise of the BRICS and American primacy*, Macmillan Publishers, International Politics Volume 51, Issue 2, 2014

Robert Keohane, *The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967 - 1977*", Palgrave, 2003

Rose Gottemoeller, *NATO Is Not Brain Dead the Alliance Is Transforming Faster Than Most People Think*, Foreign Affairs, 2019

- Roy Allison, *“Russia Resurgent? Moscow’s Campaign To ‘Coerce Georgia To Peace’*”, Oxford University Press 2008
- Ruth Deyermond, *A New ‘Reset’? Can the Trump Administration Normalize Relations with Russia?*, European and Eurasian Studies Group, 2017
- Sadykova Raikhan, *“Eurasian idea of N.A. Nazarbayev as the basis of modern integration”*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2nd Cyprus International Conference on Educational Research, 2013
- Samuel Huntington, *“The Lonely Superpower”*, Foreign Affairs 78, No 2, New York, 1999
- Shaun Breslin, *‘China’s Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power’*, Political Studies Association, London, 2010
- Stefano Cabras, *American LNG and the EU-Russia Relationship: The End of Moscow’s Energy Weapon?*, College of Europe Department of EU International Relations and Diplomacy Studies, Brugge, 2021
- Stephen Walt, *Taming American Power*, Foreign Affairs Council on Foreign Relations, 2005
- Stephen Blank, *U.S Interests in Central Asia and the Challenges to Them*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle, 2007
- Stephen Jones, *“The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries?”*, Cambridge Review of International Affairs, 2006
- Stephen Walt, *The origins of Alliances*, Ithaca, Cornell U.P., 1987
- Steven Pifer, *US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?*, Institute for Peace Research and Security Policy, University of Hamburg, Hamburg, 2015
- Steven Woehrel, *Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*, Congressional Research Service Report, Washington DC, 2013
- Stockholm International Peace Research Institute 2019, *Trends in International Arms Transfers*, 2018
- Susan Strange, *The persistent myth of lost hegemony*, International Organization, 1987
- Svante Cornell, Mamuka sereteli and Vladimir Socor, *“Geostrategic Implications of the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline”*, στο S. F. Starr & S. E. Cornell, *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2005
- Taras Kuzio, *“From Kuchma to Yushchenko Ukraine’s 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution”*, Problems of Post-Communism, Vol. 52, No. 2, 2005
- Tayyar Ari, *Comparing the Bush, Obama and Trump Foreign Policies: Continuity and Change in American Middle East Policy in Ultra-Nationalist Policies of Trump and Reflections in the World*, Peter Lang Publishing, 2020
- Terrence Paupp, *The Future of Global Relations: Crumbling Walls, Rising Regions*, Palgrave Macmillan, New York, 2009
- Thomas Ambrosio, *The Russo-American dispute over the invasion of Iraq: International status and the role of positional goods*, Routledge Europe-Asia Studies, 2005
- Thomas Graham, *Resurgent Russia and U.S. Purposes*, The Century Foundation, New York, 2009

Thomas Nichols, *Russia's Turn West: Sea Change or Opportunism*, World Policy Journal, Duke University Press, Win 2002–2003

Thomas Wright, *The 2016 Presidential Campaign and the Crisis of US Foreign Policy*, Lowy Institute for International Policy, Sydney, 2016

Tor Bukkvoll, *Ukraine and European Security*, Royal Institute for International Affairs, London, 1997

Vincent Morelli, “*Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*”, Congressional Research Service Report, 2016

Walter Russell Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and how it Changed the World*, New York, Alfred. A. Knopf, 2001

Zachary Keck, *Why did BRICS Back Russia on Crimea?*, The Diplomat, 2014

Zaki Laidi, *The BRICS Against the West?*, CERI Strategy Papers N° 11 Hors Série, 2011

Zeyno Baran, “*EU Energy Security: Time to End Russian Leverage*,” Washington Quarterly, 2007

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Alexander Gabuev, *Why Russia and China Are Strengthening Security Ties Is the U.S. Driving Them Closer Together?*, Foreign Affairs, 2018

<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-24/why-russia-and-china-are-strengthening-security-ties>

Alina Polyakova και Filippus Letsas, *On the record: The U.S. administration's actions on Russia*, Brookings, 2019

<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/25/on-the-record-the-u-s-administrations-actions-on-russia/>

Alison Sale and Michael Shear, «*Russia Is Ousted From Group of 8 by U.S. and Allies*», The New York Times, 2014

<https://www.nytimes.com/2014/03/25/world/europe/obama-russia-crimea.html>

Anca Gurzu, Trump's Russian pipeline policy, Politico, 2017

<https://www.politico.eu/article/trumps-russian-pipeline-policy/>

Andrew Kramer, *A Bleak Future in Eastern Ukraine's Frozen Zone*, New York Times, 2015

<https://www.nytimes.com/2015/11/11/world/europe/ukraine-frozen-zone-virtual-reality.html>

Andrew Osborn και Jack Stubbs, *Putin calls U.S. strikes on Syria illegal, blow to U.S.-Russia ties*, Reuters, 2017

<https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-russia-putin-idINKBN1790NO>

BBC News Online, “*US may supply arms to Ukraine*”, 2015

<https://www.bbc.com/news/world-europe-31279621>

BBC News, ‘*Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call*’, 2014

<https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957>

BBC News, *Nord Stream 2: Trump approves sanctions on Russia gas pipeline*, 2019

<https://www.bbc.com/news/world-europe-50875935>

BBC News, *Russia 'meddled in all big social media' around US election*, 2018

<https://www.bbc.com/news/technology-46590890>

BBC News, *Syria war: World reaction to US missile attack*, 2017
<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39526089>

BBC News, *Ukraine conflict: Can peace plan in east finally bring peace?*, London, 2019
<https://www.bbc.com/news/world-europe-49986007>

BBC News, *Ukraine conflict: Moscow could 'defend' Russia-backed rebels*, 2021
<https://www.bbc.com/news/world-europe-56678665>

BBC News, *Ukraine crisis: 'Last chance' for peace says Hollande*, 2015
<https://www.bbc.com/news/world-europe-31185027>

BBC, “*Q&A: US missile defence*”, September 2009
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>

BBC, *The role of the US as a world power*, Bitesize
<https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/z6frqp3/revision/1>

BBC, “*NATO condemns Putin missile vow*”, June 2007
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6719507.stm>

Benjamin Waterhouse, *Donald Trump Foreign Affairs*, University of Virginia, Miller Center
<https://millercenter.org/president/trump/foreign-affairs>

Carol Morello και David Filipov, *Russia issues stern warning U.S. is fueling new bloodshed in Ukraine*, The Washington Post, 2017
https://www.washingtonpost.com/world/national-security/russia-issues-stern-warning-us-is-fueling-new-bloodshed-in-ukraine/2017/12/23/7e90f78a-40bf-4967-95f0-af840a23ec63_story.html

Carol Morello, *Tillerson in diplomatic debut, urges Russia to pull back in eastern Ukraine*, The Washington Post, 2017
https://www.washingtonpost.com/world/europe/tillerson-and-lavrov-meet-for-first-time-in-bonn/2017/02/16/256d571a-f2fd-11e6-9fb12d8f3fc9c0ed_story.html

Caroline Wyatt, “*Bush and Putin: Best of friends*”, BBC News Online, 16 June 2001,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/1392791.stm>

Charter of the Shanghai Cooperation Organization, Saint-Petersburg, 2002
https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Doc.%20Manual/Listos%20para%20subir/A_SIA/SHANGAI-ORG/charter_shanghai_cooperation_organization.pdf

Christopher Miller, *Fighting Flares In Avdiyivka: Epicenter of major escalation in Russia's war*, Kyiv Post Ukraine's Global Voice, Kyiv, 2017
<https://www.kyivpost.com/post/9192>

CNN, “*Moscow summit targets NMD*”, 2 July 2001,
<https://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/07/02/chirac.putin.0900/index.html>

Collective Security Treaty Organization, *From the Treaty to the Organization 2002-2021*, CSTO Website
<https://en.odkb-csto.org/25years/>

Congress.com, *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*, 2017
<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364>

Council on Foreign Relations ,*Ukraine's Struggle for Independence in Russia's Shadow* (1991 – 2022), 2022

<https://www.cfr.org/timeline/ukraines-struggle-independence-russias-shadow>

Doina Chiacu, Susan Heavy , «U.S., EU, Canada impose sanctions on Russians over Ukraine», Reuters, 2019

<https://www.reuters.com/article/us-usa-russia%20ukraine/u-s-eu-canada-impose-sanctions-on-russians-over-ukraine-idUSKCN1QW26J>

EAEU, *The presidents of the Member-States of the Eurasian integration processes at an informal summit of the Eurasian Economic Community in Sochi 16*, August 2006, Timeline

<http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-history>

Eurasian Development Bank, *Investing in development and integration*, 2016

https://unece.org/fileadmin/DAM/energy/se/pp/eneff/7th_IFESD_Baku_Oct.2016/ESCAP_EI_ec_CIS/2_E.Shago_EDR.pdf

Eurasian Economic Union, *Accession of the Kyrgyz Republic to the EAEU*,

https://eec.eaeunion.org/en/comission/departement/dep_razv_integr/prisoedinenie-gosudarstv-k-eaes/kr.php

Explainers, *The Evolution Of BRICS. How has BRICS fared against predictions made in the early 2000s about its far-reaching potential?*, Fikerinstitute.org, 2023

<https://fikerinstitute-uploads.s3.eu-west-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2023/04/14143028/The-Evolution-of-BRICS-Fiker-Institute.pdf>

Foreign Policy on America, *Sanctions Against Russia*, Washington DC

<https://www.fp4america.org/russia-sanctions>

Global Research ,*BRICS Challenges Unipolar World and US Dollar Hegemony*, Centre for Research on Globalization, Canada, 2013

<https://www.globalresearch.ca/brics-challenges-unipolar-world-and-us-dollar-hegemony/5329590>

Gregory Gleason, «Uzbekistan: Evaluating Tashkent's Reason for Leaving the Eurasian Economic Community», Eurasianet, 25 Νοεμβρίου 2008

<https://eurasianet.org/uzbekistan-evaluating-tashkents-reason-for-leaving-the-eurasian-economic-community>

III BRICS Summit Sanya Declaration, China, 2011

http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644317.html

Infobrics Website <http://infobrics.org/page/history-of-brics/>

Intelligent Community Assessment, “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”, Ιανουάριος 2017

https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf

International Monetary Fund data base, GDP, *Current prices Billions of U.S. dollars*

<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/BRA/CHN/IND/RUS/ZAF>

Jack Matlock , “Russia Votes: Will Democracy Win? ’, New York Times, 2000

<https://www.nytimes.com/2000/03/26/opinion/russia-votes-will-democracy-win.html>

James Kilner, «Uzbekistan withdraws from Russia-lead military alliance», The Telegraph, 2 Ιουλίου 2012,

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/uzbekistan/9369392/Uzbekistan-withdraws-from-Russia-lead-military-alliance.html>

Jeremy Diamond, Allie Malloy και Angela Dewan, *Trump expelling 60 Russian diplomats in wake of UK nerve agent attack*, CNN Politics, 2018

<https://edition.cnn.com/2018/03/26/politics/us-expel-russian-diplomats/index.html>

John McCain „*John McCain tells Ukraine protesters: 'We are here to support your just cause'*”, The Guardian, 15 December 2013

<https://www.theguardian.com/world/2013/dec/15/john-mccain-ukraine-protests-support-just-cause>

Joint Statement of the BRIC Countries Leaders, Yekaterinburg, 2009

https://brics-ysf.org/sites/default/files/2nd_Summit.pdf

Katharine Quinn-Judge, *Why the Stalemate in Eastern Ukraine Will Likely Hold*, Foreign Affairs, New York, 2021

<https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-stalemate-eastern-ukraine-will-likely-hold>

Katie McDougall και Stefan Reisinger , *Update on US sanctions in respect of Nord Stream 2 and Turk Stream pipelines*, Norton Rose Fulbright ,2020

<https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/542bab55/us-house-approves-nord-stream-2-and-turkstream-sanctions-adoption-appears-likely>

Madeline Conway, *Timeline: U.S. approach to the Syrian civil war*, Politico, 2017

<https://www.politico.com/story/2017/04/timeline-united-states-response-syria-civil-war-237011>

Manuela Andreoni, *What happened to the BRICS bank?*, The Third Pole, 2019

<https://www.thethirdpole.net/en/regional-cooperation/new-development-bank/>

Mark Cancian, *The European Reassurance Initiative*, Center for Strategic & International Studies, 2016

<https://www.csis.org/analysis/european-reassurance-initiative>

Michael Birnbaum , “*Even as Trump Seeks Warmer Ties with Russia, U.S. Deploys Troops Across Eastern Europe.*”, Washington Post, 2017

https://www.washingtonpost.com/world/us-troops-begin-long-planned-deployment-across-eastern-europe-even-as-trump-talks-of-cooperation-with-russia/2017/01/30/e516f508-e6f0-11e6-80c2-30e57e57e05d_story.html

Ministry of Foreign Affairs, *Concept of Participation of the Russian Federation in BRICS*, President of Russia ,Kremlin, 2013

<http://eng.news.kremlin.ru/media/>

Natalia Zinets και Matthias Williams, *Russia to blame for 'hot war' in Ukraine: U.S. special envoy*, Reuters, 2017

<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-volker-idUSKBN1A80M4>

NATO, *19 NATO Allies and partners wrap up exercise Saber Strike 2018*, June 2018

https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_156063.htm

New Development Bank Website, <https://www.ndb.int/about-ndb/>

Nuclear Threat Initiative, *Commonwealth of Independent States (CIS)*, Μάιος 2007

<https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/commonwealth-independent-states-cis/>

Patrice Hill, Monitor Says Ukraine Cease-Fire, *Weapons Withdrawal Not Being Honored*, Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, 2017
<https://www.rferl.org/a/monitor-osce-says-ukraine-cease-fire-heavy-weapons-withdrawal-not-honored/28324012.html>

Patrick Wintour, Matthew Tempest and Mark Oliver, “*Putin suggests new missile defence site*”, Guardian, 2007
<https://www.theguardian.com/politics/2007/jun/07/foreignpolicy.uk1>

Radio Free Europe/Radio Liberty , « *Georgia Finalizes Withdrawal From CIS*», 2009
https://www.rferl.org/a/Georgia_Finalizes_Withdrawal_From_CIS/1802284.html

Radio Free Europe/Radio Liberty, *Putin Warns U.S. Against Supplying Ukraine With Lethal Weapons*,Prague,2017
<https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-putin-warns-us-supply-lethal-weapons/28717863.html>

Reuters Staff, *Deal reached for east Ukraine ceasefire from July 27*,London, 2020
<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-ceasefire-idUSKCN24N2SX>

Richard Fontaine, *Taking On China and Russia To Compete, the United States Will Have to Pick Its Battles*, Foreign Affairs, November 2022
<https://www.foreignaffairs.com/united-states/taking-china-and-russia>

Robin Niblett, “*Analysis: Barack Obama’s decision on missile shield shows he is sticking to the diplomatic path*”, The Telegraph, 2009
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/6206570/Analysis-Barack-Obamas-decision-on-missile-shield-shows-he-is-sticking-to-the-diplomatic-path.html>

Rose Gottemoeller , *NATO Is Not Brain Dead The Alliance Is Transforming Faster Than Most People Think*, Foreign Affairs, 2019
<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2019-12-19/nato-not-brain-dead>

Russian Ministry of Foreign Affairs, *The Foreign Policy concept of the Russian Federation, 2000*
<https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

Scott Horsley, *Is Trump the Toughest Ever on Russia?*, National Public Radio, Washington DC,2018
<https://www.npr.org/2018/07/20/630659379/is-trump-the-toughest-ever-on-russia>

Scott Malcolm και Sam Cedric , *Here’s How Fast China’s Economy Is Catching Up to the U.S*,Bloomberg,2020
<https://www.bloomberg.com/graphics/2016-us-vs-china-economy/>

Shaun Walker and Oksana Grytsenko, *Ukraine forces admit loss of Donetsk airport to rebels*, The Guardian, 2015
<https://www.theguardian.com/world/2015/jan/21/russia-ukraine-war-fighting-east>

Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent, *Global Innovation Index 2022 What is the future of innovation driven-growth?*, World Intellectual Property Organization, Geneva,2022
<https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>

Spiegel Online, *Putin's Gambit How the EU Lost Ukraine*, 25 November 2013
<https://www.spiegel.de/international/europe/how-the-eu-lost-to-russia-in-negotiations-over-ukraine-trade-deal-a-935476.html>

- Statista, *Oil production worldwide in 2010 and 2021*, 2023
<https://www.statista.com/statistics/273504/oil-production-in-selected-countries-since-2000/>
- Steve Gutterman, *Interview: OSCE Says Russian Move Undermines Ukraine Peace Efforts*, Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, 2017
<https://www.rferl.org/a/osce-says-russian-move-undermines-ukraine-peace-efforts/28318525.html>
- Steve Holland και Timothy Gardner, *Trump considering sanctions over Russia's Nord Stream 2 natgas pipeline*, Reuters, 2019
<https://www.reuters.com/article/us-gazprom-nordstream-usa-idUSKCN1TD267>
- Steve Schifferes, “*US names 'coalition of the willing'*”, BBC, 18 Μαρτίου 2003,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm>
- Steven Lee Myers, “*White House Unveils \$1 Billion in Georgia Aid Plan.*”, New York Times, Σεπτέμβριος 2008, <https://www.nytimes.com/2008/09/04/world/europe/04cheney.html>
- Supreme Eurasian Economic Council, *Decision on entry into force of international agreements forming the Common Economic Space of the Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan and Russian Federation*, 19 December 2011
<https://legalacts.ru/doc/reshenie-vysshego-evraziiskogo-ekonomicheskogo-soveta-ot-19122011-n-9/>
- Tania Laṭici, *European Deterrence Initiative: the transatlantic security guarantee*, European Parliament Research Service, 2018
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI\(2018\)625117_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI(2018)625117_EN.pdf)
- The British Petroleum Company p.l.c and BP Amoco p.l.c website, *Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline*
https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operationsprojects/pipelines/btc.html
- The Moscow Times, «*Armenia Joins Russia-Led Eurasian Economic Union*», 2 Ιανουαρίου 2015
<https://www.themoscowtimes.com/2015/01/02/armenia-joins-russia-led-urasian-economic-union-a42666>
- The Second Presidential Debate between George W. Bush and Al Gore Wednesday October 11th*, Wake Forest University Winston-Salen, North Carolina, 2000
<https://www.youtube.com/watch?v=2CXHqaVArjU>
- The White House , *National Security Strategy of the United States of America*, Washington DC, 2002
<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>
- The White House , *National Security Strategy*, Washington DC, 2010
https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
- The White House, “*National Security Strategy*”, Washington DC , 2015
https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf
- The White House, “*National Security Strategy*”, Washington DC, 2017
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

The White House, *President Donald J. Trump's State of the Union Address*, Washington DC, 2018

<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-state-union-address/>

Timothy Gardner και Alissa de Carbonnel, *Aggressive U.S. energy policy tests ties with European*, Reuters, 2019

<https://www.reuters.com/article/us-usa-energy-europe-idUSKCN1U512P>

Timothy Heritage, «*Ukraine holds key to Putin's dream of a new union*», Reuters, 2013

<https://www.reuters.com/article/uk-ukraine-eu-putin-idUKBRE9AS0EZ20131129>

Tom Batchelor, *Russia says US air strikes in Syria came 'within an inch' of military clash with their forces*, Independent, 2017

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-us-air-strikes-syria-russia-within-inch-military-clash-war-dmitry-medvedev-prime-minister-kremlin-a7672791.html>

Tom Burrige, *Eastern Ukraine conflict: A new, bloody chapter*, BBC News, 2017

<https://www.bbc.com/news/world-europe-38837730>

Treaty on increased integration in economic and humanitarian fields, Moscow, 1996,

<http://www.evrases.com/docs/view/120>

Treaty on the Eurasian Economic Union, 29 Μαΐου 2014

https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/kaz_e/wtacckaz85_leg_1.pdf

U.S. Embassy in Ukraine, *DOD Announces \$250M to Ukraine*, Ukraine Security Assistance Initiative (USAI) -The Department of Defense, 2020

<https://ua.usembassy.gov/dod-announces-250m-to-ukraine-2/>

UN Security Council Meetings & Outcomes Tables, *Security Council - Veto List*,

<http://research.un.org/en/docs/sc/quick>

United Nations Peacemaker, *Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements*, 2015

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf

United Nations, *2022 Revision of World Population Prospects*, Department of Economic and Social Affairs, Population Division

<https://population.un.org/wpp/DataQuery>

United States Department of State, *Office of the Coordinator of U.S. Assistance to Europe, Eurasia, and Central Asia (ACE), Georgia*, June 2021

https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Georgia_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet_8-26-2021_Accessible.pdf0

United States Department of State, *Office of the Coordinator of U.S. Assistance to Europe, Eurasia, and Central Asia (ACE), Ukraine*, June 2021

https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Ukraine_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf

United States Department of State, *Treaty Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on The Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems*, 1972

<https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/101888.htm>

US Energy Information administration, *Oil and petroleum products explained: Where our oil comes from*, 2022

<https://www.eia.gov/energyexplained/oil-and-petroleum-products/where-our-oil-comes-from.php>

US Energy Information administration, *Total energy production from natural gas 2021,2022*
<https://www.eia.gov/international/rankings/country/USA?pid=4413&aid=1&f=A&y=01%2F01%2F2021&u=0&v=none&pa=287>

US National Intelligence Council , *Global Trends 2030, Alternative Worlds,2012*
www.dni.gov/nic/globaltrends

V BRICS Summit Ethekwini Declaration, *BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialisation* ,South Africa,2013
http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644321.html

VI BRICS Summit ,*Fortaleza Declaration*, Brazil, 2014
http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644323.html

VII BRICS Summit, *Ufa Declaration*,Russia,2015
http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644325.html

Vladimir Putin, «*A new integration project for Eurasia: The future in the making*», Izvestia, 2011
<https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

Vladimir Putin, “*Being Strong: National Security Guarantees for Russia*”, Russia Today, 19 February 2012, <http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/18185/>

Wade Boese, “*U.S. Withdraws Form ABM Treaty; Global Response Muted*”, Arms Control Today, July/August 2002
<https://www.armscontrol.org/act/2002-07/news/us-withdraws-abm-treaty-global-response-muted>

William Safire, *ON LANGUAGE: The Near Abroad*, The New York Times, 1994
<https://www.nytimes.com/1994/05/22/magazine/on-language-the-near-abroad.html>

World Development Indicators Database, *GDP (current US\$) - United States, China, Russian Federation, India, European Union* ,World Bank,2023
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2021&locations=US-CN-RU-IN-EU&start=2021&view=ba>

World Development Indicators Database, *GDP per capita (current US\$) - United States, China, Russian Federation, India, European Union* ,World Bank,2023,
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2002&locations=US-CN-RU-IN-EU&start=2002&view=bar>

World Development Indicators Database, *Military expenditure (current USD) - Russian Federation, Ukraine, Azerbaijan, Moldova, Armenia, Belarus, Kazakhstan, Turkmenistan, Tajikistan, Kyrgyz Republic, Uzbekistan, Georgia* , WorldBank,2023
https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?locations=RU-UA-AZ-MD-AM-BY-KZ-TM-TJ-KG-UZ-GE&most_recent_value_desc=true

World Development Indicators Database, *Military expenditure (current USD) - European Union, United States, India, Russian Federation, China*, World Bank,2023
<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2021&locations=EU-US-IN-RU-CN&start=2001&view=chart>

Βασίλης Γκρέκας, *Η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσίας*, Foreign Affairs , 2018
<https://www.foreignaffairs.gr/articles/71868/dr-basileios-ar-gkrekas/i-ypsili-stratigiki-tis-rosias?page=show>

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, “*Η κρίση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, 10
Νοεμβρίου 2008
<https://www.tovima.gr/2008/11/10/archive/i-krisi-stis-sxeseis-ipa-rwsias/>